

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ**

**О.С. ПОВАЖНИЙ
Н.С. ОРЛОВА**

**КОРПОРАТИВНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ**

Монографія

Донецьк – 2012

ISBN

ББК 65.292.34 (4УКР)

П-42

УДК 334.722.8 : 005.42 (477)

Поважний О.С. Корпоративні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: Монографія /О.С. Поважний, Н.С. Орлова. – Донецьк: Издательство, 2012. – 200 с.

У монографії досліджено проблеми формування та розвитку корпоративних відносин в Україні та вирішено низку наукових завдань, пов'язаних з визначенням чинників формування корпоративних відносин в Україні; розвитком механізмів державного регулювання корпоративного сектору економіки та дослідженням сучасних світових тенденцій у регулюванні корпоративних відносин.

У роботі зроблено аналіз сучасного стану корпоративного сектору економіки України, визначено особливості управління державними корпоративними правами в економіці України та досліджено вплив інтеграційних процесів на розвиток корпоративних відносин в Україні

Монографія призначається менеджерам і фахівцям з корпоративного управління, робітникам органів державного управління, а також студентам магістратури, викладачам економічних вузів і спеціальностей.

Рецензенти: Т.В. Сьомкіна, д.е.н., професор
О.Ю.Бобровська, д.держ.упр., професор
В.Л. Пілюшенко., д.т.н., професор

Видається за рішенням вченої ради ДонДУУ №7/9 від 22.03.2012 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО - ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН	7
1.1. Основні чинники формування корпоративних відносин в Україні	7
1.2. Державні механізми формування корпоративного сектору економіки	34
1.3. Державне регулювання корпоративних відносин: сучасні світові тенденції	45
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ	66
2.1. Аналіз сучасного стану корпоративного сектору економіки України	66
2.2. Управління державними корпоративними правами в економіці України	82
2.3. Вплив інтеграційних процесів на розвиток корпоративних відносин в Україні	100
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	113
3.1. Інформаційна прозорість у корпоративних відносинах	113
3.2. Проблеми корпоративного управління в акціонерних товариствах	130
3.3. Впровадження інформаційних технологій в систему корпоративного управління	141
3.4. Корпоративна соціальна відповідальність як основа корпоративної стратегії	152
ВИСНОВКИ	162
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	163
ДОДАТКИ	182

ПЕРЕДМОВА

Ефективні корпоративні відносини в країні є індикатором розвитку соціальної, економічної, правової, технічної, інформаційної складової суспільства. Держава, з одного боку, є регулятором таких відносин, а з іншого боку - їхнім важливим учасником. Корпоративний сектор є двигуном у зміцненні ринкового механізму економіки України. Розвиток ефективних корпоративних відносин залежить від політико-правового забезпечення та організаційно-економічних можливостей країни.

Формування ефективних корпоративних відносин в Україні залишається актуальним на сучасному етапі соціально-економічного розвитку. Проблеми вдосконалення взаємодії держави та корпорацій, як головних учасників корпоративних відносин, ще більш посилюються розвитком інформаційної інфраструктури країни. Визначення напрямків розвитку корпоративних відносин, теоретичних та практичних досліджень щодо формування і реалізації механізмів державного регулювання корпоративних відносин залишається необхідним у вирішенні проблеми підвищення інвестиційної привабливості корпорацій і формування конкурентоспроможного економічного середовища в Україні.

Висвітленням питань розвитку корпоративних відносин в Україні займаються такі науковці, як Балабанова Л.В.[69], Бобровська О.Ю. [152; 153], Вінник О.М. [12], Євтушевський В.А. [14; 18; 112], Кизим М.О.[17], Луць В.В.[2], Сазонець І.Л. [1], Спасибо-Фатєєва І.В. [7], Поважний О.С. [154; 155], в роботах яких були розвинуті теоретичні та практичні питання формування організаційно-економічних механізмів і організації системи корпоративного управління, методів фінансування та оцінки ефективності діяльності акціонерних товариств, становлення корпоративного сектору та формування корпоративних структур, удосконалення національної моделі корпоративного управління.

Але, для формування ефективних корпоративних відносин в Україні актуальними залишаються такі проблеми, як: розвиток державних механізмів регулювання корпоративного сектору економіки України; державне регулювання залучення та формування фінансових ресурсів корпорацій; система управління державними корпоративними правами в економіці України;

розвиток внутрішніх механізмів корпоративного управління (структури управління акціонерними товариствами); розробка стратегії інформаційного суспільства, формування національних індикаторів розвитку інформаційного суспільства; вдосконалення взаємодії між органами державної влади, корпорацією та населенням, розвиток механізмів соціальної відповідальності корпорацій. Вирішення цих питань мають стати перспективними напрямками розвитку в економіці, державній політиці, що сприятиме покращенню механізмів регулювання та розвитку корпоративних відносин в Україні.

Головною метою роботи є узагальнення теоретико-методичних підходів та розробка науково-методичних рекомендацій щодо формування та розвитку корпоративних відносин в Україні для ефективного функціонування корпоративного сектору економіки.

Для реалізації зазначеної мети в монографії було поставлено та вирішено наступні завдання:

узагальнити сутність та надати класифікацію поняття «корпоративні відносини» з урахуванням сучасних наукових підходів;

визначити напрямки державного регулювання корпоративних відносин в умовах інтеграційного процесу;

виявити державні механізми формування корпоративного сектору економіки України для подальшого їх розвитку;

охарактеризувати особливості управління державними корпоративними правами в економіці України з урахуванням основних функцій держави;

визначити основні особливості механізму розкриття інформації та обміну нею між корпоративними учасниками;

вивити проблеми впровадження інформаційних технологій у роботу корпорацій та шляхи їх вирішення;

дослідити принципи корпоративної соціальної відповідальності та умови їх впровадження в Україні.

Вирішення цих завдань є актуальним для подальшого розвитку корпоративних відносин і формування ефективної національної моделі корпоративного управління. У зв'язку з цим, питання щодо формування принципів розвитку сучасних механізмів розвитку корпоративних відносин в Україні, які наведено у роботі, мають теоретичне та практичне значення.

Автори щиро вдячні за підтримку у підготовці та виданні монографії рецензентам - проректору з наукової роботи ДонДУУ, д.т.н., професору В.Л. Пілюшенко, проректору з наукової роботи Макіївського економіко-гуманітарного інституту, д.е.н., професору Т.В. Сьомкиній, завідувачу кафедри економіки та регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, д.держ.упр., професору О.Ю. Бобровській - за висловлені зауваження та побажання щодо роботи.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО - ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН

1.1. Основні чинники формування корпоративних відносин в Україні

На сучасному етапі розвитку економічних відносин актуальним постає питання подальшого розвитку корпоративних відносин і формування ефективної національної моделі корпоративного управління.

Поняття «корпоративне управління» і «корпоративні відносини» взагалі нерозривно пов'язані з розвитком акціонерної форми господарювання. Акціонерна форма виникла і почала розвиватися в докапіталістичну епоху. Однією з найперших різновидів компаній із спільним капіталом були привілейовані компанії. В Англії надання привілеїв (хартії) було виключним правом королівської влади. Відомими прикладами є Компанія торговців-авантюристів Англії, що одержала хартію від Ричарда II (1390 р.) і Східно-індійська компанія, що одержала хартію від королеви Єлизавети II.

Сучасний акціонерний принцип полягає в тому, що власник невеликої частки капіталу, вносячи його у велике підприємство, замість нього одержував документ – акції, що легко можуть бути передані з рук у руки, без витягу зі справи самого капіталу. Перші компанії на такому принципі виникли в 1600 р. в Англії й у 1602 р. у Голландії для торгівлі з Індією. Застосування акціонерного принципу був поряд з появою векселів банків – найважливішою реформою в галузі торгівлі й обміну.

В Англії попередниками сучасних акціонерних товариств (АТ) були компанії, створювані у відповідності до норм звичайного права, це були незареєстровані партнерства з частками, які можна було продавати. Їх число швидко зростало наприкінці XVIII – на початку XIX століть, незважаючи на сильний опір з боку законодавчої влади. Ці компанії, які є корпоративними утвореннями і випускають акції, що могли передаватися, були незареєстрованими і найчастіше використовували послуги безпринципних людей для здійснення шахрайських проектів. Це

стало причиною прийняття закону про «дуті» підприємства, що діяли до 1825 р.

Для усунення цього недоліку були прийняті нормативні акти, що зробили реєстрацію комерційних підприємств обов'язковою. Однак, це не послужило поштовхом для величезного прогресу в розвитку акціонерних товариств. Застосування в другій половині ХІХ століття принципу обмеженої відповідальності стосовно спільного капіталу дозволило виявити дійсний потенціал акумуляції капіталу. З цього часу почалося небачено швидке зростання акціонерного капіталу. Так, в Англії до кінця ХІХ століття щорічно створювалося до 4000 компаній з обмеженою відповідальністю, а товариства з повною відповідальністю практично перестали існувати.

У Росії розвиток акціонерних форм у виробничій сфері (насамперед, у великій промисловості) різко прискорився після скасування кріпосного права в 1861 р. Найбільш посилено акціонерне будівництво розвивалося у важкій промисловості (гірській, металургійній, хімічній), а також у паливній і будівельній промисловості. Таким чином, з часів селянської реформи до кінця століття кількість великих промислових підприємств збільшилася приблизно в 3,0 - 3,5 рази, число акціонерних товариств - у 24,1 рази. Зростання російської економіки в другій половині ХІХ - початку ХХ століть було нерозривно пов'язане з розвитком корпоративної форми власності.

Характерним явищем, властивим процесові корпоратизації економіки промислово розвинених країн у ХХ столітті, стало значне розширення кола акціонерів [1].

Виникнення корпоративних відносин пов'язане з реформуванням економіки України, закріпленням в основоположних нормативних актах прав і свобод людини, в тому числі права на створення юридичної особи та права на зайняття підприємницькою діяльністю шляхом створення юридичних осіб різних видів. Поява корпоративних відносин спричинена ускладненням майнових відносин на сучасному етапі економічного обороту. Корпоративні правовідносини визнані в Україні як вид суспільних відносин, що врегульовані нормами права і перебувають у стадії розвитку. А суспільні відносини, які за своїм предметом є відносинами з управління майновими комплексами (компаніями), у найзагальнішому вигляді слід вважати корпоративними [2].

Сучасному стану корпоративного права в Україні передував його тривалий історичний розвиток як у нашій державі, так і в деяких зарубіжних країнах. Воно формувалося відповідно до еволюції корпорацій та розвитку пов'язаної з ними певної групи суспільних відносин.

Слід насамперед звернути увагу на деякі законодавчо-історичні аспекти, зумовлені перебуванням України у складі інших держав, та охарактеризувати їх вплив на становлення сучасного корпоративного права.

Римське право стало своєрідним джерелом, з якого беруть свої витoki майже всі галузі сучасного права. Значна кількість положень римського цивільного права дійшла до нашого часу, що позначилося на законодавстві багатьох країн світу. Корпоративне законодавство базується на окремих вихідних фундаментальних положеннях, закладених ще у римському цивільному праві. Тому при його розгляді необхідно звернутися до першоджерел римського приватного права. Таким чином, римському праву ми завдячуємо вже тим, що воно започаткувало ідею створення юридичної особи та її практичного вираження: було розроблено поняття правоздатності, її незалежності від фізичної особи і визначено основні типи юридичних осіб (корпорації, установи).

Українська традиція приватного права зумовлена історичними, геополітичними, культурними особливостями розвитку Української держави. Проіснувавши кілька століть як самостійна держава (Київська Русь), потім будучи роздробленою на окремі князівства, з часом увійшовши до складу різних держав, зокрема, спершу до Великого князівства Литовського і згодом - Речі Посполитої, після цього - до Російської та Австро-Угорської імперій та зрештою до Союзу Радянських соціалістичних республік (СРСР), і знову відродивши незалежність аж у 1991 р., Україна перебувала поміж західною (європейською) і східною (російською) цивілізаціями [3].

Унаслідок остаточної ліквідації у 1783 р. полково-сотенного устрою України і запровадження губернського поділу та поширення російської системи органів влади і управління Україна, втративши автономію, увійшла до складу Російської імперії та залишалася її частиною до 1917 р.

На початку ХІХ ст. з'являються перші нормативні акти, які стосуються діяльності акціонерних компаній. Найбільш відомим є

Указ від 6 вересня 1805 р., у якому була розтлумачена суть обмеженої відповідальності учасників торгової компанії.

У 1805 і 1807 рр. було видано ще кілька постанов, які стосувались компаній, але вони майже не вплинули на зміну їх статусу. Цією невеликою кількістю постанов про корпорації користувались також укладачі Зводу законів. Майже повна відсутність законодавства, яке б регулювало правове становище корпорацій, негативно позначалася на діяльності російських товариств.

Однак корпоративна нормотворчість, яка здійснювалася самими компаніями, часто відхилялася від положень загального Закону. Відповідно до статуту багатьох корпорацій засновниками визнавалися не ті особи, які внесли більшу частку капіталу, а ті, хто порушив клопотання про затвердження статуту. Засновники по суті відмежовувалися від відповідальності [4].

Пошвавлення приватної ініціативи в господарському житті на початку 1920-х рр. (період нової економічної політики) зумовлювалось появою та діяльністю різного роду товариств і кооперативів. Це знайшло закріплення в Цивільному кодексі (ЦК) Української Радянської соціалістичної республіки (УРСР) 1922 р., розділ X якого містив норми про повні та прості товариства, товариства на вірі та з обмеженою відповідальністю, акціонерні (паєві) товариства; статті 276-366 цього Кодексу закріпили порядок їх створення, функціонування і ліквідації. Пізніше правовий статус акціонерного товариства був визначений також у союзному нормативному акті - Положенні про акціонерні товариства від 17.08.1927 р. У зв'язку із прийняттям цього положення статті ЦК УРСР, які регулювали діяльність акціонерного товариства, були скасовані.

У Положенні про акціонерні товариства 1927 р. зазначалося, що метою державних акціонерних товариств є не формування капіталу, а господарська діяльність. Акції цих товариств не котирувалися на біржі, не переходили з рук у руки як товар, а відігравали роль паїв, які об'єднували суб'єктів. У названому положенні зазначалося, що державні й змішані акціонерні товариства (а їх залишилось усього близько 10%) тільки за формою були акціонерними товариствами, по суті ж вони зберігали риси державного підприємства. Щодо змішаних акціонерних товариств, то вони розглядалися як перехідна сходинка до державних.

З кінця 1920-х рр. та особливо в 1930-х рр. намітилася тенденція до згортання корпоративних відносин в економіці СРСР, оскільки панівною серед форм власності стала державна власність, а головним суб'єктом господарських відносин — державне підприємство. Ця тенденція, зокрема, проявлялась у ліквідації господарських товариств у 1930-х рр., перетворенні промислової кооперації (артілей та союзів) у державні підприємства (1950-ті рр.), в одержавленні колгоспів тощо.

Отже, тільки перехід до ринкових відносин відкрив шлях до розвитку корпоративного законодавства. Нині у законодавстві закріплюється презумпція уповноваження корпорацій на видання ними нормативних актів, які регулюють їх внутрішні питання. При цьому встановлюються лише межі корпоративного регулювання, наприклад, несуперечливість норм локальних нормам законодавчим тощо.

На цьому етапі (з 1991 р.) радянський період розвитку корпоративного законодавства фактично завершується. Після розпаду СРСР у всіх його колишніх республіках, включаючи Україну, формується власне законодавство про підприємницькі корпорації.

Початок формування законодавчого регулювання процесів створення і діяльності господарських товариств в Україні припадає на початок 1990-х рр., період після здобуття Україною незалежності. Слід визнати, що корпоративне законодавство розроблялося Україною практично заново. Як слушно зауважує О. Р. Кібенко, законодавець не звернув належної уваги на досвід дореволюційної Росії і зарубіжних країн у галузі правового регулювання корпоративних відносин. Результатом цього стали традиційні проблеми діяльності у підприємницьких корпораціях (шахрайство, масові банкрутства, розорення дрібних акціонерів тощо), які повною мірою проявили себе в Україні [4].

У 1992 р. приймається низка приватизаційних законів: «Про приватизацію державного майна», «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», «Про приватизаційні папери». Названі нормативні акти поклали початок процесам приватизації державної власності і створенню великих відкритих акціонерних товариств на базі майна колишніх державних підприємств. Розвиток корпоративних структур у наступні роки відбувався під впливом процесів приватизації і корпоратизації,

діяльності інвестиційних посередників, таких як довірчі і страхові товариства, інвестиційні фонди і компанії тощо [2].

Узагальнюючи історичний аналіз, можна виділити етапи розвитку корпоративних відносин та корпоративного управління, які мали свої певні ознаки. Основні етапи розвитку корпоративних відносин визначено у табл.1.1.

Таблиця 1.1

Етапи розвитку корпоративних відносин та корпоративного управління [5]

Етап	Період	Історичний етап	Характеристика
I етап	До початку XX ст.	Зародження (зародження корпоративних відносин)	Зародження корпоративної форми підприємництва, поява перших акціонерних компаній. На початку XIX століття з'явилися перші спроби державного контролю підприємницької діяльності.
2 статі	1903-1927рр.	Становлення (часи нової економічної політики)	Законодавче затвердження багатьох типів корпоративних товариств, що привело до активного розвитку акціонерних компаній та корпоративних відносин.
3 етап	1927-1985рр.	Занепад (часи занепаду, господарювання державних структур)	Ліквідовано корпоративну форму підприємницької діяльності шляхом реорганізації підприємств у державні об'єднання, зникнення корпоративних відносин та корпоративного управління.
4 етап	1985 - 1991рр.	Відродження (часи відродження корпоративних структур)	Починається відродження корпоративних підприємств, випускаються та реалізуються «акції трудового колективу» та «акції підприємств», починається відродження приватного сектора економіки. З 1990 року починається відродження законодавчої бази, яка регулює діяльність корпоративного сектора, що веде до відродження корпоративних відносин та корпоративного управління.
5 етап	Починаючи з 1991 року	Нове становлення (бурхливий розвиток корпоративних структур)	При набутті політичної та економічної незалежності України починається розвиток власного законодавства, проводяться глобальні реформи. Відбувається бурхливий розвиток корпоративних відносин та корпоративного управління в Україні як самостійній державі.

Становлення корпоративного сектора в Україні і, разом з цим, розвиток відносин корпоративного управління тісно пов'язані з процесом приватизації [1].

Приватизація - це один з найрозповсюджених способів створення корпорацій як у країнах з ринковою, так і в країнах з трансформаційною економікою.

З одного боку, це свого роду доповнення до еволюційних форм та методів заснування корпорацій (злиття і поглинання), а з другого - найважливіша форма переходу до ринку, до відкритої економіки на засадах плюралізму форм власності та свободи підприємництва [6].

З початку проведення процесу приватизації в Україні сформовані акціонерні товариства вже посіли міцне місце на ринках виробництва і споживання. Найбільш активно процес приватизації почав проводитися з 1996 р. До цього часу була остаточно сформована нормативна база як малої, так і великої приватизації, що дозволило в 1996 р. приватизувати більше 20000 об'єктів [6].

Недоліками у проведенні приватизації в Україні стали:

повільність перебігу приватизації, її призупинення на певний строк з подальшим відновленням. Це стосується як процесу взагалі, так і приватизації окремих об'єктів. Саме тривалість в часі дозволяла керівництву державних підприємств, які приватизувалися, обрати свій шлях, зайняти вигідну позицію, що вплинуло на корпоративне управління в приватизованому АТ. Наголошується також на відсутності обов'язкової фіксованості планів приватизації і можливість їх змін, що теж могло бути використане для досягнення певних цілей при прагненні доступу до корпоративного управління;

заборона обігу приватизаційних паперів, які дозволялось вкладати лише у придбання державного майна, акцій, інвестиційних сертифікатів або передавання в управління довірчим товариствам;

непослідовна політика залучення до приватизації іноземних інвесторів, наявність багатьох перешкод для цього, непристосованість іноземців для участі в цих процесах та ненадійність і непрозорість правового й економічного середовища стали підставою фактичного усунення їх від приватизації - від первісного розподілу власності;

залишення за державою значних пакетів акцій, що не дозволяло приватним інвесторам справляти вплив на корпоративне управління;

фактична відсутність значних інвестицій в період приватизації або після її проведення, оскільки приватизація під інвестиційні зобов'язання стала здійснюватись значно пізніше. Це означало підсилення навантаження на модель корпоративного управління, що формується в Україні, оскільки прибуткова діяльність АТ потребує значних капіталовкладень, а відтак, їх залучення є найголовнішим завданням управління в АТ [7].

На той час склалася ситуація, коли, з одного боку, у держави зосереджені значні виробничі потужності, а з другого - вона була не в змозі забезпечити їх належну експлуатацію, бо для цього необхідне вкладення додаткових ресурсів, яких у неї немає. Процеси приватизації покликані були розв'язати ці проблеми.

Однак слід враховувати, що в ході приватизації акціонерна форма організації підприємництва була використана з метою, прямо протилежною тим, заради яких вона створювалася, а саме - «роздачі» (розподілу), а не для концентрації капіталу.

Незважаючи на те, що матеріальні блага передавалися у власність АТ, створеного в процесі приватизації, ними неможливо користуватися з прибутком без додаткових інвестицій. Залучення ж коштів для цього було можливим в різні способи - через приватизацію під інвестиційні зобов'язання, додаткові випуски акцій тощо. Саме такі способи капіталовкладень в АТ стали поширюватися, що надало змогу поступово задіяти ринковий механізм обороту акцій. Став складатися первинний ринок акцій шляхом, по-перше, їх випуску емітентами; по-друге, продажу акцій підприємств, що приватизуються, на фондовій біржі; по-третє, проведення сертифікатних аукціонів [7].

Отже, процеси економічних реформ в Україні можна поділити на такі етапи перерозподілу власності (рис.1.1.).

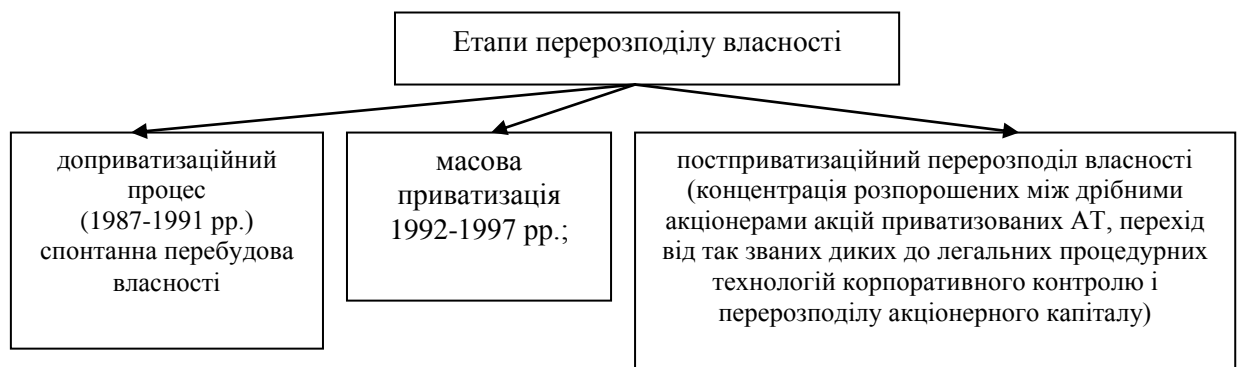

Рис. 1.1. Етапи перерозподілу власності в Україні

Зарубіжні фахівці зазначають, що українська приватизація мало чим відрізнялася від приватизації в Чеській республіці, Російській Федерації, Болгарії та інших країнах.

Узагалі процес приватизації в Україні характеризується складністю і суперечливістю. Його поєднано з постійними змінами законодавства. Проте процес приватизації є необхідним, бо він покликаний, по-перше, позбавити державу непотрібних їй об'єктів права власності, що дозволить скоротити витрати на їх утримання і функціонування; по-друге, забезпечити надходження до державного бюджету коштів, які необхідні державі для здійснення її соціальних функцій; по-третє, залучити додаткові кошти під інвестиційні зобов'язання осіб, що придбають об'єкти права державної власності із залишенням за державою частки цих об'єктів (наприклад, пакета акцій). Вбачалося, що це дозволить встановити контроль за зазначеними об'єктами, одержати належний ефект у вигляді сплати податків і дивідендів, а також виконати соціальні функції - зберегти необхідне виробництво.

Таким чином, у 90-х роках в Україні було поновлено акціонерний рух, який поступово набув свого розвитку. Складовою цього з'явилося створення АТ в процесі приватизації державного майна, що потягло за собою певні особливості в правовому регулюванні їх діяльності [7].

На підставі наведеного можна зробити висновок, що загальними економічними передумовами виникнення АТ є концентрація і централізація капіталу з метою одержання прибутку й обмеження підприємницького ризику.

В Україні приватизація стала одним з головних двигунів розвитку корпоративних відносин та створення акціонерних товариств, однак, велику роль відіграють і нові фінансові механізми, властиві для розвинутих економік. Процес приватизації і на сьогодні залишається одним з головних методів формування корпоративного сектора в економіці України [1].

Із набуттям чинності Цивільним і Господарським кодексами (ГК) України розпочався новий етап розвитку сучасних корпоративних відносин. Адже вони додали ряд новацій до сучасного законодавства і галузі корпоративного права. Зокрема, до ЦК України включено спеціальний розділ, присвячений господарським товариствам, який багато в чому суперечить ГК [2].

Нові кодекси містять певні невідповідності (суперечності) у регулюванні одних і тих самих питань корпоративного права. Так, розбіжності між кодексами простежуються в підходах до поділу акціонерних товариств на окремі види, щодо переважного права акціонерів на придбання акцій, порядку прийняття рішень органами управління акціонерним товариством, у порядку передачі прав за цінними паперами та деяких інших питаннях.

Нині розходження у питаннях корпоративних відносин стають причиною певних труднощів і непорозумінь в їх застосуванні на практиці. Вагомий внесок у розвитку корпоративного права відбувається завдяки процесам формування судової практики вирішення корпоративних конфліктів Верховним Судом України та Вищим господарським судом України.

Визначальний вплив на регулювання корпоративних відносин в акціонерних товариствах здійснив довгоочікуваний Закон «Про акціонерні товариства». З прийняттям Закону «Про акціонерні товариства» тільки започатковано оновлення корпоративного законодавства України. З огляду на європейські стандарти корпоративного права постає необхідність прийняття окремих законів про інші види господарських товариств: товариств з обмеженою і додатковою відповідальністю, повних і командитних товариств, виробничих корпоративів та інших видів корпоративних утворень. Слід удосконалювати законодавство і судову практику вирішення корпоративних спорів, зважати на позитивний досвід інших країн [2].

Таким чином, постприватизаційний період становлення корпоративних відносин в Україні характеризується наступними особливостями (рис.1.2.).

За всю історію розвитку підприємницької діяльності, корпорація як організаційно-правова форма з'явилась в Україні після становлення її як держави. Отже, саме в цей період виникли корпоративні відносини та корпоративне управління в Україні [5].

Сьогодні у розвинутих країнах Заходу корпоративні відносини охоплюють до 80-90% загального обсягу виробництва, що характеризує систему корпоративних відносин як провідну та найдинамічнішу в західній економіці [5].

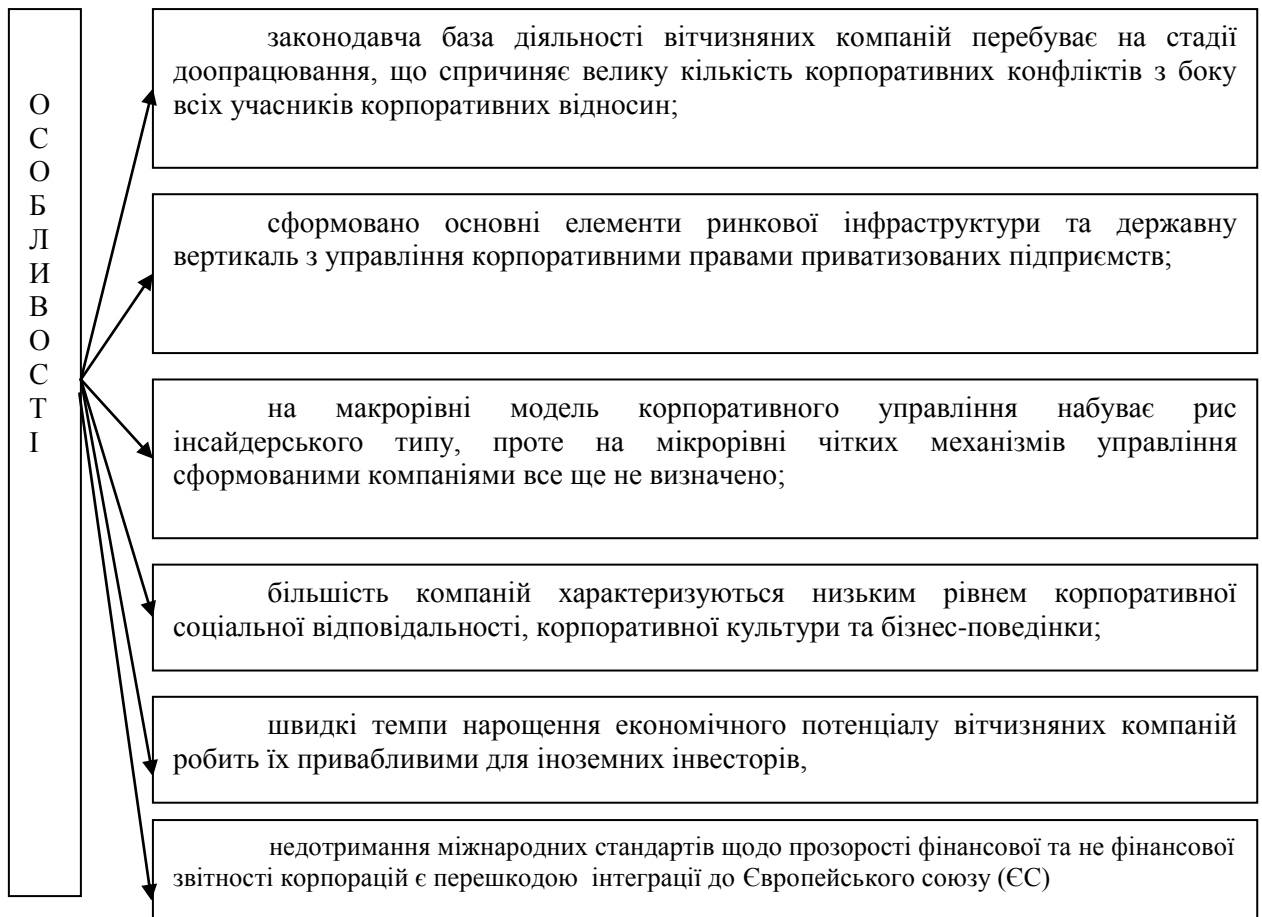

Рис. 1.2. Особливості корпоративних відносин в постприватизаційний період

Вперше визначення корпоративних відносин було наведено в публічному Законі «Про оподаткування прибутку підприємств» [7]. ГК тлумачить поняття «корпоративні відносини» - відносини, які виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав [8].

Багато сучасних дослідників розвинули бачення своїх попередників і визначили корпоративні відносини як окремий вид відносин. Визначимо авторські тлумачення терміну «корпоративні відносини» відомими фахівцями та науковцями у цієї галузі (табл.1.2).

Корпоративні відносини, що набули стрімкого розвитку в Україні за останні сімнадцять років, мають свою специфіку, яка склалась завдяки особливості історичного розвитку [5].

Корпоративні відносини мають чимало особливих ознак, що дають їм можливість претендувати на окреме місце серед цивільних правовідносин.

Визначення терміну «корпоративні відносини»

Автор	Визначення терміну
І.В.Спасибо-Фатеева	корпоративні відносини є тими господарсько-правовими відносинами, для яких властиве поєднання цивільно-правового й адміністративно-правового методів регулювання, внаслідок чого вони мають регулюватися господарським правом [7].
Н. Пахомова	корпоративні відносини є відносинами з множинністю суб'єктів привласнення майна, яким притаманна «самоврегульованість» [9]
В. Борисова	корпоративні відносини — це змішані майново-організаційні відносини, в яких організаційні елементи спрямовані на обслуговування як речових, так і зобов'язальних відносин [10]
О. Макарова	корпоративні відносини – система відносин, що складається між учасниками об'єднання (акціонерами) та відокремленим від неї апаратом управління (менеджментом), а також між менеджментом та іншими зацікавленими особами об'єднання (працівниками, партнерами, державними органами тощо) та є результатом компромісу інтересів об'єднання, його учасників та менеджменту [11]
В.В. Луць	корпоративні відносини — це врегульовані нормами права суспільні відносини, які виникають між засновником (учасником) юридичної особи і самою юридичною особою в результаті реалізації ним засновницьких прав, а також відносини між учасниками, що впливають з укладеного установчого договору [2]
О. М. Вінник	корпоративні відносини — це такі відносини, які виникають у процесі створення, функціонування та припинення господарських товариств за участю безпосередніх учасників (засновників, учасників, самого товариства та його органів) та опосередкованих (кредиторів, споживачів, найманих працівників, держателів облігацій товариства, територіальної громади, держави в особі уповноважених органів) і забезпечують збалансовану реалізацію інтересів зазначених осіб [12]
Кармен В.С.	Фінансові відносини, що виникають всередині підприємства як системи. Відносини з зовнішнім середовищем є основним об'єктом управління фінансами [13]
В.А.Євтушевський	Система фінансових взаємовідносин усіх учасників акціонерного товариства, що встановлює механізми, способи взаємодії зацікавлених сторін, за допомогою яких вони представляють в товаристві свої інтереси і взаємодіють з ним та між собою [14]

Корпоративні відносини не можна віднести до абсолютних. Прийнято вважати, що абсолютними є правовідносини, в яких поіменно визначена лише одна сторона — носій суб'єктивного права, правоспроможна особа, якій протистоїть невизначене коло зобов'язаних суб'єктів. При цьому основним і практично достатнім для існування абсолютного суб'єктивного права і його реалізації є

поведінка самого правоспроможного суб'єкта - носія цього права. Обов'язки кожної і будь-якої особи, яка йому протистоїть, є пасивними і зводяться до утримання від порушень даного права [9].

З цих позицій в корпоративних відносинах однозначно визначеним суб'єктом є само товариство. Якщо додержуватися класичної теорії абсолютних правовідносин, то воно повинно бути і правоспроможним суб'єктом, якому протистоять зобов'язані особи - учасники (акціонери). Однак це не так, бо в корпоративних правовідносинах учасники (акціонери) мають права щодо товариства, а останнє виступає немовби зобов'язаним суб'єктом щодо учасників (акціонерів), забезпечуючи існуючими в ньому механізмами їх права на участь в управлінні товариством, дивіденди, інформацію [9].

Чинники, які впливають на корпоративні відносини можна умовно поділити на внутрішні та зовнішні (рис. 1.3.).

Рис. 1.3. Чинники впливу на корпоративні відносини [15]

Так, Т. Веблен зазначає, що корпорації виникають внаслідок дії ряду психологічних чинників, які змушують власників засобів виробництва та предметів праці по-хижацькому накопичувати капітали, які вони потім використовують для концентрації вироб-

ництва, формування специфічної форми власності - абсентістської (відсутньої реально, неосяжної, матеріально непідкріпленої). А в умовах капіталізму до психологічних чинників додаються техніко-технологічні, які виявляються головним фактором соціально-економічного розвитку [6].

Кизим М.О. поділяє фактори розвитку корпоративних відносин на два рівні: фундаментальний та функціональний (рис.1.4.).

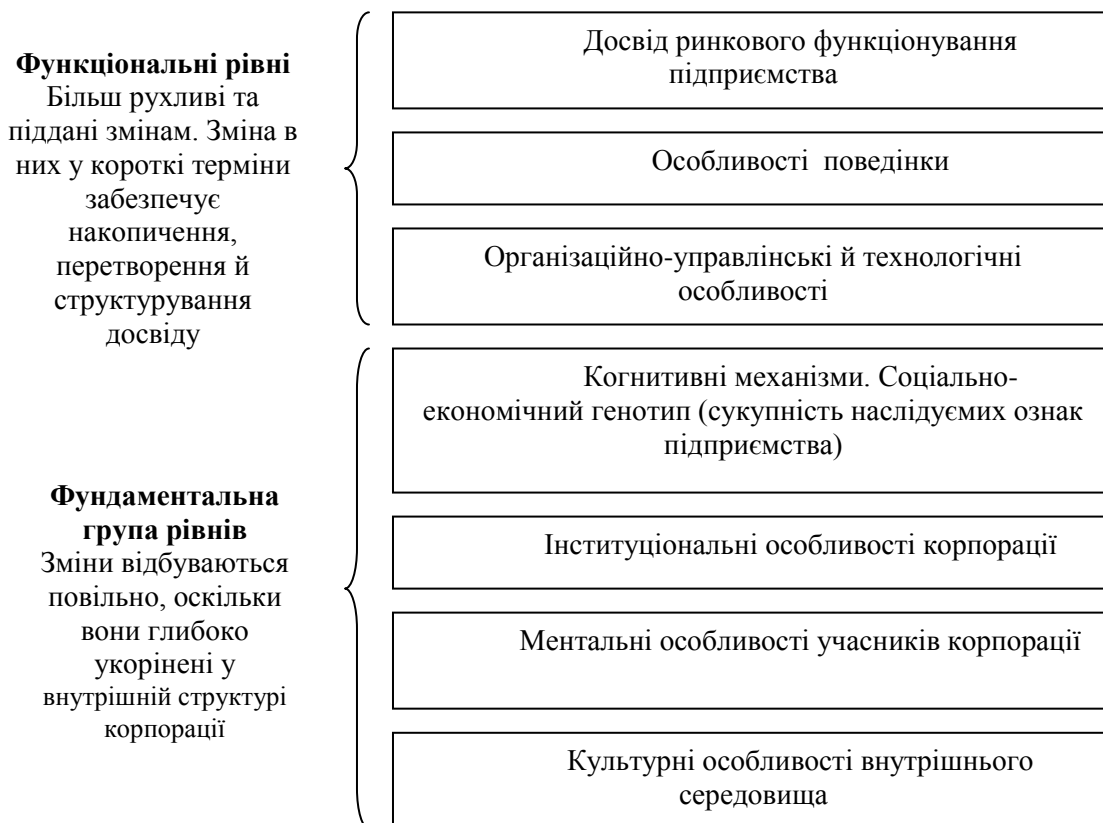

Рис. 1.4. Фактори розвитку корпоративних відносин [17]

З вище наведеного можна виділити чинники розвитку корпоративних відносин: специфіка стану економічного розвитку національної економіки, правові традиції, рівень розвитку правових доктрин і національного законодавчого регулювання у сфері корпоративного управління, необхідність централізації та концентрації капіталу та інших факторів виробництва на певному етапі розвитку економіки та суспільства для задоволення постійно зростаючого кола потреб суспільства; вимоги функціонування у рамках процесу міжнародно-правової уніфікації; оптимізація

ресурсних потоків у рамках нових ринкових структур, якими є корпорації [16].

Корпорація як організаційно-правова форма вже одержала достатнє поширення в Україні, однак масовий розвиток акціонерних товариств та їх відповідність за всіма параметрами умовам корпоративності робить цілеспрямованим їх розгляд як головного учасника корпоративних відносин та залучення потенційних інвесторів.

Класифікація корпоративних відносин на основі різних підходів наведена у багатьох вчених, які займаються проблемами розвитку корпоративних відносин. Розглянемо декілька з них.

Кармен В.С. визначає класифікацію корпоративних відносин на основі окремих груп учасників: внутрішньої системи корпоративних відносин, фінансової системи держави, банківської системи держави, страхових компаній, інвесторів та інших корпорацій [13].

Свтушевський В.А. виводить складові елементи корпоративних відносин на основі взаємодії корпорації з зовнішніми учасниками [18].

Ю.Г. Лисенко виділяє наступні види корпоративних відносин в залежності від їх учасників: «власники - наймані управлінці», «органи державного регулювання - власники», «органи державного регулювання – наймані управлінці» (рис. 1.5.) [19].

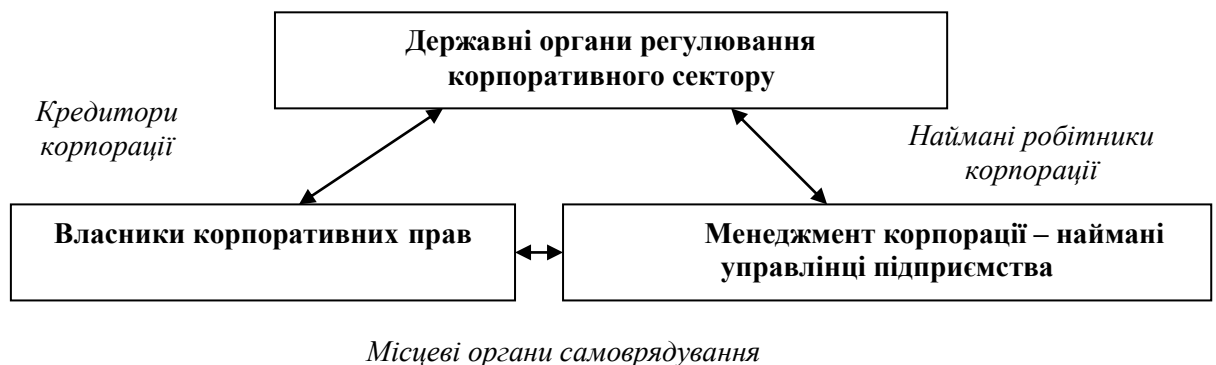

Рис.1.5. Схема взаємовідносин суб'єктів корпоративного управління

Взаємовідносини власників підприємств та органів державного регулювання характеризуються, з одного боку, зацікавленістю держави в стабільності всіх громадських зв'язків, ефективному функціонуванні державних інститутів (у тому числі і

тих, які контролюють діяльність корпоративного сектора), загальне визнання ініційованих ним правил ведення бізнесу. З іншого боку, власники підприємств також зацікавлені в стабільності, чітких легітимних правил провадження діяльності, проте, в основному, не в тих, які пропонує держава.

Взаємовідносини пари «органи державного регулювання - менеджмент корпорації» визначають, на перший погляд, зацікавленість обох сторін у стабільності умов і правил господарської діяльності. Однак, при цьому держава прагне посилити свій вплив при управлінні корпораціями, особливо, коли мова йде про структури національної значимості. Крім того, держава зацікавлена в наявності професійних менеджерів на підприємствах державного сектора. Керуючі корпорацій прагнуть до більшої свободи дій та незалежності від державної опіки.

Зацікавленими особами, які не є при цьому безпосередніми учасниками корпоративного управління, виступають кредитори підприємства, органи місцевого самоврядування, а також рядові працівники підприємства [19].

Досить цікава класифікація корпоративних відносин зроблена Джозефом Р. Блазі (США). Він виділяє типи корпоративної культури залежно від того, хто в компанії виконує управлінську функцію і якою мірою акціонери беруть участь в управлінні компанією (рис.1.6.) [6].

Відомі вчені Т. Діл і А. Кеннеді класифікують корпоративні відносини в компанії залежно від основних ознак, які характеризують корпоративну культуру. Залежно від цих ознак вони виділяють чотири типи корпоративних відносин:

«Жорсткі хлопці». Мета компанії – стрімке досягнення успіху, а працівники таких компаній схильні до постійного ризику і будь-яким способом швидко досягають своїх цілей. Негативним аспектом є те, що досягнення швидкого успіху в результаті призводить до швидкого краху.

«Хто добре працює, той добре відпочиває». Характеризується низьким рівнем ризику, успішними вважаються ті працівники, які досягли високих результатів, працюючи індивідуально або в команді.

«Поставити на карту свою компанію». Характеризується високим рівнем ризику при прийнятті рішень і повільним отриманням результату.

«Культура-процес». Найважливішими цінностями компанії вважаються різноманітні титули і звання, а також пов'язані з ними пільги [6].

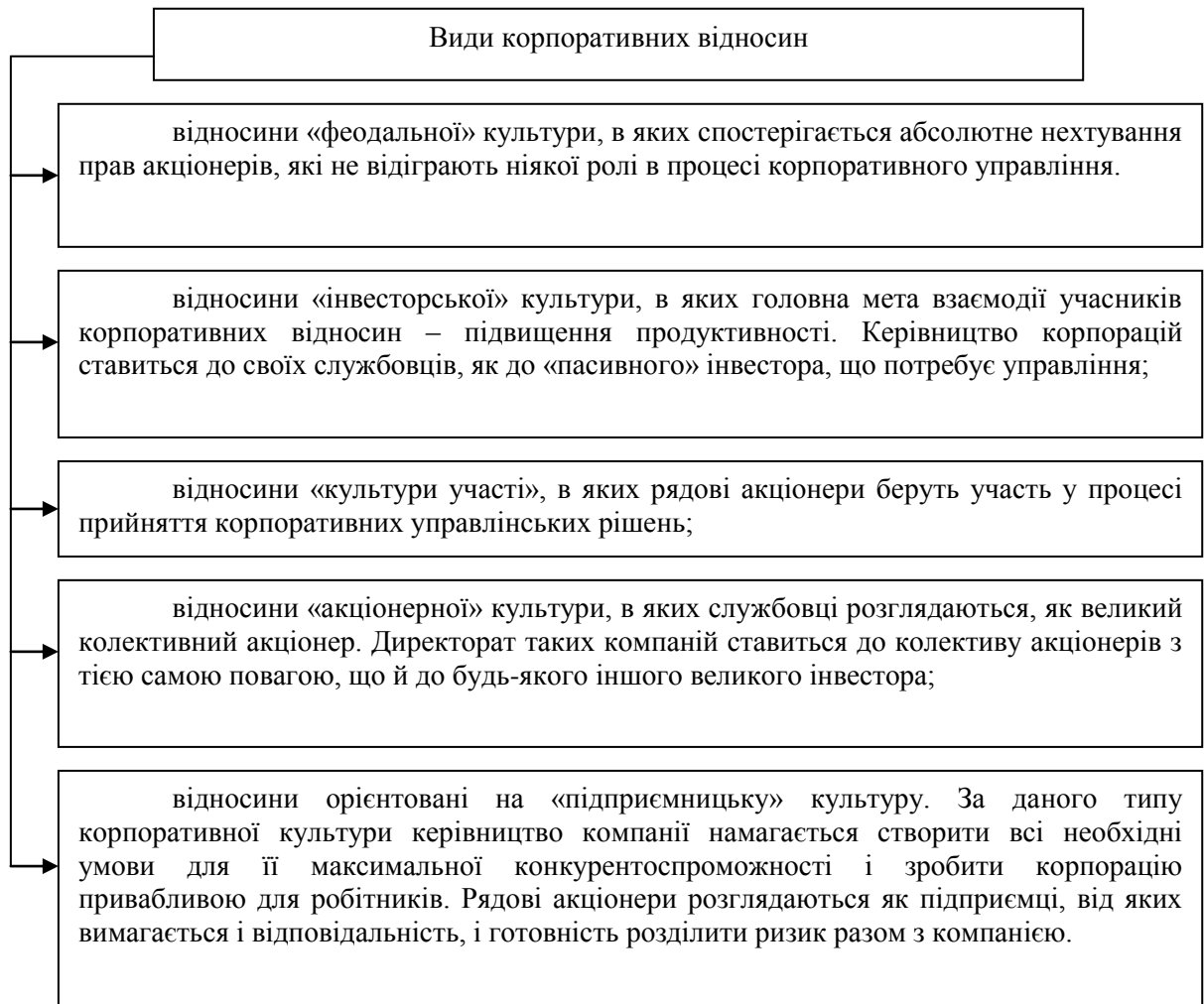

Рис. 1.6. Класифікація корпоративних відносин за Джозефом Р. Блазі

У класичному західному менеджменті загальноприйнятою вважається типологія Джеффри Зоненфельда, згідно з якою розрізняють чотири типи корпоративних відносин: бейсбольна команда, клубна культура, академічна культура, оборонна культура [6].

О. Макарова наголошує на двох видах корпоративних відносин: внутрішньокорпоративних та зовнішніх відносинах корпорації з партнерами, кредиторами, персоналом, біржами, фахівцями фондового ринку, державними органами, що здійснюють контроль за діяльністю корпорації [7].

Розгляд суб'єктного складу корпоративних відносин потребує аналізу вітчизняного законодавства з його різноманітністю організаційно-правових форм юридичних осіб. Класифікація юридичних осіб передбачає їх логічно обґрунтований поділ, у межах якого були б задіяні всі види юридичних осіб. На сьогодні ця проблема полягає в існуванні двох однопорядкових кодифікованих актів, які ще більше заплутали і без цього непросто систематизаційну ситуацію [3].

Вважається за доцільне окреслити кваліфікаційні критерії та ознаки юридичних осіб корпоративного типу. Саме вирішення цього завдання дасть можливість здійснити кваліфікацію правовідносин як таких, що є корпоративними, та визначити предмет регулювання корпоративного права.

По-перше, учасниками корпоративних відносин виступають юридичні особи та засновники (учасники) господарських організацій, якими можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. По-друге, учасниками корпоративних відносин є не будь-які господарські організації, а лише ті, які утворюються у договірному порядку шляхом реалізації суб'єктами цивільного права своїх засновницьких прав. Наслідком створення такої організації є виникнення у засновників корпоративних прав [2].

І.В. Спасибо-Фатеева виділяє таких учасників корпоративних відносин: інсайдери, аутсайдери, акціонери, інвестори, засновники, підписчики [7].

Корпоративне управління визначає механізми взаємозв'язку сторін і методи, за допомогою яких вони виражають свої інтереси.

Корпоративні правовідносини на стадії створення товариства складаються між засновниками; після його державної реєстрації - між учасниками (акціонерами), учасниками (акціонерами) і товариством, органами товариства і учасниками (акціонерами) [7].

Щодо таких суб'єктів корпоративних відносин, як акціонери, в законодавстві України вживаються декілька термінів: акціонер, засновник, учасник, власник, отримувач акцій. Поняття «акціонер», як учасник корпоративних відносин, найбільш поширене в науковій літературі.

Г. Шершеневич стверджував, що акціонером визнається той, хто є учасником в підприємстві з обмеженою для всіх відповідальністю, все одно, чи має він акцію або пай [20].

Акціонери тісно пов'язані з поняттям права на участь в АТ. Наявність саме цього права у особи робить її учасником, підкреслюючи її зв'язок з товариством. Звідси і можливість вживання терміна «учасник» стосовно акціонера.

Американська доктрина виходить з того, що головним для акціонера є одержання доходу від акцій у вигляді дивідендів або курсової різниці при продажі акцій (на фондовій біржі чи позабіржових ринках). При мінімізації тих питань, що вирішуються загальними зборами акціонерів, а також із урахуванням інших причин у акціонерів США спостерігається, скоріш за все, наближення до відсутності права на участь в управлінні корпорацією. В цьому разі акція дійсно стає лише втіленням (показником) майнових благ, а акціонер сприймається виключно як власник акцій. До того ж, процес створення корпорації, в якому простежується, на наш погляд, «участь» у формуванні статутного капіталу, тобто де можна було б вжити термін «право на участь», є відносно коротким. Навпаки, строк функціонування корпорації, протягом якого існують її акції, є невизначено тривалим, і в цей період права, що надаються акцією, виникають не у зв'язку з внесенням вкладів у корпорацію, а в результаті правочинів із ними, в першу чергу купівлі-продажу на фондовому ринку. Звідси акція сприймається як річ, як об'єкт права власності, а не як підтвердження вкладу до статутного капіталу корпорації. Тому американська доктрина і виходить з того, що при передплаті на акції їх оплата є не вкладом в корпорацію, а покупною ціною акції [7].

Європейська та українська доктрини, як, до речі, і російська, приділяють переважне значення участі акціонера в АТ, а тому «право на участь» вважається найбільш вагомим для європейських акціонерів. До того ж при нерозвинутості фондового ринку, зокрема в Україні, інтереси акціонерів практично не спрямовані на одержання доходу від акцій за рахунок біржової гри, а тому і зводяться до можливості впливати на роботу органів АТ [7]. З огляду на наведене, повною мірою логічним є використання поряд із терміном «акціонер» термін «учасник».

Інша ситуація складається при аналізі і зіставленні понять «власник» і «отримувач» акцій, що вживаються в Законі «Про господарські товариства» та юридичній літературі. Ці поняття тотожні в українському законодавстві. Така ж картина

спостерігається і в російському законодавстві, де в Законі «Про ринок цінних паперів» прямо зазначається, що власник - це особа, якій цінні папери належать на праві власності або на іншому речовому праві (ч. 12 ст. 2). Підхід сучасного законодавця відрізняється від того, що був притаманний дореволюційному законодавству Росії. Це знайшло відображення і в цивілістичній доктрині того часу, де використовувався термін «отримувач цінного паперу», а не «власник цінного паперу». Це пояснюється тим, що на той час існувала невизначеність іменного і ордерного цінних паперів як об'єктів права власності, а тому застосування понять речового права визнавалося неприпустимим [7].

Останнім часом серед акціонерів стали розрізнятися інсайдери та аутсайдери (рис.1.7.) (на основі [7]).

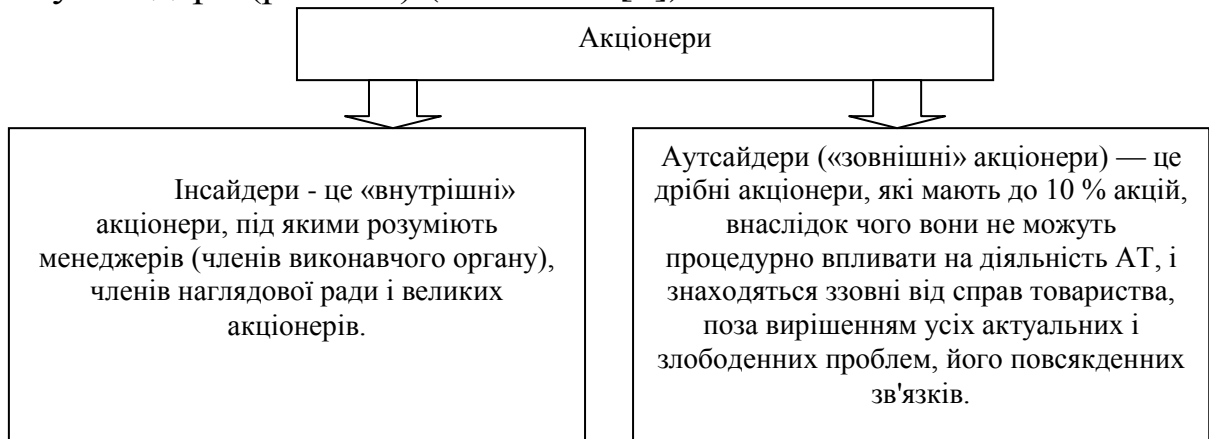

Рис.1.7. Класифікація акціонерів

У країнах континентальної Європи та Японії існує переважно інсайдерська система корпоративного управління, в США та Великій Британії - аутсайдерська. Отже, критерій поділу акціонерів на інсайдерів та аутсайдерів полягає в можливості впливати на рішення, що ухвалюються товариством [18].

В законодавстві та науковій літературі щодо акціонера часто вживається й термін «інвестор», правове становище якого визначено достатньо суперечливо.

В Законі «Про інвестиційну діяльність» надається найбільш широке розуміння інвесторів як суб'єктів інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників,

кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності (ст. 5) [21].

Термін «інвестор» може розумітися:

у широкому значенні - як особа, що вкладає кошти різних джерел походження у різні об'єкти: цінні папери, нерухомість, статутний капітал господарського товариства та ін., що тягне за собою виникнення у неї відповідно або речових, або зобов'язальних, або корпоративних прав;

у вузькому значенні - як особа, що інвестує свої кошти в акції. Можуть виокремлюватися такі інвестори, які здійснюють свої права або на акцію, або з акції. Перші бувають як активними, що йменуються інвесторами на ринку цінних паперів, так і пасивними, що вкладають свої кошти до інститутів спільного інвестування, які вже активно діють на ринку; другі — промисловими та стратегічними інвесторами [18].

В літературі зустрічається і ще більш розширене поняття інвестора, яким охоплюються не лише акціонери, а й працівники. Так, поділяючи інвесторів на майнових (фінансових), якими є акціонери, та нефінансових, І. Шиткіна відносить до останніх працівників АТ, котрі здійснюють свої інвестиції шляхом надання компанії специфічних навиків та вмінь, які можуть бути з успіхом використані як в межах самого АТ, так і поза його межами. Останні пропонується вважати такими, що поставляють компанії специфічний людський капітал - здатність до праці [22].

Слід відмітити, що істотні розбіжності стосовно визначення поняття «інвестор» існують між національним законодавством та міжнародними актами, зокрема Конвенцією від 28 березня 1997 р. «Про захист прав інвестора», за якою інвесторами визнаються особи, що здійснюють вкладення власних, позикових або залучених коштів у формі інвестицій (ст.1) [23]. Треба звернути увагу на те, що у міжнародному акті спостерігається обмеження тільки однією ознакою інвестора - фактом вкладення інвестицій, у той час, як за українським законодавством висуваються додаткові ознаки — забезпечення цільового використання вкладених коштів, додержання інших зобов'язань при вкладенні коштів, контроль за підприємницькою діяльністю об'єкта вкладення інвестицій або навіть здійснення такої діяльності.

Так, у ст. ст. 206 і 1416 Угоди про Північноамериканську зону вільної торгівлі, підписаної США, Канадою і Мексикою, що

набрала чинності з 1 січня 1994 р., інвесторами визнаються як фізичні особи, компанії і державні структури, що вже здійснили вкладення на території приймаючої держави, так і особи, що тільки мають намір це зробити.

Щодо розмежування засновників та акціонерів, то такого за ЦК не існує, на відміну від ГК (ст. 81) та Закону «Про господарські товариства» (ст. ст. 3, 13, 26 та ін.). Засновниками АТ є особи, які ініціювали його створення і провели для цього організаційну роботу стосовно заснування товариства.

Засновники мають комплекс прав та обов'язків, який дещо різниться від прав акціонерів, хоча за ЦК та відповідно до змін до Закону України «Про господарські товариства», внесених Законом від 27 квітня 2007 р. № 997-У, нині всі акції при створенні АТ мають розподілятися між засновниками, а відкрита підписка на акції провадиться після державної реєстрації останнього. Таким чином, повноваження засновників за ЦК стали значно вужчими й їх витрати відповідно також. Утім, в ЦК нічого не вказується ні про пільги, які можуть встановлюватися для засновників, ні про вимогу тримання ними акцій не менш як 25 % статутного капіталу строком не менш двох років, як то передбачається у ст. 30 Закону «Про господарські товариства».

Для запобігання зловживанням з боку засновників в одержанні ними пільг і наступному їх використанні в Акціонерному законі Німеччини від 6 вересня 1965 р. міститься правило, згідно з яким кожна особлива привілея, надана окремому акціонеру або третій особі, повинна бути встановлена в статуті з позначенням уповноваженої особи.

Подібні положення відповідають ст. 3 другої Директиви Європейського союзу (ЄС) від 13 грудня 1976 р., якою передбачено розкриття в статуті (або в інших документах) АТ інформації про всі особливі привілеї, надані при створенні компанії або перед одержанням дозволу на початок підприємницької діяльності кожному, хто брав участь в її створенні або в операціях, спрямованих на одержання такого дозволу.

Підсумовуючи наведене, можна зробити висновок, що комплекс прав засновників відрізняється від комплексу прав, що надається акціонерам, тобто особам, які набули акції у відкритій підписці [18].

В.В. Луць виділяє наступних суб'єктів корпоративних відносин – фізичні та юридичні особи, які мають право бути засновниками (учасниками) організацій [2].

В.А. Євтушевський виділяє таких суб'єктів корпоративних відносин, як громадяни, юридичні особи, деякі державні й недержавні регулятивні органи, працівники корпорації, які беруть участь у корпоративному управлінні, регулюючи більш чи менш важливі його напрями; фінансові посередники [18].

В. С. Щербина в результаті дослідження суб'єктів господарського права дійшов висновку, що до юридичних осіб, як суб'єктів корпоративних відносин належать: 1) статутне господарське товариство; б) органи управління господарського товариства; 3) засновник (акціонер, учасник) господарського товариства. Остання зазначена категорія суб'єктів не викликає сумнівів щодо їх кваліфікації як суб'єктів корпоративного права. Проте додаткового обґрунтування потребує віднесення організації до статутного господарського товариства [24].

І.Л.Сазонець наводить наступну класифікацію учасників корпоративних відносин (рис. 1.8.). Серед розглянутих учасників корпоративного управління тільки держава і великі акціонери можуть реалізувати дієво свої права в корпоративному управлінні.

Зазначені вище складові корпоративних відносин не є вичерпними, вони можуть бути доповнені за врахуванням специфіки діяльності вітчизняних підприємств, місця їх розташування, форм контролю над організацією корпорацій.

Ефективність корпоративних учасників можна досягти системою заходів: активізацією механізмів прямої участі реальних інвесторів у корпоративному управлінні; підвищенням ролі й відповідальності наглядової ради; посиленням підзвітності менеджменту на основі жорсткої системи контролю й оцінки його роботи; створенням ефективних механізмів державного регулювання корпоративних відносин на фінансовому ринку країни [25].

Виходячи з дослідження чинників виникнення корпоративних відносин, особливостей їх розвитку, складу корпоративних учасників автором узагальнено підходи щодо тлумачення поняття «корпоративні відносини»: юридичний підхід, загальноекономічний підхід та управлінський (організаційний) підхід, на основі яких запропоновано класифікацію корпоративних відносин за визначеними ознаками (рис.1.9).

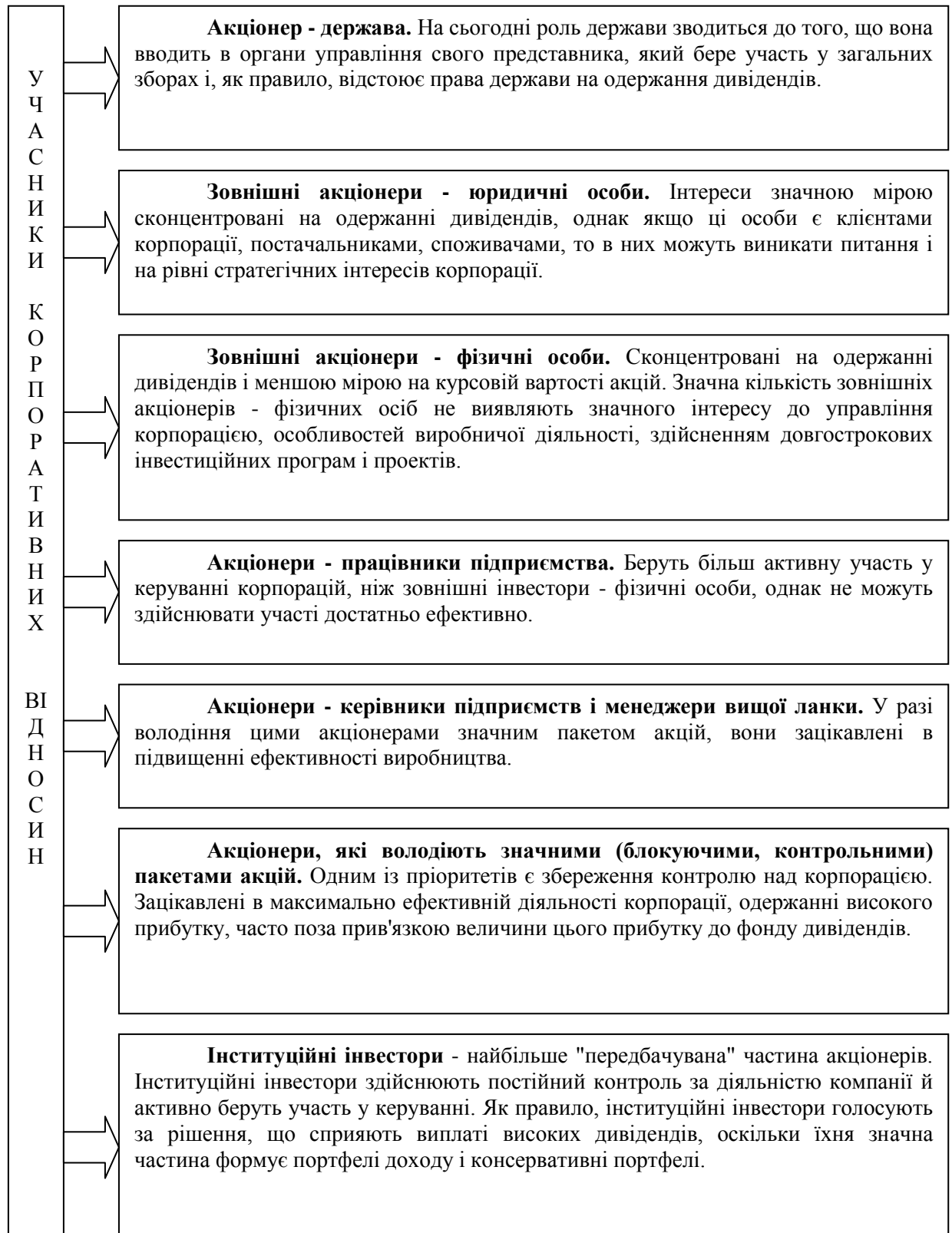

Рис.1.8. Класифікація учасників корпоративних відносин за І.Л.Сазонець [1]

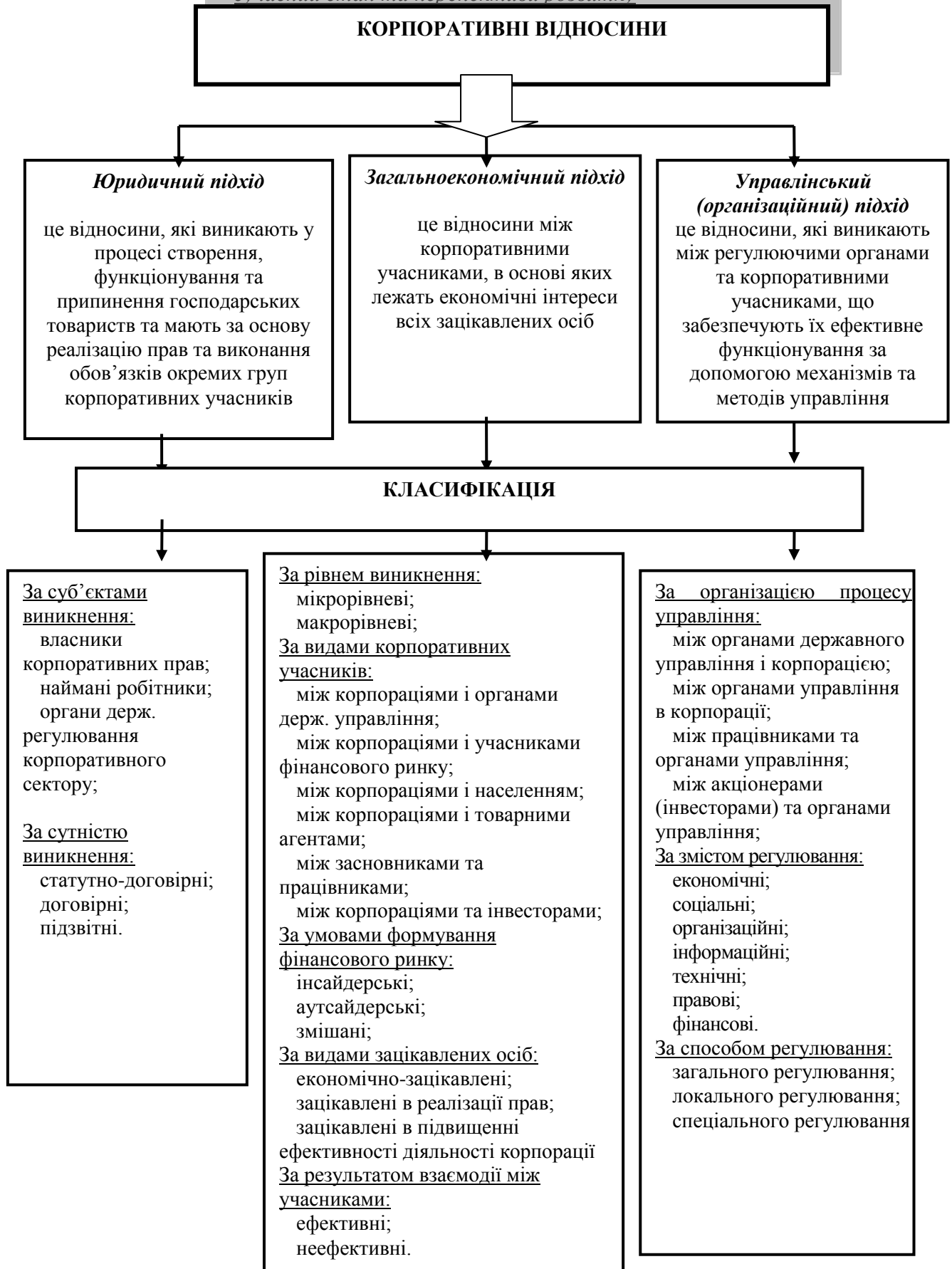

Рис. 1.9. Класифікація корпоративних відносин

Виходячи з юридичного підходу, корпоративні відносини - це відносини, які виникають у процесі створення, функціонування та припинення господарських товариств та мають за основу реалізацію прав та виконання обов'язків окремих груп корпоративних учасників. Їх можна класифікувати.

1. За суб'єктами виникнення:
 - власники корпоративних прав;
 - наймані робітники;
 - органи державного регулювання корпоративного сектору;
2. За сутністю виникнення:
 - статутно-договірні (виникають між внутрішніми учасниками у процесі створення та діяльності корпорації);
 - договірні (виникають між зовнішніми учасниками і корпорацією);
 - підзвітні (виникають між корпорацією та органами державної влади, фінансовими установами).

Виходячи з загальноекономічного підходу, корпоративні відносини - це відносини між корпоративними учасниками, в основі яких лежать економічні інтереси всіх зацікавлених осіб. Їх можна класифікувати:

1. За рівнем виникнення:
 - мікрорівневі (внутрішньокорпоративні);
 - макрорівневі (взаємодія з зовнішніми корпоративними учасниками);
2. За видами корпоративних учасників:
 - між корпораціями і органами державного управління;
 - між корпораціями і учасниками фінансового ринку;
 - між корпораціями і населенням;
 - між корпораціями і товарними агентами;
 - між засновниками та працівниками;
 - між корпораціями та інвесторами;
3. За умовами формування фінансового ринку:
 - інсайдерські (умови формування інсайдерської моделі корпоративного управління країни);
 - аутсайдерські (умови формування аутсайдерської моделі корпоративного управління країни);
 - змішані (присутні ознаки інсайдерської та аутсайдерської моделі корпоративного управління);
4. За видами зацікавлених осіб:

економічно - зацікавлені (фізичні особи, інституційні інвестори, кредитори, фінансові компанії);
зацікавлені в реалізації прав (акціонери, інвестори);
зацікавлені в підвищенні ефективності діяльності корпорації (державні органи влади, органи місцевого самоврядування, населення, менеджмент корпорації);

5. За результатом взаємодії між учасниками:
ефективні (якщо мета всіх учасників досягнута);
неефективні (незбалансована реалізація інтересів корпоративних учасників).

Виходячи з управлінського підходу, корпоративні відносини - це відносини, які виникають між регулюючими органами та корпоративними учасниками, що забезпечують їх ефективне функціонування за допомогою механізмів та методів управління. Їх можна класифікувати:

1. За організацією процесу управління:
між органами державного управління і корпорацією;
між органами управління в корпорації;
між працівниками та органами управління;
між акціонерами (інвесторами) та органами управління;
2. За змістом регулювання:
соціальні (соціальна поведінка корпорації);
організаційні (організаційна структура корпорації);
інформаційні (інформаційно-комунікаційні технології управління);
технічні (технології та технічні засоби управління);
правові (законодавча основа діяльності корпорацій);
фінансові (фінансування корпорації).
3. За способом регулювання:
загального регулювання (загальна законодавча база);
локального регулювання (нормативні положення в корпорації);
спеціального регулювання (нормативне регулювання окремих корпоративних процесів між учасниками) .

Розглянувши історичний аспект розвитку корпоративних відносин, можна зробити висновки, що корпоративні структури, які пройшли значний шлях економічного, структурного та правового розвитку, виявилися надзвичайно економічно вигідними і отримали значне поширення у різних країнах світу. Український досвід становлення корпоративних структур та корпоративного уп-

равління порівняно з європейським досвідом є доволі молодим, але розвивається дуже бурхливими темпами і має велике майбутнє.

Характеристика корпоративних відносин має відбуватися на усталених підходах до правовідносин, які, по-перше, є суспільними відносинами, врегульованими нормами права; по-друге, результатом реалізації норм, індивідуалізованих суспільним зв'язком між особами. Проявом такого зв'язку є встановлення між особами суб'єктивних прав і обов'язків, що підтримуються (гарантуються) державою [5].

Особливості корпоративних відносин визначають їх внутрішню диференціацію і потребують відповідного правового регулювання.

1.2. Державні механізми формування корпоративного сектору економіки

На сьогодні корпоративний сектор економіки є важливим структурним елементом національної економіки, а від ефективності його діяльності залежить розвиток всіх галузей господарства та держави в цілому.

Одним із найважливіших елементів зовнішньої сфери корпоративного управління є державне регулювання корпоративного сектору. У цілому державне регулювання, як один із напрямків корпоративного управління, виходить за межі безпосереднього управління державними підприємствами та корпоративними утвореннями. Створюючи цілісну організаційно-правову базу функціонування економіки, держава регулює різні аспекти діяльності корпоративних підприємств, у тому числі і процеси впровадження стратегії на них [18].

В Україні формування та функціонування корпоративного сектору відбувається в умовах суперечливості процесів зміни форми власності та нормативно-законодавчого забезпечення, недорозвинутої ринкової інфраструктури, тому важливо окреслити коло основних факторів, які мають вплив на цей процес, а саме: фактори зовнішнього та внутрішнього середовища (рис.1.10.) .

У цілому управління державним корпоративним сектором в Україні можна поділити на три блоки:

- 1) створення загальної нормативно-правової бази функціонування економіки;
- 2) пряме управління державними підприємствами;
- 3) управління певною державною часткою статутного фонду господарських товариств .

Перший блок полягає в розробці законів та підзаконних актів економічної спрямованості, оскільки усі підприємства здійснюють діяльність у цьому нормативно-економічному полі.

Рис.1.10. Фактори впливу на формування та функціонування корпоративного сектору [18]

Другий блок застосовується у випадках, коли держава є єдиним власником акціонерного товариства і керує його діяльністю через менеджмент підприємства.

Третій блок державного управління впливає на діяльність корпорації відповідно до наявності державного пакета корпоративних цінних паперів.

Заходи, що належать до першого блоку, здійснюються органами центральної державної влади, які мають право приймати

рішення, що мають законодавчу силу. Заходи в рамках інших двох блоків впроваджуються органами виконавчої влади [18].

Запровадження ефективного державного механізму управління корпоративними відносинами належить до найбільш складних питань державної економічної політики.

Ефективне функціонування та розвиток корпоративного сектора забезпечується здатністю його суб'єктів до динамічної взаємодії із зовнішнім та внутрішнім середовищем, своєчасним коригуванням власних цілей розвитку та передбачає вирішення проблем (концептуальних; юридичних; економічних; організаційно-управлінських) у тісному взаємозв'язку з інструментами впливу державного регулювання даних процесів (державні та економічні) (рис. 1.11.).

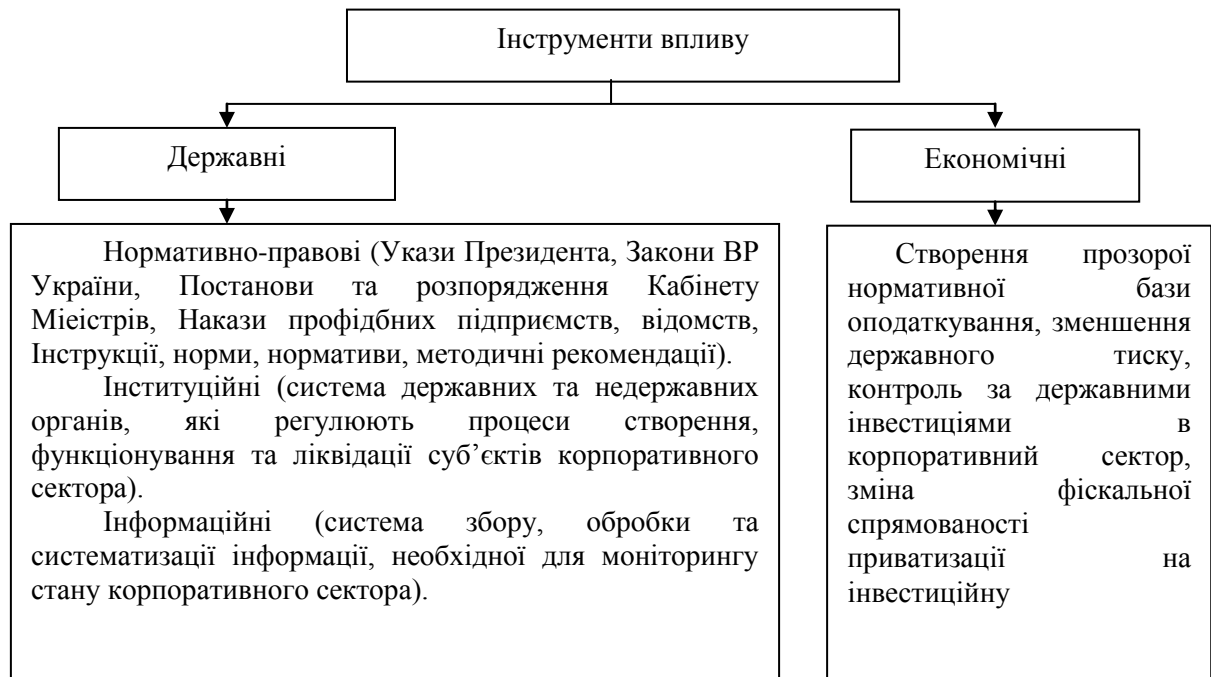

Рис. 1.11. Державні та економічні інструменти регулювання корпоративного сектора [92]

У практиці державного управління розвитком корпоративного сектора можуть використовуватись наступні методи державного регулювання (рис. 1.12.). Тому державне управління корпоративним сектором передбачає формування таких механізмів та інструментів реалізації, які могли б забезпечити сталий розвиток національної економіки.

Рис. 1.12. Класифікація методів державного регулювання корпоративних відносин [92]

В Україні, як і в інших країнах світу, діє відповідний державний механізм, покликаний регулювати корпоративні відносини і чинити певний управлінський вплив на корпоративний сектор економіки. До елементів механізму можна віднести сукупність юридичних, економічних, організаційних норм і правил, у межах яких: розвиваються фондовий ринок та інвестиційний клімат; реалізується державна податкова, фінансово-кредитна, регуляторна і конкурентна політика; здійснюється корпоративне управління

[93]. Державний механізм корпоративного сектору економіки наведено в ДОДАТОКУ Б.

Головною причиною складного становища підприємств корпоративного сектору економіки є недостатня дієвість механізму реалізації державної інвестиційної політики щодо підтримки корпорацій, який складається з інструментів прямої та непрямой дії (рис. 1.13.)

В умовах неефективності українського корпоративного законодавства, шляхами оздоровлення та стабілізації вітчизняного корпоративного сектора повинні стати: посилення регуляторної функції систем державного та корпоративного управління, вдосконалення законодавчої бази у сфері корпоративного управління [92].

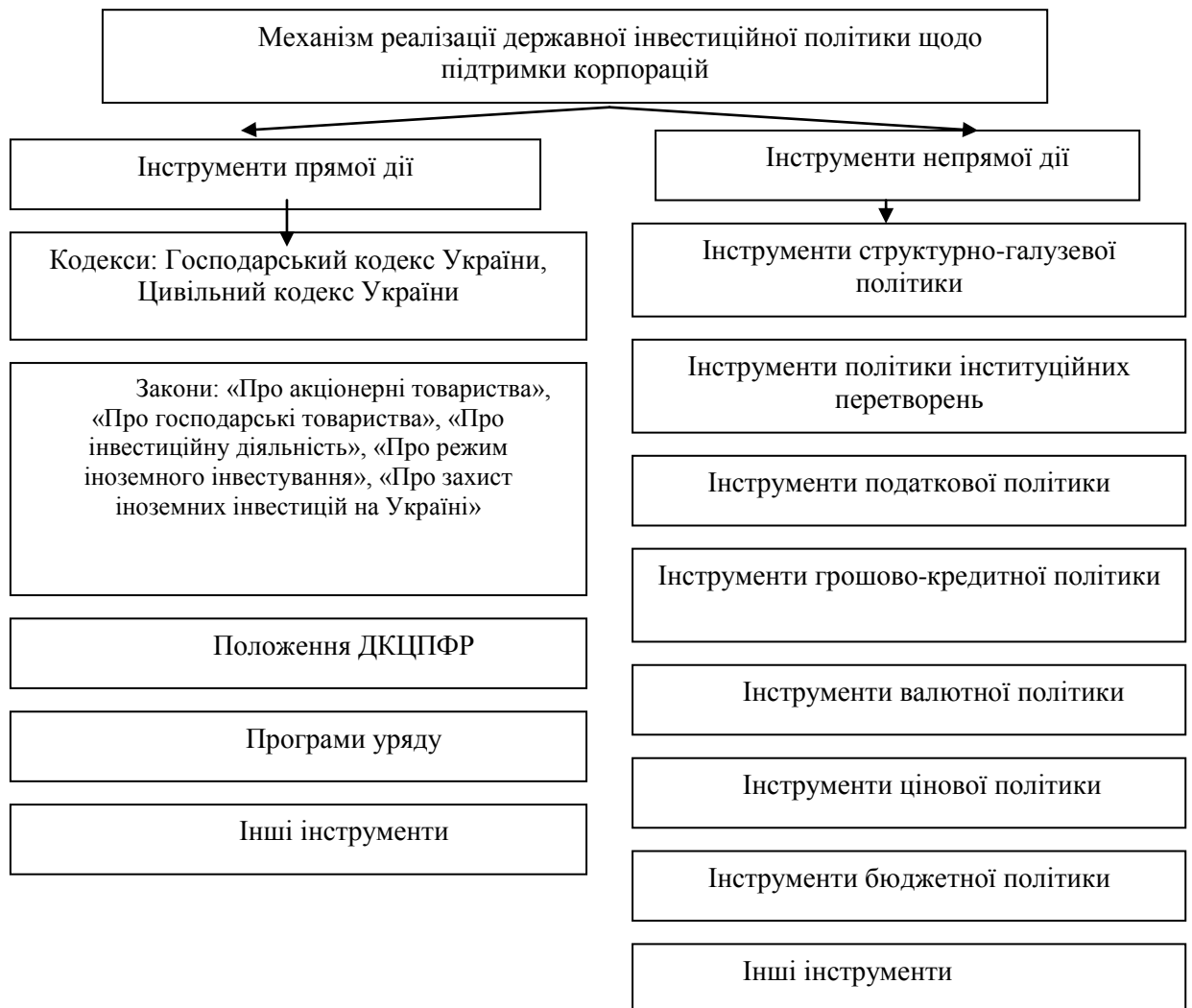

Рис. 1.13. Механізм реалізації державної інвестиційної політики щодо підтримки корпорацій [94]

Щодо розбудови цивілізованого правового поля для корпоративного підприємництва в Україні, то є чинники, які можуть її прискорити:

нагальна потреба національної економіки в інвестиціях;
фінансова обмеженість вітчизняної банківської системи;
великий політичний ризик у зв'язку з реальною можливістю втягнути в коло жертв безконтрольного перерозподілу власності створювані нині інститути спільного інвестування й недержавні пенсійні фонди, які за законодавчим регламентом можуть претендувати лише на роль дрібних (отже, практично беззахисних за теперішніх умов) акціонерів; конкурентна боротьба у СОТ тощо [95].

Таким чином, для забезпечення ефективного функціонування корпоративного сектора української економіки, залучення до його розвитку необхідних інвестицій українським необхідним є врегулювання прав акціонерів, зокрема, захист прав дрібних акціонерів, створення правових передумов для підвищення дієвості наглядових рад та відповідальності менеджменту в системі корпоративного управління.

Корпоративне управління можна визначити як систему організаційно-правових, економічних і фінансових взаємовідносин усіх учасників акціонерного товариства, що встановлює механізми, способи взаємодії зацікавлених сторін, за допомогою яких вони представляють в товаристві свої інтереси і взаємодіють з ним та між собою. Тобто проблема полягає у створенні умов оптимальної корпоративної поведінки власників і менеджерів. Оптимізація такої взаємодії в розвинених країнах тривала довгий період, і на певному етапі виникла потреба в нормативних та інших регуляторах, які б формалізували певні аспекти корпоративної взаємодії. Такими регуляторами стали, насамперед, державні законодавчі та інші нормативні акти, а також ринкове середовище та громадські інституції. Отже, можна виділити зовнішні та внутрішні структурні елементи корпоративного управління. Ці елементи встановлюють механізми, за допомогою яких здійснюється корпоративне управління (рис. 1.14.).

Зовнішні механізми мають загальний характер для всіх акціонерних товариств. Внутрішні механізми враховують специфіку кожного конкретного акціонерного товариства. Можна зробити

висновок, що від того, яким чином реалізуються механізми корпоративного управління, залежить його ефективність [6].

Розглянемо систему корпоративного управління, яка формується в Україні. Основну роль у корпоративному управлінні відіграють емітенти, інвестори і держава, оскільки вони виступають безпосередніми власниками корпоративних прав.

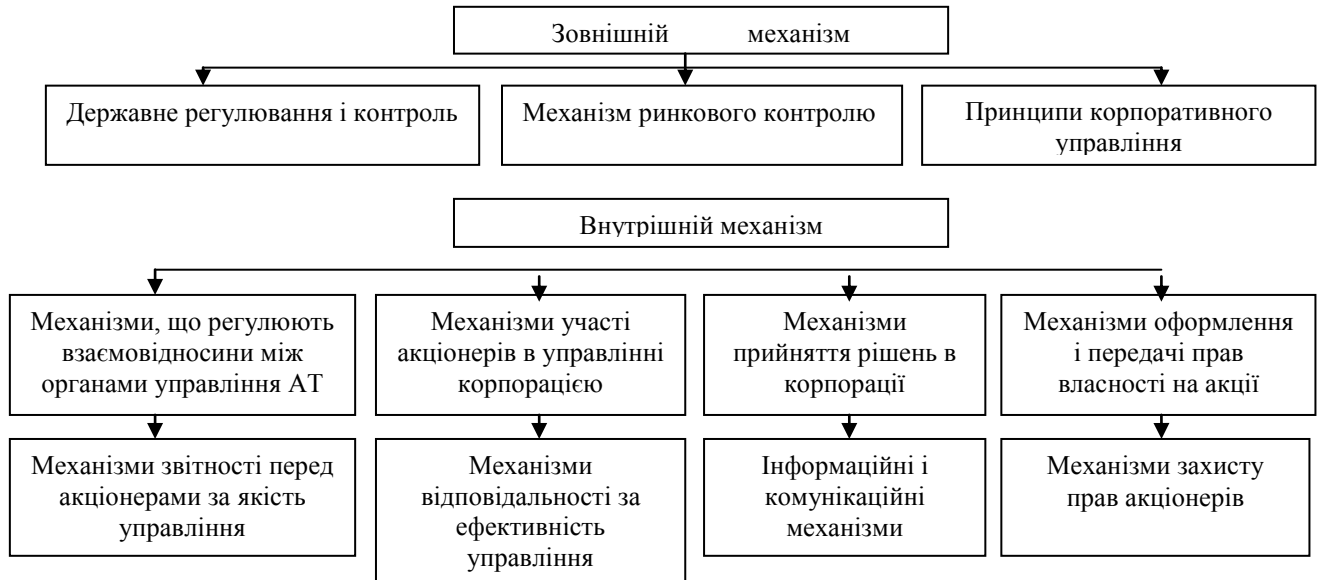

Рис. 1.14. Механізм управління корпоративними відносинами [14]

З точки зору регулювання руху корпоративних прав, можна виділити зовнішню та внутрішню систему корпоративних взаємовідносин та визначити основних учасників (рис. 1.15.).

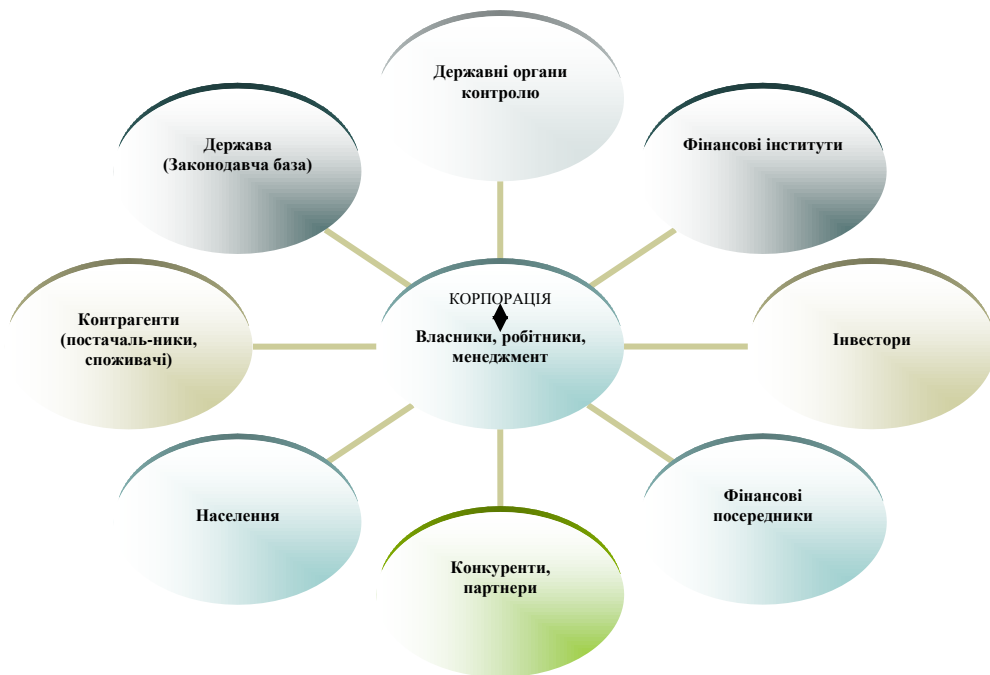

Рис. 1.15. Зовнішні та внутрішні корпоративні учасники [26]

Згідно з наведеною схемою на рис.1.15. зрозуміло, що основною ланкою корпоративних відносин є корпорація, як емітент та юридична особа, що передає корпоративні права у власність інших юридичних та фізичних осіб, а також державі. Навколо акціонерного товариства формуються корпоративні відносини, які регулюються шляхом законодавчих механізмів державними та недержавними органами. Взаємовідносини зазначених органів Законом України детально не визначаються, тому основним документом, що може докладно регламентувати процес управління товариством, є його статут.

На сьогодні корпоративний сектор економіки є важливим структурним елементом національної економіки, а ефективність його діяльності має значний вплив на загальний стан економіки України в цілому. Під корпоративним сектором слід розуміти сектор економіки, що охоплює господарську, підприємницьку діяльність підприємств, організацій акціонерного та неакціонерного підсекторів. Трансформаційні процеси у вітчизняній економіці сприяли формуванню корпоративного сектору, який представлений переважно акціонерними товариствами, найголовнішими проблемами яких на сучасному етапі є пошук фінансових ресурсів для проведення своєї діяльності та відновлення сталого інвестиційного розвитку [94].

Корпоративні відносини, що набули стрімкого розвитку в Україні за останні сімнадцять років, мають свою специфіку, яка склалась завдяки особливості історичного розвитку. Таким чином, доцільно прослідкувати еволюцію корпоративних структур та розвиток корпоративного управління в Україні.

Перш за все, доцільно визначити корпоративний сектор як основний елемент національної економіки, без якого важко уявити ефективне функціонування економіки, розвиток ринкових відносин та підвищення темпів економічного розвитку. Його, в свою чергу, слід структурувати на акціонерний та неакціонерний корпоративні сектори, перший з яких включає суб'єкти господарювання, які використовують акціонерне товариство як первинний, так похідний елемент в інтегровані корпоративні структури: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни другий - інші господарські товариства, а саме: товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, кооперативи тощо (рис. 1.16.).

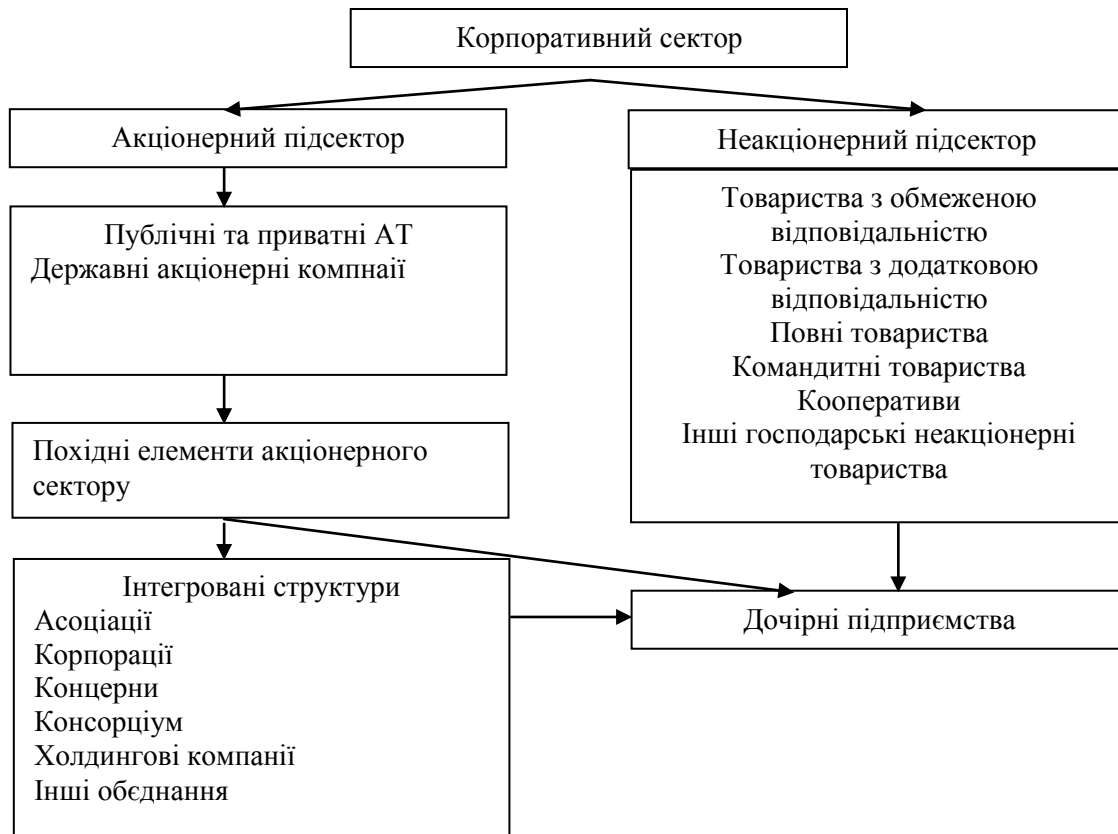

Рис. 1.16. Структура корпоративного сектору економіки [96]

Структура корпоративного сектору, визначення організаційно-правової специфіки його складових елементів у економічній та правовій літературі тлумачиться по-різному: до корпоративного сектору відносять або лише акціонерні товариства, або майже усі господарські організації, котрі базуються на членстві, або, крім господарських товариств, ще й різного роду асоціативні утворення (міста, селища, асоціації, спілки тощо). Очевидно, для цілей різних досліджень кожна позиція має раціональну основу й право на існування.

За думкою А.Сірко поняття корпоративного сектору в економіці, як сукупності, визначається усіма організаційно-правовими формами господарювання, в основу утворення яких покладено принцип корпоратизації або злиття капіталів (первинний рівень); крупними корпоративними структурами, що формуються на основі володіння частками капіталу та неформальній основі [96].

Прийнятий у Господарському кодексі України підхід до визначення корпоративного підприємства є занадто широким, що призводить до того, що в цю групу включаються організаційно-

правові форми суб'єктів господарювання, котрі не мають притаманні акціонерним товариствам переваги, зокрема стосовно залучення фінансових ресурсів. В Україні господарськими товариствами визнаються підприємства, установи, організації, створені у формі юридичної особи, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками.

В Україні до господарських товариств належать акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства. Це ті види господарських товариств, які можна заснувати в Україні (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Види корпоративних структур [96]

Ознака	Тип	Основний зміст
Організаційно-правовий статус	Акціонерне товариство	Об'єднання капіталів для здійснення певної господарської діяльності шляхом продажу акцій на умовах обмеженої майнової відповідальності та відособлення власників від управління спільним бізнесом
	Товариство з обмеженою відповідальністю	Об'єднання капіталів та обмеженого кола осіб для здійснення певної господарської діяльності шляхом внесення паїв у матеріальній, грошовій та іншій формах на умовах обмеженої майнової відповідальності та безпосередньої участі в управлінні бізнесом
	Командитне товариство	Об'єднання осіб, в яких одні є головними чи діючими партнерами, котрі несуть повну і солідарну майнову відповідальність, а інші - пайовиками (акціонерами) без особистої відповідальності та участі в управлінні
	Повне товариство	Об'єднання кількох осіб, які вкладають у бізнес свій капітал та несуть повну і солідарну майнову відповідальність за його результати
Форма власності	Приватні корпорації	Власниками корпорації є приватні особи, інші компанії, частково держава
	Державні (публічні) корпорації	Власником корпорації є держава в особі уряду чи місцевого органу влади (якщо у її власності контрольний чи більший за нього пакет акцій)
Організаційна структура	Корпорація як фірма (простий тип)	Взаємовідносини акціонерів та корпорації здійснюються через загальні збори акціонерів, постійно діючі представницькі та виконавчі органи управління
	Концерн	Група підприємств (дочірніх компаній), об'єднаних навколо іншого, головного підприємства (материнської компанії), яке координує і контролює певний комплекс виробничих одиниць через акції
	Конгломерат	Об'єднання в рамках спільної структури різних, технологічно не зв'язаних між собою підприємств у спекулятивних цілях - виграшу на грі курсів акцій

Продовження табл. 1.3

	Картель	Об'єднання незалежних підприємств, яке передбачає координацію маркетингової діяльності його учасників та окремих елементів бізнес-планування на договірній основі (по суті, угода про поділ ринку на основі договірних цін та умов збуту продукції)
	Синдикат	Об'єднання підприємств на договірній основі, яке централізує їхню комерційну діяльність
	Консорціум	Тимчасове об'єднання (угода) підприємств з метою мобілізації значних ресурсів для реалізації певного взаємовигідного економічного проекту
	Холдингові компанії	Особливий тип материнської компанії, яка майже не втручається в діяльність дочірньої, а лише володіє її акціями як інвестованим капіталом

Усі без винятку товариства є юридичними особами, що можуть займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, яка не суперечить законодавству України. Крім того, у зарубіжній практиці зустрічаються також товариства, що формуються без укладення юридичних угод. В Україні такі товариства законодавством не передбачені.

В Україні за останні роки було накопичено достатній досвід функціонування корпоративних форм організації бізнесу, проте вітчизняна економіка ще досить далека від того, щоб мати статус «корпоративної», «розвиненої» чи навіть «стабільної». І причиною цього є значна кількість перепон щодо розкриття в максимальному обсязі корпоративного потенціалу вітчизняної економіки. Головна особливість полягає в здатності вирішувати та знімати суперечності у складній розгалуженій та динамічній системі економічних відносин між усіма контрагентами ринку.

Одним із найважливіших елементів зовнішньої сфери корпоративного управління є державне регулювання корпоративних відносин. У цілому державне регулювання як один з напрямків корпоративного управління виходить за межі безпосередньо управління державними підприємствами та корпоративними утвореннями. Створюючи цілісну організаційно-правову базу функціонування економіки, держава регулює різні аспекти діяльності корпоративних підприємств.

1.3. Державне регулювання корпоративних відносин: сучасні світові тенденції

Розвиток корпоративних відносин у сучасних умовах України потребує виваженого й послідовного впливу з боку держави. Для цього необхідно визначити й певним чином систематизувати можливий набір відповідних методів і засобів державного регулювання, з'ясувати доцільні межі їх застосування відповідно до умов вітчизняної господарської практики окреслити найбільш перспективні напрями їх подальшого вдосконалення.

Корпорація – означає об'єднання, товариство, спілка на основі приватно-групових інтересів. Отже, корпорації є в більшості випадків об'єднання підприємств, що дозволяє завдяки координації їхніх спільних дій, централізації керівництва, концентрації наявних фінансових ресурсів досягати поставленої мети. Звідси слід розрізняти поняття «корпорація» в широкому і вузькому розумінні цього слова.

У широкому сенсі слова – корпорація це комерційне підприємство (організація), що створюється з метою отримання прибутку шляхом підприємницької діяльності, майно якого складається з часток (вкладів) засновників (учасників).

У вузькому сенсі слова корпорація – це об'єднання (союз) підприємств, що створюється з метою отримання прибутку шляхом об'єднання капіталів і розподілу прибутку пропорційно частці участі в капіталі [13].

Роль держави в процесах створення, регулювання та оптимізації діяльності корпоративного сектора економіки проявляється двояко. По-перше, держава виступає своєрідним регулятором його діяльності, застосовуючи різноманітні форми та методи регуляторного впливу. По-друге, держава виступає суб'єктом корпоративних відносин як потужний акціонер та інвестор.

Нагальна необхідність у врегулюванні корпоративних відносин полягає у встановленні механізмів реалізації норм щодо прав акціонерів та їх захисту, оскільки сам по собі захист прав дрібного акціонера є специфічним і не може зводитися тільки до судового захисту, а повинен передбачати і механізм реалізації права на незгоду, і розроблення та закріплення більш детальних

механізмів діяльності органів управління, зокрема АТ. При цьому слід враховувати:

на рівні закону мають встановлюватися норми про міру і критерії втручання держави в приватні відносини;

держава в будь-якому разі не позбавлена своєї основної функції регулятора і захисту відносин у цивільному обороті, а коли в ці відносини втягнуті широкі кола дрібних акціонерів і це позначається на їх правах, вона обов'язково повинна встановлювати необхідні для правового регулювання механізми;

ці механізми мають діяти через надання широкого спектру можливостей учасникам корпоративних відносин шляхом встановлення диспозитивних норм, заборон, дозволів і порядком їх реалізації і меж, контролю, захисту тощо;

дворівневість правового регулювання корпоративних відносин - з боку держави (у законі, підзаконних актах) та внутрішніми актами [6].

Правове регулювання корпоративних відносин бере свій початок ще з прийняття перших законодавчих актів та формування економіко-правових концепцій, що прагнули пояснити суть корпорацій та сформувані алгоритми їх створення, діяльності та ліквідації. До таких актів можна віднести: Закон «Про мильні бульбашки» (1720, Англія), Закон про компанії (1855, Англія), Торговельний кодекс Франції (1795, Франція), Закон про залізничні підприємства (1838, Німеччина), Закон про акціонерні товариства (1843, Німеччина), Загальногерманське Торгове положення (1861), Закон про цінні папери (1933, США), Закон про обіг цінних паперів (1934, США), Закон про підприємницькі корпорації (1963, США, штат Нью-Йорк), Загальний закон про корпорації (1967, США, штат Делавер), Загальний закон про корпорації (1977, США, штат Каліфорнія), Громадянський кодекс Російської федерації (РФ) (1994-1995, РФ), Закон про акціонерні товариства (1996, РФ) та ін. [6; 16].

З кінця 1980-х років уряди колишніх соціалістичних країн почали поступово послаблювати контроль над державними підприємствами, характерний для централізованої планової економіки. У ряді східноєвропейських країн і в СРСР були прийняті нові закони про держпідприємства, які істотно розширювали можливості ухвалення рішень для їхнього

менеджменту. Однією з таких можливостей було право розпорядження активами.

У країнах Центральної і Східної Європи добре відомі факти перегруповування і "розтягування" державних активів керівниками підприємств, а в ухваленні рішень про розподіл прибутку між підприємством і державою традиційно важливу роль виконували представники трудових колективів і профспілок. У процесі акціонування і приватизації ці тенденції тільки посилювалися.

У Китаї, наприклад, обстеження 4000 експериментальних акціонерних компаній показало, що працівники – утримувачі акцій – не тільки одержували не цілком законні вигоди від несправедливого розподілу прибутків, але й вимагали додаткового підвищення зарплати і виплати натурою. У такій ситуації, ускладненій ще й тим, що менеджмент може при необхідності блокуватися з трудовим колективом, будь-який зовнішній контроль (моніторинг) стикається зі значними труднощами. Опір блокування менеджерів і працівників не може зламати навіть банківський контроль. Характерно, що в класичних країнах банківського контролю – Німеччині і Японії – також були оприлюднені факти блокування банківського контролю з внутрішнім контролем корпорацій. Тим більше сумнівним видається делегування банкам функцій моніторингу корпорацій в перехідній економіці [26].

У світовій економіці традиційно розрізняють дві моделі корпоративного управління і контролю (табл.1.4).

Таблиця 1.4

Моделі корпоративного управління і контролю

Англо-американська модель (США, Великобританія, Канада, Австралія, Нова Зеландія)	Модель банківського контролю «континентальна» (діє у ряді країн Європи і в Японії)
спирається на безумовний пріоритет прав акціонерів і контроль через ринки капіталів	великі банки виконують там визначальну роль і представлені в наглядових радах і в керівних органах компаній
<i>Вимоги до будь-якої моделі корпоративного управління</i>	
ефективне корпоративне законодавство, яке чітко визначає права акціонерів; створення функціонуючого ринку корпоративних цінних паперів; підтримка ефективних акціонерів (інвесторів) компанії.	

Тим часом практика всіх постсоціалістичних корпорацій демонструє низький рівень корпоративної прозорості, відсутність

належних ефективних присуджень по порушеннях корпоративних законів, невиконання таких рішень, коли вони все ж таки приймаються, відсутність взаємної довіри в ділових колах, що викликає викривлення і порушення загальноприйнятих принципів внутрішнього управління корпорацією [26].

Розглянемо практику державного регулювання корпоративних відносин у розвинутих країнах. Наприклад, у США система регулювання має кілька рівнів (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Система регулювання корпоративного сектора економіки США [27]

I рівень	II рівень	III рівень
<i>Конгрес США</i>	<i>Національна асоціація дилерів із цінних паперів</i>	<i>Фондові біржі</i>
↓	↓	↓
Комісія з цінних паперів та біржі	Рада муніципальних органів регулювання цінних паперів	Клірингові корпорації

Основними правовими формами господарювання в США є індивідуальні підприємці, товариства та корпорації (табл.1.6.). Домінуючі позиції в економіці США займають корпорації, на частку яких припадає 90% реалізованої продукції і послуг всіх американських фірм.

Таблиця 1.6

Основні правові форми в США

Індивідуальні підприємці	Товариства	Корпорації
Несе повну майнову відповідальність по всіх операціях фірми	кожен учасник товариства має право виступати від імені свого товариства; учасник товариства з необмеженою відповідальністю (ТНВ) може мати одну або декілька акцій, які вони мають право передавати третім особам; - учасники несуть необмежену відповідальність за зобов'язаннями компанії в ТНВ.	відповідальність акціонерів обмежується внеском в акцію; всі акції корпорації можуть належати одній особі; повсякденне керівництво діяльністю корпорації здійснюють управляючі, які призначаються радою директорів; у безпосередньому управлінні діяльністю корпорацією акціонери формально участі не беруть; директори корпорації несуть солідарну відповідальність; управління закритими корпораціями здійснюється самими акціонерами, з числа яких призначаються директори і керівники.

Підприємницька діяльність у Великобританії здійснюється індивідуальними підприємцями (sole proprietorships), товариствами (partnerships) і компаніями (companies) (табл.1.7.)

Таблиця 1.7

Особливості товариств та компаній Великобританії

Товариства	Компанії
учасники несуть сумісну відповідальність всім своїм майном; кожен учасник може виступати від імені товариства і розглядатися як його агент; члени товариства в рівній мірі беруть участь в прибутках і збитках; кожний з членів має право на ознайомлення з книгами товариства	мають право на участь в загальних зборах пайовиків (акціонерів); право отримання дивіденду і частини майна у разі ліквідації компанії

Комерційні підприємства у Франції можуть бути утворені у формі одноосібного підприємства (entreprise individuelle), повного товариства (societe en nom collectif), командитного товариства (societe en commandite simple), акціонерно-командитного товариства (societe en commandite par actions), товариства з обмеженою відповідальністю (societe a responsabilite limitee), акціонерного товариства (societe anonyme).

Окрім вищезгаданих правових форм організації комерційних фірм, французьке право передбачає створення і функціонування цілого ряду різних асоціацій і організацій, які або безпосередньо виступають як самостійні юридичні особи в господарському обороті, або сприяють комерційним фірмам в їхній господарській діяльності [26].

Світовий досвід державного регулювання корпоративних відносин проаналізовано у ДОДАТКУ А.

Аналіз показав, що всі світові масштабні економічні здобутки отримані внаслідок розвитку акціонерних товариств. У більшості розвинених країн досвід корпоративного управління накопичувався протягом десятиріч, а то й століть, що дозволило напрацювати певний механізм, пристосований і прийнятний для тієї чи іншої країни, та найбільш ефективно нею використовується. Подібним у розглянутих країнах є принципи державного регулювання корпоративних відносин, які включають в себе: чесність і

справедливість, компетентність, ефективність, відповідність. Багато розвинутих індустріальних держав – Швеція, Франція, Японія – практикують активне державне втручання в господарську діяльність.

До основних чинників, які впливають на формування корпоративного сектору в країнах, можна віднести специфічні умови функціонування економічної системи внаслідок переходу від адміністративно-планової до ринкової системи господарювання. Одну з найвагоміших ролей у цьому разі відіграють інвестори, доступ яких до реструктуризації компаній часто є обмеженим внаслідок непристосованості законодавства країн з перехідною економікою. Інші чинники можна назвати: недосконалість банківської системи, процесу приватизації, а також недовіра до акціонерної форми власності. Практика державного втручання в корпоративний сектор показує, що однією з її основних цілей є захист майнових прав інвесторів [18].

В Україні процеси формування нормативно-правового поля діяльності корпорацій розпочались у 1991 р. після проголошення незалежності держави.

Законодавчо визначено, що регулювання корпоративного сектору здійснюється уповноваженими органами загальної та спеціальної компетенції. В Україні цим органом є Комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка видає підзаконні акти, що є обов'язковими приписами для учасників корпоративного управління. Такий підхід застосовують практично у всіх країнах. На рівні законодавчих органів видаються правові акти, що мають силу закону і регламентують загальні основи функціонування корпоративного сектора. Такі органи регулювання є також і в інших країнах.

Система державного регулювання корпоративних відносин в Україні складається з двох підсистем: зовнішня та внутрішня сфери корпоративного регулювання. Детальніше структура підсистем наведена на рис. 1.17.

Зупинимось спочатку на зовнішніх елементах. Такими регуляторами є, насамперед, державні законодавчі та підзаконні акти, впливи ринкового середовища, громадські інституції. Перш за все корпоративне управління забезпечується на рівні державних органів, які створюють норми і правила корпоративного контролю, відповідальність суб'єктів корпоративного бізнесу.

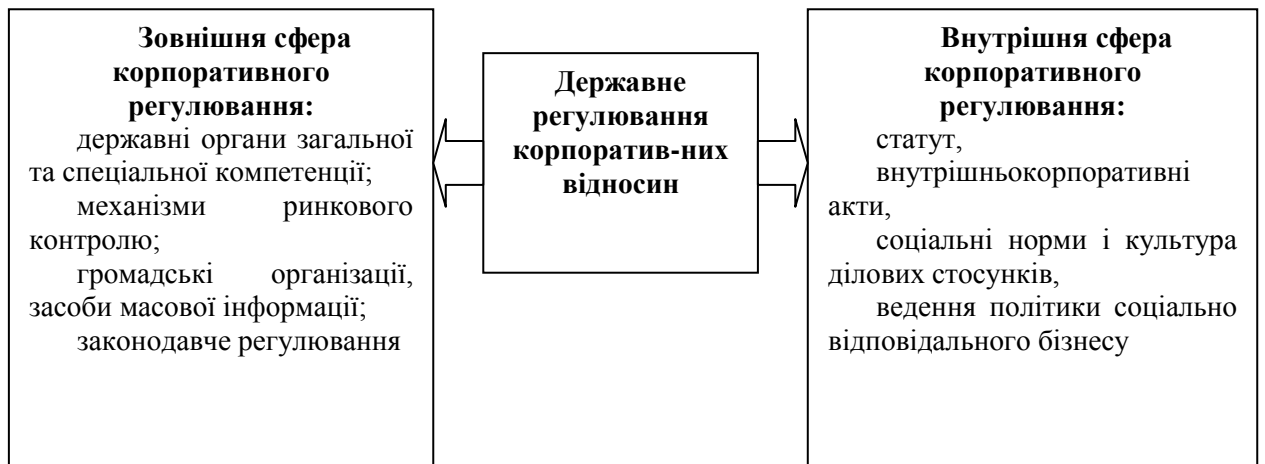

Рис. 1.17. Система державного регулювання корпоративних відносин в Україні

Тому державні органи загальної та спеціальної компетенції є важливим зовнішнім елементом системи корпоративного управління. Другим важливим зовнішнім елементом корпоративного регулювання є механізми ринкового контролю. Третім важливим елементом зовнішнього корпоративного управління можна вважати громадські організації, засоби масової інформації, які впливають на корпоративну стратегію та тактику. Четвертим важливим елементом є законодавче регулювання корпоративних відносин.

Відповідно до світової практики, державне регулювання корпоративного сектора здійснюється органами загальної і спеціальної компетенції. На рівні законодавчих органів видаються правові акти, що мають силу закону, регламентуючий загальні засади функціонування корпоративного сектора економіки. Сучасне законодавче регулювання корпоративних відносин можна умовно поділити на сфери діяльності (табл.1.7). Законодавство про приватизацію значною мірою стосується корпоративних відносин, оскільки ним врегульовується правовий статус АТ, створених у процесі приватизації і корпоратизації, формування їх органів і порядку здійснення ними своїх повноважень, управління пакетами акцій, що належать державі, тощо. Саме приватизаційне законодавство запровадило більш демократичний підхід у питанні захисту прав акціонерів, передбачивши норми, що надали акціонерам право вимагати викуп їх акцій у разі, коли вони голосували «проти» при вирішенні питань укладення АТ значних правочинів або його реорганізації.

Корпоративне законодавство в Україні

Галузь законодавства	Закони
законодавство, яке регулює правовий статус АТ і порядок управління ним;	Закон України «Про акціонерні товариства» [29], Цивільний Кодекс [30], Господарський кодекс [8], Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» [31] .
законодавство про приватизацію	Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду» [32], Закон України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» [33], Закон України «Про приватизаційні папери» [34], Закон України «Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України» [35], Закон України «Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва» [36], Державна програма приватизації на 2010-2014 рр. [37], Закон «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі» [38] та ін.
законодавство, яке регулює діяльність АТ на фондовому ринку як емітента	Закон «Про цінні папери та фондовий ринок» [39], Закон «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [40], Закон «Про Національну депозитарну систему і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» [41] та ін.
законодавство, яке регулює інвестиційну діяльність;	ГК України [8]; ЦК України [30], Закон України «Про інвестиційну діяльність» [21], Закон України «Про режим іноземного інвестування» [42], Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування» [43], Постанова Правління Національного банку України «Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україну» [44], Закон України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» [45], Закон України «Про захист іноземних інвестицій в Україні» [46], Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [47], Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ)» [48], окремі закони про спеціальні режими, Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження N 13-зез "Звіт про інвестиції з України в економіку країн світу" [50] та ін.

Продовження табл. 1.7

Законодавство про економічну конкуренцію	Закон України «Про захист економічної конкуренції» [51], Закон України «Про Антимонопольний комітет (АК) України» [52], Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [53], Положення про порядок подання заяв до АК України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання [54] та ін.
Законодавство про банкрутство	Закону України «Про банкрутство» [55], Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [56], Постанова ВРУ «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" щодо припинення провадження у справі про банкрутство» [57], Постанова Пенсійного фонду «Про затвердження Порядку взаємодії та обміну інформацією між Міністерством економіки України, Фондом державного майна України (ФДМУ), Державною податковою адміністрацією (ДПА) України та Пенсійним фондом України про підприємства, стосовно яких порушено провадження у справі про банкрутство» [58], Наказ Мінекономіки, Фонду державного майна, ДПА України «Про затвердження Порядку взаємодії та обміну інформацією між Міністерством економіки України, ФДМУ, Державною податковою адміністрацією України та Пенсійним фондом України про підприємства, стосовно яких порушено провадження у справі про банкрутство» [59] та ін..
Податкове законодавство	Податковий кодекс України [60], Конституція України [61], Митний кодекс України [62], Закон України "Про державну податкову службу України» [63], Закон «Про оподаткування прибутку підприємств» [64];
Внутрішні (внутрішньокорпоративні, або локальні) акти, якими регулюється порядок здійснення корпоративного управління в АТ	Статут, внутрішньокорпоративні акти (регламент загальних зборів акціонерів; положення про спостережну раду; положення про правління; положення про ревізійну комісію; положення про акції; неписані правила, соціальні норми і культура ділових стосунків; ведення політики соціально відповідального бізнесу

Взагалі законодавство стосовно цінних паперів і суб'єктів фондового ринку є окремою сукупністю нормативно-правових актів, яка тісно стикується з корпоративними відносинами. Вважається, що законодавство, яке регулює діяльність АТ на

фондовому ринку, є вагомою рушійною силою при встановленні стандартів практики корпоративного управління, що підтверджується досвідом розвитку фондового ринку в Україні.

Обидві зазначені сфери законодавчого регулювання - про АТ та цінні папери — повинні взаємно доповнювати одна одну. Тому береться до уваги ефект від дії обох цих сфер. На сьогодні чинне законодавство неефективно захищає права акціонерів, бо ці функції фактично виконує Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) [19].

До сфер корпоративного й інвестиційного регулювання проникають і норми законодавства про економічну конкуренцію, якими певною мірою обмежуються можливості інвестиційних вкладень, що впливає на формування інвестиційних портфелів, часток в акціонерному капіталі, а тому - і на здійснення корпоративного управління. Законодавство про економічну конкуренцію покликане не тільки вирівняти структуру ринкових відносин взагалі, а й запобігти виникненню невинуватених монополістичних утворень і тенденцій, зловживанню монопольним становищем. Законодавство про економічну конкуренцію регулює питання про злиття та приєднання АТ, концентрацію пакетів акцій тощо, що забезпечує захист прав акціонерів.

Оскільки компанії та інвестори становлять частину більш широкого соціального середовища, їх взаємодія завжди визначається неписаними правилами, соціальними нормами і культурою ділового спілкування. Існування неписаних правил, соціальних норм - важливий чинник, який пояснює, чому аналогічна з технічної точки зору юридична база може привести до різних результатів у сфері корпоративного управління. В одних країнах вважається, що компанії мають виконувати деякі соціальні функції, котрі в інших країнах стосуються сфери відповідальності державного сектора. До неписаних, узятих на себе зобов'язань компаній, можна віднести збереження робочих місць, освіту і професійне навчання [19].

З точки зору корпоративних відносин та тенденцій розвитку корпоративного законодавства ці нормативні акти знаходяться лише на етапі створення та удосконалення; вони містять ряд недоліків [6].

Існує також ряд актів, що мають характер рекомендаційних. До них, насамперед, належать: Концепція розвитку корпоративного

управління в Україні; Рекомендації з найкращої практики корпоративного управління, запропоновані міжнародними організаціями та провідними державами і компаніями світу.

Окрім нормативного забезпечення корпоративних відносин, держава формує систему регулюючих органів та організацій, що відслідковують тенденції розвитку корпоративних відносин. Так, у США такими основними органами є Антимонопольний комітет, Федеральне агентство, Комісія з цінних паперів та бірж та органи суб'єктів федерації; у Великобританії законодавчі рамки корпоративного управління встановлює Парламент і лише частково можуть регулюватись, наприклад, правилами Колегії з цінних паперів; у Японії - Бюро цінних паперів Мінфіну і Комітет з нагляду за фондовими біржами при цьому бюро; в Німеччині - Федеральне агентство з цінних паперів та ряд органів місцевого самоврядування [6].

В Україні органами, на які покладено функції з регулювання корпоративних відносин, є: Президент України, ВР України, Кабінет Міністрів України, ФДМУ, АК, ДКЦПФР, Національний депозитарій та органи місцевого самоврядування.

Структура регулювання корпоративних відносин наведена на рис.1.18.

Фонд державного майна України впливає на діяльність корпорацій і після приватизації. Цей вплив визначається періодичними перевітками з боку контрольних органів потребують постійного повернення до первинних документів, на підставі яких була проведена приватизація.

Такими документами є, перш за все: акт оцінки майна, на підставі якого формувався статутний фонд, списки учасників пільгової передплати, формування яких велось згідно з даними відділу кадрів, акти інвентаризації, опис майна, інвентарна справа, документація щодо земельних ділянок;

відповідними законодавчими та нормативними актами, що закріплюють за регіональними відділеннями фонду держмайна та його представництвами функції контролю діяльності приватизованих підприємств, дотриманням умов, поданих підприємствами на конкурс у процесі приватизації, конкурсами інвестиційних проектів бізнес-планів, дотриманням умов договорів купівлі-продажу об'єктів [1].

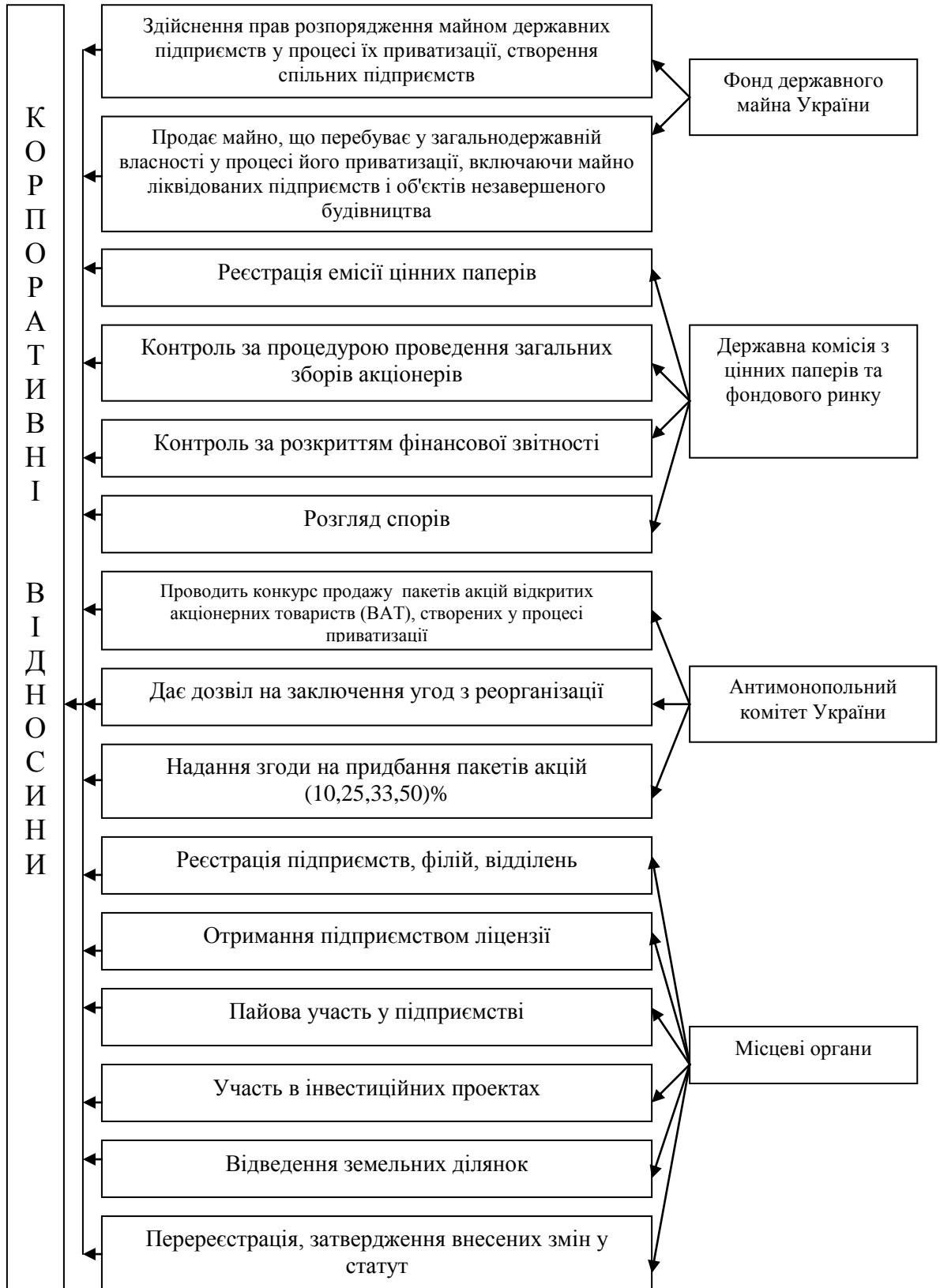

Рис. 1.18. Регулювання корпоративних відносин державними органами [1]

Фонд відповідно до покладених на нього завдань:

змінює у процесі приватизації організаційно-правову форму підприємств, що перебувають у загальнодержавній власності, шляхом перетворення їх у відкриті акціонерні товариства;

продає майно, що перебуває у загальнодержавній власності у процесі його приватизації, включаючи майно ліквідованих підприємств і об'єктів незавершеного будівництва;

укладає угоди з посередниками щодо організації підготовки до приватизації та продажу об'єктів приватизації;

видає ліцензії посередникам;

зживає заходів з залучення іноземних інвесторів до процесу приватизації;

бере участь у створенні спільних підприємств, до статутного фонду яких передається майно, що є загальнодержавною власністю;

представляє інтереси України за кордоном з питань, що стосуються захисту майнових прав держави [65].

Найважливішим напрямком державного регулювання корпоративного управління виступає регулювання ринку цінних паперів, що передбачає реалізацію єдиної державної політики у сфері випуску та обігу цінних паперів, створення умов для ефективної мобілізації та розміщення учасниками ринку цінних паперів фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства, отримання учасниками ринку цінних паперів інформації про умови випуску та обігу цінних паперів, результати фінансово-господарської діяльності емітентів, і інший інформації, що впливає на формування цін на ринку цінних паперів, забезпечення рівних можливостей учасників ринку, захист їх прав, попередження монополізації [18].

Місією Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, як державного колегіального органу, є забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо цінних паперів і функціонування фондового ринку в Україні, а також здійснення правового регулювання відносин, що виникають на ринку цінних паперів, захист інтересів громадян України та держави, запобігання зловживанням та порушенням на фондовому ринку, координація діяльності міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади у цій сфері [66].

Специфіка корпоративних відносин потребує ретельного аналізу з боку Антимонопольного комітету України. Без цього

неможливо визначити, хто дійсно посідає на тому чи іншому ринку монопольне або домінуюче становище та негативно впливає на конкурентне середовище.

Антимонопольний Комітет України є органом державного регулювання, з яким корпорація має узгоджувати відповідальні кроки, які робляться у галузі злиття, концентрацій купівлі-продажу великих пакетів цінних паперів. Антимонопольне регулювання існує в Україні задля попередження монополізму та недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності, спрямоване на забезпечення ефективного функціонування економіки України.

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики України, яка здійснюється за наступними напрямками:

здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

контроль за концентрацією та узгодженими діями суб'єктів господарювання;

контроль за регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

методичне забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції [67].

Антимонопольні органи існують також в інших країнах і мають різні назви, проте мета у них одна - недопущення монополізації ринків, розробка відповідних приписів і контроль. Наприклад, у Польщі акціонер, який бажає придбати акції, повинен повідомити про це Комісію з цінних паперів і назвати компанію, якщо пакет акцій перевищуватиме певні встановлені відсотки від пакета акцій компанії (10,20, 33, 50, 66 або 75). Наміри придбати 33 відсотки акцій компанії мають бути відкритими, особа - претендент на придбання - повинна повідомляти фондову біржу і Комісію з цінних паперів про пропозицію придбати акції, намічену дату продажу-купівлі і запропоновані ціни. В Україні існують законодавчо розроблені правила і приписи щодо обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності, їх перелік і зміст є досить великим, тому

зупинимося на тих приписах, які найбільш стосуються господарських товариств і вимог щодо переходів власності і контролю [18].

Державне регулювання корпоративного сектору також здійснюється шляхом проведення податкової політики.

Таким чином, держава шляхом проведення комплексної політики у сфері корпоративних відносин прагне забезпечити процеси ринкового реформування економіки України на мікро- і макрорівні шляхом формування та розвитку вітчизняної моделі корпоративного управління та корпоративного сектора, що зможе стати базовим серед організаційно-правових форм господарювання і забезпечити стабільне економічне зростання економічної системи держави [6, 68].

Таким чином, до функцій державного регулювання можна віднести такі: створення системи захисту прав інвесторів і контролю за дотриманням цих прав емітентами цінних паперів та особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів; контроль за достовірністю інформації, що надається емітентами та особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, контролюючим органам; видання спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів та забезпечення контролю за такою діяльністю; заборона та припинення на певний термін професійної діяльності на ринку цінних паперів у разі відсутності спеціального дозволу (ліцензії) на цю діяльність і притягнення до відповідальності за здійснення такої діяльності згідно з чинним законодавством [18].

Слід визнати, що сучасне корпоративне законодавство України являє собою украй суперечливий конгломерат правових норм, які безсистемно розкидані по декільком основним джерелам. Надзвичайно високий темп законотворчої роботи дуже негативно відображається на якості законів, що приймаються.

Погіршується становище ще й тим, що останніми роками вітчизняний законодавець займає вкрай хибну позицію – ухвалюючи новий законодавчий акт, він не обтяжує себе зайвою роботою щодо приведення інших, вже діючих нормативних актів у відповідність до нового закону. Таким чином, саме на учасників корпоративних відносин покладається тягар аналізу величезної

кількості чинних нормативних актів й визначення того, у якій частині вони діють.

За умов законодавчого вакууму у сфері корпоративного права активного розвитку набула підзаконна нормотворчість. Але практика регулювання найбільш важливих відносин за допомогою підзаконних нормативних актів не є ефективною. І це підтверджується навіть тим, що дуже часто підзаконні нормативні акти визнаються судом недійсними або просто не застосовуються суддями як такі, що суперечать положенням закону. Це також додає нестабільності у корпоративних відносинах.

Завдання стратегічного розвитку корпоративного права з метою ефективного виконання ним свої основних функцій – сприяти ефективному використанню форми господарського товариства для ведення підприємницької діяльності та одночасному захисту інтересів усіх учасників корпоративних відносин, фактично залишаються поза увагою наукової спільноти [69].

Нормативно-правове забезпечення розвитку корпоративного управління потребує:

створення чіткої, системної та стабільної нормативно-правової бази;

приведення українського законодавства у галузі корпоративного управління у відповідність до законодавства Європейського Союзу;

урахування світового досвіду та загальноприйнятих принципів корпоративного управління при розробці нових нормативних документів з питань корпоративного управління та внесення змін і доповнень до діючих;

упровадження ефективних механізмів реалізації, захисту та поновлення порушених прав акціонерів;

удосконалення наявних та розробка нових рекомендованих внутрішніх нормативних документів для акціонерних товариств.

У світовій практиці існують цілком сталі загальні правила корпоративного управління, які дозволяють потенційним інвесторам одержувати чітку і достовірну інформацію про компанію: на яких управлінських принципах вона побудована, яка ефективність її роботи, яка структура власності. Відповіді на ці питання і є головними пунктами, на які орієнтуються ділові кола. При цьому однаково важливі два свого роду зустрічних процеси. З одного боку, держава вдосконалює законодавство (стандарти

розкриття інформації, захисту прав акціонерів), а з іншого – саме ділове співтовариство формує прийнятні для нього правила і процедури корпоративного управління. Результатом цих процесів стала поява в багатьох країнах абсолютно сприйнятних стандартів і внутрішніх норм корпоративних відносин, кодексів корпоративного управління [26].

Процеси глобалізації економіки не могли оминати таку її важливу сферу, як корпоративне управління. Тому рішенням лідерів "Великої сімки" Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) до середини 1999 р. було доручено розробити комплекс міжнародних стандартів корпоративного управління [70].

На сьогодні ОЕСР розробила і запропонувала загальні принципи корпоративного управління, які формують лише загальні підходи до проблематики корпоративного управління і стосуються того, що має забезпечувати система корпоративного управління в цілому. Отже, система корпоративного управління повинна:

- 1) захищати права акціонерів;
- 2) забезпечувати однакове ставлення до акціонерів;
- 3) регулювати діяльність зацікавлених осіб в управлінні корпорацією;
- 4) забезпечувати своєчасне і точне розкриття інформації та її прозорість;
- 5) забезпечувати стратегічне керівництво товариством шляхом чіткої регламентації обов'язків керівних органів [26].

Європейська комісія розробила програму діяльності (Action Plan) щодо загальноєвропейської реформи права комерційних об'єднань. Метою її є поліпшення підприємницького клімату, спрощення створення підприємств і більше ясна регуляція корпоративних відносин. У конкурсній програмі діяльності названі конкретні дії, які слід вжити в усьому ЄС.

Принцип програми діяльності полягає в тому, що директивами тільки на рівні ЄС намагаються регулювати право комерційних об'єднань лише в необхідному обсязі й у випадку, коли регуляція тільки на рівні ЄС функціонує краще, ніж у кожній державі-члені окремо. Такі підходи до корпоративного управління не є чимось новим і для України. В цілому загальна частина їх знайшла відображення в законодавчій базі і вже використовується, проте вони мають певну специфіку. Практика засвідчила, що на початковому етапі розвитку корпоративних відносин в Україні

сформувалась змішана, але з відчутними аутсайдерськими рисами, система корпоративного управління, яка потребує відповідного аналізу її позитивних і негативних сторін. Аутсайдерський характер системи корпоративного управління в Україні пов'язаний із наявністю величезної кількості дрібних власників корпоративних цінних паперів, які намагаються реалізувати свої права. Крім того, велику роль в управлінні акціонерним сектором відіграє його менеджмент, тобто виконавчі директори.

Тому важливими елементами вивчення слід вважати особливості систем корпоративного управління, розвиток колегіальності при прийнятті рішень, контроль за виконанням уже прийнятих рішень, права та обов'язки виконавчих і невиконавчих директорів, права працівників, права дрібних акціонерів, співвідношення прав виконавчих і невиконавчих директорів та інші риси управління, які істотно впливають на економіко-соціальний стан корпорацій [71].

До теперішнього часу вироблено близько десяти таких кодексів в різних країнах – Великобританії, США, Канаді, Південно-Африканській республіці, Бразилії, Мексиці, Індії, Малайзії, Гонконзі. Кодекси можуть мати для компаній обов'язковий характер (недотримання його потреб може бути перешкодою для лістингу на біржі) або рекомендаційний характер (описує "зразкову" корпоративну поведінку). У країнах з ринками, які розвиваються, спеціальна увага надається свого роду базовим принципам: справедливе відношення до акціонерів, розкриття інформації про власників, фінансові показники, процедури проведення річних зборів акціонерів. У розвинутих країнах ці норми зазвичай вже закріплені і в законодавстві про компанії, і на ринку цінних паперів, і просто стали нормою повсякденного життя, чого не скажеш про нашу країну.

Велика, якщо не основна, увага в кодексах приділяється організації, принципам і технології діяльності рад директорів компаній як найдієвішого механізму корпоративного управління. В Росії до їх числа, наприклад, належать такі актуальні питання, як розробка стратегії розвитку і контроль за її виконанням управляючими, забезпечення розподілу функцій між членами ради, які представляють менеджерів, і незалежними членами, які представляють інтереси акціонерів в цілому, доступ будь-якого члена ради до всієї необхідної інформації і таке інше. Деякі кодекси

вимагають чіткої фіксації процентного розподілу місць в раді директорів між старанними і незалежними директорами або наявність у складі ради певного числа незалежних директорів. Спеціальна увага в кодексах приділяється забезпеченню реальної участі акціонерів в ухваленні рішень з найважливіших питань діяльності компаній, забезпеченню принципу "одна акція – один голос", наданню акціонерам всієї необхідної інформації, процедурам кумулятивного голосування [72].

У Росії можливість розробки кодексу корпоративного управління давно обговорюється в ділових колах. З ініціативою розробки такого документа виступила і Федеральна комісія по цінних паперах і фондовому ринку. У представленому нею до розгляду Державною Думою проєкті наданий докладний опис стандартів взаємовідносин менеджерів і акціонерів, включаючи ряд аспектів, що залишилися за рамками акціонерного законодавства. Це стосується, зокрема, умов проведення масштабних операцій, порядку сповіщення акціонерів про значні корпоративні події, звітності. Кодекс корпоративного управління, так потрібний російським компаніям та їхнім акціонерам, допоможе усунути багато аномалій російського ринку корпоративних цінних паперів, визначивши цивілізовані правила гри учасників цього ринку.

Позначені вище проблеми утиску прав акціонерів підривають довіру інвесторів до акцій компаній. В результаті їх капіталізація виявилася вкрай низькою. Адже саме вона служить головним орієнтиром успішної діяльності компанії на Заході. Навіть поліпшення основних макроекономічних показників економіки (валовий внутрішній продукт (ВВП), структура балансу і та ін.) не призводить до скільки-небудь помітного позитивного зрушення на ринку корпоративних цінних паперів.

Саме незадовільний стан відносин між власниками компаній, численними дрібними акціонерами і найманим менеджментом обмежує приток інвестицій на фондовий ринок.

В наш час для того, щоб забезпечити конкурентну та інвестиційну привабливість, підприємства повинні засвоювати нові принципи управління, які одержали назву „корпоративне управління”. При цьому їм необхідно враховувати накопичений досвід [73].

Розвиток ринкової економіки в країнах Центральної і Східної Європи і їхнє намагання вступити в Європейський Союз робить

особливо актуальним ефективно корпоративне управління і для відновлення господарського потенціалу, і для економічного зростання країн колишнього соціалістичного табору.

Увага до корпоративного управління в колишніх соціалістичних країнах (всі вони належать до групи країн так званого перехідного періоду) обумовлена тим, що якісне управління покращує роботу компаній, знижує кількість зловживань, забезпечує високий рівень інформованості учасників ринку цінних паперів, полегшує доступ до зовнішнього фінансування. Вивчення практики країн перехідного періоду дозволяє зробити висновок про те, що ці країни добилися відчутного прогресу в розвитку основ корпоративного управління, і при цьому найбільших успіхів досягли Росія і Польща.

Загальним для законодавства всіх країн є використання німецької (континентальної) системи органів управління компаній з окремою наглядовою радою.

У сфері захисту дрібних акціонерів більшість країн ввела такі заходи, як кворум на загальних зборах акціонерів і кваліфікована більшість голосів при ухваленні особливо важливих рішень. Тільки в декількох країнах існують такі інструменти, як переважне право акціонерів на закупівлю акцій нової емісії, подача обов'язкової пропозиції на закупівлю акцій, якщо акціонер досягає певного порогу володіння акціями, і право акціонерів подавати позов на необережні дії менеджменту компанії. Разом з тим, захист прав меншини не повинен перешкоджати залученню найбільших акціонерів в підприємницьку діяльність.

Законодавство колишніх соціалістичних країн не надає належної уваги правам стейкхолдерів, за винятком права працівників компанії бути представленими в наглядовій раді. Законодавство не містить також положень, що стосуються проведення консультацій з кредиторами, постачальниками і державою, а також залучення цих категорій стейкхолдерів до участі в корпоративному управлінні компанії і надання їм цільової інформації. Не дивлячись на відсутність відповідних вимог в законодавстві, в Росії така практика поширена, особливо у великих компаніях.

В цілому, рівень правозастосування навіть в країнах-лідерах (Росія і Польща) досить низький, за винятком великих компаній, що котируються. Інформація про реальних власників багатьох

компаній приховується за допомогою офшорних фірм, що знижує довіру інвесторів до правил функціонування фінансового ринку, тому органи державної влади повинні вести активну роботу по вдосконаленню законодавчих норм, регулюючих фінансову сферу [73].

Надзвичайно актуальним для України залишається створення своєї корпоративної системи регулювання яка відображає соціально-економічні особливості розвитку сучасної країни. Така система має формуватись відповідно до європейських традицій і відображати позитивний досвід, набутий у провідних системах корпоративного управління.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану корпоративного сектору економіки України

Основними економічними рисами господарських товариств корпоративного типу є такі: об'єднання капіталів та обмеження економічного ризику для окремих учасників; поєднання різних економічних можливостей - капіталів і вмінь, знань, ідей; розмежування капіталу та економічної діяльності; жорстке відокремлення власності господарського товариства і власності його учасників, обмеження можливостей вилучення капіталів (паїв, часток) з товариства.

Проаналізуємо розвиток корпоративного сектору України. Структура суб'єктів корпоративного сектору за видами економічної діяльності у 2010 р. представлена на рис. 2.1.

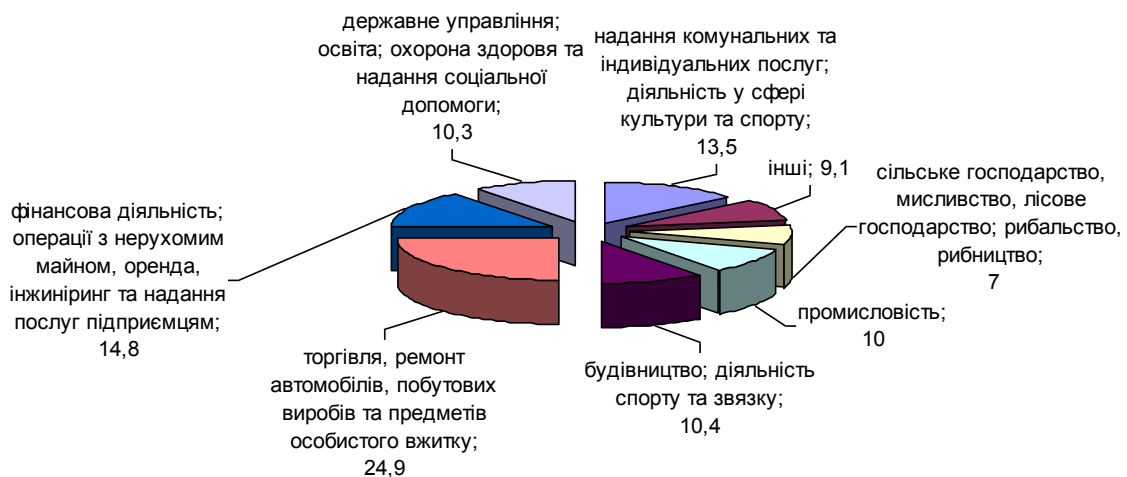

Рис. 2.1. Структура суб'єктів корпоративного сектору за видами економічної діяльності у 2010 р.

З наведеного рис. 2.8. можна зробити висновок, що найбільша кількість суб'єктів корпоративного сектору займається торгівлею, ремонтом авто та предметів особистого вжитку; найменша – сільським господарством, мисливством, рибальством, рибництвом та лісовим господарством.

Проаналізуємо акціонерний підсектор, до якого відносяться відкриті (публічні) та закриті (приватні) акціонерні товариства, державні акціонерні товариства та інтегровані структури (асоціації, корпорації, концерни, консорціум, холдингові компанії, інші об'єднання).

Ринкова трансформація національної економіки України призвела до виникнення і розповсюдження нового для країни організаційно-правового типу підприємств – акціонерних товариств закритого (приватного) і відкритого (публічного) типу. Згідно з традиціями ринкової системи вони виступають основною ланкою економічної системи.

Акціонерні товариства історично виникли у зв'язку з потребою формувань приватної власності із залученням до своєї сфери фінансового капіталу. Це здійснюється шляхом емісії і розміщення акцій – своєрідних вкладень (інвестицій) громадян, які набувають певних прав участі в управлінні фірмою (товариством, компанією) та в розподілі її прибутків. У процесі еволюції акціонерних підприємств реалізується економічний закон перманентної концентрації капіталу, внаслідок чого утворюються великі підприємницькі структури – корпорації.

Найбільшу питому вагу корпоративного сектору складають акціонерні товариства, які поділяються на публічні та приватні (до 2010 р. мали назву закриті та відкриті). За даними Держкомстату України [97] проаналізуємо кількість акціонерних товариств та їх видів на території України (рис. 2.2.).

З наведеного рис. 2.9. можна зробити висновок, що кількість акціонерних товариств в 2010 р. зменшилась на 931 товариство в порівнянні з 2009 р. Протягом 1997-2009 рр. публічних та приватних акціонерних товариств не існувало. В 2010 р. згідно прийнятому положенню акціонерні товариства поділяються на публічні та приватні. В зазначеному періоді на території України існує 194 публічних та 172 приватних акціонерних товариства. Кількість відкритих акціонерних товариств зменшується. В 2010 р. в порівнянні з 2009 р. їх кількість зменшилась на 578, досягнувши значення у 9480 відкритих акціонерних товариств. Кількість закритих акціонерних товариств, починаючи з 2005 р., зменшується.

В 2010 р. функціонує 19649 закритих акціонерних товариств, що на 853 товариства менше, ніж дане значення в 2009 р.

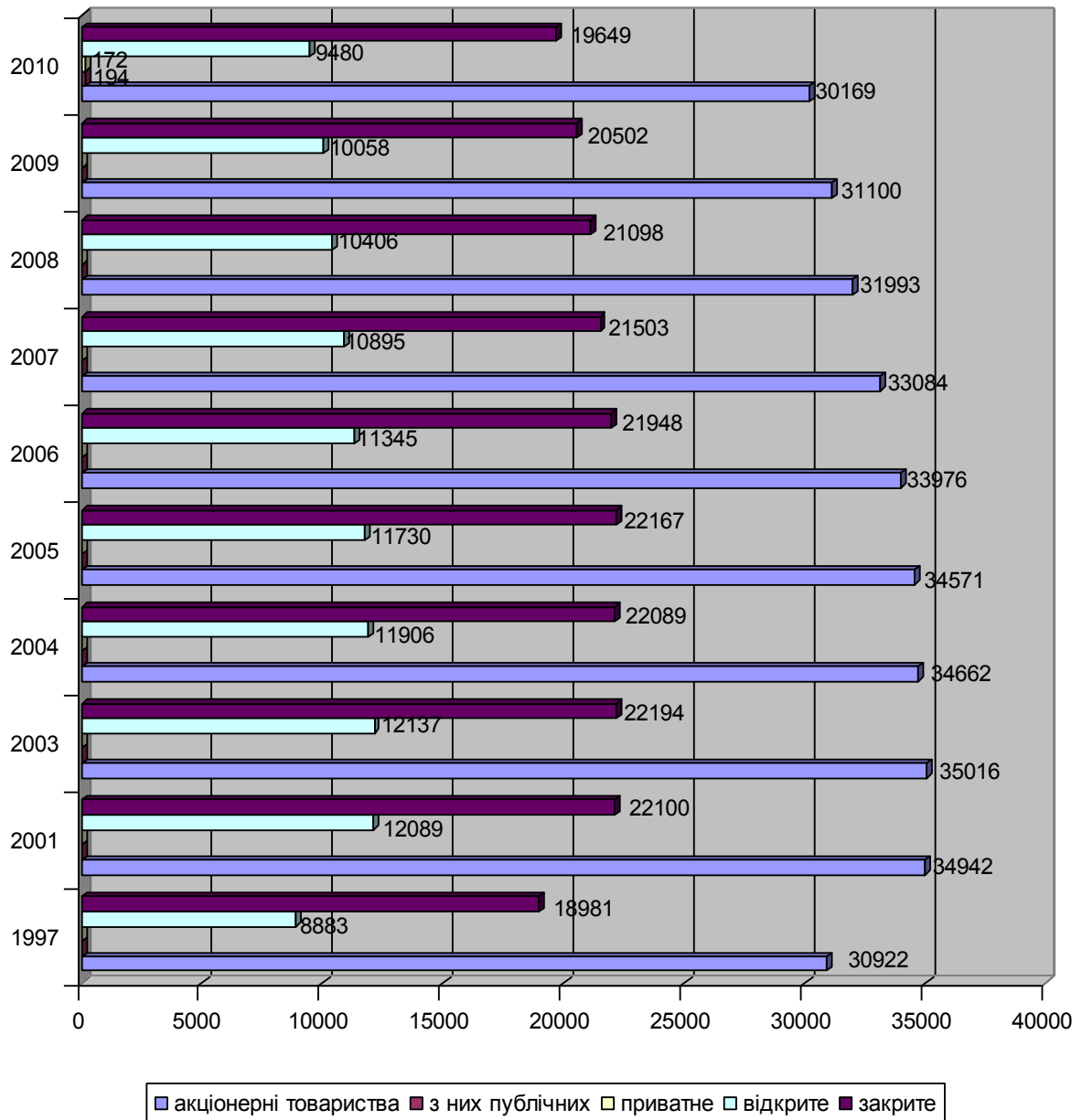

Рис. 2.2. Кількість акціонерних товариств 1997-2010 рр.

Аналіз стану та розвитку корпоративного сектору України можна провести за даними звітів ДКЦПФР, які формуються за рахунок даних щодо рівня корпоративного управління, представлених акціонерними товариствами в річних звітах.

Розглядаючи місце акціонерних товариств різних видів серед господарюючих суб'єктів можна зробити висновки, що кількість акціонерних товариств кожного року зменшується (це стосується і відкритих, і закритих товариств), хоч і є тенденція збільшення суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України в цілому.

Виходячи з даних табл. 2.1, можна зробити висновок, що кількість закритих акціонерних товариств вдвічі більше, ніж відкритих акціонерних товариств.

Таблиця 2.1

Кількість відкритих і закритих АТ [98]

Рік	Усього діючих АТ	З них:		Зміна частки відкритих АТ	
		відкрите АТ	закрите АТ	в долях	в абсолютних значеннях
2003	35016	12137	22194	34,66	122
2004	34662	11906	22089	34,35	231
2005	34571	11730	22167	33,93	176
2006	33562	11144	21728	33,20	586
2007	32608	10651	21501	32,66	493
2008	31504	10406	21098	33,03	245
2009	30560	10058	20502	32,91	348
2010	29129	9480	19649	32,54	578

Кількість ліквідованих акціонерних товариств щорічно зростає, особливо ця тенденція помітна у 2006 та 2007 роках, тому що більшість товариств здійснює реорганізацію свого підприємства приєднанням чи поглинанням для завоювання більшої долі ринків, чи нових ринків збуту продукції, зменшення витрат та ін..

Також кожного року кількість закритих акціонерних товариств майже у 2 рази перевищує кількість відкритих акціонерних товариств. Ця обставина пояснюється тим, що для самого акціонерного товариства така форма власності є найбільш оптимальною, тому що його акції не можуть бути продані без згоди інших акціонерів, і це забезпечує більш постійний склад акціонерів. Впродовж 5 років загальна кількість акціонерних товариств скоротилася через закриття ліквідованих і збанкрутілих АТ. Співвідношення ж відкритих і закритих товариств протягом 2002-2006 років залишається практично стабільним.

Виходячи з аналізу проблем інституційно-правового забезпечення розвитку корпоративних відносин в Україні, можна зробити висновки про низку нерозв'язаних питань, які потребують

більш докладніших досліджень, насамперед, узагальнення світового досвіду покращення корпоративного управління.

Акціонерні товариства в Україні, як організаційна форма акціонерного об'єднаного капіталу, формувались трьома основними шляхами: роздержавлення існуючих державних підприємств, створення нових акціонерних товариств юридичними та фізичними особами та реорганізація існуючих недержавних юридичних осіб (приватних та колективних підприємств) у господарські товариства акціонерного типу.

Досить поширеним було перетворення існуючих державних підприємств на акціонерні товариства. Особливість таких перетворень полягала в тому, що вони здійснювались директивно, примусово, відбувались кілька років і не завершені до сьогодні.

Акціонерний капітал формувався у цьому випадку за рахунок приватизацій та корпоратизації державних підприємств. У країнах перехідної економіки застосовувались різні форми приватизації, в Україні вона була здійснена у вигляді «великої» та «малої» приватизації. Не всі приватизовані підприємства набули організаційної форми акціонерних товариств. Існує частина приватизованих підприємств, які є колективними, і корпоративні ознаки у них не такі виражені, як у акціонерних [99].

Розглянемо зміни в кількості суб'єктів корпоративного сектору за організаційно-правовими формами господарювання. Динаміка кількості державних підприємств наведена на рис. 2.3.

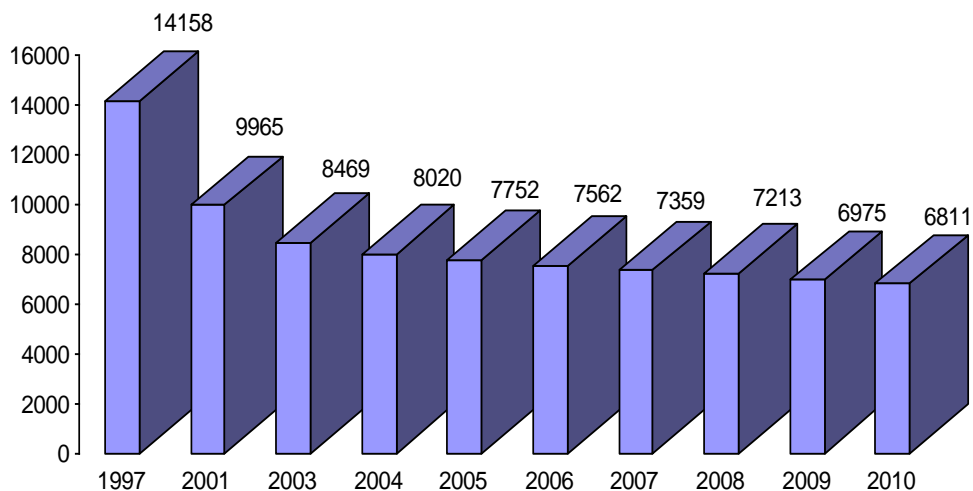

Рис. 2.10. Кількість державних підприємств у 1997-2010 рр.

Кількість державних підприємств у 1997-2010 рр. поступово зменшується. Найбільша кількість державних товариств була у 1997 р. – 14158 підприємств. У 2010 р. в порівнянні з 2009 р. кількість державних товариств зменшилась на 164, а в порівнянні з 1997 р. – на 7347 підприємств.

За станом на початок 2010 року у власність держави було повернуто 288 об'єктів приватизації. З них, 82 пакети акцій, 51 цілісний майновий комплекс та 155 об'єктів незавершеного будівництва [100].

За 141 договором продовжується претензійно-позовна робота щодо їх розірвання (визнання недійсними) і повернення відчужених за ними об'єктів у державну власність. З них, 17 - це пакети акцій, 15 - цілісні майнові комплекси та 109 - об'єкти незавершеного будівництва [100].

З числа повернутих у державну власність об'єктів приватизації повторно продано 149 об'єктів. Серед них, 49 пакетів акцій, 72 об'єкта незавершеного будівництва та 28 цілісних майнових комплексів. Загальна сума коштів, отриманих від продажу повернутих державі об'єктів за рішеннями судів, за накопичувальним підсумком становить 97,4 млн.грн [100].

З метою організаційного забезпечення виконання встановлених завдань з надходження коштів від приватизації державного майна у 2011 році та на виконання п. 123 діючої Державної програми приватизації наказами ФДМУ від 31.01.2011 №105 та від 18.04.2011 №567 затверджено «Помісячний пооб'єктний план-графік виставлення на продаж у 2011 році пакетів акцій господарських товариств і холдингових компаній».

З метою забезпечення підготовки об'єктів до продажу у 2011 році наказом ФДМУ від 10.02.2011 №171 затверджено «Перелік об'єктів груп В,Г та об'єктів агропромислового комплексу, які підлягають підготовці до продажу у 2011 році». Також наказом ФДМУ від 16.02.2011 №201 затверджено «План-графік очікуваного надходження у 2011 році грошових коштів від продажу об'єктів приватизації державної власності груп А, Д, Ж, у тому числі разом із земельними ділянками, а також об'єктів групи Е».

З метою забезпечення виконання у повному обсязі планових показників із підготовки та виставлення на продаж пакетів акцій господарських товариств і холдингових компаній, а також вжиття заходів для забезпечення надходження коштів від приватизації

державного майна до державного бюджету України наказом ФДМУ від 20.04.2011 №595 затверджено «Порядок здійснення моніторингу підготовки до продажу, виставлення на продаж та продажу пакетів господарських товариств і холдингових компаній».

За оперативними даними ФДМУ за січень-травень 2011 року по Україні роздержавлено 75 об'єктів державної власності (рис. 2.4.).

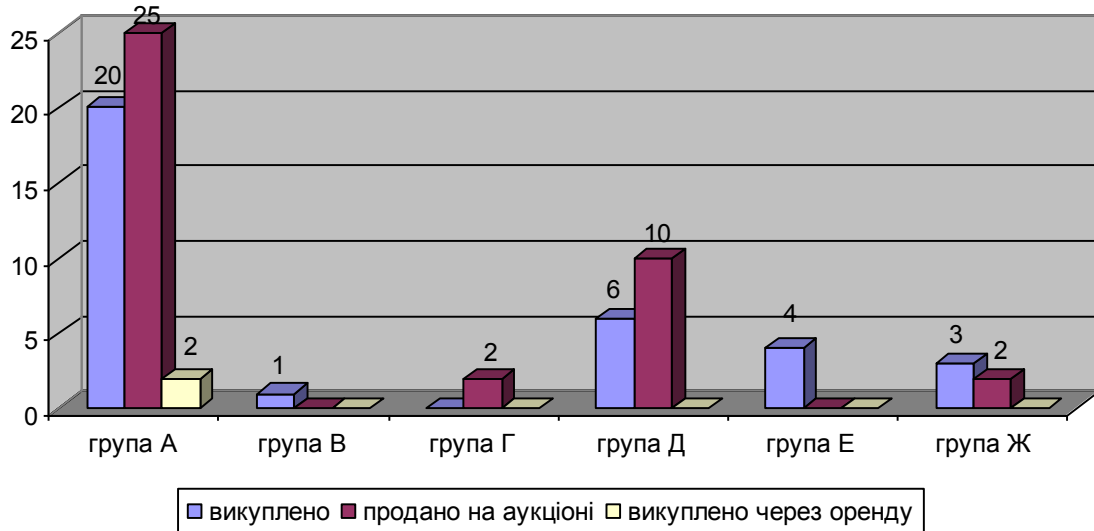

Рис. 2.4. Роздержавлення об'єктів державної власності за січень-травень 2011 р.

За визначений період роздержавлено 47 об'єктів групи А (з них: 20 – викуплено, 25 - продано на аукціонах, 2 – викуплено через оренду), 16 об'єктів групи Д (6 – викуплено, 10 – продано на аукціоні), 5 об'єктів групи Ж (3 – викуплено, 2 – продано на аукціоні), 4 об'єкти групи Е (викуплені), та 3 об'єкти груп В,Г (з них: 1 – викуплено, 2 - приватизовано шляхом продажу акцій відкритих акціонерних товариств) [101].

Протягом звітного періоду органи приватизації за угодами з органами місцевого самоврядування змінили форму власності 484 об'єкти комунальної власності, з яких: 474 об'єкти групи А, 6 об'єктів групи Ж та 4 об'єкти групи Д.

ФДМУ протягом звітного періоду запропоновано до продажу на конкурсах 13 пакетів акцій ВАТ загальною початковою вартістю 347,79 млн грн.

За результатами проведених конкурсів укладено 5 договорів купівлі-продажу пакетів акцій ВАТ на загальну суму 10,59 млрд грн. Серед проданих на конкурсах у січні-травні 2011 року:

пакет 92,791% акцій ВАТ «Укртелеком» за ціною 10,575 млрд. грн.;

пакет 99,415% акцій ВАТ «Феодосійський приладобудівний завод» за ціною 490 тис. грн.;

пакет 100% акцій публічних акціонерних товариств (ПАТ) «Випробувальний центр «Тест» за ціною 1,32 млн. грн.;

пакет 42,129% акцій ПАТ «Центральна збагачувальна фабрика «Кіндратівська» за ціною 1,32 млн. грн.;

пакет 50% +1 акція ВАТ «Український науково-дослідний інститут технології суднового машинобудування» за ціною 670 тис. грн. [87]

Умовами договорів купівлі-продажу передбачено внесення інвестицій у сумі 15,71 млн. грн. [101]

Крім цього, згідно з Концепцією післяприватизаційного розвитку ВАТ «Укртелеком» покупець планує внесення інвестицій у сумі 450 млн. дол. США протягом 5 років.

Станом на 01.06.2011 тривають конкурси з продажу пакетів акцій таких ВАТ: «Коломийський завод сільськогосподарських машин» - пакет 93,436% акцій початковою вартістю 14,37 млн. грн.; «Артемівський машинобудівний завод «Победа труда» - пакет 92,04% акцій початковою вартістю 11,28 млн. грн.; «Джанкойський машинобудівний завод» - пакет 99,993% акцій початковою вартістю 43,55 млн. грн.; «Фотон» - пакет 99,485% акцій початковою вартістю 46,56 млн. грн.; «Горлівський машинобудівний завод» - пакет 94,9% акцій початковою вартістю 50,29 млн.грн.; «Науково-виробнича фірма «Луганські акумулятори» - пакет 50%+1 акція початковою вартістю 50,29 млн. грн.; а також ПАТ: «Дніпроспецмаш» - пакет 93,081% акцій початковою вартістю 1,7 млн. грн.; та «Укрвуглепромтранс» - пакет 100% акцій початковою вартістю 2,33 млн. грн. [101]

На фондових біржах у звітному періоді пропонувалося до продажу 75 пакетів акцій 74 ВАТ загальною номінальною вартістю 362,79 млн.грн.

За підсумками торгів протягом січня-травня 2011 року на фондових біржах продано 11 пакетів акцій загальною вартістю по укладених контрактах 6,74 млн. грн. [101]

За січень-травень 2011 року від приватизації державного майна та інших надходжень, безпосередньо пов'язаних з процесом приватизації, надійшло 10,9449 млрд. грн., із них до загального фонду

Державного бюджету України перераховано 10,9447 млрд. грн., що становить 109% річного планового завдання [101].

Крім того, від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації, надійшло 3,23 млн. грн., з них перераховано до загального фонду Державного бюджету 3,12 млн. грн. (рис. 2.5.).

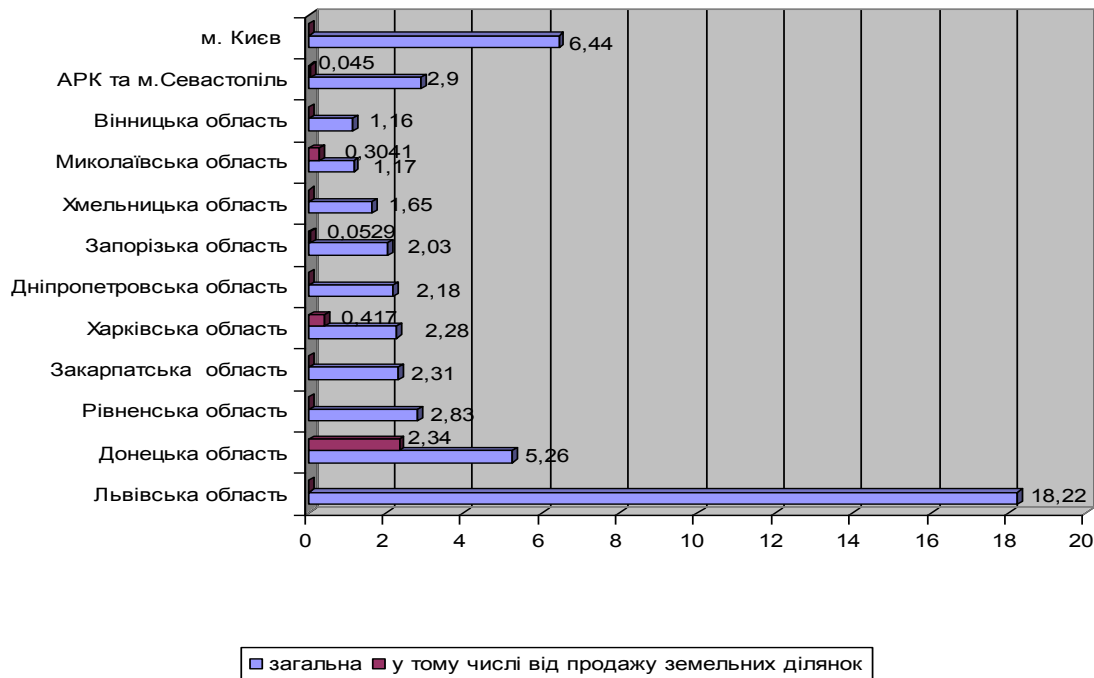

Рис. 2.5. Кошти, що надійшли від продажу об'єктів державної власності (регіональний розподіл), млн.грн.

Найбільше коштів надійшло від продажу об'єктів державної власності по Львівській – 18,22 млн. грн., Донецькій – 5,26 млн. грн. (у тому числі 2,34 млн. грн. від продажу земельних ділянок) областях. Найменше коштів – від Вінницької області - 1,16 млн. грн. [101]

Досвід світової господарської практики показує, що лише високо інтегрований корпоративний капітал спроможний надати потужний імпульс динамічному розвитку економіки, використанню результатів науково-технічного прогресу, зростанню добробуту населення і вирішенню соціальних проблем суспільства. Цьому сприяє іманентний потенціал фінансового механізму функціонування корпорацій, корпоративне управління як менеджмент корпоративних фінансів [98].

Аналіз розвитку корпоративних об'єднань в Україні (рис. 2.6.) показав, що кількість корпорацій протягом 1997-2010 рр. поступово збільшується. В 2010 р. в порівнянні з 1997 р. їх кількість зросла на 534 корпорації. Кількість асоціацій зростає, починаючи з 2003 р. В 2010 р. налічується 3125 асоціацій, що на 68 асоціацій більше, ніж даний показник у 2009 р. та на 667 асоціацій більше, ніж показник у 2003 р.

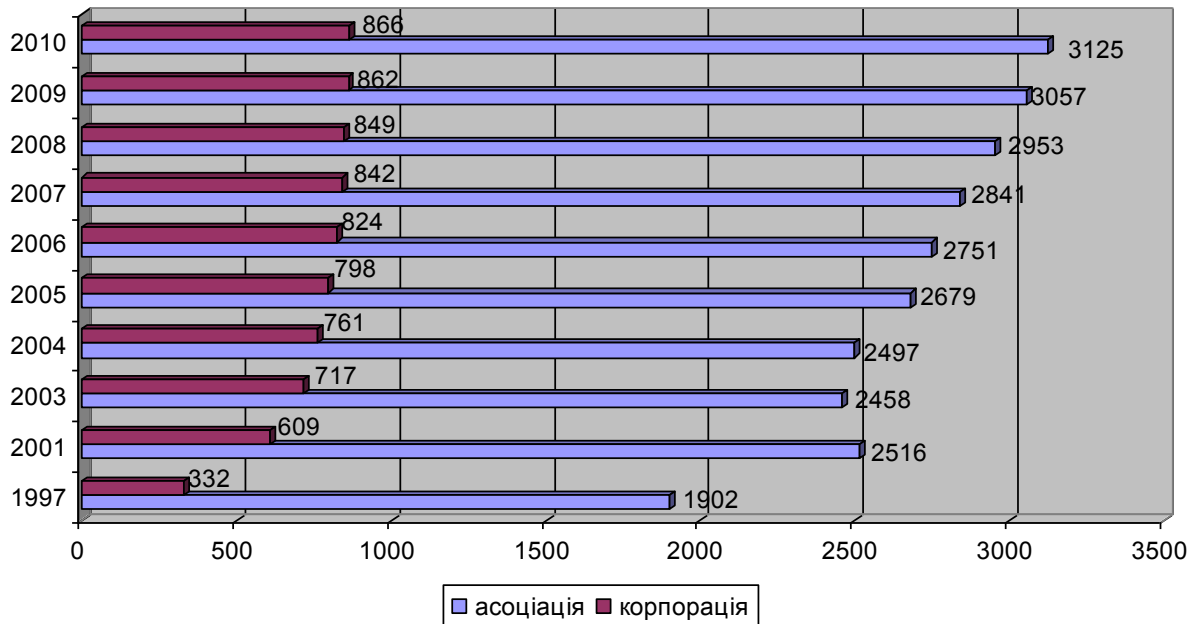

Рис. 2.6. Кількість асоціацій та корпорацій у 1997-2010 рр.

Ця форма організації досить популярна в усіх країнах, оскільки:

- обмежує фінансовий ризик акціонерів унаслідок виключення за чинним законодавством їхньої відповідальності перед кредиторами товариства за межами капіталу, що розміщений в акціях;
- робить можливим залучення капіталу за рахунок випуску додаткової кількості акцій та емісії інших цінних паперів;
- продовжує діяльність навіть після зміни складу акціонерів;
- сприяє отриманню інвестицій на вигідних умовах;
- дає змогу власникам корпорацій успішно реалізувати стратегічні плани на засадах колективних інтересів;
- пропонує працівникам участь у розподілі прибутків та капіталу;
- створює механізм повернення вкладених у статутний капітал коштів шляхом продажу акцій;
- забезпечує контроль за діяльністю управлінського апарату тощо[18].

Розглянемо динаміку консорціумів за період з 1997-2010 рр. (рис. 2.7.).

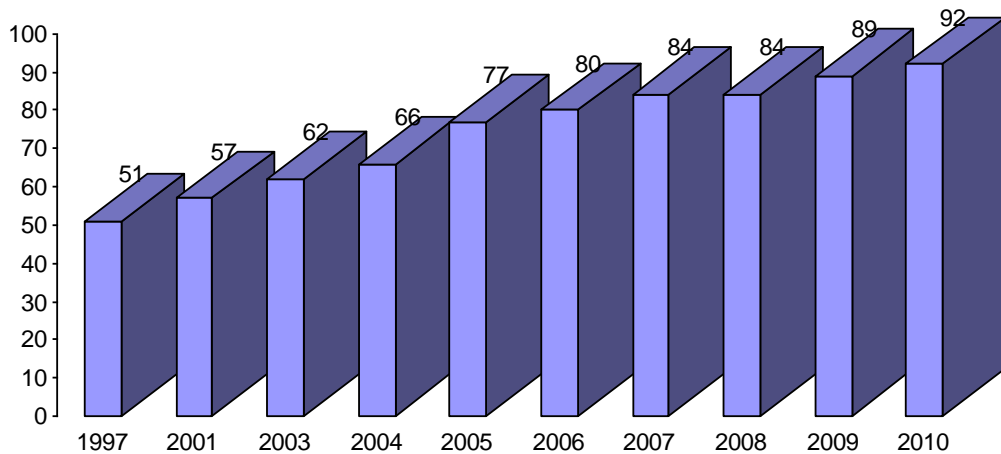

Рис. 2.7. Динаміка консорціумів протягом 1997-2010 рр.

Таким чином, кількість консорціумів протягом спостерігаемого періоду зростає, досягнувши значення у 2010 р. у 92 консорціуми. В порівнянні з 1997 р. кількість консорціумів зросла на 41.

Успішною, як показує ринкова практика, виявилася така організаційна форма акціонерного капіталу, як концерн. Концерном вважається об'єднання підприємств, які мають обмежену самостійність, єдине ядро власності й контролюючий орган. В основі системи управління концерном лежить використання всіх компонентів менеджменту. Поняття "концерн" часто означає крупні промислові корпорації, наявність в яких кредитно-фінансових спілок достатньо розповсюджене, хоча останні мають підпорядковану роль.

Концерном визнається статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники концерну наділяють його частиною своїх повноважень, у тому числі правом представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну. Динаміка концернів наведена на рис. 2.8.

Кількість концернів протягом 1997-2003 рр. зростає. У 2004 р. їх кількість зменшується до 338 концернів. Протягом 2005-2006 рр. їх кількість знову зростає, досягнувши значення у 2006 р. – 406 концернів. Протягом наступних років кількість концернів

зменшується, досягнувши значення у 2010 р. 390, що на 6 концернів менше, ніж даний показник у 2009 р.

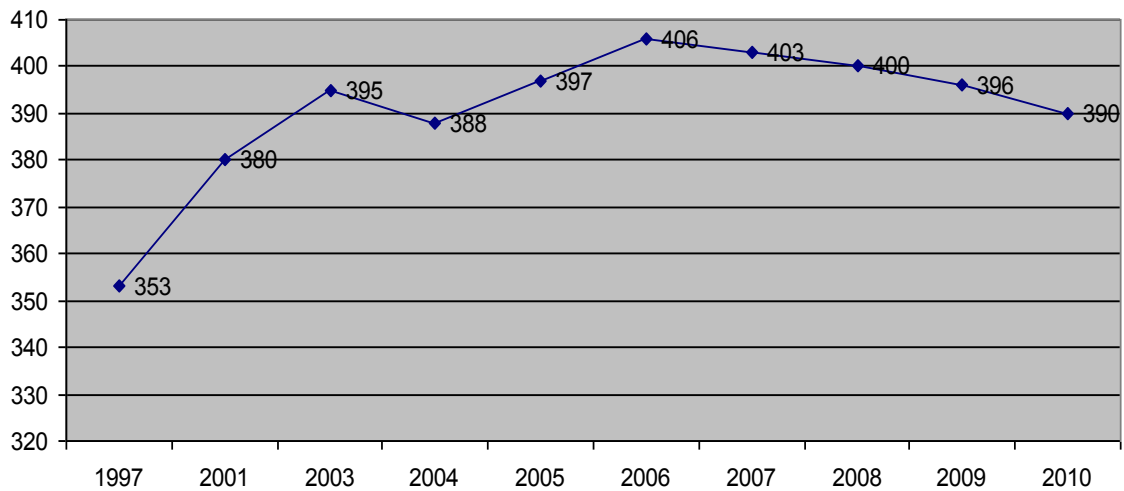

Рис. 2.8. Зміна кількості концернів протягом 1997-2010 рр.

Аналізуючи неакціонерний підсектор, необхідно розглянути динаміку товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, повних товариств, командитних товариств, кооперативів, інших господарських неакціонерних товариств. Динаміка товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю наведена на рис. 2.9.

З вище зазначеного можна зробити висновок, що кількість товариств з обмеженою відповідальністю збільшується протягом 1997-2010 рр., досягнувши значення у 2010 р. – 418145 товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Кількість товариств з додатковою відповідальністю змінюється хаотично: спостерігаємо зменшення товариств з 2001 р., в 2007-2010 рр. – поступово збільшення. В 2010 р. кількість товариств з додатковою відповідальністю досягло значення 782, що на 21 товариство більше, ніж у 2009 р.

Обмеження економічних ризиків в акціонерних товариствах та товариствах з обмеженою відповідальністю пов'язане з тим, що учасники відповідають за зобов'язаннями товариства лише своїми корпоративними правами. Товариство не може вимагати від них ніяких додаткових внесків, і кредитори товариства не можуть мати до них ніяких претензій. За умови функціонування такого товариства економічний зв'язок між товариством як юридичною особою і його учасником виникає тільки тоді, коли учасник купує акції, або придбає пай.

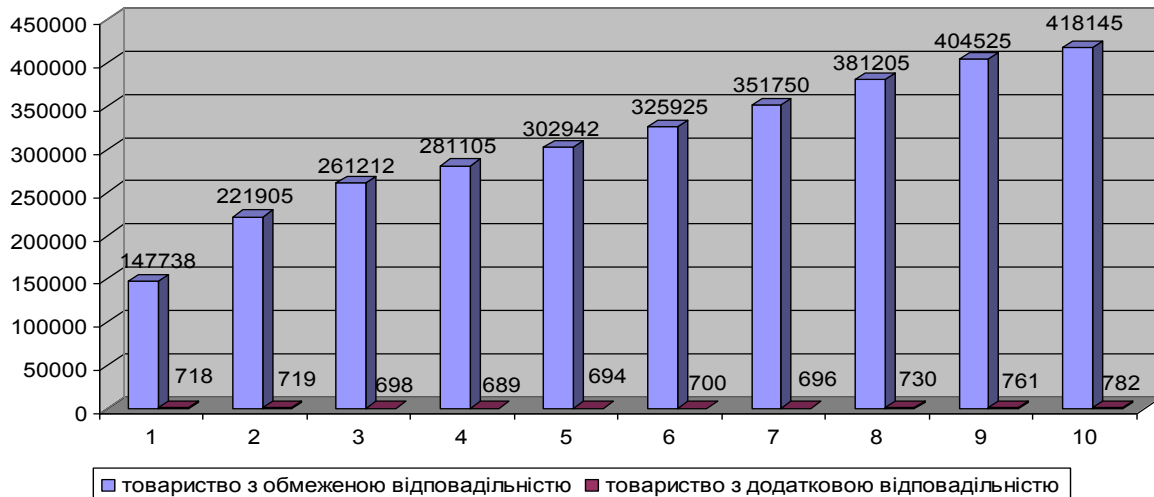

Рис. 2.9. Динаміка товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю у 1997-2010 рр.

Можна вважати, що існування акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю не залежить від розмірів окремих капіталів, які необхідно концентрувати, і в зв'язку з цим характерною рисою таких господарських товариств (особливо акціонерного) є внутрішня необмеженість накопичення капіталу, що, наприклад, у приватному підприємстві обмежується його прибутком.

Отже, акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю являють собою корпоративні підприємства, майно яких складається з часток їх учасників. Проте в деяких країнах є можливість заснування такого виду господарських товариств одним учасником.

Розглянемо зміну кількості повних та командитних товариств (рис. 2.10.).

Кількість повних товариств протягом 2001-2007 рр. кардинально майже не змінювалась. Поступове зменшення повних товариств спостерігається у 2008-2009 рр. В 2010 р. кількість повних товариств склала 2084, що на 145 товариств більше, ніж в 2009 р.

Кількість командитних товариств зменшується, починаючи з 2001 р., кількість яких в 2001 р. склала 799 командитних товариств. В 2010 р. кількість таких товариств зменшилась в порівнянні з 2009 р. на 11, досягнувши значення у 631 командитне товариство.

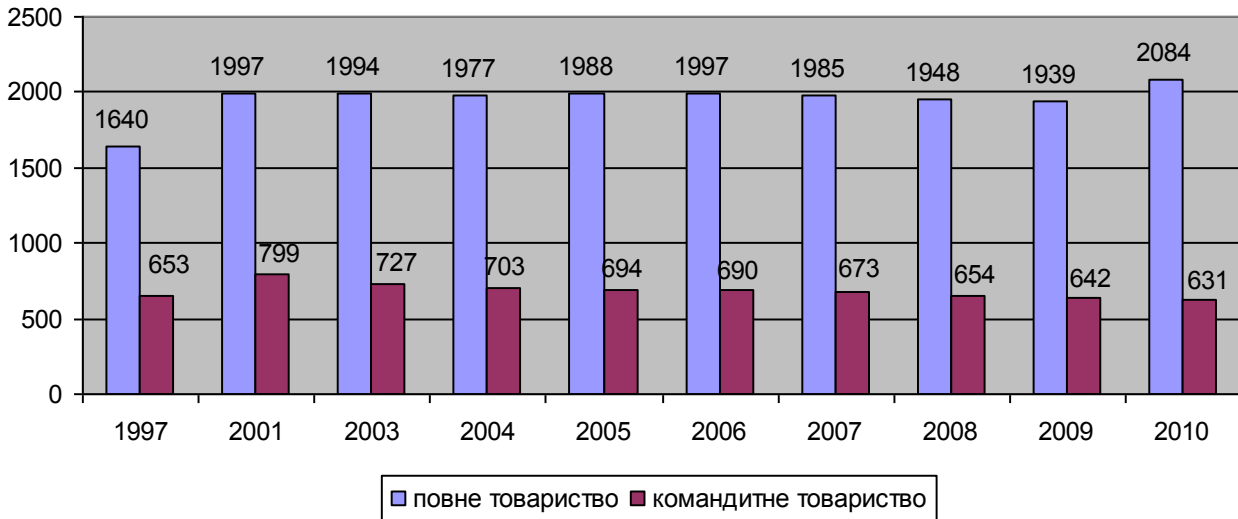

Рис. 2.10. Динаміка повних та командитних товариств протягом 1997-2010 рр.

Зміна кількості приватних підприємств наведена на рис. 2.11.

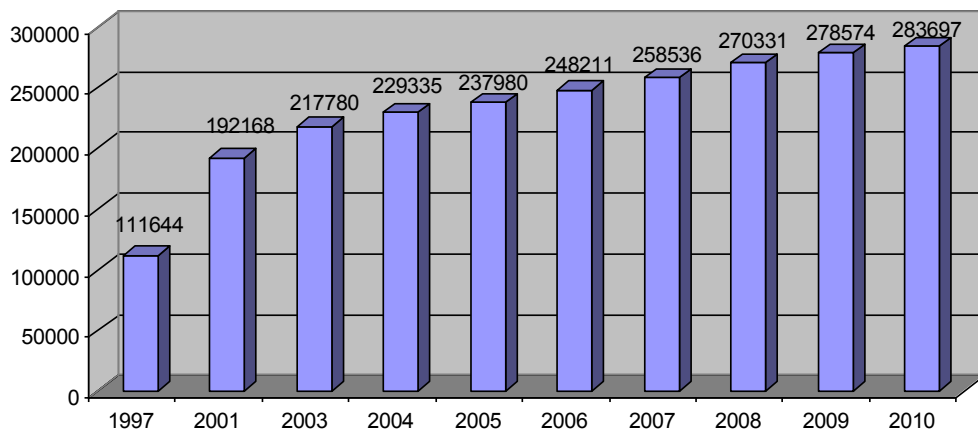

Рис. 2.11. Кількість приватних підприємств у 1997-2010 рр.

На відміну від ситуації з державними підприємствами кількість приватних підприємств збільшується та у 2010 р. склала 283697 приватних підприємств, що в порівнянні з 1997 р. більше на 172053 підприємства.

Аналіз колективних підприємств показав, що їх кількість зростає у 2001 р., збільшившись в порівнянні з 1997 р. на 2362 підприємства, досягнувши значення у 40048. Але протягом наступних років зменшилась, досягнувши значення у 2010 р. 25635, що на 929 підприємств менше даного значення у 2009 р. (рис. 2.12.).

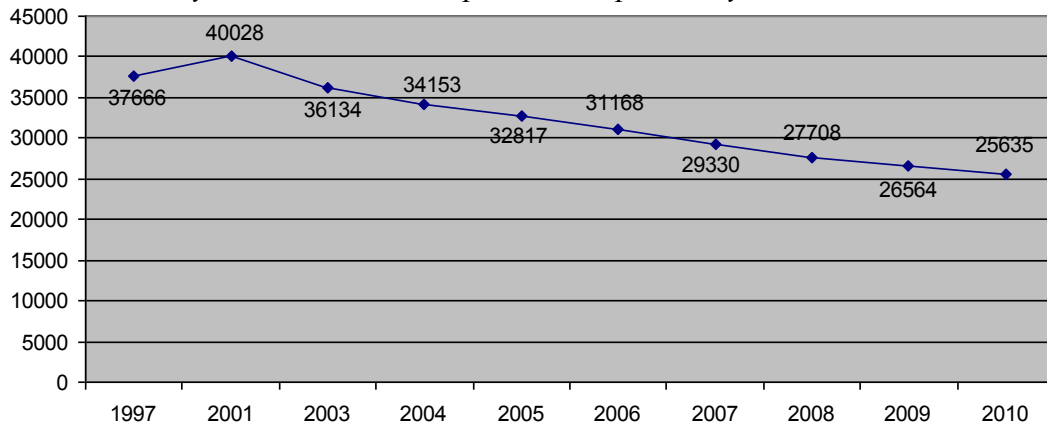

Рис. 2.12. Кількість колективних підприємств у 1997-2010 рр.

Динаміка зміни кількості орендних та спільних підприємств представлена на рис. 2.13.

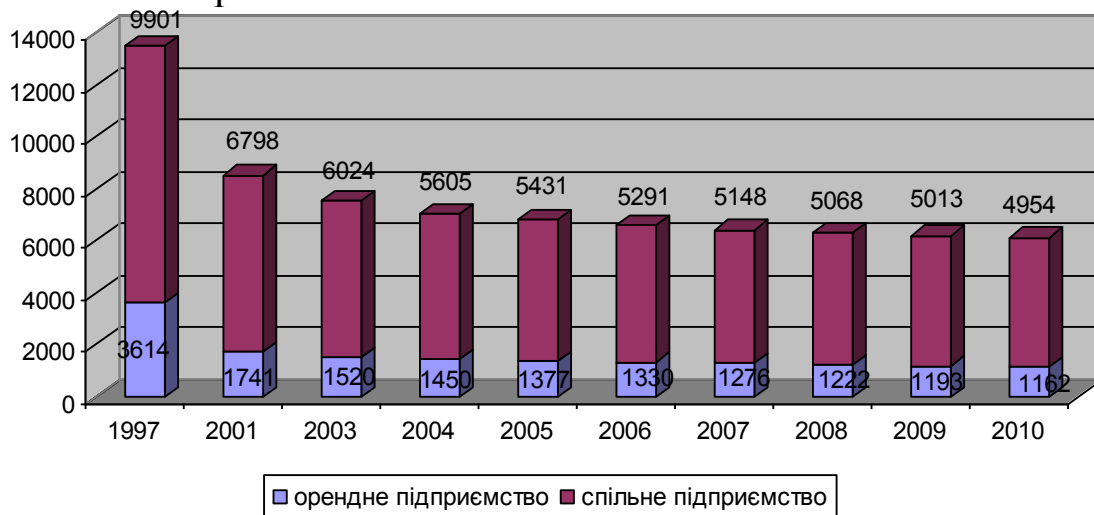

Рис. 2.13. Кількість орендних та спільних підприємств у 1997-2010 рр.

Кількість орендних та спільних товариств у 1997-2010 рр. зменшилась в загальній сумі на 2452 орендних та 4947 спільних підприємств у 2010 р. в порівнянні з 1997 р.

Проаналізуємо загальну ситуацію зміни кількості комунальних, дочірніх та іноземних підприємств (рис. 2.14.).

Таким чином, у 1997-2007 рр. кількість комунальних підприємств збільшувалась, досягнувши у 2007 р. найбільшого значення за розглянутий період – 16755 підприємств. Протягом наступних років (2007-2010 рр.) кількість комунальних підприємств зменшується. У 2010 р. кількість таких підприємств склала 15994, що на 642 підприємства менше, ніж кількість комунальних підприємств у 2009 р.

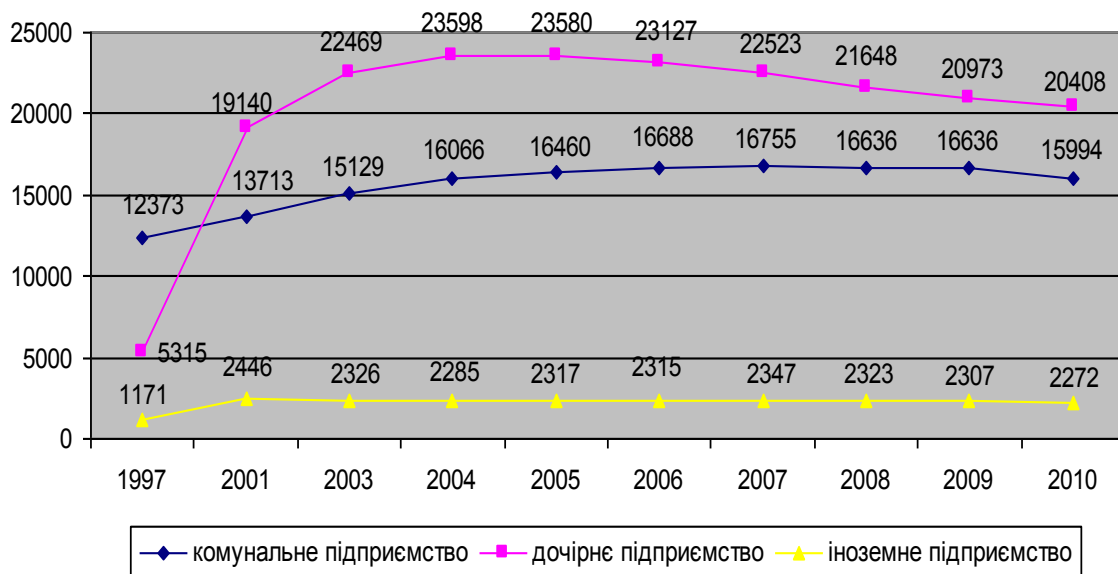

Рис. 2.14. Кількість комунальних, дочірніх та іноземних підприємств у 1997-2010 рр.

Кількість дочірніх підприємств протягом 1997-2004 рр. збільшувалась. Найбільша кількість дочірніх підприємств склала у 2004 р. – 23598 підприємств. У 2005-2010 рр. даний показник поступово зменшується. У 2010 р. кількість дочірніх підприємств склала 20408, що на 565 підприємств менше, ніж у 2009 р.

Найбільша кількість іноземних підприємств спостерігається у 2001 р. – 2446 підприємств. Наступні роки характеризуються зниженням кількості іноземних товариств. У 2010 р. на території України функціонує 2272 іноземних товариства, що менше даного показника за 2009 р. на 35 та показника за 2001 р. – на 174.

Підсумовуючи зазначене, можемо стверджувати, що значну питому вагу в корпоративному секторі України займають акціонерні товариства, а також товариства з обмеженою відповідальністю, у яких управління відділене від власності; державні та комунальні корпоративні підприємства; споживчі кооперативи; інтегровані корпоративні структури.

Формування ринкових відносин в Україні показує, що розвиток корпоративних підприємств, зумовлений його перевагами порівняно з іншими формами підприємницької діяльності. Зокрема, корпоративний сектор економіки сприяє росту виробництва, збалансованості інтересів різних корпоративних підприємств, які поширені

на різні галузі, а інколи і країни, використання інноваційних технологій, стимулювання росту інтелектуального капіталу шляхом постійного навчання своїх працівників. До недоліків, які притаманні корпоративній формі підприємництва, можна віднести: зловживання капіталом окремих акціонерів та власників облігацій, незахищеність прав дрібних акціонерів, а також недосконалий механізм державного регулювання та слабка законодавча база [18].

Забезпечення ефективного функціонування корпоративного сектора національної економіки повинно стати стратегічним напрямом економічних реформ в Україні та потребує виваженого й послідовного регулювання з боку держави [92].

2.2. Управління державними корпоративними правами в економіці України

Система управління державними корпоративними правами перебуває на стадії формування. Процеси управління корпоративними правами держави в Україні обумовлюються кількома загальними проблемами. Передусім, недостатньою глибиною приватизації корпоративованих підприємств (об'єктів), внаслідок чого до сфери управління держави потрапила значна кількість корпоративних прав, які не забезпечують можливості реального впливу на діяльність таких об'єктів [6].

Корпоративні права держави класифікуються залежно від суб'єкта управління, ступеня корпоративного контролю держави у господарських товариствах, галузевих особливостей цих товариств і строку закріплення корпоративних прав у власності держави.

Для окреслення ролі держави в управлінні корпоративними правами можна розрізнити два аспекти:

державно-правовий, що впливає із завдань володіння державною власністю;

корпоративний, пов'язаний з управлінням державними корпоративними правами.

Поєднання двох аспектів забезпечує ефективне управління корпоративними правами держави та поєднання інтересів учасників корпоративних відносин.

Державні корпоративні права утворюються в результаті:
закріплення за державою акцій господарських товариств, що створюються в процесі приватизації;
корпоратизації державних підприємств;
придбання корпоративних прав існуючих господарських товариств;
участі в господарських товариствах, що створюються.

До суб'єктів управління корпоративними правами держави належать:

Кабінет Міністрів України;

Фонд державного майна;

органи виконавчої влади, уповноважені Кабінетом Міністрів України управляти об'єктами державної власності уповноважені особи з управління корпоративними правами держави [102].

Таким чином, механізм управління державним сектором економіки виявляється через взаємодію між міністерствами як суб'єктами управління державним сектором і товариствами, які до нього відносяться, і такий механізм залежить від організаційно-правової форми державних товариств. На особливу увагу заслуговують питання управління державними корпоративними правами, оскільки державний сектор економіки включає у свою структуру акціонерні товариства з державною часткою в статутному фонді.

Управлінський вплив держава справляє через органи виконавчої влади шляхом приватизації, передачі в довірче управління, передачі в оренду, встановлення завдань державним товариствам, участі в органах управління акціонерних товариств, внесення майна до статутного фонду господарських товариств, передачі в господарське ведення та оперативне управління. Пряме управління здійснюється щодо таких казенних товариств і таких, пакети акцій яких належать державі.

Головні форми державного впливу: організація та фінансування з державного бюджету програм підготовки кадрів; податкове стимулювання програм навчання; стимулювання створення додаткових робочих місць в акціонерному товаристві [6].

Моніторинг корпоративних прав держави у статутних капіталах господарських товариств станом на 01.07.2011 наведений у ДОДАТКУ В [103].

Для забезпечення оперативного обліку акцій, часток, паїв, що належать державі у статутних капіталах господарських товариств, здійснення ефективного управління корпоративними правами держави, Фондом державного майна України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.10.2003 №1679 ведеться Реєстр корпоративних прав держави.

На 1 квітня 2011 року в Реєстрі корпоративних прав держави обліковується 645 господарських товариств, у статутному капіталі яких є державна частка.

Держава в особі Уряду України, Фонду державного майна України, міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади здійснювала управління корпоративними правами держави у 542 АТ, 74 ТОВ та 29 національних акціонерних і державних холдингових компаніях (НАК і ДХК), створених спеціальними рішеннями Президента України та Уряду України. З них:

287 господарських товариств (44,5% загальної кількості) мають у статутному капіталі державну частку понад 50%, яка надає державі право контролю за їх діяльністю (далі - контрольні), з них 150 господарських товариств (23,3%) мають державну частку 100%;

168 господарських товариств (26,0%) мають державну частку в статутному капіталі розміром від 25 до 50% (блокуючий пакет);

190 господарських товариств (29,5%) мають державну частку в статутному капіталі менше 25% (рис. 2.15.)

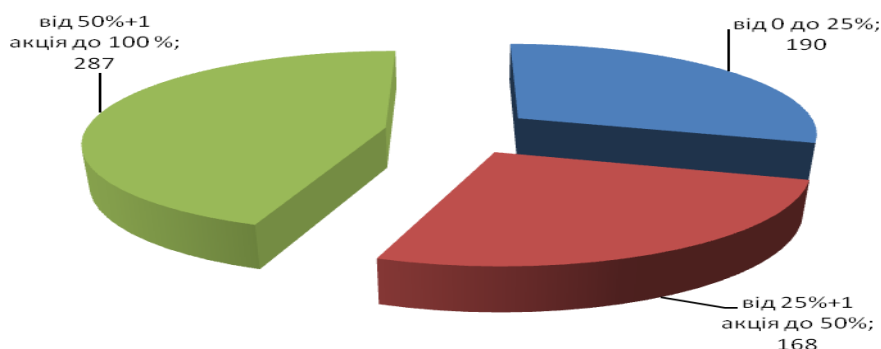

Рис. 2.15. Розподіл корпоративних прав держави за розміром державної частки в статутному капіталі станом на 01.01. 2011 року [104]

Крім того, з них: 110 акціонерних товариств засновано міністерствами в процесі корпоратизації державних підприємств, а

також 18 НАК та ДХК, які не подають до Фонду ніякої статистичної звітності, а функції з управління цими товариствами здійснюють виключно засновники – міністерства;

54 господарських товариства (8,4% загальної кількості) мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, з них – 45 контрольних.

Представництво інтересів держави у господарських товариствах реалізується через механізм корпоративного управління. Представники держави залежно від розміру належного державі пакета акцій беруть участь у роботі вищого органу управління – загальних зборах акціонерів, контрольного органу – спостережній раді і виконавчого органу – правлінні через призначення голови правління або директора (табл. 2.2).

Найбільший формат присутності представників держави в органах управління господарського товариства передбачається при розмірі державного пакета акцій понад 50% його статутного капіталу.

ФДМУ і його регіональні відділення здійснюють управління 517 об'єктами з корпоративними правами держави (80,0% загальної кількості), з них з державною часткою від 50% до 100% – 167 об'єктів.

Таблиця 2.2

Участь держави в роботі органів управління господарського товариства в залежності від розміру корпоративних прав [26]

Розмір корпоративних прав	Функції відповідальних представників (наростаючим підсумком)
Понад 10%	Участь у загальних зборах акціонерів
Понад 25%	Обов'язково входять до складу Наглядової ради та Ревізійної комісії
Понад 50%	Представник уповноваженого органу оберігається головою наглядової ради; до складу ревізійної комісії, крім представника уповноваженого органу, включається представник Головного контрольно-ревізійного управління України або Державної податкової адміністрації України; уповноважений орган призначає керівника господарського товариства
100%	Функції та повноваження загальних зборів акціонерів виконує уповноважений орган

Загальна кількість пакетів акцій, часток, паїв, що належать державі у статутних капіталах господарських товариств, станом на 01.04.2011 порівняно з початком 2011 року можна представити

графічно. Розглянемо зміну кількості АТ, створених в процесі приватизації та корпоратизації (рис. 2.16.).

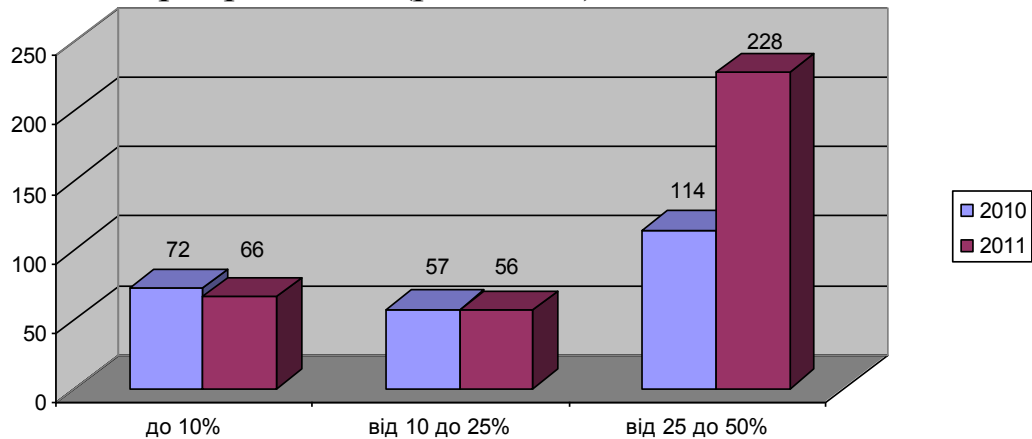

Рис. 2.16. Динаміка зміни АТ, створених в процесі приватизації та корпоратизації, у 2010-2011 рр.

З наведеного рис. 2.16. можна зробити висновок, що у 2011 р. кількість акціонерних товариств, в яких частка держави до 10% та від 10 до 25% зменшилась відповідно на 6 та 1 одиницю. Кількість акціонерних товариств, в яких державна частка від 25 до 50%, збільшилася на 114 одиниць.

Розглянемо динаміку розвитку холдингових компаній (ХК), державних акціонерних компаній (ДАК), НАК (рис. 2.17.).

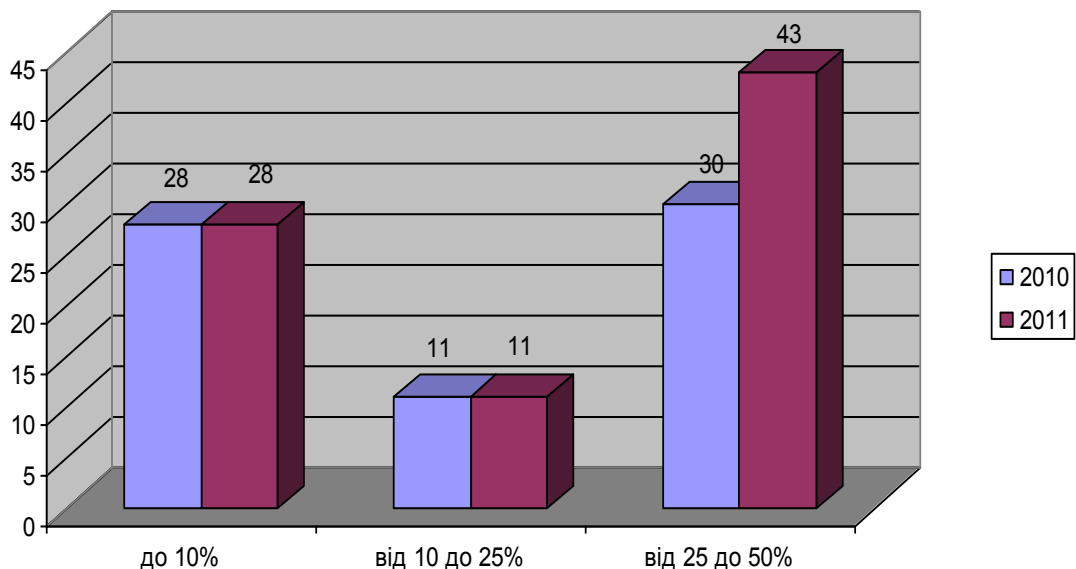

Рис. 2.17. Динаміка зміни ХК, ДАК, НАК у 2010-2011 рр.

З наведеного рис. можна зробити висновок, що кількість ХК, ДАК, НАК, в яких частка держави до 10% та від 10 до 25%, не змінилась протягом 2010-2011 рр.. Кількість ХК, ДАК, НАК, в яких державна частка від 25 до 50%, збільшилася на 13 одиниць.

Розглянемо відмінності різних форм державних акціонерних підприємств (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Відмінності у створенні різних форм державних акціонерних підприємств [26]

НАКі (ДАКі)	ВАТ, що створювалися в процесі приватизації, корпоратизації
Створювались за рішенням Кабінету Міністрів України	При приватизації рішення про створення ВАТ приймає орган приватизації, при корпоратизації - міністерство (відомство), до сфери управління якого відносилось державне підприємство до його корпоратизації
До статутного фонду НАКів (ДАКів) передавалось майно декількох державних підприємств, організацій	Статутний фонд формувався виключно за рахунок майна конкретного державного підприємства
Визнавались власниками не всього майна, внесеного до їх статутного фонду, а лише майна державних підприємств, організацій	Ставали власниками всього майна, переданого до їх статутного фонду

Впродовж 2010-2011 рр. кількість акціонерних товариств, створених за участю ФДМУ зменшилась на одну одиницю за рахунок зменшення кількості акціонерних товариств, в яких державна частка складає від 25 до 50%. Також, зменшилися акціонерні товариства з обмеженою відповідальністю на 1 одиницю за рахунок зменшення кількості товариств, в яких державна частка складає до 10%.

Розглянемо зміну кількості АТ, які перебувають в управлінні інших органів виконавчої влади (рис. 2.18.).

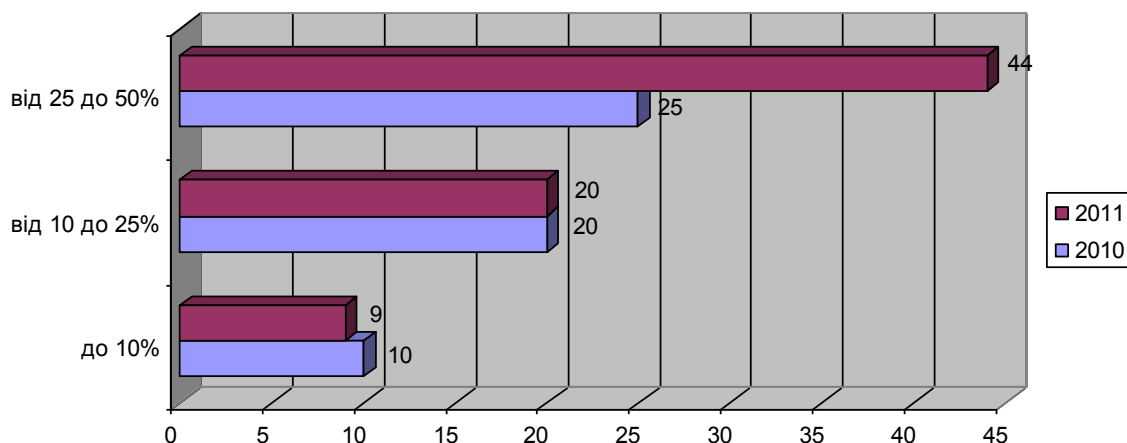

Рис. 2.18. Динаміка зміни АТ, які перебувають в управлінні інших органів виконавчої влади, у 2010-2011 рр.

З вище зазначеного можна зробити висновок, що кількість акціонерних товариств, в яких державна частка складає до 10%, зменшилася на 1 одиницю. Кількість товариств, в яких державна частка складає від 10 до 25%, не змінилась, а кількість товариств, в яких державна частка складає від 25 до 50%, збільшилася на 19 одиниць.

Таким чином, загальна кількість пакетів акцій, часток, паїв, що належать державі, у статутних капіталах господарських товариств у 2010-2011 рр. наведена на рис. 2.19.

Як свідчать дані рис.2.19., у 2011 р. в порівнянні з 2010 р. загальна кількість АТ, створених у процесі приватизації та корпоратизації, зменшилася на 17: а саме: з державною часткою до 10% – 6 АТ, з державною часткою від 10 до 25% – 1 АТ, з державною часткою від 25 до 50% – 8 АТ та з державною часткою понад 50% – 2 АТ. Кількість АТ, які перебувають в управлінні інших органів виконавчої влади, та кількість ХК, ДАК, НАК не змінилась протягом 2010-2011 рр. Кількість АТ, створені за участю ФДМУ, та кількість ТОВ зменшилась у 2011 р. на 1 одиницю.

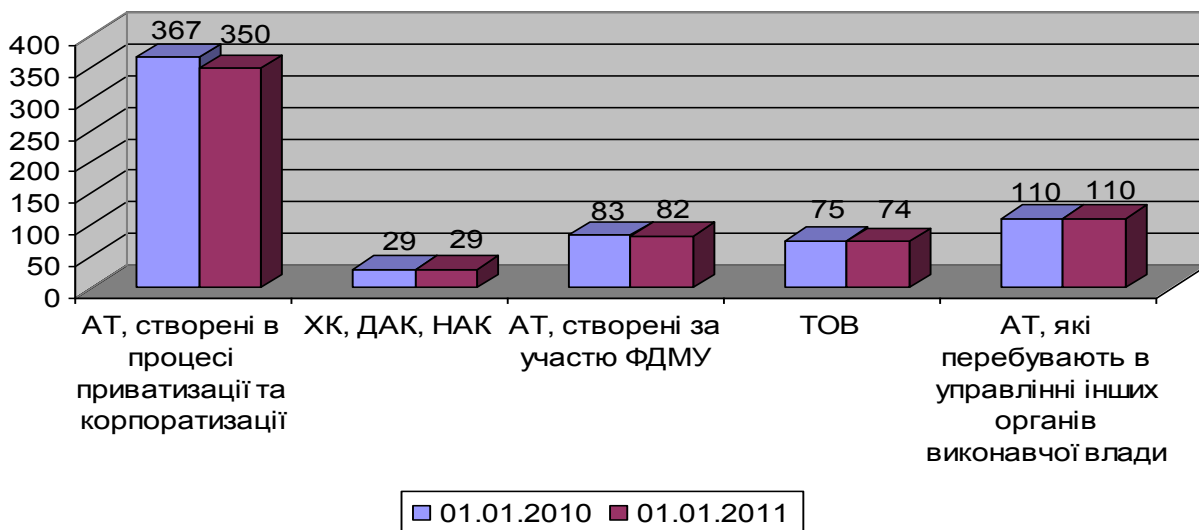

Рис. 2.19. Зміна кількості товариств, які мають державну частку, у 2010-2011 рр.

Динаміка вартості корпоративних прав відповідно до Реєстру корпоративних прав держави представлена в табл. 2.4. Сумарна вартість корпоративних прав держави в усіх господарських товариствах за номінальною вартістю пакетів акцій на 01.04.2011

становить 43,43 млрд. грн., що на 0,54 млрд.грн. менше, ніж в попередньому році.

Таблиця 2.5

**Динаміка вартості корпоративних прав відповідно до
Реєстру корпоративних прав держави [104]**

Господарські товариства	Вартість державної частки, млрд. грн.		Зміни, млрд. грн.
	станом на 01.04.2010	станом на 01.04.2011	
Усі господарські товариства, які знаходяться в управлінні ФДМУ (разом з НАК і ДХК)	6,25	10,04	3,79
Усі господарські товариства, які знаходяться в управлінні інших органів виконавчої влади (разом з НАК і ДХК)	37,72	33,39	-4,33
Разом	43,97	43,43	-0,54

Вартість державної частки в господарських товариствах, які знаходяться в управлінні Фонду (разом з НАК і ДХК), збільшилась в порівнянні з 2010 р. на 3,79 млрд.грн. Вартість державної частки в господарських товариствах, які знаходяться в управлінні інших органів виконавчої влади (разом з НАК і ДХК), на 01.01.2011 складає 33,39 млрд.грн., що на 4,33 млрд.грн. менше, ніж в даний показник в 2010 р.

У структурі корпоративних прав держави значний сегмент продовжують займати підприємства, щодо яких порушено провадження по справі про банкрутство, кредиторська заборгованість яких виникла переважно до передачі Фонду корпоративних прав.

На початок 2011 р. 150 господарських товариств, або 23,3% кількості товариств, управління якими здійснює ФДМУ, перебуває на тій чи іншій стадії банкрутства (з них контрольних – 68 товариств (45,3% загальної кількості контрольних, управління якими здійснює ФДМУ) (рис. 2.20.).

За галузевим розподілом, структура корпоративних прав держави в господарських товариствах, управління якими здійснює ФДМУ, наведена на рис. 2.21. З наведеного, можна зробити висновок, що найбільш популярною галуззю економіки є промисловість (37%), найменш розповсюдженою галуззю економіки є охорона здоров'я, фізична культура (1%).

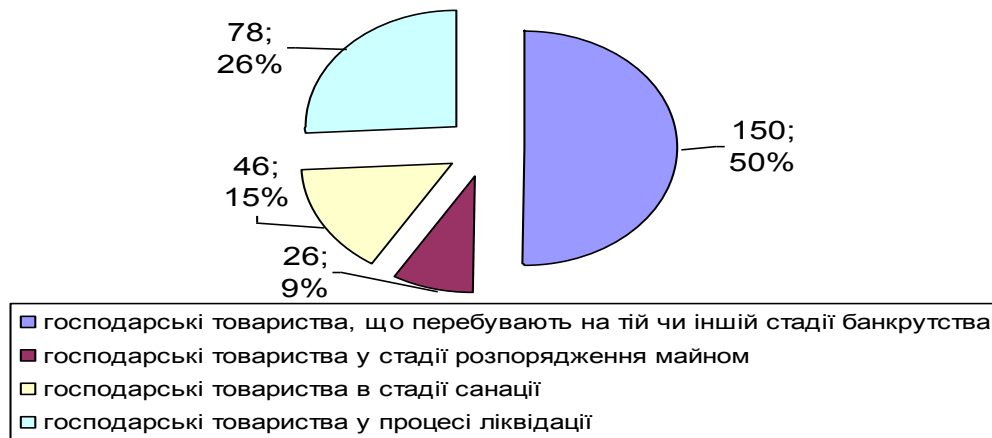

Рис. 2.20. Структура господарських товариств-банкрутів, якими управляє ФДМУ, у 2010 р.

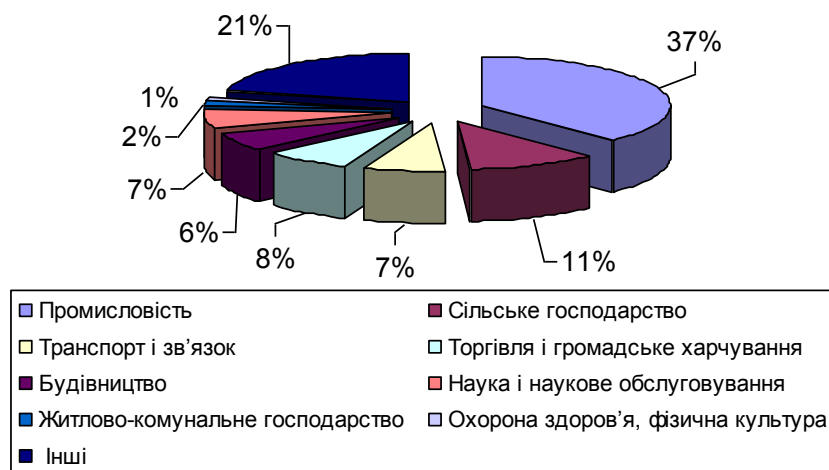

Рис. 2.21. Структура корпоративних прав держави в господарських товариствах за галузевим розподілом

Міністерства та інші органи виконавчої влади здійснюють управління корпоративними правами держави у 128 (20,0%) господарських товариствах, які обліковуються у Реєстрі корпоративних прав держави (табл. 2.5).

Підсумки роботи господарських товариств, у статутному капіталі яких частка держави перевищує 50%, управління корпоративними правами держави здійснює ФДМУ і які не перебувають у процесі банкрутства на стадії санації і ліквідації, за I квартал 2011 року, відображені на рис. 2.22.

Таблиця 2.5

**Розподіл корпоративних прав між органами управління
[104]**

Орган управління	Кількість	Вартість держчастки, млн. грн.
Міністерство вугільної промисловості України	63	600,62
Міністерство транспорту та зв'язку України	15	993,85
Національне космічне агентство України	9	148,39
Міністерство промислової політики України	8	1774,98
Кабінет Міністрів України	6	2290,08
Міністерство палива та енергетики України	6	15425,61
Міністерство фінансів України	3	9473,81
Державне управління справами	2	175,26
Міністерство охорони навколишнього природного середовища України	2	619,68
Українська державна корпорація по виконанню монтажних і спеціальних будівельних робіт «Укрмонтажспецбуд»	2	1,85
Українська державна будівельна корпорація «Укрбуд»	2	193,16
Міністерство охорони здоров'я України	2	132,43
Державний комітет телебачення і радіомовлення України	1	200,00
Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку	1	4,30
Міністерство будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства	1	0,44
Донецька обласна державна адміністрація	1	0,46
Міністерство регіонального розвитку та будівництва України	1	0,05
Державний комітет з державного матеріального резерву	1	7,72
Державна служба автомобільних доріг України	1	1257,37
Міністерство культури і туризму	1	89,59
Всього	128	33389,65

Чистий дохід за I квартал 2011 року склав 3 376,6 млн. грн., що на 158,1 млн. грн. (або на 4,7 %) більше, ніж за аналогічний період минулого року.

Протягом I кварталу 2011 року спостерігається збільшення порівняно з аналогічним періодом 2010 року первісної вартості основних засобів (на 2 151,8 млн. грн.) та оборотних активів (на 249,1 млн. грн.); зменшення вартості готової продукції (на 57,1 млн. грн.), залишкової вартості основних засобів (на 611,3 млн. грн.) та обсягів зобов'язань (на 381,4 млн. грн.). Водночас обсяги власного капіталу

залишилися на рівні I кварталу минулого року (зменшилися на 10,4 млн. грн.).

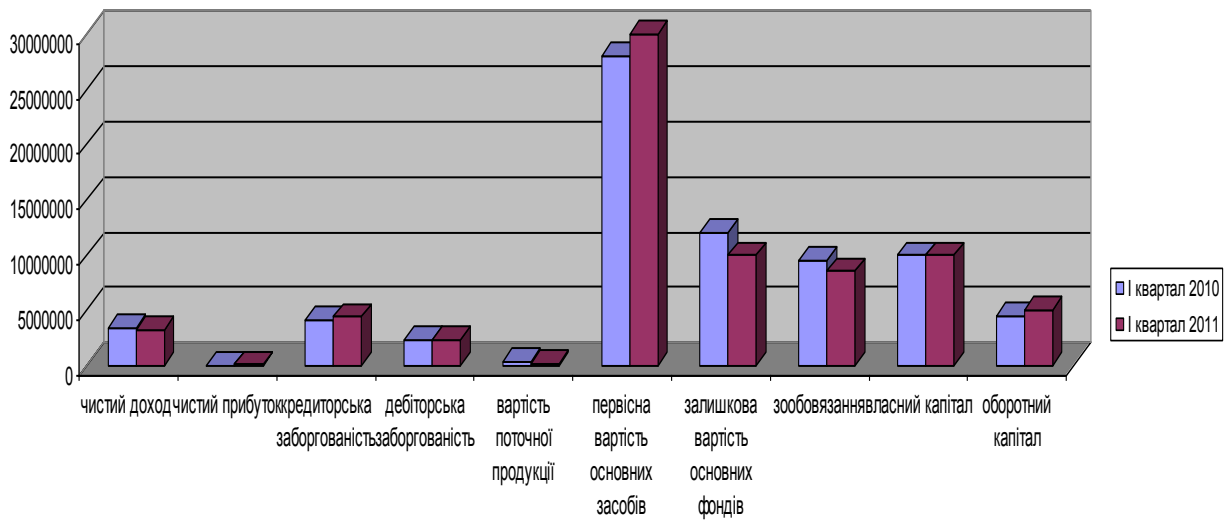

Рис. 2.22. Основні фінансово-економічні показники діяльності господарських товариств за I квартал 2011 року

Аналіз коефіцієнту покриття суб'єктів господарювання у звітному році свідчить, що достатністю оборотних активів для покриття своїх поточних зобов'язань забезпечено лише 21 товариство (30,9 % тих, що подали звітність).

Одним із ключових питань у ФДМУ залишається удосконалення та узгодження положень законодавства. Фонд державного майна України розробив постанову Кабінету Міністрів України від 05.01.2011 №1 «Про затвердження базового нормативу відрахування частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів за результатами фінансово-господарської діяльності у 2010 році господарських товариств, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави». Зазначена постанова розроблена з метою забезпечення надходжень у 2011 році до державного бюджету дивідендів від господарських організацій, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, згідно з їх галузевою належністю.

Працівники ФДМУ продовжують роботу з підвищення ефективності управління державними корпоративними правами в акціонерних товариствах та контролю за фінансовою діяльністю цих товариств, зокрема:

проводиться аналіз діяльності наглядових рад відкритих акціонерних товариств та моніторинг рішень, прийнятих наглядовими радами;

проводиться аналіз персонального складу наглядових рад ВАТ з метою залучення осіб виключно з числа фахівців, які пройшли навчання, отримали сертифікати на право здійснення функцій з управління корпоративними правами та мають досвід у цій сфері діяльності;

проводиться оцінка управління об'єктами державної власності відповідно до Критеріїв ефективності управління корпоративними правами держави, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 19 червня 2007 року №832. Результати оцінки щоквартально надаються Міністерству економіки України для узагальнення і прийняття управлінських рішень;

готуються та проводяться спільні засідання Комісії з проведення фінансово-економічного аналізу господарської діяльності відкритих акціонерних товариств та Комісії з проведення атестації керівників господарських товариств з державною часткою понад 50%;

з метою підвищення якості управлінського контролю даються доручення відповідальним представникам держави в органах управління господарських товариств [104].

Аналіз економічних аспектів управління державною акціонерною власністю дав можливість визначити ряд цілей, які має держава при управлінні корпоративними правами (рис. 2.23.).

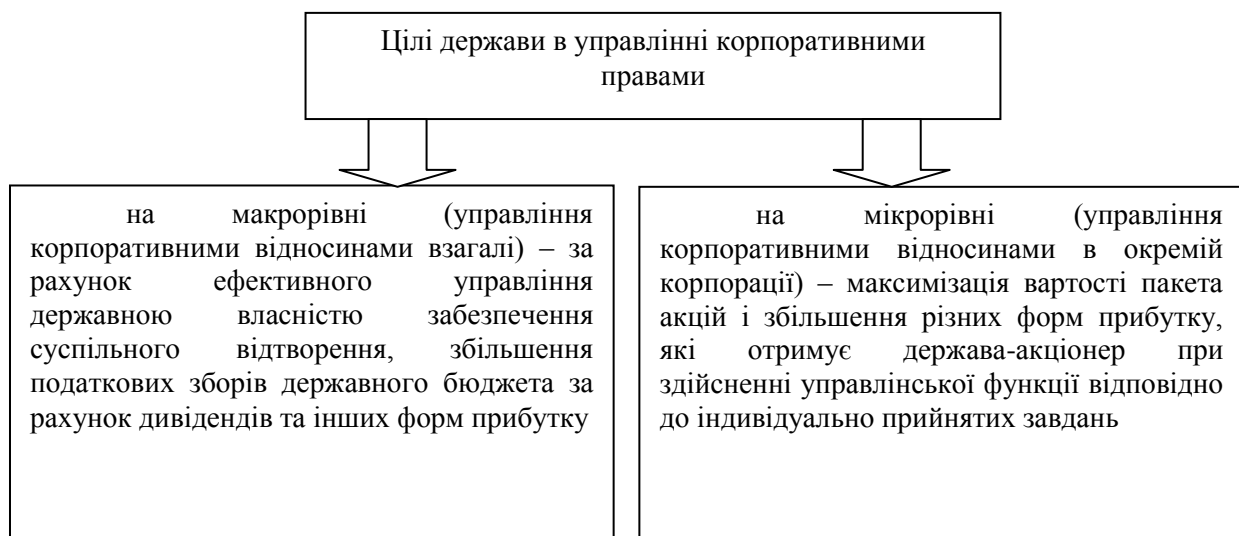

Рис. 2.23. Цілі держави в управлінні корпоративними правами

Особливістю формування системи управління корпоративними правами є те, що ці процеси проходять під значним впливом держави[105].

Так, найбільшим власником корпоративних прав є держава, яка має досить значний корпоративний портфель. Однак ефективність системи управління державними корпоративними правами залежить від організації її роботи та від дієвості відповідних правових механізмів. Тому подальший шлях розвитку економіки України вимагає визначення моделі поєднання ринкових принципів розвитку і пріоритетів соціальної справедливості та зумовлює необхідність розроблення сучасної системи стратегічного планування, оптимізації системи програмних документів, існуючих на даний час в Україні.

Сукупність механізмів утворює систему управління державними корпоративними правами (ДКП). Від того, яким чином реалізуються механізми корпоративного управління, залежить ефективність системи управління в цілому (рис. 2.24.).

Система управління корпоративними правами є недосконалою з таких причин: брак економічних і соціальних критеріїв установаження і збереження державних корпоративних прав; недосконалість механізмів управління товариствами з державною часткою, визначення необхідного і достатнього їх обсягу стосовно конкретних підприємств; недосконалість критеріїв оцінювання ефективності реалізації державних корпоративних прав; відсутність стрункої і розгалуженої інституціональної системи управління ними. За таких умов постає необхідність в удосконаленні корпоративного управління такими товариствами, що зумовлює актуальність досліджень щодо підвищення ефективності механізмів управління державними корпоративними правами.

Щоб підвищити ефективність механізму управління державними корпоративними правами держави, розроблено Основні концептуальні підходи до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави - комплексний системний документ, який включає розгорнуту програму дій держави щодо управління своїми корпоративними правами з чітким визначенням місця всіх структур, що можуть бути задіяні в цьому процесі [6].

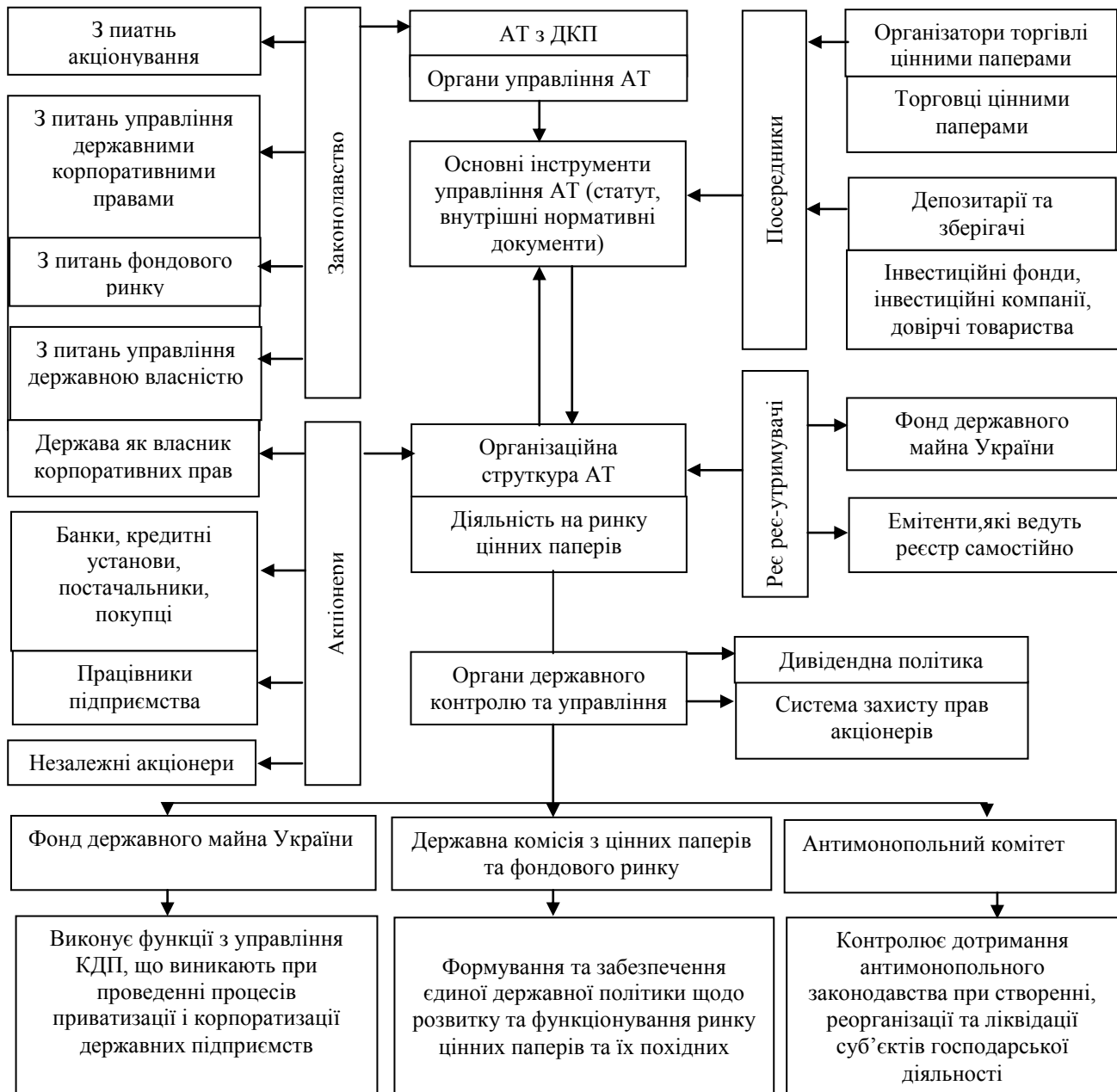

Рис. 2.24. Управління державними корпоративними правами в Україні [105]

З огляду на існування цілого ряду істотних проблем необхідно запропонувати заходи, спрямованих на вдосконалення корпоративного управління в Україні, які у систематизованому вигляді наведено на рис. 2.25.

Важливою в цьому контексті є побудова дієвої системи захисту прав міноритарних акціонерів, за допомогою якої можна значною мірою збалансувати інтереси великих та дрібних акціонерів. Балансу

сил учасників корпорації можна досягти за допомогою системи заходів, що включають:

активізацію механізмів прямої участі інвесторів у корпоративному управлінні (регламентація процедур підготовки та проведення загальних зборів акціонерів, забезпечення представництва різних груп акціонерів в органах управління, захист інтересів портфельних інвесторів у разі додаткової емісії акцій та їхньої незгоди з рішеннями загальних зборів акціонерів);

підвищення ролі та відповідальності наглядової ради;

посилення підзвітності, менеджмент на основі чіткої системи контролю та оцінки здійсненої роботи, формалізацію процедур взаємовідносин між наглядовою радою та менеджментом корпорації;

створення дієвих механізмів зовнішнього контролю за діяльністю менеджменту та власників корпорації [6].

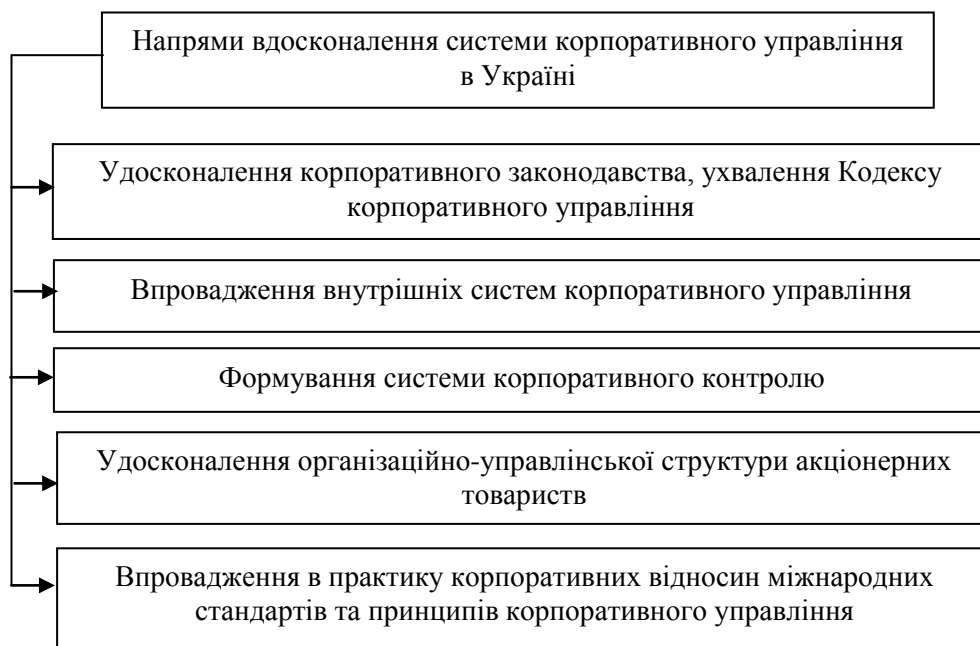

Рис. 2.25. Напрями вдосконалення системи корпоративного управління в Україні [106]

Взагалі політика управління державними корпоративними правами є однією з найважливіших складових державного управління. Зараз національна система управління державними корпоративними правами знаходиться у стадії формування.

Держава здійснює свій регулюючий вплив на корпоративне управління та відносини в корпоративному секторі не лише через

проведення контрольно-регуляторної політики, а й шляхом безпосередньої участі в корпоративних відносинах. Вплив держави на розвиток корпоративного сектору можна представити трьома напрямками, коли держава виступає як інвестор, емітент корпоративних прав та регулятор (рис. 2.26.).

Рис. 2.26. Механізм впливу держави на корпоративний сектор економіки України

Кожен з напрямків допомагає державі в реалізації зазначеної мети та підвищує рівень розвитку корпоративного сектору в Україні.

Збільшення державної частки у корпоративному секторі економіки, особливо в умовах світової фінансової кризи, яка вже позначилася на економіці України, доводить, що державні інвестиції як форма укріплення корпоративного сектору допомагає зменшити негативний вплив кризи на діяльність багатьох підприємств металургійної галузі, машинобудування, а також установ фінансового сектору (комерційних банків), є необхідною умовою успішного функціонування економіки в цілому.

Коли держава виступає у ролі емітента державних корпоративних прав, зазначається мета використання механізму державної емісії та завдання, які треба здійснювати державі для ефективного й оперативного управління ДКП і забезпечення при цьому економічних інтересів суспільства [26].

Треба зазначити, що посилення державного впливу на приватизовані підприємства з певною часткою державних акцій має забезпечуватися шляхом консолідації корпоративних прав дрібних акціонерів. Це можна реалізувати шляхом створення в межах загального складу акціонерів їхньої організаційної структури, яка за потреби виступала б спільно з представниками ДКП. Наявні корпоративні права держави в поєднанні з консолідованими правами дрібних акціонерів мають бути достатніми для реального впливу на менеджмент з метою забезпечення його ефективності або заміни.

Одним із проявів державного впливу на розвиток корпоративного сектору є випадок, коли держава виступає у ролі регулятора економічних відносин [26].

У тому випадку, коли держава виступає в ролі інвестора, відбувається формування частки держави у підприємствах різних організаційно-правових форм та форм власності (залежно від обсягу такої частки).

Таким чином, можна зробити висновок, що держава має дуже суттєвий вплив на розвиток корпоративного сектору економіки. І саме від того, які інструменти будуть застосовані в ході регулювання державою корпоративних відносин, залежить інтенсивність і ефективність розвитку корпорацій.

До недоліків управління державними корпоративними правами в Україні слід віднести (рис.2.27):

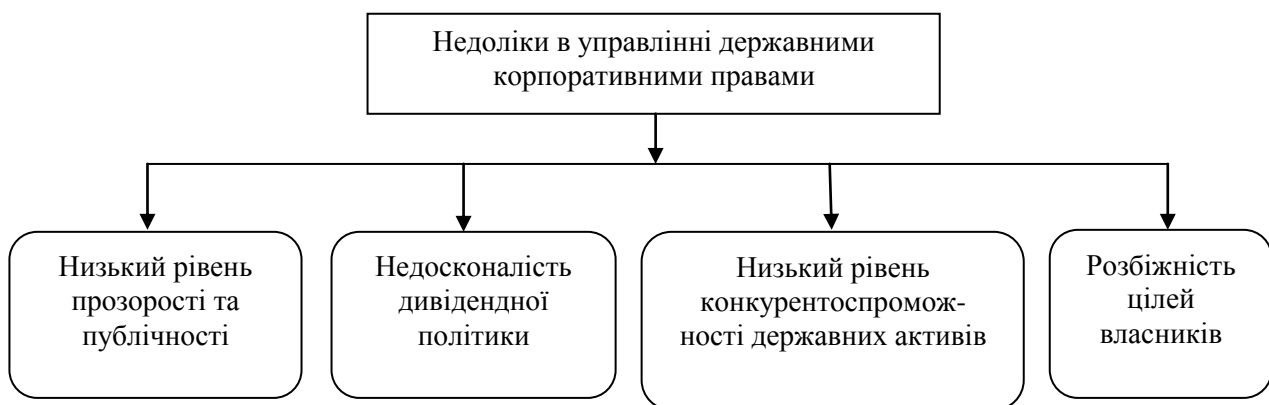

Рис. 2.27. Недоліки управління ДКП в Україні

Одним з недоліків управління державними корпоративними правами в Україні є низький рівень прозорості та публічності державних компаній. Не зважаючи на те, що багато державних та змішаних компаній є публічними товариствами, низький рівень публічності та прозорості є суттєвим недоліком їхньої діяльності. Вони прагнуть не мати ніяких громадських вимог, і їх рахунки та інша інформація відносяться до державної таємниці. Непрозорість ускладнює контроль продуктивності, обмежує відповідальність на усіх рівнях, приховує борг, який може пошкодити фінансовій системі, і створює умови для процвітання корупції.

Щоб підвищити прозорість, державні та змішані компанії мусять підкорятися високим стандартам бухгалтерського обліку та звітності. Невідповідність цілей держави та інших власників корпоративних прав також впливає на ефективність управління корпоративними правами.

Серед шляхів розв'язання проблем розвитку корпоративного управління на державних підприємствах в Україні слід виокремити (табл. 2.6.)

Таблиця 2.6

Шляхи розв'язання проблем розвитку управління державними корпоративними правами

Проблеми	Шляхи їх вирішення
Розбіжність цілей власників	Поєднання інтересів держави як акціонера та інтересів інших власників корпоративних прав
Втручання урядів у справи компанії	Мінімізація політичного впливу на формування правління підприємства
Врахування та використання «незалежної» думки	Запрошення експертів в області фінансів, права, корпоративного управління, аудиту, що мають досвід корпоративної роботи, спеціальні знання та гарну репутацію
Низький рівень якості інформації яка оприлюднюється	Підвищення рівня повноти та достовірності інформації про діяльність акціонерних товариств
Використання формального контролю	Удосконалення системи внутрішнього контролю товариства та запровадження внутрішнього аудиту

Ефективне управління державними корпоративними правами забезпечить розв'язання важливих соціально-економічних проблем та

захист національних інтересів України. Питання ефективного управління державними корпоративними правами повинно залишатися на порядку денному як урядовців, так і вчених, які на основі наукових досліджень можуть визначити перспективні напрями вдосконалення управління державною власністю.

За результатами аналізу доцільно зробити висновок, що сучасний стан корпоративного управління в компаніях з державною участю в Україні не можна визнати задовільним. Досі не вироблено єдиної і чіткої державної політики з управління корпоративними правами в державних та змішаних компаніях.

Особливістю управління державними корпоративними правами є те, що створюються умови для подвійного режиму регулювання цих відносин:

перший впливає з інституціональних завдань державної власності і пов'язаний з формуванням та реалізацією державної політики щодо управління державними корпоративними правами, яка б відповідала соціальним функціям держави;

другий пов'язаний з функціонуванням державної власності на тих засадах, що й функціонування власності інших учасників корпоративного підприємництва.

2.3. Вплив інтеграційних процесів на розвиток корпоративних відносин в Україні

Розв'язання проблеми впливу глобалізації на сучасну систему державного регулювання корпоративних відносин закономірно має розпочинатись саме із з'ясування того, що саме слід розуміти під процесом глобалізації, чи світ у цілому, чи процес об'єднання окремих його регіонів, і хто насправді є дійсним суб'єктом глобалізації, окремі товариства, корпорації, економічні та політичні структури держави.

Багато вчених сьогодні переконані в тому, що глобалізація є результатом розгортання інформаційної революції і розвитком інформаційних та комунікаційних технологій в сфері корпоративних відносин.

Глобалізація, як бурхливий процес формування загальносвітового фінансово-інформаційного простору, призводить до зміни місця, ролі та функцій національної держави, підвищує рівень вимог до ефективності державного регулювання, яке має відповідати рівню розвитку корпоративних відносин [74].

Для забезпечення злагодженості функціонування корпоративної держави має бути розроблений так званий «Корпоративний кодекс діяльності держав в умовах глобалізації», який би чітко виписував їх стандарти поведінки та форми відносин між собою в процесі реалізації спільних проблем. Саме такий Кодекс забезпечить своєрідний баланс у стосунках між державами і корпораціями.

За даними Світового банку, сьогодні у світі нараховується понад 40 тис. транснаціональних корпорацій (ТНК), які включені в економіку 150 держав світу і які контролюють більше половини світової промисловості, 63% зовнішньої торгівлі, до 80 % патентів та ліцензій на нову техніку та технології. П'ять потужних ТНК здійснюють ревізію більше половини світового виробництва товарів тривалого користування, а також літаків, електронного обладнання, автомобілів, 2/3 компаній контролюють всю міжнародну мережу телекомунікацій. Таким чином, це свідчить про те, що в умовах глобалізації та розвитку ТНК, що є її супровідником, збереження суверенітету та функцій національної держави у попередньому обсязі практично неможливо [75].

На сучасному етапі розвитку України пріоритетне місце займають інтеграційні процеси, розвиваються широкі корпоративні відносини з 163 країнами світу. Для України встановлення ефективних та гідних її потенціалу відносин з ЄС представляється одним із пріоритетних завдань. Це збігається і з концепцією, обраною ЄС ще в 1993 р. в Копенгагені на зустрічі вищого рівня, заявивши, що він буде розширюватися на схід за рахунок країн Центральної та Східної Європи. З метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію в Європейський Союз, забезпечення входження України в європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для одержання Україною членства в ЄС була затверджена Стратегія інтеграції України в Європейський Союз Указом Президента України від 11.06.1998 р. 14 червня 1994 р. в Люксембурзі був підписаний Договір про партнерство й співробітництво між Україною та ЄС, що відкрив нову сторінку у відносинах держави із членами цього союзу, цілий комплекс

взаємного співробітництва в галузях економіки, політики й культури[75].

Вступ в ЄС означає подальшу міжнародну інтеграцію економік, суттєве скорочення торговельних бар'єрів (навіть більш суттєве ніж при вступі до Світової організації торгівлі (СОТ)), участь у єдиній торговельній політиці ЄС. Незважаючи на всі прагнення України, ЄС й досі не розглядає можливості щодо її членства в цій організації. На відміну від країн Південного Середземномор'я, Україна (наряду з Росією, Молдовою й Білорусією) відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво не має преференційного режиму торгівлі з ЄС [75].

У 1993 р. були сформульовані політичні, юридичні та економічні критерії прийому країн Центральної та Східної Європи в ЄС («Копенгагенські критерії»). Щоб бути прийнятою в ЄС, країна повинна відповідати критеріям, наведеним на рис.2.28.

Рис.2.28. Визначення «Копенгагенських критеріїв»

Проблема полягає в тому, що ці критерії нечіткі, не мають суворих формулювань, тому дуже важко довести свою відповідність цим критеріям. Вже сьогодні Україна за деякими показниками (дефіцит бюджету, величина державного боргу, обмінний курс) досягла рівня, відповідного вимогам ЄС. Інші критерії (розвинена ринкова економіка, громадянське суспільство, свобода засобів

масової інформації (ЗМІ) та ін) ще не відповідають європейським стандартам.

Крім Копенгагенських критеріїв існують ще й Маастрихтські критерії, які висуває ЄС, які є ще більш жорсткими, тому що визначають вимоги до макроекономічних показників держави, яка претендує на вступ до ЄС. Маастрихтські критерії включають в себе наступні вимоги:

дефіцит державного бюджету не повинен перевищувати 3% ВВП. За підсумками виконання державного бюджету за 2010 рік дефіцит становив 64,3 млрд. грн., у тому числі за загальним фондом - 30,7 млрд. грн. і за спеціальним фондом - 33,6 млрд. грн., або орієнтовно 5,9% валового внутрішнього продукту [76];

державний борг повинен бути менше 60% ВВП. Станом на 31 січня 2010 р. державний і гарантований державою борг України становив 301538747,28 тис. грн. Протягом січня 2010 р. сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилася в гривневому еквіваленті на 26010,36 тис. грн. (0,01%) в основному, за рахунок перевищення надходження коштів від випуску облігацій внутрішньої державної позики над погашенням державного внутрішнього боргу [77];

національна валюта не повинна піддаватися девальвації протягом останніх двох років, при цьому коливання обмінного курсу не повинні перевищувати передбаченого європейською валютною системою рівня 2,5%.

довгострокові процентні ставки за державними облігаціями не повинні перевищувати більш ніж на 2% середній рівень процентних ставок у трьох країнах з мінімальною інфляцією. Традиційно в країнах ЄС процентні ставки за різними державними позиками не доходять до 4%, на Україні вони також традиційно не бувають нижче 9%;

рівень інфляції не повинен перевищувати більш ніж на 1,5% середнього значення трьох країн Євросоюзу з найбільш стабільними цінами. Рівень інфляції в Україні протягом 2008-2010 рр. представлений на рис.1.13. [78].

Рис. 2.29. доводить, що рівень інфляції в Україні у 2008-2011 рр. має динаміку до зниження, але залишається на високому рівні 9,9%, що не відповідає вимогам Євросоюзу, та доводить необхідність удосконалення державної економічної політики в країні. Доцільно розглянути також рівень інфляції за регіонами України для

подальшого визначення основних напрямків соціально-економічної стратегії країни.

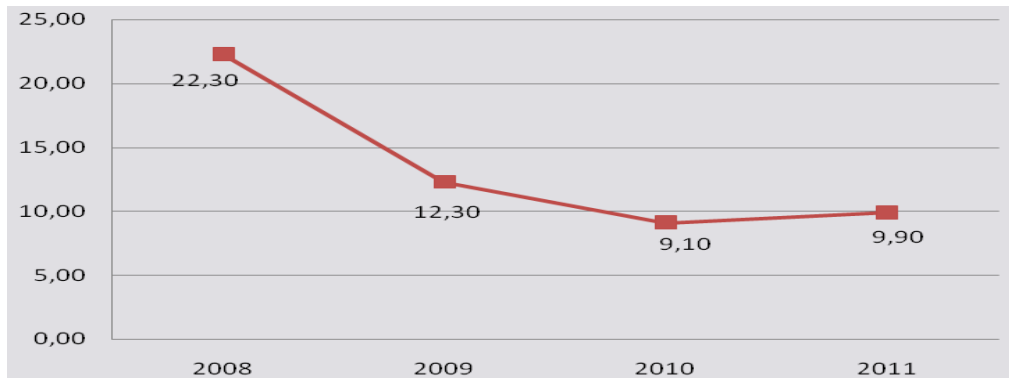

Рис.2.29. Динаміка рівня інфляції в Україні у 2008-2011 рр. (у %)[78]

Розглянемо детальніше зміну рівня інфляції окремо по регіонах України (рис.2.30.) на основі даних [79].

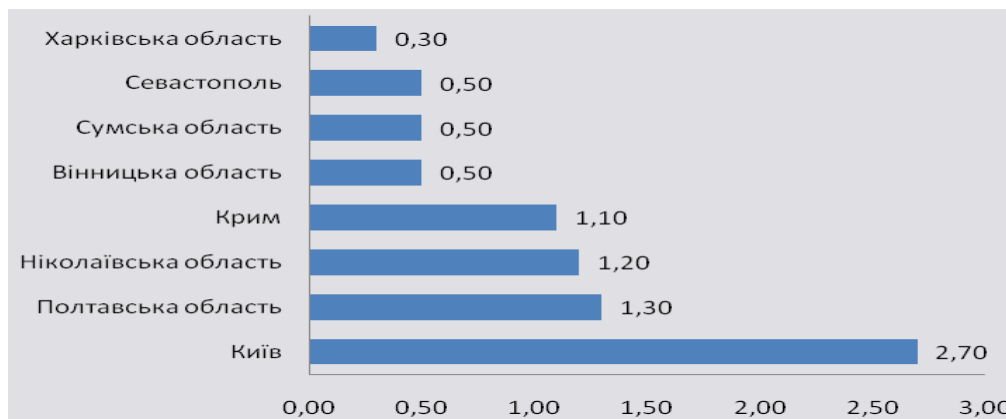

Рис.2.30. Рівень інфляції по окремих регіонах України на 01.01.2011 (%)

Найвищий рівень інфляції в Україні в січні 2011 р. був зафіксований в м. Київ – на рівні 2,7%, найнижчий - у Харківській області з показником 0,3%. Також високий рівень інфляції зафіксований у Полтавській області – 1,3%, Миколаївській – 1,2% і Криму – 1,1%. Найнижчий рівень інфляції в лютому 2011 р. був зафіксований у Вінницькій та Сумській областях, м. Севастополь – 0,5% [79].

Сьогодні Україна є повноправною частиною європейського політико-правового поля. Україна – учасниця 33-х конвенцій і

договорів Ради Європи, ще 17 конвенцій вона підписала. У цілому це становить 50 багатобічних міжнародно-правових документів, тобто майже третину договірно-правової бази Ради Європи. Добровільно взявши на себе зобов'язання перед Радою Європи, Україна здійснила цілий етап системних трансформацій в області державного устрою та корпоративних відносин.

Важливою подією у процесі формування відносин України та ЄС став Указ Президента України про затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС від 11 червня 1998 р., де визначено пріоритети діяльності органів виконавчої влади на період до 2007 р. Стратегія інтеграції України в Європейський Союз враховує положення Стратегії ЄС щодо України від 4 жовтня 1994 р., Спільної стратегії ЄС щодо України від 11 грудня 1999 р., а також відповідних рішень Ради ЄС, декларацій та інших документів ЄС, котрі стосуються України.

На основі Стратегії інтеграції України до ЄС розроблено галузеві програми та національну Програму інтеграції України до ЄС, затверджену Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. Програмою передбачена розробка комплексу конкретних практичних заходів щодо реалізації загальних принципів співробітництва з ЄС, подальше розгортання інститутів сприяння розвитку відносин з ЄС на всіх рівнях - національному, регіональному й місцевому, на рівнях державних і недержавних організацій, а також систематичне й цілеспрямоване формування в українському суспільстві стійкої проєвропейської більшості. З метою організаційного забезпечення реалізації національної Програми інтеграції України до ЄС, відповідно до Указу Президента України від 26 листопада 2001 р., запроваджено інститут Уповноваженого України з питань європейської інтеграції.

У Посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр.» (травень 2002 р.) були визначені практичні кроки України у напрямі європейської інтеграції впродовж 2002-2011 рр. У Посланні, зокрема, зазначено:

2005-2007 рр. - проведення переговорного процесу і створення Митного союзу між Україною та ЄС, метою якого має стати поступове усунення митних, правових і технологічних перепон у цій сфері;

2007-2011 рр. - повне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і копенгагенських критеріїв членства в Євросоюзі;
2011 р.- створення реальних передумов для вступу України до ЄС [80].

Розглянемо основні напрямки інтеграційного процесу України (табл.2.7) .

Внутрішнє забезпечення процесу інтеграції України до ЄС покладається на вищій, центральні та місцеві органи виконавчої влади України у співпраці з органом законодавчої влади, відповідними органами місцевого самоврядування.

Керівництво стратегією інтеграції України до ЄС здійснює Президент України. Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу.

Таблиця 2.7

Основні напрямки інтеграції для України [81]

Напрямок	Тлумачення
Адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини	<p>Адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах - членах ЄС.</p> <p>Адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність до європейських стандартів і охоплює приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, охорону життя та здоров'я, навколишнє природне середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, а також інші галузі, визначені Угодою про партнерство та співробітництво</p>
Економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною і ЄС	<p>Розвиток процесу економічної інтеграції полягає у лібералізації і синхронізованому відкритті ринків ЄС та України, взаємному збалансуванні торгівлі, наданні на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, запровадженні спільного правового поля і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників. Економічна інтеграція базується на координації, синхронізації та відповідності прийняття рішень у сфері економіки України та ЄС і передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції та обмеження застосування засобів протекціонізму, сформування основних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства у ЄС</p>

Інтеграція України до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки	Безпека України у контексті загальноєвропейської безпеки ґрунтується на тому, що розвиток і зміцнення ЄС поглиблюють загальноєвропейську безпеку в усіх її вимірах
Політична консолідація та зміцнення демократії	Політична консолідація передбачає неухильне поглиблення політичного діалогу і поліпшення загальної атмосфери відносин між Україною та ЄС (саміти, міністерські консультації, зустрічі на експертному рівні). Вона спрямована на: <ul style="list-style-type: none">- гарантування політичної стабільності як в Україні, так і на всьому Європейському континенті;- забезпечення мирного розвитку та плідного співробітництва всіх європейських націй;- зміцнення демократичних засад в українському суспільстві.
Регіональна інтеграція України	Практичне здійснення інтеграційного процесу можливе лише за умови доповнення загальноєвропейського виміру співпраці регіональною інтеграцією та поглибленням галузевого співробітництва України і ЄС. Регіональна інтеграція передбачає встановлення і поглиблення прямих контактів між окремими регіонами України та державами - членами і кандидатами у члени ЄС, їх розвиток у визначених у цій Стратегії напрямках для поступового перенесення основної ваги інтеграційного процесу з центральних органів виконавчої влади на регіони, до органів місцевого самоврядування, територіальних громад і, зрештою, якнайширшого залучення громадян України.
Галузева співпраця	Галузева співпраця являє собою координацію і взаємодію між Україною та ЄС у конкретних галузях і сферах господарської діяльності. Пріоритет на найближчі роки у галузевій співпраці слід віддати сфері трансєвропейських транспортних, включаючи магістральні газо- та нафтопроводи, електроенергетичних та інформаційних мереж, співробітництву у галузі юстиції, запобіганню та боротьбі з організованою злочинністю і поширенням наркотиків, митній справі, науково-дослідницькій сфері, промисловій та сільськогосподарській кооперації тощо.

Уповноважений України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції здійснює координацію діяльності та заходів, спрямованих на європейську і євроатлантичну інтеграцію України. Міністерство закордонних справ України здійснює заходи щодо забезпечення політичних відносин України з ЄС та координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішньої політики та політики безпеки. Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України здійснює міжвідомчу координацію з питань міжгалузевого економічного та соціального співробітництва України з ЄС. Міністерство внутрішніх справ України і Міністерство

юстиції України здійснюють міжвідомчу координацію з питань співробітництва України з ЄС у межах своєї компетенції. Інші міністерства та центральні органи виконавчої влади забезпечують реалізацію галузевого співробітництва України з ЄС, імплементацію. Стратегія інтеграції передбачає такі сфери внутрішнього забезпечення інтеграції України до ЄС (рис.2.31.), розроблено на основі [82].

Причина спаду ділової активності в останні роки між Україною та ЄС – істотні труднощі в реалізації намірів корпоративного сектору та традиційними партнерами з нових десяти країн-членів.

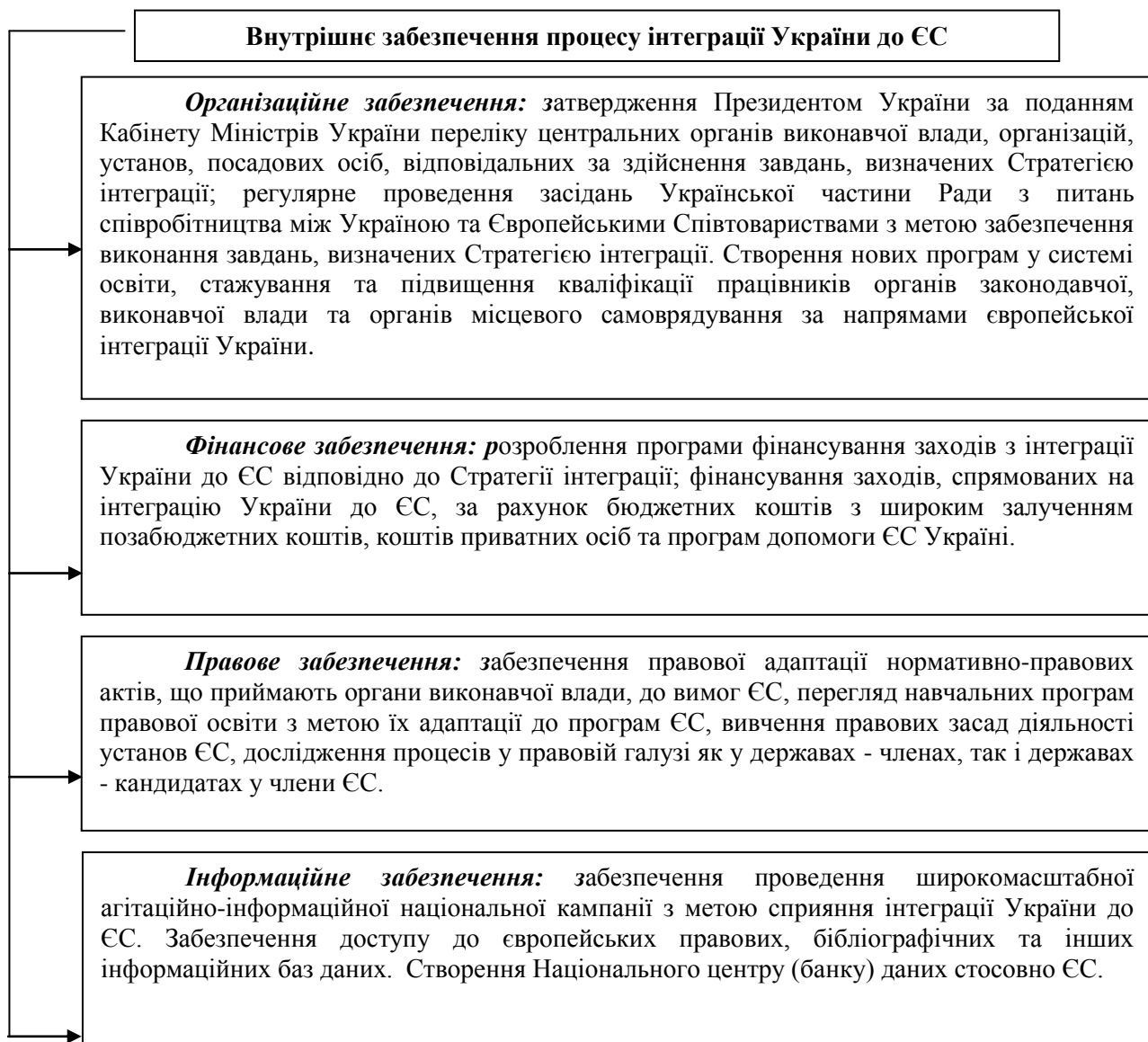

Рис.2.31. Внутрішнє забезпечення процесу інтеграції України до ЄС

Основними країнами-інвесторами, на які доводиться 86,1 % загального обсягу інвестицій з ЄС, були Німеччина – 5 млрд. 503,2 млн. дол. (40,6% загального обсягу інвестицій ЄС), Кіпр – 2 млрд. 42,9 млн. дол. (15,1%), Австрія – 1 млрд. 506,3 млн. дол. (11,1%), Великобританія – 1 млрд. 435,5 млн. дол. (10,6 %), Нідерланди – 1 млрд. 178,6 млн. дол. (8,7 %) [83].

Загалом, ефективній діяльності українських корпорацій на ринку ЄС перешкоджає складний комплекс негативних факторів торгово-політичного й структурно-економічного плану, причиною якого є проблеми міжнародної конкурентоздатності українських компаній та стратегії їхнього корпоративного розвитку. Більш успішному розвитку економічних зв'язків України з ЄС заважає ряд проблем, серед яких головні представлені на рис.2.32.

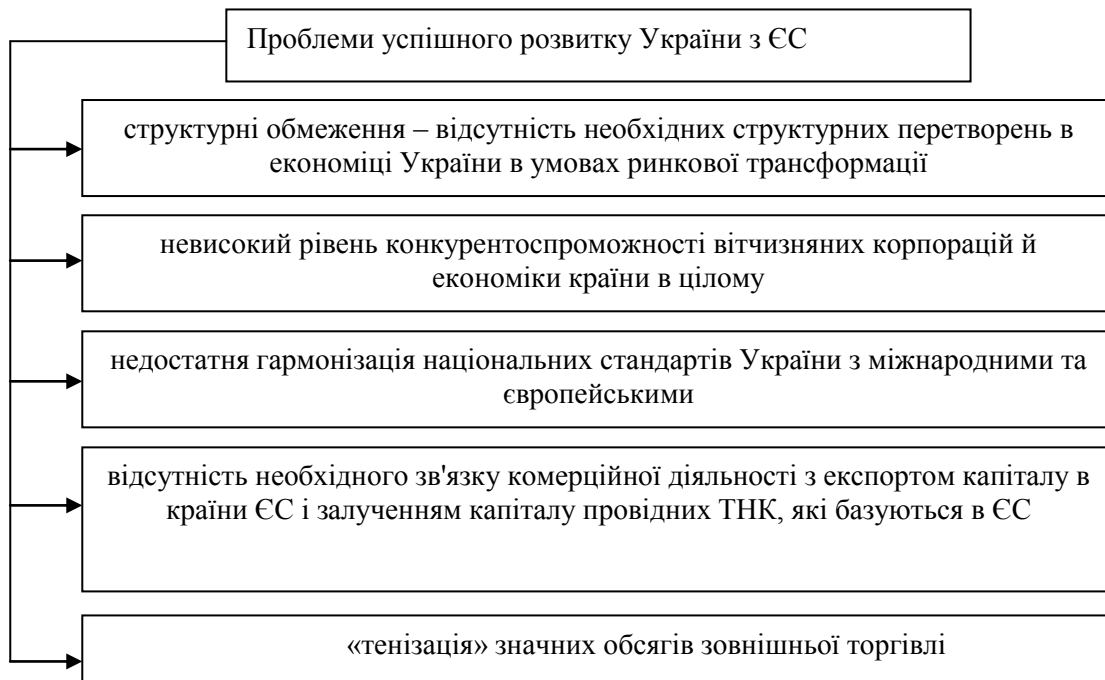

Рис.2.32. Проблеми успішного розвитку зв'язків України з ЄС

Реформи, пов'язані з європейським інтеграційним вектором України, здійснюються дуже повільно та не дають бажаних результатів. Процес досягнення інтеграційної мети України ускладнюється тим, що європейські об'єднання також випробовують значні трансформаційні перетворення [81].

Згідно вище зазначеного необхідним є виділення головних завдань держави та корпорацій щодо інтеграції України в ЄС (табл.2.8).

Головні завдання для успішної інтеграції України в ЄС

Держава	Корпорації
<p>свідомі рішення і контроль з боку держави у сфері інтеграції України в ЄС, розробка довгострокової зовнішньоекономічної політики, поліпшення інвестиційного клімату в країні, удосконалення законодавчої бази, підвищення ефективності дії судової системи, механізму реалізації рішень суду, створення єдиної реєстраційної системи, зменшення податкового навантаження, створення передумов залучення високих технологій з іноземних країн, створення нових джерел спільного інвестування, створення єдиної спеціалізованої державної структури для концентрації та поширення інформації про можливість інвестування в Україні; відновлення дії стимулів у межах СЕЗ, спрямованих на формування високотехнологічного, у т. ч. експортного, потенціалу України; наближення політики України у сфері зайнятості та соціальної політики до стандартів і практики ЄС; адаптація українського законодавства до норм і стандартів ЄС та ефективне впровадження їх у практику; забезпечення становлення багаторівневої системи співпраці між українськими регіонами та регіонами сусідніх держав шляхом формування в межах великих євро регіонів окремих локальних транскордонних об'єднань; розробка нової Комплексної програми розвитку транскордонного співробітництва з урахуванням нової геополітичної ситуації, інструментарій і механізми співпраці з ЄС (попередня Програма в основному виконана). Пріоритетами Програми мають стати: інституційний розвиток, розвиток інфраструктури пунктів перетину кордону, розбудова транспортної інфраструктури; забезпечення цілеспрямованих передумов для скорочення розриву в рівні й якості життєвих стандартів з країнами ЄС.</p>	<p>введення міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і аудиту, звітності, прискорення процедур реєстрації суб'єктів корпоративних відносин, законодавчо необхідно закріпити 5 основних прав інвестора: право голосу, право на участь у прибутках, право на перевірку документів емітента, право переважного придбання нових емісій акцій, право на отримання частини майна при ліквідації, розширення науково-технічного обміну, інтеграція в систему міжнародного поділу праці, інтеграція у світовий науково-технічний інноваційний процес, формування галузевого (міжгалузевого) експортно-орієнтованого комплексу, взаємовигідні зовнішньоекономічні відносини зі світовими організаціями Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Міжнародним Валютним Фондом (МВФ), СОТ, розвиток спільних підприємств за кордоном, підвищення конкурентоспроможності, підвищення технічного рівня виробництва, поліпшення інформаційного обслуговування іноземних інвесторів, просування українських проектів і програм за кордон шляхом проведення інвестиційних семінарів, видання спеціалізованих інформаційних бюлетенів; вирішення проблем нелегального працевлаштування, подолання нелегальної трудової міграції шляхом збільшення відповідних квот, створення робочих місць в Україні, створення умов для інтеграції України у світовий інформаційний простір відповідно до сучасних тенденцій інформаційної геополітики.</p>

Україна визнає, що реалізація завдань щодо одержання статусу асоційованого членства в ЄС, покладає на неї високі зобов'язання. Такі зобов'язання передбачають:

досягнення стабільності законів та інституційних структур, які гарантують демократію, верховенство закону, забезпечення прав людини, повагу й захист прав національних меншин;

наявність діючої ринкової економіки та здатність витримати тиск конкуренції в межах ЄС;

здатність узяти на себе зобов'язання, які випливають із членства в ЄС, включаючи визнання цілей політичного, економічного й валютного союзу [83].

Сучасний стан співробітництва українських і європейських корпорацій можна умовно назвати «спрощеною» формою співробітництва. Вона має такі основні характеристики:

1. Співробітництво між Україною та країнами ЄС сьогодні має обмежений характер щодо форм економічних зв'язків, впливу на українську економіку.

2. Україна виступає реципієнтом кредитів, грантів й інших коштів на дво- та багатосторонній основі, які надаються на реалізацію окремих проектів розвитку ринкової інфраструктури.

3. Структура торгівлі між ЄС й Україною аналогічна структурі торгівлі ЄС із країнами, які розвиваються.

4. В економічних зв'язках між українськими та європейськими корпораціями сьогодні переважають прості експортно-імпортні операції, бартерний обмін, операції з давальницькою сировиною. Сьогодні європейський ринок для українського бізнесу – це джерело товарів та валюти, а не капіталу й технологій.

5. Співробітництво проводиться на двосторонній основі, причому українські та європейські суб'єкти корпоративних відносин зацікавлені не стільки в зближенні національних законодавств і стандартів, скільки в конкретних угодах щодо взаємного захисту інвестицій та відхилення подвійного оподаткування, можливостях для європейських корпорацій скористатися національним страхуванням експортних кредитів і закордонних капіталовкладень [83].

На сучасному етапі розвитку в Україні не спостерігається достатній рівень розвитку корпоративного сектору і, як наслідок, інвестиційної діяльності, який би відповідав одному з Копенгагенських критеріїв для вступу країни в члени ЄС. Фінансова

сфера держави продовжує перебувати в кризовому стані. Його подолання можливе тільки за умови цілого комплексу ринкових реформ, покликаних забезпечити входження України до складу розвинених держав світу [83].

Держава є носієм великого кола регулятивних функцій, що охоплюють економічну, політичну, соціальну, культурну, екологічну та інші сторони життєдіяльності суспільства. Покладені на неї функції регулювання вона реалізує на: місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівні. Перші три рівні, з огляду на суть самої держави та специфіку органів влади, є, насамперед, прерогативою державного регулювання.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що методологія регулювання корпоративних відносин з боку держави має:

базуватися на демократичних принципах економічної свободи для всіх учасників ринкових відносин;

враховувати специфіку і багатоаспектність відносин у сфері корпоративної власності та рейтинг привабливості українських акціонерних товариств для зовнішніх інвесторів;

вишукувати та впроваджувати шляхи гармонізації нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання;

носити рекомендаційний та консультативний характер;

забезпечувати прозорість процесів формування корпоративного сектору [18].

Важливою сьогодні залишається розробка збалансованих вітчизняних стандартів у галузі інформатизації і забезпечення інформаційної безпеки автоматизованих систем управління, інформаційних і телекомунікаційних систем загального і спеціального призначення; прийняття і реалізація державних програм підвищення рівня правової культури і комп'ютерної грамотності; створення системи освіти і працевлаштування фахівців для забезпечення потреб інформаційної сфери.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

3.1. Інформаційна прозорість у корпоративних відносинах

Фінансові ринки як у розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються, працюють, спираючись на постійне надходження надійної та послідовної інформації, що підтримує ринок. Емпіричні докази вказують на те, що розвиток фінансового сектору країни є виключно важливим для її зростання. Настільки ж важливо те, що дослідження доводить існування позитивного зв'язку між якістю системи корпоративного розкриття інформації та економічними результатами. Було доведено, що на ринках, які розвиваються, належне корпоративне управління забезпечує кращу оцінку ринку, та що вартість компаній з кращим рейтингом корпоративного управління є вищою, ніж номінальна. Для того, щоб досягти функціонуючої ринкової економіки, важливо, щоб громадський сектор, кожне окреме підприємство взяли ініціативу в свої руки та у тандемі з урядом працювали над досягненням справжньої прозорості. Це означає вчасне надання підприємством інвесторам та ринку точної та повної фінансової та нефінансової інформації про компанію. Це сприяє вирішально важливій довірі інвесторів, клієнтів, постачальників, банків та інших кредиторів, необхідній для забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах світової економіки та уникнення серйозних економічних криз. Норми та принципи прозорості та розкриття інформації є загальновизнаними. Проблема полягає у впровадженні цих принципів для прискорення економічного розвитку.

Важливо пам'ятати про те, що повна інформація має подвійну функцію, та не повинна розглядатися як щось негативне. Згідно з законом про публічні компанії вимагається надання акціонерам та іншим інвесторам даних про компанію, таким чином, щоб вони могли прийняти поінформоване рішення щодо своїх інвестицій.

Інформація також є дуже важливою як маркетинговий інструмент для покращання знання ринку продукції та послуг

компанії, яке призводить до зростання компанії. Хороші клієнти часто стають акціонерами та інвесторами, які забезпечують отримання дешевшого фінансування для компанії та її діяльності. Акціонери та інвестори також стануть цінними клієнтами.

Вимоги до розкриття інформації – це один з основних критеріїв виходу корпорацій до міжнародного простору. Інформація – головний ресурс корпорацій, який сьогодні слід розглядати як стратегічний продукт. Здатність суспільства та його інституцій збирати, обробляти, аналізувати, систематизувати та накопичувати інформацію, забезпечувати свободу інформаційного обміну є важливою передумовою соціального та технологічного прогресу, чинником національної безпеки, однією з основ успішної внутрішньої та зовнішньої політики. Інформаційна сфера має системоутворюючий характер і впливає практично на всі галузі суспільних відносин.

Прозорість необхідна для впровадження концепції підзвітності трьох основних груп учасників ринку, а саме – позичальників і кредиторів, емітентів і інвесторів, органів державної влади і міжнародних фінансових інститутів. Підзвітність – це обов'язок учасників ринку обґрунтовувати свої дії і політику, а також нести відповідальність за рішення і результати. Прозорість і підзвітність зміцнюють дисципліну, яка підвищує якість ухвалення рішень у державному секторі економіки [84].

Вимоги щодо розкриття інформації не повинні спричиняти надмірний адміністративний тягар або призводити до невиправданих витрат. Також не має необхідності і в тому, щоб компанії розкривали інформацію, яка може поставити під загрозу їхні конкурентні позиції, за винятком випадків, коли надання такої інформації є необхідним для прийняття поінформованого інвестиційного рішення, або для того, щоб не вводити інвестора в оману. З метою визначення мінімуму інформації, необхідної для розкриття, у багатьох країнах застосовується концепція важливості. Важливою вважається інформація, ненадання або недостовірне надання якої може вплинути на господарські рішення, що приймаються користувачами такої інформації.

Протягом 2009 р. продовжувалась робота з удосконалення системи розкриття інформації на фінансовому ринку, зокрема, шляхом розроблення нормативно-правових актів, серед яких:

зміни до Порядку подання уповноваженими рейтинговими агентствами інформації до ДКЦПФР, затверджені рішенням Комісії

від 15 січня 2009 року №2 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 05.02.2009 за №107/16123;

зміни до Положення про розрахунок показників ліквідності, що обмежують ризики професійної діяльності на фондовому ринку, затверджені рішенням Комісії від 03.09.2009 №977 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 30.09.2009 за №919/16935.

Система розкриття інформації необхідна для того, щоб його учасники корпоративних відносин були інформовані про дії один одного, щоб вони приймали рішення, спираючись на свої оцінки реальних фактів. Інвестор, який не отримає детальної та точної інформації про те, на які цілі будуть витрачені його кошти, які фінансові успіхи і втрати об'єкта його передбачуваних інвестицій, скоріше за все, не віддасть своїх грошей зовсім. Він віддасть їх туди, де від нього не приховують інформацію, а навпаки, надають її для того, щоб він приймав рішення, які адекватні даній ситуації.

Отже, прозорість і доступність інформації для зацікавлених осіб, суворий внутрішньокорпоративний контроль за діяльністю менеджерів, активна участь акціонерів – запорука високої якості корпоративного управління. З метою забезпечення належного розкриття інформації, відповідні органи цих країн застосовують різні підходи регулювання: підхід загального обов'язку, підхід передбаченого обсягу або їхню комбінацію (табл.3.1). Проте, незалежно від застосування різних підходів, інформація, що розкривається учасниками ринку, подібна за характером і обсягом і базується на принципах (стандартах) регулярного розкриття інформації, розроблених Міжнародною організацією комісій з цінних паперів (International Organization of Securities Commissions – IOSCO).

Суттєвий прогрес і поширення інформаційних технологій, глобальний характер систем масової комунікації призвели до утворення глобального інформаційного простору, який змушує світову спільноту, кожну державу швидко орієнтуватися та адаптуватися у сучасному інформаційному середовищі.

У галузі внутрішнього контролю можна виділити три найбільш важливі напрямки розвитку інформаційно-технологічних інструментів, що використовуються учасниками корпоративних відносин. По-перше, це управління виконанням вимог законодавчих і регулюючих органів. По-друге, - управління ризиками. І, нарешті, управління забезпеченням інформаційної безпеки.

**Підходи до регулювання розкриття інформації учасниками
ринку цінних паперів у різних країнах**

Підхід	Сутність
<p>Підхід передбаченого обсягу (США та Японії)</p>	<p>Визначення обов’язкового переліку подій, які вважаються суттєвими і підлягають розкриттю. Так, у США запроваджена найбільш вимоглива модель системи розкриття інформації, що обумовлено ступенем розвитку та значенням фондового ринку цієї країни для світового економічного розвитку. Розкриття інформації про корпорації у США включає дані про структуру капіталу; докладні дані про попередню діяльність та володіння акціями призначених директорів; розміри сукупної винагороди керівництва корпорації, в тому числі кожного з п’яти вищих керівників корпорації поіменно; дані про акціонерів, які володіють пакетами акцій більше 5% акціонерного капіталу; інформацію про можливі злиття або реорганізації; інформацію про можливі виправлення у статуті товариства; імена осіб та назви компаній, запрошених для проведення аудиторських перевірок; фінансова інформація про стан та результати діяльності корпорації надається щоквартально [16].</p> <p>Річний звіт корпорації, як основний документ про результати діяльності, містить привітальне слово керівника компанії; повний комплект фінансової звітності; інформацію про звичайні операції; інформацію про ринкове становище; перспективи та плани створення нових продуктів; діяльність філій корпорації; характеристику інвестицій у розвиток виробництва та технології. Особлива інформація надається корпораціями при зміні у контролі над компанією; придбанні або продажу активів, що відбувається поза межами операційного циклу; банкрутстві та реорганізації корпорації; зміні аудитора; звільненні директорів компанії; зміні термінів фінансового року.</p> <p>Доступ до інформації, що надається корпораціями у США безкоштовний та відкритий для всіх зацікавлених осіб і здійснюється через мережу Internet.</p>
<p>Підхід загального обов’язку (країни Європейського Союзу та інші)</p>	<p>Вимоги розкриття інформації не передбачають чіткого формулювання переліку видів суттєвих подій: якщо інформація здатна вплинути на ціну фінансових інструментів, вона підлягає негайному розкриттю. Дослідження систем розкриття інформації в 17 країнах Східної Європи та інших регіонах, проведені в рамках проекту FMI/USAID (Financial Markets International - консалтінгова фірма з міжнародного права та економіки / United States Agency for International Development – Агентство США з міжнародного розвитку), визначили основні параметри розкриття інформації на ринку цінних паперів через річні звіти, квартальні чи піврічні звіти та особливу інформацію. Вони розрізняються за строком подання річної звітності (до 30 березня, до 30 квітня, до 30 червня, до 31 вересня) та особливої інформації (від 1 години до 7 днів), періодичністю проміжної звітності (у деяких країнах вона, як і річна, ще й перевіряється аудитором), розкриттям інформації не тільки регулятором ринку, а й біржами [85].</p>

Рада директорів затверджує, переглядає загальну політику компанії в цих трьох напрямках і в цілому у сфері внутрішнього контролю. А виконавчі директори - наприклад, з дотримання актів, правил і стандартів (chief compliance officer), з управління ризиками (chief risk officer), з інформаційних технологій (chief information officer) - розробляють варіанти цієї політики і впроваджують її в життя [86].

Управління забезпеченням інформаційної безпеки є одним з ключових елементів корпоративних інформаційних систем. Таким чином, сучасне корпоративне управління неможливе без найновіших інформаційних технологій і головною умовою досягнення успіху є максимальна інтеграція всіх застосовуваних інформаційних систем, котрі повинні допомагати раді директорів у забезпеченні ефективного управління компанією.

З розвитком глобалізації та інформаційних технологій постала необхідність в формуванні системи захисту інформації у корпораціях.

Розв'язання проблем інформаційної безпеки потребує комплексного підходу. Побудова ефективної і надійної системи захисту передбачає поетапну реалізацію сукупності таких завдань, як розробка політики безпеки, вибір технічних засобів захисту інформації, навчання працівників та періодичний комп'ютерний аудит. Набір заходів з охорони інформації кожного комерційного об'єкта залежить від розмірів останнього, його призначення, характеру діяльності тощо. Захист корпоративних даних і контроль за циркуляцією інформації на підприємстві мають здійснюватися регулярно. Це питання потребує постійної і цілеспрямованої уваги [87].

У системі корпоративних відносин існує глобальна проблема -- міжнародна інформаційна безпека, розв'язання якої суттєво впливає на існування людства. Про це яскраво свідчить резолюція 54-ї сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ООН) «Досягнення у сфері інформатизації в контексті міжнародної безпеки», а також те, що на саміті Великої сімки на Окінаві була прийнята Хартія про Глобальне Інформаційне Співтовариство. У цьому документі зазначається, що країни, які не в змозі забезпечувати оновлення інформаційних технологій, не матимуть можливостей бути повноправними учасниками інформаційного суспільства та світових економічних процесів [88].

У США інформаційна сфера перебуває під безпосередньою увагою президента, створена Програма національної інформаційної інфраструктури, яка виходить з того, що інформація є найважливішим національним ресурсом, товаром та чинником державного управління.

Складовою Програми технологічного розвитку ЄС є Європейська стратегічна програма інформатизації, головна мета якої – скорочення технологічного відставання від США і Японії та зменшення залежності в інформаційних технологіях від цих країн [89].

На саміті ЄС у Лісабоні навесні 2000 р. ухвалено програму просування Європи до інформаційного суспільства, що передбачає випереджувальний розвиток інформаційної сфери.

У РФ у 2000 р. прийнято Доктрину інформаційної безпеки, що передбачає формування системи протидії загрозам національній безпеці у інформаційній сфері [89].

Україні важко претендувати на інформаційне домінування у світовому інформаційному просторі. Для нашої країни головне не відстати, зберігаючи національну, інтелектуальну, культурну та мовну самобутність. В Україні вагомим є гуманітарний аспект інформаційної безпеки - вплив інформаційних потоків на цілісність і самобутність змістовного простору суспільства, руйнування мовної та культурної самобутності в умовах глобалізації. Політика забезпечення інформаційної безпеки в Україні будується на досить прогресивних засадах, а саме:

обмеження доступу до інформаційного ресурсу є винятком із загального принципу відкритості інформації й реалізується тільки відповідно до чинного законодавства;

відповідальність за збереження інформації, її засекречування і розсекречування персоніфікується;

доступ до будь-якого інформаційного ресурсу так само, як і обмеження доступу, реалізується з урахуванням визначених законом прав власності на цей ресурс;

держава формує нормативно-правову базу, регламентуючи права, обов'язки і відповідальність усіх суб'єктів, діючих в інформаційному просторі;

суб'єкти, які збирають, накопичують і обробляють персональні дані й конфіденційну інформацію, несуть відповідальність перед законом за її збереження і використання;

держава забезпечує захист суспільства від хибної, викривленої і недостовірної інформації, що надходить через засоби масової інформації;

держава реалізує контроль за створенням і використанням засобів захисту інформації шляхом їхньої обов'язкової сертифікації й ліцензування діяльності в галузі захисту інформації;

держава підтримує діяльність вітчизняних виробників продуктів і технологій, засобів інформатизації та захисту інформації, вживає заходів щодо захисту внутрішнього ринку від проникнення неякісних засобів інформатизації, інформаційних продуктів і технологій;

держава сприяє доступу громадян до світових інформаційних ресурсів, глобальних інформаційних мереж;

держава формує і забезпечує виконання національної програми інформаційної безпеки, яка об'єднує зусилля всіх зацікавлених суб'єктів щодо створення єдиної системи інформаційної безпеки України;

держава забезпечує цілісність інформаційного простору України;

держава сприяє всебічному розвитку української мови як основного інструменту перетворення накопичених людством знань в інформаційний ресурс України [89].

У сфері інформаційної безпеки державна інформаційна політика має бути спрямована на:

захист населення України від інформаційної продукції, яка загрожує його фізичному, інтелектуальному, морально-психологічному здоров'ю (пропаганда жорстокості, насильства, людиноненависності, порнографії, окультизму, вплив на свідомість тощо);

всебічне сприяння інформаційному забезпеченню правоохоронних відомств для виконання ними своїх функцій;

охорону державної таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, а також здійснення державного контролю за режимом доступу до цієї інформації [89].

На сьогоднішній день у сфері інформаційної безпеки існує два принципово різних підходи до захисту від проникнень у корпоративні мережі. Перший і старіший з них це Intrusion Detection Systems (IDS). IDS - це система, покликана виявити спроби проникнення в приватну мережу і повідомити системного адміністратора про факт вторгнення.

Ця технологія захисту інформації використовується досить давно і вже завоювала популярність серед замовників.

Однак, багато аналітиків вважають, що сьогодні існує більш ефективний і зручний спосіб боротьби з хакерами. Це система - Intrusion Prevention System, IPS. IPS в області інформаційної безпеки закріплена за системами та рішеннями, які служать для запобігання нападів. Це набір технологій, які з'явилися на стику міжмережевих екранів і систем виявлення нападів IDS. Від міжмережевих екранів у IPS узятий принцип активного втручання в мережеву взаємодію чи поведінку програм, а від IDS - інтелектуальні методи моніторингу. Таким чином, IPS не тільки виявляє напади, а й намагається запобігти їм [89].

Слід зазначити, що IPS різних типів добре інтегруються у досить інтелектуальну систему захисту, кожен елемент якого добре доповнює інші. При цьому вони не конкурують з уже існуючими засобами інформаційної безпеки: міжмережевими екранами, IDS, антивірусами та ін., оскільки доповнюють їх.

Перевага IPS в порівнянні з IDS виділяється особливо яскраво на тлі зростаючих вимог корпоративних суб'єктів до створення більш ефективних засобів запобігання несанкціонованих вторгнень в їх мережі. Але оскільки технології стають все складніше, корпоративні клієнти частіше відчують труднощі при виявленні відмінностей між «справжніми» IPS та їх спрощеними версіями, а також при інтеграції IPS з різними елементами мережевих інфраструктур.

Головним критерієм ефективних корпоративних відносин є високий рівень інформаційної безпеки. Роль працюючих систем попередження вторгнень важко переоцінити – багато фахівців з інформаційних технологій сьогодні продовжують сьогодні виношувати систему профілактики атак, які здатні завдати компаніям дуже серйозний збиток. Експерти в галузі безпеки передбачають, що в міру вдосконалення технологій IPS відбудеться злиття систем IDS і міжмережевих екранів, число механізмів IPS помітно збільшиться [89].

Невирішення проблем інформаційної безпеки призводить до уповільнення процесів становлення в Україні інформаційного суспільства, створює реальну загрозу інформаційної експансії інших країн.

Державна політика забезпечення інформаційної безпеки повинна бути відкритою і передбачати інформування суспільства про

діяльність державних органів і суспільних інститутів у сфері інформаційної безпеки з урахуванням обмежень, встановлених чинним законодавством України. Вона має виходити з принципу безумовної правової рівності всіх суб'єктів інформаційних відносин незалежно від їхнього політичного, соціального та економічного статусу, ґрунтуватися на обов'язковому забезпеченні прав громадян і організацій на вільне створення, пошук, отримання, накопичення, зберігання, перетворення і поширення інформації у будь-який законний спосіб.

На сучасному етапі значно підвищуються основні вимоги до корпоративних інформаційних систем в забезпеченні наступних базових процесів у сфері корпоративного управління:

роботи корпоративного секретаря, його апарату і взаємодії з радою директорів, менеджерами, акціонерами, заінтересованими сторонами й іншими контрагентами;

взаємодії членів ради директорів між собою і топ-менеджерами в ході реалізації стратегії акціонерного товариства і своєї діяльності;

виконання вищими посадовими особами своїх функцій з управління системою внутрішнього контролю (поточне керівництво, що забезпечується топ-менеджерами, контроль і нагляд, що здійснюється членами ради директорів) [86].

В Україні законодавчі документи, які регламентують розкриття інформації наведено у ДОДАТКУ Д.

Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку України здійснюються послідовні кроки з удосконалення системи розкриття інформації учасниками фондового ринку України, так з 01.01.2011 р. почала свою діяльність Електронна система комплексного розкриття інформації (ЕСКРІН)[108].

ЕСКРІН є частиною інформаційного ресурсу загальнодоступної інформаційної бази даних Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів, яка є основою для ефективної взаємодії між регулятором, емітентами, інвесторами та громадськістю (потенційними інвесторами) у частині доступу до оприлюдненої інформації про діяльність емітентів цінних паперів згідно з вимогами до розкриття інформації, передбаченими Законом Законами України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про акціонерні товариства» та відповідно до міжнародних стандартів, закріплених у принципах Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), у тому числі:

Принципи постійного розкриття інформації та повідомлення про суттєві події лістинговими компаніями, затверджені Технічним комітетом IOSCO у жовтні 2002 р.;

Загальних принципів розкриття інформації про управлінські висновки та аналіз фінансових умов та результатів діяльності, опубліковані Технічним комітетом IOSCO у лютому 2003 р.

Розкриття інформації в ЕСКРІН здійснюється на основі Положення про розкриття інформації емітентами акцій та облігацій підприємств, які знаходяться у лістингу організатора торгівлі, та Порядку заповнення форм розкриття інформації та змін до них емітентами акцій та облігацій підприємств, які знаходяться у лістингу організатора торгівлі, які розроблені на підставі Законів України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про акціонерні товариства» та на виконання Основних напрямів розвитку фондового ринку, затверджених Указом Президента України від 24 листопада 2005 року №1648/2005, Концепції розкриття інформації на фондовому ринку України, затвердженої рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 13 липня 2006 року №570.

Доступ до інформації, розміщеної в ЕСКРІН, інвесторів, інших зацікавлених осіб, є безоплатним, відкритим та здійснюється через веб-сайт ЕСКРІН [108].

Фундаментом добре регульованих ринків капіталу є своєчасне розкриття достовірної інформації емітентами цінних паперів, які знаходяться у лістингу організатора торгівлі. Вимоги щодо розкриття інформації також формують основу програми регулярного органу з питань захисту інвесторів та здійснення заходів впливу в разі порушення законодавства.

Згідно з новим Положенням про розкриття інформації емітентами акцій та облігацій підприємств, які знаходяться у лістингу організатора торгівлі, затвердженим рішенням ДКЦПФР №981 від 22.06. 2010 р., усі лістингові компанії, які здійснили емісію акцій чи облігацій підприємств, починаючи з 1 січня 2011 року зобов'язані розкривати інформацію через ЕСКРІН. ЕСКРІН надає ринкам капіталу України безпрецедентні можливості для розкриття інформації про господарську та фінансову діяльність компаній-емітентів. Крім того, система значно підвищить здатність ДКЦПФР здійснювати обачливе та ефективне регулювання ринку.

ЕСКРІН є частиною інформаційного ресурсу загальнодоступної

інформаційної бази даних ДКЦПФР про ринок цінних паперів, належить і підтримується ДКЦПФР. ЕСКРІН дозволяє збирати, обробляти й оприлюднювати фінансово-господарську інформацію про емітентів, необхідну для забезпечення прозорості ринку капіталів в Україні. ЕСКРІН забезпечує зрозумілий формат для підготовки емітентами необхідних документів для розкриття інформації та їх надсилання електронними засобами відразу на сервер ДКЦПФР з одночасним розкриттям на веб-сайті ДКЦПФР [107].

ЕСКРІН передбачає електронне розкриття емітентами річної інформації, квартальної інформації за кожен з перших трьох кварталів року, особливої інформації та змін до розкритої інформації, чого вимагає Закон «Про цінні папери та фондовий ринок». Ці вимоги до звітності, які відповідають як принципам IOSCO щодо найкращої міжнародної практики, так і Директивам ЄС, забезпечуватимуть постійне оновлення фінансово-господарської інформації стосовно емітентів. Доступ до інформації є безкоштовним для широкого загалу, інвесторів та учасників ринку. ДКЦПФР як регулятор ринку здійснюватиме необхідний контроль за цим процесом, перевіряючи відповідність розкритої емітентами інформації міжнародним стандартам та законодавству України і забезпечуючи постійний доступ ринку до цієї інформації. Ця система також сприятиме виконанню норм законів і підзаконних нормативних актів щодо інсайдерської інформації, оскільки усі користувачі матимуть одночасний доступ до інформації.

Система ЕСКРІН розроблена згідно з такими базовими принципами:

відповідність європейським стандартам розкриття інформації та найкращій міжнародній практиці організації інформаційних потоків;

відповідність законодавству України;

простота складання звітної інформації компаніями згідно з міжнародними стандартами;

зручний безоплатний доступ інвесторів до звітної інформації компаній-емітентів у режимі реального часу через веб-сайт ЕСКРІН;

використання сучасних інформаційних технологій;

зручне в користуванні програмне забезпечення дозволяє компаніям-емітентам складати звітну інформацію шляхом заповнення електронних форм з можливістю включення описової та табличної інформації, та подавати електронні документи в ЕСКРІН через мережу Інтернет;

для створення та зберігання електронних документів в ЕСКРІН застосовується технологія XML (розширювана мова гіпертексту), яка дозволяє структурувати, відбирати та аналізувати інформацію, а також при необхідності передавати її до інших систем;

для оприлюднення звітної інформації компаній-емітентів та надання доступу до неї працівникам центрального апарату і територіальних управлінь ДКЦПФР, акціонерам, інвесторам та широкій громадськості, використовуються веб-технології: подана компанією звітна інформація розміщується на сервері ЕСКРІН з одночасним розкриттям на веб-сайті ЕСКРІН;

реалізовано заходи захисту інформації, у тому числі шляхом використання електронного цифрового підпису для підтвердження цілісності електронного документа та автентифікації його відправника [108].

Наведена на рис.3.1. схема показує структуру системи ЕСКРІН, її компоненти та інформаційні потоки в системі.

Програмне забезпечення емітента цінних паперів виконує функції створення, редагування, збереження звітної інформації (річної, квартальної та особливої) у вигляді електронного документа у форматі XML. Компанія-емітент має можливість готувати звітну інформацію у вільній описовій формі. Також ЕСКРІН передбачає використання електронного цифрового підпису (ЕЦП), який має накладатися на документ посадовими особами компанії. Висновок аудитора також повинен бути скріплений ЕЦП аудитора (аудиторської фірми). Компанія відправляє електронний документ з ЕЦП на сервер ЕСКРІН через мережу Інтернет.

Сервер ЕСКРІН, для забезпечення цілісності даних та авторства документа, здійснює перевірку ЕЦП за допомогою відкритих ключів посадових осіб компанії, які підписали документ. Якщо така перевірка дає позитивний результат, сервер приймає документ, звітна інформація розміщується у базі даних ЕСКРІН і негайно оприлюднюється на веб-сайті. Якщо перевірка хоча б одного з ЕЦП дає негативний результат, сервер відмовляє у прийнятті інформації. В обох випадках система автоматично створює та надсилає емітентові відповідне повідомлення електронною поштою. Таким чином, розміщена в ЕСКРІН звітна інформація компанії в режимі реального часу стає доступною не лише працівникам центрального апарату та 27 територіальних управлінь ДКЦПФР, а й акціонерам, інвесторам та широкій громадськості.

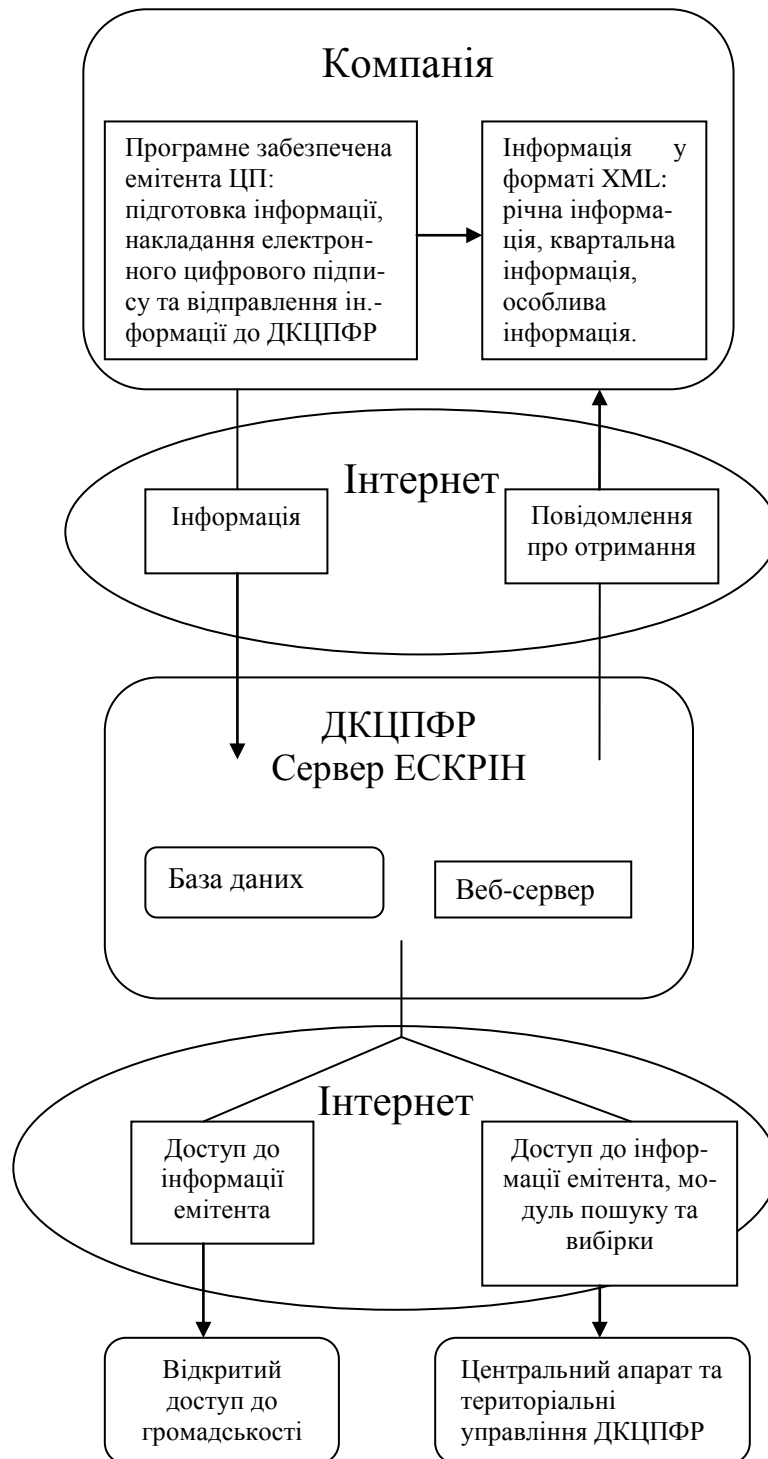

Рис. 3.1. Структура системи ЕСКРІН [107]

Веб-сайт ЕСКРІН надає громадськості зручний доступ до звітної інформації, поданої в ДКЦПФР емітентами акцій та облігацій підприємств, які знаходяться в лістингу організатора торгівлі в Україні. Пошукові засоби веб-сайту дозволяють здійснювати пошук компанії, типом інформації, датою, на яку складено інформацію, галузевою групою, регіоном, у якому знаходиться компанія тощо.

Веб-сайт також виконує функцію підтримки компаній-емітентів: вони реєструються на сайті для початку роботи в ЕСКРІН, завантажують з веб-сайту програмне забезпечення та інструкції щодо його встановлення і використання [108].

Фахівці ДКЦПФР після проходження процедури пароліної автентифікації через веб-сайт отримують доступ до реалізованого на основі веб-інтерфейсу модуля пошуку та вибірки даних, який надає широкі можливості з відбору, перегляду та аналітичної обробки звітної інформації, накопиченої у базі даних ЕСКРІН. Цей модуль може використовуватися виключно ДКЦПФР для здійснення регуляторних повноважень. Модуль можна застосовувати для підготовки інформації, аналізу даних у рамках повсякденного нагляду за розкриттям інформації та фінансовим станом компаній-емітентів, підготовки звітів для офіційного використання регулятором або розповсюдження регулятором серед громадськості.

Аналіз систем розкриття інформації, впроваджених регуляторними органами ринку цінних паперів у Сполучених Штатах Америки, Європейському Союзі, Канаді та Росії, свідчить про те, що з метою забезпечення уніфікованого та впорядкованого потоку інформації на ринку капіталу більшість регуляторів сьогодні вимагає подавати інформацію в електронній формі. Хоча системи можуть бути дуже різними, електронна форма подавання інформації прискорює її отримання інвесторами, що є ключовим елементом динамічних ринків капіталу.

Технологічний прогрес надає регуляторам можливість врахувати в обов'язках щодо розкриття інформації специфіку потреб конкретних ринків. Це дозволяє регуляторам зобов'язати публічні лістингові компанії дотримуватися міжнародних норм розкриття фінансової, а також іншої доречної господарської інформації. Таким чином, у процесі розробки ЕСКРІН одним з головних завдань було створити систему, яка сприяє розкриттю фінансово-господарської інформації («суттєвої інформації»), яка потрібна добре регульованим ринкам капіталу [107].

Система ЕСКРІН розроблена з урахуванням таких міжнародних норм:

Принцип корпоративного управління ОЕСР від 1999 р., із змінами та доповненнями від 2004 р.;

Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO);

Принцип постійного розкриття інформації та повідомлення про

суттєві події лістинговими компаніями, затверджені Технічним комітетом IOSCO у жовтні 2002 р.;

Загальні принципи розкриття інформації про управлінські висновки та аналіз фінансових умов та результатів діяльності, опубліковані Технічним комітетом IOSCO у лютому 2003 р.;

Директиви Європейського Союзу;

Директива «Про гармонізацію вимог щодо прозорості стосовно інформації про емітентів, цінні папери яких допускаються до торгівлі на організованому ринку зі змінами до Директиви 2001/34/ЕС».

Крім того, ЕСКРІН відповідає вимогам Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», який набрав чинності 13 травня 2006 року та Закону України «Про акціонерні товариства», який набрав чинності 30 квітня 2009 року. Система також впроваджує електронний документообіг з використанням електронного цифрового підпису, що передбачено Указом Президента України від 20 жовтня 2005 року, №1497/2005 «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх технологій». Згідно з цим Указом, Кабінету Міністрів України доручено впровадити в органах виконавчої влади та інших державних органах систему електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису до 2010 року.

Станом на 01.10.2011 р. в ЕСКРІН зареєстровано 148 підприємств (рис.3.2).

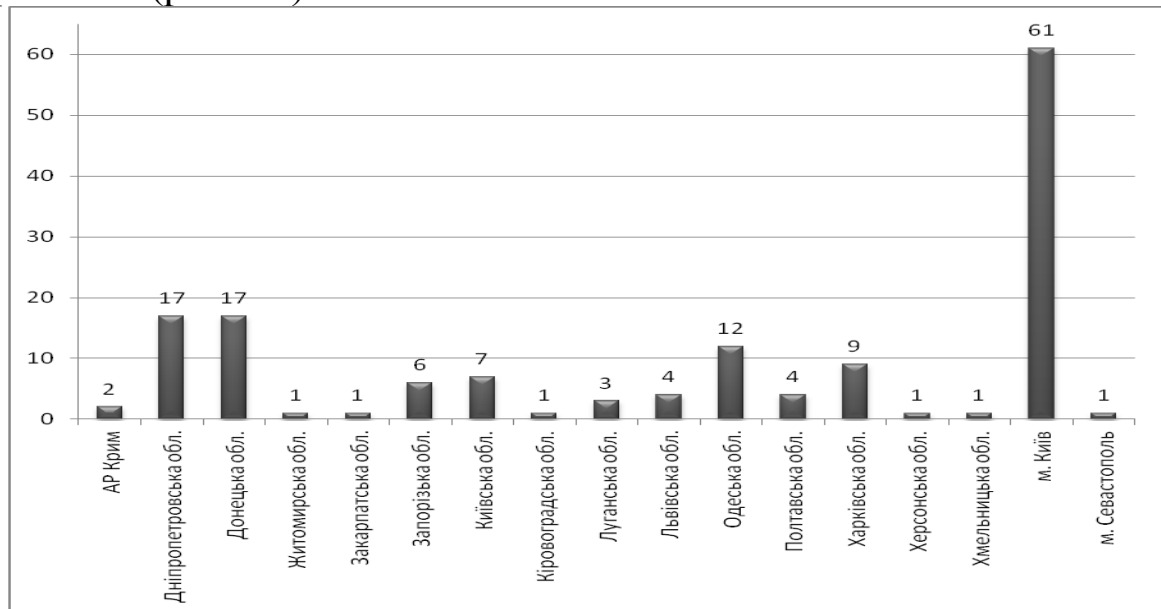

Рис. 3.2. Структура підприємств, зареєстрованих в ЕСКРІН

Як видно з рис. 3.2., найбільше підприємств зареєстровано у м.Києві. В областях, яких немає на рисунку, взагалі не зареєстровано ні одного підприємства. Це обумовлюється тим, що ЕСКРІН

розпочала свою діяльність лише 01.01.2011 р.

На рис. 3.3. представлено класифікацію підприємств за видом організаційно-правової форми.

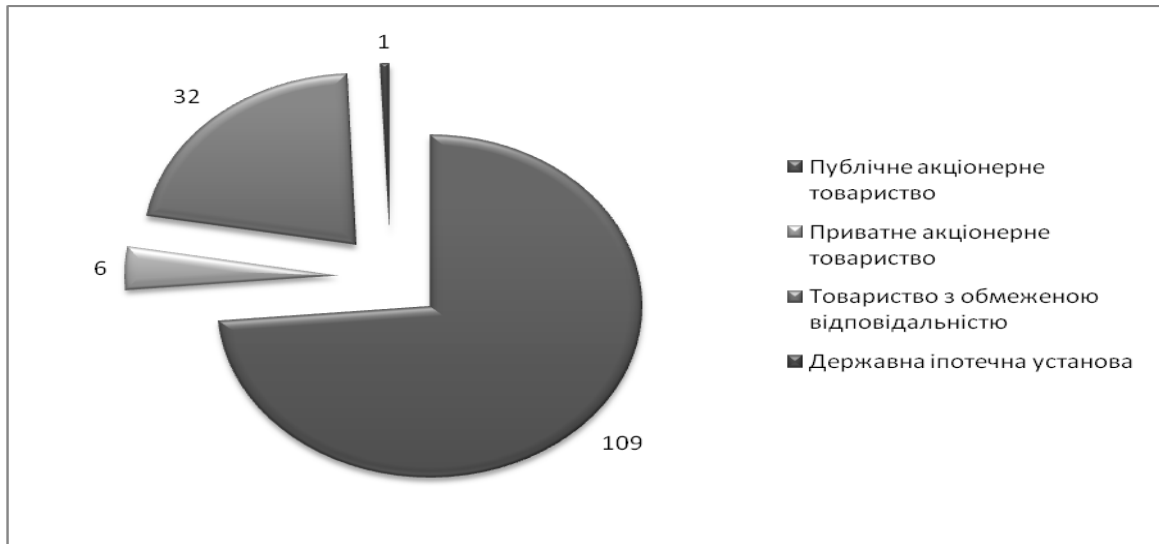

Рис. 3.3. Характеристика підприємств, зареєстрованих в ЕСКРІН, за видом організаційно-правової форми

Міжнародна ринкова економіка працює на системах розкриття інформації, що забезпечують постійне надходження надійної та послідовної інформації на підтримку ринку пропозицій цінних паперів (як акцій, так і боргових цінних паперів) та торгівлі цими цінними паперами. Тоді як добре врегульовані ринки вимагають надання додаткових документів та встановлюють додаткові вимоги для більш спеціалізованих угод, таких, як придбання товариством власних акцій, загальні збори акціонерів, чи угоди, що включають створення холдингової компанії, ці добре врегульовані ринки вимагають, щоб акціонерні компанії підготували, розповсюдили серед акціонерів та надали ринку такі основні документи [111]:

1. Проспект емісії. Цей документ, до якого входить детальна бізнес- та фінансова інформація, готується акціонерною компанією для кожної пропозиції будь-яких цінних паперів громадськості.

2. Річний звіт. Цей документ акціонерна компанія готує щороку; як правило, до нього входять такі ж самі детальні опис бізнесу та перевірені аудитором фінансові звіти, включаючи аудиторський звіт, як і ті, що вимагаються в проспекті емісії. В цьому документі міститься звіт про діяльність акціонерного товариства за рік, що закінчився. Як правило, він має надаватися не пізніше, ніж через три місяці після закінчення звітного року.

3. Квартальна інформація. Цей документ надається за кожний з перших трьох кварталів наступного фінансового року та містить настільки ж детальну інформацію, як і фінансові звіти у складі річного звіту, наприклад, баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, а також примітки до фінансової звітності. Як правило, він надається не пізніше 45 днів після завершення кварталу. Ця інформація не підлягає аудиторській перевірці незалежним аудитором, але повинна відповідати стандартам бухгалтерського обліку, встановленим регулятивним органом. Надання квартального звіту за четвертий квартал не вимагається, оскільки цей звіт може ввести ринок у оману, якщо кінцеві річні фінансові звіти, які підлягають аудиторській перевірці незалежним аудитором, значно відрізняються від нього. Ця процедура виступає для ринку у ролі захисту та запобігає можливості появи різних цифр за один і той же рік.

4. Особлива інформація. Цей документ подається кожний раз після того, як трапляється суттєва подія, про яку необхідно прозвітувати, щоб у ринку була повна інформація про бізнес або фінансовий стан акціонерного товариства. Як правило, таку інформацію треба надавати невідкладно, або не пізніше ніж через 2 дні після суттєвої події.

5. Крупні акціонери. Вимагається невідкладне надання цього документу з метою звітування про угоди, які призводять до збільшення або зменшення часток крупних акціонерів, або надання інформації про появу нового крупного акціонера. Як правило, вимагається оперативне надання цього документу після угоди, що призвела до змін.

6. Глянцевий річний звіт. Цей документ являє собою підготовлений акціонерним товариством річний звіт, який, як правило, надається усім акціонерам до загальних зборів акціонерів з метою звітування про діяльність наглядової ради та правління протягом останнього року. В цьому документі повинна міститися така ж сама перевірена аудитором фінансова звітність, як і в річному звіті, крім того, до нього також може увійти додаткова інформація, така, як, наприклад, малюнки, таблиці та графіки, саме тому він часто називається «глянцевим» звітом.

Цей набір основних документів забезпечує постійне надходження надійної інформації акціонерам та ринку за кожний фінансовий рік.

Незважаючи на досягнення в сфері інформаційної відкритості корпорацій в Україні, все ще залишається низка проблем, пов'язаних з розвитком корпоративного управління як у формуванні ефективних зовнішніх механізмів регулювання корпоративних відносин, так і у вирішенні проблем щодо внутрішніх механізмів корпоративного управління.

3.2. Проблеми корпоративного управління в акціонерних товариствах

В Україні відбувається активний процес становлення корпоративного сектору економіки. У результаті сертифікатної та грошової приватизації створено потужний комплекс акціонерних товариств і корпорацій. Досвід розвинутих країн показує, що розвиток корпоративного сектору сприяє концентрації капіталу та інвестуванню його у напрямках, які забезпечують продуктивність та конкурентоспроможність підприємств на світових і національних ринках, пом'якшують протиріччя між працею і капіталом, сприяють демократизації економіки, формуванню корпоративної культури, вирішенню соціальних проблем в країнах, стабільності середнього класу. В Україні переваги корпоративної форми власності реалізуються недостатньо. Формування та ефективне функціонування корпоративного сектору в Україні є однією з найгостріших соціально-економічних проблем. Наявність значних проблем у сфері корпоративного управління свідчить про необхідність їхнього негайного вирішення для формування розвиненого корпоративного сектору.

Теперішній стан вітчизняного корпоративного управління та важливість його удосконалення для розвитку економіки України, недостатній рівень розробки актуальних проблем корпоративного управління зумовили вибір теми аналізу. Протягом останніх десятиріч у світі відбулося значне переосмислення ролі приватного сектору в розвитку економіки, створенні робочих місць, управлінні заощадженнями громадян та гарантуванні пенсійного забезпечення. Корпоративне управління - це внутрішні засоби, що застосовуються для управління і контролю діяльності корпорацій. Ознакою різних моделей доброго корпоративного управління є пріоритетність

інтересів акціонерів, які довіряють корпораціям розумно та ефективно використовувати їхні кошти [112].

Важливе завдання корпоративного управління полягає, таким чином, у побудові відносин між всіма учасниками в рамках юридичних, соціальних, культурних та інших норм (рис. 3.4.).

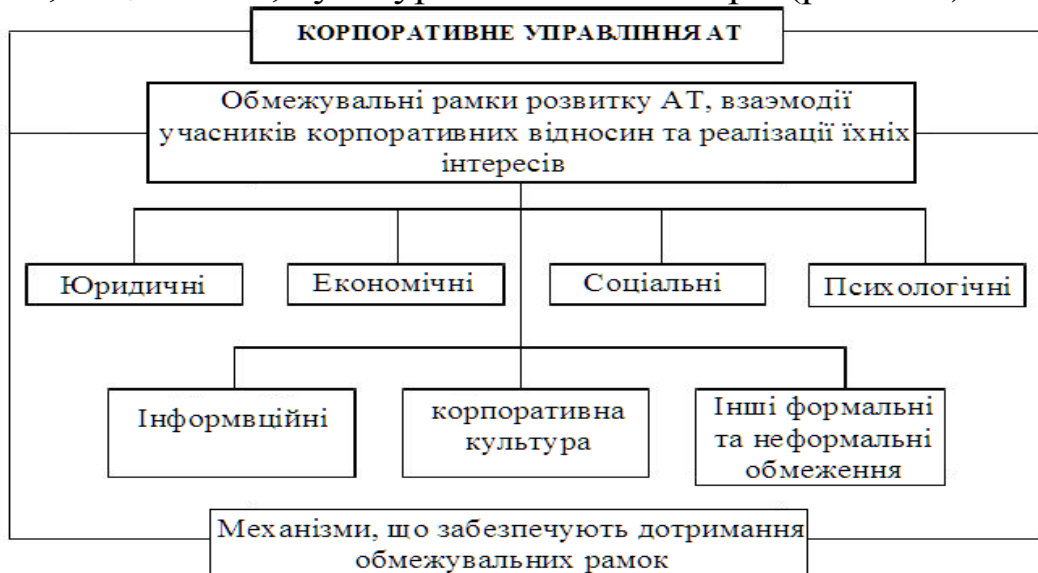

Рис. 3.4. Чинники, що впливають на розвиток корпоративного управління АТ

Відповідно, рівень розвитку корпоративного управління визначається станом корпоративного законодавства, корпоративної культури та ін [113].

Відкриті акціонерні товариства та підприємства – емітенти облігацій подають річні звіти відповідно до Положення про надання регулярної інформації відкритими акціонерними товариствами та підприємствами – емітентами облігацій, затвердженого рішенням Комісії від 9 червня 1998 р. №72 у редакції рішення від 17 січня 2000 р. №3 із змінами та доповненнями.

За даними аналітиків, частка компаній з якісним корпоративним управлінням в Україні зросла за 2007–2011 роки з 6% до 13%, тоді як з посереднім рівнем корпоративного управління - знизилася з 44% до 23% (рис.3.5.) [114].

На сьогодні ДКЦПФР забезпечує методологічну підтримку корпоративного управління, де Україна має позитивні зрушення. Наприклад, Варшавська фондова біржа ввела індекс українських компаній. Вперше за межами країни східноєвропейський торговий майданчик виявив високий рівень довіри іноземних інвесторів до

вітчизняного бізнесу. Найближчим часом Комісія розглядатиме можливість торгівлі акціями компаній, активи яких розміщені в Україні, на вітчизняних фондових біржах.

Рис. 3.5. Кількість компаній з якісним корпоративним управлінням в Україні за 2006-2010 р.[114]

Стандарти корпоративного управління наших компаній, які залучають капітал на іноземних майданчиках, відповідають найкращим зарубіжним корпоративним практикам. Комісія буде модератором цього процесу. Очікується, що рейтинги корпоративного управління компаній, що будуть отримані за результатами 2011 року, будуть включені в їхні річні звіти [115].

Наразі лише трохи більше ніж 50% акціонерних товариств (приватних, публічних, закритих, відкритих) з держреєстру суб'єктів підприємств-юр.осіб зареєстрували емісію цінних паперів. Незначна їх частина подає звітність відповідно до вимог законодавства, тобто має потенційну можливість залишитися в акціонерній формі власності, всі решта - баласт. ДКЦПФР закінчує створення держреєстру випусків цінних паперів, який дасть можливість привести кількість і структуру акціонерних товариств у відповідність до Закону «Про акціонерні товариства». Створення держреєстру випуску цінних паперів - перший крок до наведення порядку в регуляторному середовищі. Комісія готова до досить жорстких і, можливо, непопулярних заходів для того, щоб розчистити правове поле і регуляторне середовище. Результатом звірки з держреєстром нашого реєстру випуску цінних паперів повинна стати «розчистка» його бази. Наприклад, з Державною податковою адміністрацією (ДПА) звіряємо базу звітуючих компаній. І поки у Держкомісії немає права звернення до суду про припинення діяльності АТ,

працюватимемо з ДПА, щоб вона ініціювала такі позови. Крім того, закон про АТ вводить багато обов'язків для акціонерних товариств, які потребують контролю ДКЦПФР. Наприклад, це наявність веб-сайту, звітність за стандартами МСФЗ. Комісія готує звідну модель вимог, що випливають із закону про АТ для того, щоб контролювати ці процеси [115].

Закон України «Про акціонерні товариства», метою якого було усунення існуючих пробілів законодавства в сфері корпоративного управління, а також вирішення проблем забезпечення інтересів акціонерних товариств, акціонерів, кредиторів, працівників і держави в цілому, залишив багато проблемних питань у створенні ефективної системи корпоративного управління (табл. 3.2.) [116].

Таблиця 3.2

**Проблемні питання, вирішенні з прийняттям Закону
України «Про акціонерні товариства»**

Проблемні питання до набуття чинності Закону «Про акціонерні товариства»	Вирішення проблеми з набуттям чинності Закону «Про акціонерні товариства»
1	2
Відсутність документів, що підтверджують права власності на цінні папери товариства.	Не пізніше ніж через шість місяців після реєстрації випуску акцій товариство зобов'язано видати акціонерам акції (сертифікати акцій). Ст. 27 ЗУ «Про господарські товариства»
Відсутність виплати дивідендів	Учасники товариства мають право брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди). Ст.10 ЗУ «Про господарські товариства»
Нерозподілення серед акціонерів викуплених товариством власних акцій або розподіл їх з порушенням вимог чинного законодавства.	Акціонерне товариство має право викупити у акціонера оплачені ними акції... для їх наступного перепродажу, розповсюдження серед своїх працівників або анулювання. Ст. 32 ЗУ «Про господарські товариства»
Відмова акціонерам у праві отримання інформації про діяльність товариства, ненадання для ознайомлення річних звітів, балансів, протоколів загальних зборів.	Учасники товариства мають право одержувати інформацію про діяльність товариства. На вимогу учасника товариство зобов'язано надати для ознайомлення річні баланси, звіти товариства про його діяльність. Ст. 10 ЗУ «Про господарські товариства»
Порушення періодичності скликання загальних зборів	Загальні збори акціонерів скликаються не рідше одного разу на рік, якщо інше не передбачено статутом підприємства. Позачергові збори акціонерів скликаються у разі неплатоспроможності товариства. Ст. 45 ЗУ «Про господарські товариства»

Продовження табл. 3.2

<p>Відсутність персонального повідомлення акціонерів про терміни і місце проведення загальних зборів; порушення термінів повідомлень про проведення загальних зборів; порушення прав акціонерів при підготовці та проведенні загальних зборів; проведення загальних зборів при відсутності кворуму у зв'язку з неявкою акціонерів, конфліктними ситуаціями.</p>	<p>Про проведення загальних зборів акціонерів держателі іменних акцій повідомляються персонально. Якщо до порядку денного включено питання про зміну статутного фонду товариства, то одночасно з порядком денним друкується відповідна інформація, в т.ч. права акціонерів при додатковому випуску акцій. Повідомлення повинно бути зроблено не менш як за 45 днів до скликання загальних зборів Ст. 40, 43 ЗУ «Про господарські товариства». Загальні збори визнаються правомочними, якщо в них беруть участь акціонери, що мають відповідно до статуту товариства більш як 60% голосів. Ст. 41 ЗУ «Про господарські товариства»</p>
<p>Нескликання на вимогу акціонерів, що володіють достатньою кількістю голосів товариства, загальних зборів та невключення до порядку денного питань, запропонованих цими акціонерами.</p>	<p>Будь-який з акціонерів має право вносити свої пропозиції щодо порядку денного загальних зборів не пізніше як за 30 днів до їх скликання. Пропозиції акціонерів, які володіють більш як 10 відсотками голосів, вносяться до порядку денного обов'язково. Рішення про зміни в порядку денному повинні бути доведені до відома всіх акціонерів не пізніше як за 10 днів до проведення зборів. Акціонери, які володіють у сукупності більш як 10 відсотками голосів, мають право вимагати скликання позачергових зборів у будь-який час і з будь-якого приводу. Якщо протягом 20 днів правління не виконало зазначеної вимоги, вони мають право самі скликати збори. Ст. 43,45 ЗУ «Про господарські товариства».</p>
<p>Тиск на дрібних акціонерів щодо продажу акцій, якими вони володіють, призводить до відчуження цих акцій за безцінь.</p>	<p>Акція може бути придбана за ціною, що визначається сторонами, або за ціною, що склалася на фондовому ринку. Ст. 28 ЗУ «Про господарські товариства».</p>

У цілому Закон «Про акціонерні товариства» містить низку важливих нововведень, які сприятимуть побудові надійної системи корпоративного управління. Його основне завдання полягає у зміцненні гарантій і механізмів захисту права власності на цінні папери. Але, незважаючи на позитивні зміни, Закон України «Про акціонерні товариства» має низку недоліків, до яких можна віднести:

обмеження кількісного складу приватних акціонерних товариств(ПрАТ). Чинна редакція ст. 5 Закону обмежує кількісний склад акціонерів ПрАТ сотнею осіб. Однак таке обмеження на практиці може призвести до значних проблем. Сьогодні в Україні близько 24 тис. АТ, кількість акціонерів у яких перевищує 100 осіб.

порядок прийняття рішень на загальних зборах акціонерів (ЗЗА). Згідно з ч. 5 ст. 42 Закону рішення ЗЗА з найважливіших питань діяльності АТ, передбачених пп. 2-7 і 21 ч. 2 ст. 33 Закону, приймається більше ніж трьома четвертями голосів акціонерів від їх загальної кількості. Однак цей підхід не лише неефективний. Він може зашкодити інтересам АТ і акціонерів та завадити реалізації їхніх прав. Адже не секрет, що пасивність акціонерів та їх відмова брати участь у ЗЗА є однією з основних проблем діяльності АТ в Україні. Очевидно, що значна кількість АТ не зможе забезпечити участь у своїх ЗЗА трьох чвертей акціонерів, необхідних для прийняття рішень з ключових питань діяльності товариства [29];

обов'язковість проходження ПАТ процедури лістингу на фондовій біржі. Лише незначна частина зазначених АТ відповідатиме критеріям, які дозволять пройти лістинг акцій на фондовій біржі;

обов'язковість укладання договорів купівлі-продажу акцій. Відповідно до абзацу 2 ч. 1 ст. 24 Закону «укладання договорів купівлі-продажу акцій публічного акціонерного товариства, яке пройшло процедуру лістингу на фондовій біржі, здійснюється лише на цій фондовій біржі» [29]. Це обмеження може зашкодити інтересам міноритарних акціонерів ПАТ. Зокрема, міноритарії будуть змушені нести суттєві матеріальні витрати, пов'язані з укладанням договорів купівлі-продажу акцій на фондових біржах, на яких ПАТ пройшло процедуру лістингу;

значна частина діючих АТ може змінити організаційно-правову форму й послуговуватися Законом «Про господарські товариства», який недостатньо захищає права інвесторів. Інституційні інвестори, які раніше придбали акції таких товариств, що перетворюються в корпоративні права, стикнуться з проблемами продажу цих активів. Крім того, проблеми з достовірністю оцінки акцій виникнуть й у інституційних інвесторів, які є акціонерами ВАТ, що перетворюються в приватні акціонерні товариства. Ще одним складним питанням стане переведення акцій, якими володіють фізичні особи, із документарної в бездокументарну форму;

строк проведення позачергових загальних зборів акціонерів. Згідно з ч. 4 ст. 47 Закону «позачергові загальні збори акціонерного товариства мають бути проведені протягом 30 днів з дати подання вимоги про їх скликання». Водночас ч. 2 ст. 47 Закону передбачає, що «наглядова рада приймає рішення про скликання позачергових загальних зборів акціонерного товариства або про відмову в такому

скликанні протягом 10 днів з моменту отримання вимоги про їх скликання», а абзац 2 ч. 1 ст. 35 Закону встановлює для особи, відповідальної за скликання ЗЗА, обов'язок надіслати акціонерам персональні письмові повідомлення про проведення ЗЗА та їх порядок денний не пізніше ніж за 30 днів до дати їх проведення [29].

Структура управління акціонерним товариством складається з засновників-акціонерів та менеджменту корпорації. Засновники-акціонери представлені загальними зборами акціонерів. В багатьох світових моделях корпоративного управління у вигляді наглядової ради представлені незалежні особи, але сучасна література дозволяє апелювати цим положенням та взагалі виключати цей орган зі структури управління. Багато авторів включають функції наглядової ради до функції акціонерів-засновників. Оптимальним в такій ситуації буде створення наглядової ради як і з незалежних учасників, так і з акціонерів корпорації.

Нещодавно запропоновано впровадження концепції так званого “незалежного директора” спостережної ради, яка є новою для всього українського корпоративного сектору. Незалежний директор – це особа, незалежна від керівництва та основних акціонерів, яка може бути об'єктивною при оцінці ситуацій та неупередженою, є нейтральним представником акціонерів меншості та усіх зацікавлених сторін і діє лише в інтересах корпорації. Спостережна рада, що працює належним чином, здатна неупереджено консультувати, контролювати керівництво, виходячи з об'єктивної оцінки стану справ у компанії. Це спрацьовує навіть коли корпорацією управляє її найбільший акціонер. Незалежні директори дають спостережній раді змогу повною мірою здійснювати незалежний та об'єктивний контроль керівництва компанії [117].

Проведений аналіз дає зрозуміти, що Закон України «Про акціонерні товариства» вимагає усунення суперечностей, інакше більшість нинішніх акціонерних товариств можуть опинитися поза правовим полем.

Серед найбільш важливих специфічних проблем, що притаманні більшості країн та створюють додаткові труднощі при формуванні відповідного сучасним умовам рівня корпоративного управління та контролю, слід зазначити [118]:

- відносно нестабільну макроекономічну і політичну ситуації;
- несприятливий фінансовий стан великого числа новостворених корпорацій;

недостатньо розвинуте і відносно суперечливе законодавство в цілому;

слабкість інфраструктури для забезпечення виконання корпоративного законодавства;

значну первинну “розпорошеність” володіння акціями;

особливу роль менеджерів (директорів) у корпоративному контролі;

тривалу боротьбу за контроль у корпораціях і відповідно нестабільність системи прав власності;

соціально-політичні перешкоди для проведення реальних процедур банкрутства збиткових корпорацій;

слабкі і неліквідні ринки корпоративних цінних паперів;

нерозвинену систему фінансових інститутів;

проблему “прозорості” емітентів і ринків;

недостатній зовнішній контроль за менеджерами колишніх державних підприємств;

відсутність традицій корпоративної етики і культури;

збереження значної частки власності в державному секторі.

Основні форми дискримінації корпоративних прав наведено у таблиці 3.3.

Складовою корпоративного управління є корпоративний контроль, який на сьогодні в Україні характеризується розмитістю, що обумовлює втрату підприємством не лише довгострокових, а й середньострокових орієнтирів їх розвитку.

Слід зазначити, що у США було проведено дослідження ефективності правових систем 49 країн світу щодо захисту інтересів акціонерів. Результати дослідження свідчать про те, що концентрація власності є реакцією на слабкий правовий захист інвесторів у рамках національної моделі управління. Високий рівень концентрації капіталу є свідченням слабо розвинутого ринку капіталів, що в свою чергу пов'язано зі слабким правовим захистом дрібних інвесторів і не дозволяє компаніям мобілізувати необхідні ресурси [118].

Подальше вдосконалення ефективності корпоративного управління в Україні повинно здійснюватися за наступними напрямками:

захист прав акціонерів: придбання і продаж компанією своїх акцій, обов'язковий викуп акцій на вимогу акціонерів у разі їхньої незгоди з резолюцією загальних зборів акціонерів, придбання контрольного пакета акцій акціонерного товариства;

рівноправне ставлення до всіх акціонерів і захист акціонерів, які володіють меншою часткою акцій компанії;
забезпечення реалізації права акціонерів на участь в управлінні акціонерним товариством;
покращення процедури розкриття інформації та збільшення рівня прозорості;
чіткий розподіл влади, повноважень та відповідальності в акціонерному товаристві;
культивування відповідної етики компанії;
підбір кваліфікованого персоналу.

Таблиця 3.3

Основні форми дискримінації корпоративних прав [118]

Форма дискримінації корпоративних прав	Наслідки
1. Реорганізація акціонерних товариств	- блокування вільного використання рахунків; - запровадження неефективної системи управління підприємством; - створення місць акумуляції одержаних прибутків, фактично недоступних для інших акціонерів; - заподіяння істотних збитків економічним інтересам акціонерної меншості
2. Дискримінація дивідендних виплат	- капіталізація прибутків; - виплата дивідендів з порушенням строків, черговості отримання; - виплата дивідендів в обмежених обсягах, незважаючи на відповідні фінансові можливості; - відмова власників контрольного пакета акцій формувати дивідендний фонд
3. Недотримання загальноприйнятих норм корпоративної поведінки та корпоративної культури	- некоректне погодження соціальної більшості стосовно меншості; - порушення організації проведення зборів акціонерного товариства; - одержання додаткових соціальних пільг та послуг представниками акціонерної більшості; - нерівноправне ставлення до акціонерів; - несвоєчасне і неточне розкриття інформації про діяльність АТ

Якщо говорити про якість корпоративного управління в Україні, то в 2002-2010 р. був наданий інвестиційною компанією Concorde Capital спільно з Агенцією США з міжнародного розвитку (USAID) «Звіт за якість корпоративного управління» (Corporate governance in Ukraine), що включає в себе рейтинг 114 публічних українських компаній [119].

Критеріями оцінки виступили: наявність у компаній звітності МСФЗ, якість фінансової звітності згідно з українськими стандартами, доступність і прозорість інформації про структуру власників, доступність менеджменту, рівень публічності, ставлення до інвесторів, дотримання прав міноритаріїв, процеси прийняття рішень, управління ризиками і систему мотивації керівників .

У ТОП-10 лідерів за якістю корпоративного управління увійшли такі компанії (з першого по десяте місце): Астарта, Галнафтогаз, ЖКХ Oil & Gas, МХП, Cadogan Petroleum, Ferrexpo, Хлібпром, МСВ Agricole, Мегабанк і Мілкі ленд. Десятка аутсайдерів (кредитори та міноритарні акціонери), на думку Concorde Capital і USAID, виглядає наступним чином: Нікопольський завод феросплавів, Стаханівський завод феросплавів, Запорізький завод феросплавів, Алчевський коксохімічний завод, ДМК ім. Держинського, Донгормаш, Дружківський машинобудівельний завод, Одесаобленерго, Запорізький коксохімічний завод і Азовзагальмаш [119].

При цьому експерти виділили чотири основні тенденції, які можуть у найближчому майбутньому мати позитивний вплив на розвиток корпоративного управління в Україні [119]:

1) Перехід на МСФЗ. Звітність за МСФЗ компаній, що торгуються в Україні, зараз є рідкістю, але ситуація зміниться з прийняттям урядом норми про обов'язкову щорічної звітності за МСФЗ починаючи з 2012 року. Очікується, що виникнуть затримки з впровадженням і фактичним дотриманням цього закону через необхідність поновлення корпоративної системи внутрішнього обліку. Але навіть поступове підвищення доступності МСФЗ звітності буде істотним кроком вперед.

2) Приплив нових якісних учасників ринку. У 2011-2012 роках спостерігається повільний, але стабільний приплив на біржу якісних емітентів, а також відсутність серед них великих бізнес-груп, як це було в 2010 році. Нові учасники ринку будуть і далі підтримувати високі стандарти корпоративного управління.

3) Зміни в структурі власності. Український уряд поступово вживає заходів, спрямованих на приватизацію ключових активів. Після приватизації оператора зв'язку Укртелеком в березні 2011 року реалізуються плани продажу підприємств енергетики. Швидше за все, в 2011 році ми побачимо, як комфортні механізми приватизації спрацюють на користь дружніх уряду бізнес-груп, як у випадку з приватизацією групою СКМ Дніпроенерго і Західенерго.

4) Нерівномірне державне втручання. Недавні спроби неринкового регулювання економіки Кабінетом міністрів та іншими державними органами викликали гнів бізнес-спільноти та міжнародних організацій.

Серед них: квотування експорту зерна, закон, який провалився, і який дозволяє витіснити міноритарних акціонерів з капіталу компанії, плани щодо створення єдиного державного депозитарію цінних паперів. З іншого боку, в Україні завжди не вистачало політичної волі для прийняття обов'язкових стандартів корпоративного управління, і ми не очікуємо змін цієї ситуації в найближчому майбутньому [119].

В першочерговому порядку у сфері поліпшення якості корпоративного управління доцільно:

1. Запровадити обов'язковість застосування Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IAS) та Міжнародних стандартів аудиту (ISA).

2. Запровадити обов'язковість застосування єдиних принципів корпоративного управління. Першочергову увагу слід приділити правилам, доцільність яких є загальновизнаною - права акціонерів голосувати дистанційно (наприклад, використовуючи поштовий зв'язок); застосування механізму кумулятивного голосування; розкриття інформації про власників значних пакетів акцій (у випадку наявності номінальних утримувачів); належне розкриття особливої інформації; наявність незалежних директорів у наглядовій раді; пропорційне представництво акціонерів у Раді.

3. Законодавчо закріпити вимоги щодо частки незалежних директорів у Наглядовій раді. Незалежність Наглядової ради підприємства посідає центральне місце в міжнародній практиці корпоративного управління. Як правило, для середнього бізнесу частки незалежних членів має складати 25 %, для великого бізнесу - більш, ніж 50 %. Законодавче визнання "незалежності" директора вимагає особливої уваги, і повинне гарантувати відсутність будь-якої особистої зацікавленості члена Наглядової ради у прийнятті певних рішень на підприємстві, включаючи бізнесові чи родинні стосунки.

4. Запровадити єдину методику регулярного розрахунку і публічного представлення індексів корпоративного управління. Можливим підходом може бути методика Українського інституту розвитку фондового ринку, або методики спрощених розрахунків індексів якості корпоративного управління. Такі індекси дозволять

стежити як за рівнем корпоративного управління, так і окремих його складників. Наявність таких індексів дозволить проводити емпіричні дослідження конкретних проблем системи корпоративного управління в Україні. Результати таких досліджень, а не лише позитивний досвід інших країн, стануть базою подальших реформ та визначення специфічних обов'язкових правил і процедур корпоративного управління.

5. Більш радикальним напрямом розв'язання проблеми може вважатися ініціювання та підтримка, у тому числі фінансова, державою судових позовів з боку міноритарних акціонерів з питань порушень правил корпоративного управління. Очевидно, що це потребує розробки системи організаційних форм та інституцій для їх реалізації. Проте, варто наголосити, що результати таких дій будуть якісно ефективнішими внаслідок повернення частки національного багатства більшості громадян України і, що важливіше, залучення їх до відстоювання своїх прав та інтересів.

Вітчизняні АТ для забезпечення прозорості своєї діяльності повинні розвивати свої внутрішні корпоративні системи, що підвищить рівень корпоративного управління, контролю і управління ризиками корпорації.

3.3. Впровадження інформаційних технологій в систему корпоративного управління

Очевидно, що для своєї роботи керівництво акціонерного товариства має потребу у доступній і структурованій інформації. Такого роду інформацію повинна надавати корпоративна інформаційна система.

Одним з ефективних напрямків удосконалення управління підприємством є розробка та впровадження сучасних інформаційно-управляючих систем і технологій. Нові інформаційні технології управління підприємством є важливим і необхідним засобом, який дозволяє:

швидко, якісно і надійно виконувати отримання, облік, зберігання і обробку інформації;

значно скоротити управлінський персонал підприємства, який займається роботою по збору, обліку, зберіганню і обробці інформації;

забезпечити у потрібні терміни керівництво і управлінсько-технічний персонал підприємства якісною інформацією;

своєчасно і якісно вести аналіз і прогнозування господарської діяльності підприємства;

швидко і якісно приймати рішення по усіх питаннях управління підприємством.

Корпоративними називають системи управління підприємствами, що враховують специфічні особливості корпорацій, основні з яких обумовлені їх структуризацією на бізнес-одиниці і наявністю таких органів управління, як загальні збори акціонерів, рада директорів, правління і ревізійна комісія. Ці системи, до функціонування яких залучаються більшість співробітників підприємства, можуть бути організаційними, інформаційними і так далі. Світова практика переконливо свідчить, що корпоративні системи - потужний інструмент підвищення продуктивності праці і ефективності виробництва.

Розвиток корпоративних інформаційних систем сьогодні зумовлений необхідністю у більш деталізованій інформації про ринок та споживачів; збором та використанням різнопланової інформації; потребі в інтенсивному взаємному контакті зі споживачем, тобто налагодженню внутрішнього зв'язку; інтенсивному розвитку інформаційних технологій.

Автоматизація бізнес-процесів сьогодні стає для українських підприємств способом виживання. Вона розглядається як засіб найбільш ефективного управління, що забезпечує мінімізацію витрат і збільшення прибутковості підприємства.

Інформація для підприємства на сьогодні є основним ресурсом функціонування на ринку, який забезпечує його конкурентне становище. Кожна організація в своїй діяльності користується масивами інформації, але ступінь використання та впровадження її у роботу є різним, і змінюється залежно від розвитку інформаційних систем.

У силу цих причин корпоративні інформаційні системи (КІС) для керівництва середніх і великих підприємств є необхідним інструментом, що дозволяє підвищити ефективність і прозорість

бізнес-процесів і забезпечити централізовану підтримку прийняття управлінських рішень на всіх рівнях і у всіх сферах бізнесу компанії.

Розвиток корпоративних інформаційних систем сьогодні зумовлений необхідністю у більш деталізованій інформації про ринок та споживачів; збором та використанням різнопланової інформації; потребі в інтенсивному взаємному контакті зі споживачем, тобто налагодженню внутрішнього зв'язку; інтенсивному розвитку інформаційних технологій.

Прикладом використання корпоративних систем є, наприклад, компанія «Henkel», яка має систему під назвою IDIS. Ця система аналізує всю систему інформації і обирає рішення, засноване на критерії «найбільш успішне рішення з накопиченого досвіду». В компанії «Coca-Cola» використовується система Inform Cascade. Ця система націлена на організації інформаційних потоків в таких сферах, як просування торгових марок, планування, глобальний маркетинг.

На світовому ринку корпоративних систем домінують Північна Америка і Європа. Значущими сегментами ринку залишаються Азіатсько-Тихоокеанський регіон і Латинська Америка, де спостерігається швидке зростання. За думкою експертів розвиток корпоративних систем буде зростати, і до 2015 р. досягне в 67,8 млрд. дол. США. Основним поштовхом росту стане збільшення потреби підприємств в інтеграції всіх функцій та інформаційних потоків підприємства в єдину систему.

Корпоративні інформаційні системи, призначені для автоматизації різних видів господарського обліку та управління підприємством можна умовно поділити на три класи: локальні системи, середні інтегровані системи, великі інтегровані системи (рис. 3.6.).

1. Локальні системи успішно справляються з вирішенням окремих задач обліку на підприємстві, але, як правило, не надають цілісної інформації для автоматизації управління. Перевагою цих систем є порівняно невисока ціна і відносна простота впровадження [124].

2. Прикладом середніх інтегрованих систем можуть бути системи "AVACO SOFT", "ABACUS Financial", широко використовувані у вітчизняній практиці "Галактика", "ПАРУС", "1С:Підприємство", "Регістри" [122].

3. Великі інтегровані системи - це функціонально найрозвинутіші, найскладніші і найдорожчі системи. В них

реалізуються зазвичай західні стандарти управління рівня MRPII та ERP.

За останній десяток років корпоративні інформаційні системи (перш за все Enterprise Resource Planning, ERP-системи) стали одними з найпопулярніших програмних рішень. Також, повнофункціональна ERP-система стає єдиним фундаментом для вирішення важливих стратегічних й управлінських завдань, а не лише інструментом автоматизації типових для компанії процесів, скажімо, планування витрат або розрахунку собівартості.

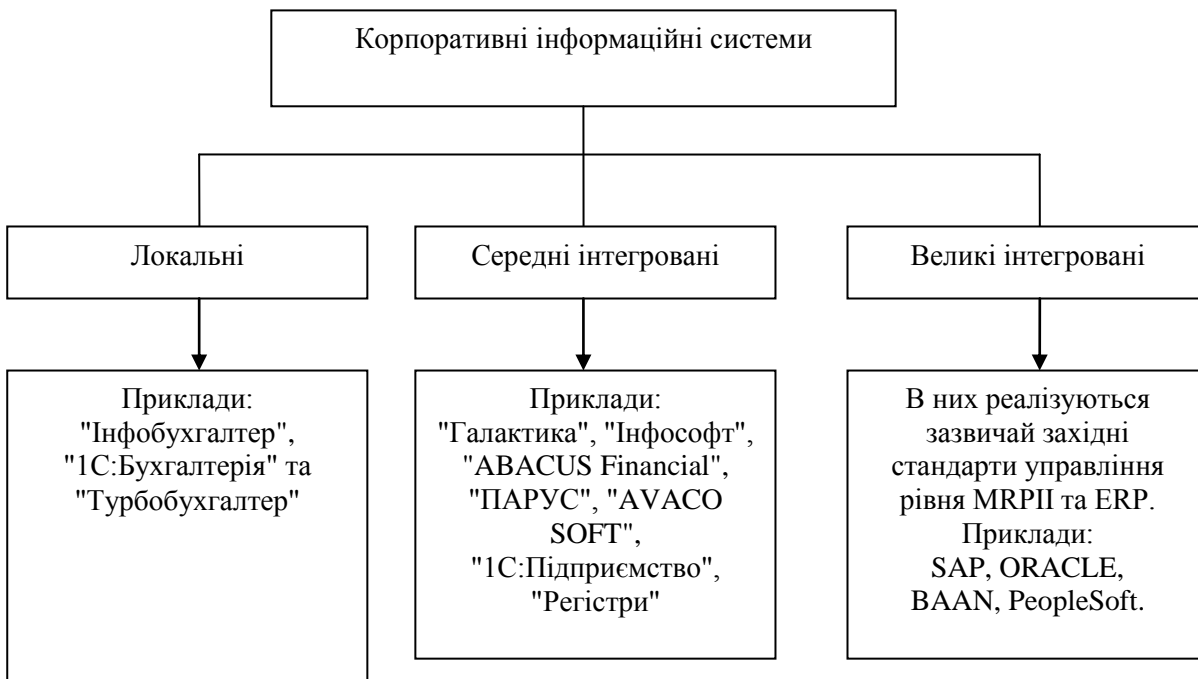

Рис. 3.6. Приклади корпоративних інформаційних систем

Саме впровадження компанією ERP-системи означає перехід на більш високу стадію розвитку, бо вони дозволяють найбільш ефективно реалізовувати можливості компанії. Кількість компаній, які використовують такі системи, складає декілька десятків тисяч по всьому світу.

На сьогоднішній день найбільш великими інтегрованими системами є функціонально розвинуті і відповідно найбільш складні і дорогі системи, у яких реалізуються західні стандарти управління MRPII і ERP. На українському і російському ринках цей вид систем представлений в основному продуктами західних фірм: SAP, Oracle, BAAN, PeopleSoft і Platinum [126].

Для прикладу можна привести список українських підприємств-клієнтів фірми SAP в Україні. Це: НБУ, Металургійний комбінат «Азовсталь», Донецький металургійний завод, ПАТ «Полтаваобленерго», ПАТ «Дніпро-енерго», АТ Укртатнафта, ПАТ «Дніпроспецсталь».

Ряд українських виробників програмного забезпечення позиціонує свої системи як ERP. Насамперед, це системи: Фінексперт, ІТ-Підприємство, Мегаполіс, BSI, Bob's World AG, ПАРУС-Підприємство 8.

Незважаючи на те, що в цих системах сконцентровані останні досягнення світової практики автоматизації управління підприємством, їхнє впровадження на вітчизняних підприємствах пов'язано з рядом труднощів.

Основною причиною є висока вартість і тривалий процес упровадження. У табл. 3.5 приведені дані, що характеризують вартість упровадження цих систем.

Таблиця 3.5

Вартість упровадження систем [123]

Фірма Продукт	З доходом млн. дол.
SAP	до 600
Oracle	до 500
BAAN	до 350
PeopleSoft	до 250

Програмне забезпечення не є системою в рамках підприємства. І навіть на базі самого потужного програмного комплексу цілком можна побудувати систему, яка автоматизуватиме тільки бухгалтерський облік.

Якщо дивитися глибше, потрібно відзначити, що основним управляючим чинником є процедура ухвалення рішення, на підставі результату якої здійснюється вплив на систему (підприємство). Інформаційна система сама по собі рішень не ухвалює, але, будучи ефективно настроєною, здатна поставляти інформацію керівнику в тому ракурсі, який найбільш підходить для ухвалення конкретного рішення. Вся інформація (і планова, і фактична), яку формує система у вигляді звітів, складається на основі облікових даних, тому

говорити про різницю між "системами обліку" і "системами управління" просто недоречно [125].

Крім того, варто враховувати ряд інших проблем, пов'язаних із впровадженням західних систем. Усі декларовані переваги цих систем - відповідність стандартам, комплексність пропонованого рішення, багатий досвід впровадження, високий рівень супроводу і сервісних послуг - у вітчизняних умовах можуть обернутися недоліками, оскільки стандарти можуть не збігатися, комплексність рішення може знизити гнучкість системи, західний досвід не дасть переваг в Україні і тому ін.

Як правило, українські компанії мають системи, що не відповідають повною мірою поняттю корпоративна інформаційна система управління. В багатьох із них головним чином використовуються інформаційно-технологічні системи, за допомогою яких менеджери здійснюють поточне керівництво різними сферами бізнесу. Це, перш за все, системи планування ресурсів, організації збуту і постачання, управління взаємовідносинами з клієнтами та ін. Обсяг ринку подібного програмного забезпечення швидко зростає, і витрати на їх придбання стають дедалі важливішою статтею корпоративних бюджетів.

Таким чином, корпоративна інформаційна система для українських підприємств має враховувати наступні аспекти для того, щоб подолати вищезазначені проблеми:

розуміння керівництвом необхідності запровадження інформаційних технологій;

усвідомлення, що інформаційна система є системою управління, а не системою обліку;

інформаційна система повинна відповідати вимогам ERP;

система має мати багаторічний досвід успішних впроваджень на Заході і володіти найбільшим набором галузевих рішень, але треба пам'ятати, що підходи до управління в нашій країні і на Заході істотно розрізняються. Саме тому, сучасні корпоративні інформаційні системи мають бути розроблені в Україні (Росії) і більш всього підходити для автоматизації вітчизняних підприємств, враховувати вітчизняне законодавство та особливості корпоративного управління.

У сучасній економіці, що характеризується інтенсивними змінами і високим ризиком, безперечно, важливими є максимально швидке ухвалення обґрунтованих стратегічних рішень і створення адекватної системи корпоративного управління. Нормативно-правові

акти, правила і стандарти, в рамках яких діють вітчизняні корпорації, множаться і ускладнюються з кожним днем. Необхідність залучення інвестицій вимагає налагодження цивілізованих стосунків, що спираються на сучасні технології, з акціонерами, кредиторами, державними органами і іншими зацікавленими сторонами.

З деяким відставанням вітчизняні компанії повторюють шлях зарубіжних, які вже усвідомили, що для ефективної діяльності на світовому чи внутрішньому ринку потрібно ефективне управління всіма аспектами діяльності, яке певною мірою залежить від впровадження інформаційних технологій.

Відмінностями функціонування корпоративних інформаційних систем в Україні від зарубіжних підприємств є наступні:

по-перше, для іноземних підприємств основною проблемою є питання надлишку даних, а для вітчизняних компаній основною проблемою є їх нестача;

по-друге, іноземні компанії вирішують проблему накопичення та аналізу даних, то вітчизняні компанії займаються питанням збору даних.

Не дивлячись на перераховані проблеми, для сучасних підприємств корпоративні інформаційні системи є важливим засобом корпоративного управління. Виконуючи функції групування, систематизації, обробки та аналізу даних, вони допомагають успішно реалізовувати функції корпоративного управління на підприємстві, та контролювати потоки інформації.

Корпоративна інформаційна система повинна успішно вирішувати три головні завдання:

по-перше, забезпечувати максимально актуальною інформацією. Скорочення строків надання даних сприяє прийняттю більш гнучких і швидких стратегічних рішень. Сучасні вимоги полягають у тому, що члени ради директорів і керівники повинні отримувати відомості не більш, ніж двотижневої (а краще всього - тижневої) давності;

по-друге, діюча корпоративна інформаційна система повинна забезпечувати складання звітів у різних варіантах, орієнтованих на строго визначену цільову аудиторію - відповідно до кола повноважень конкретних осіб та їх потреб. У складі ради директорів створюються комітети для вирішення суто специфічних завдань (найбільш поширеними є комітет зі стратегічного планування, аудиторський комітет, комітет з призначень і винагород та ін.), тому

кожному з них необхідна особлива, спеціалізована і профільна інформація;

по-третє, використання в усіх звітах базового набору показників, що охоплюють найбільш важливі складові частини корпоративного управління. Причому повинен використовуватися єдиний формат показників, що застосовуються. Більше того, необхідно стандартизувати і автоматизувати не тільки збір даних і формування звітів, але й розсилання керівникам компанії термінових інформаційних повідомлень про досягнення базовими показниками певних порогових значень, що свідчать про позитивні або ж негативні зміни ситуації. В даний час інформаційні корпоративні системи великої кількості компаній поки що не включають у себе ні загально-корпоративних базових наборів показників, ні працюючих на їх основі інформаційно-попереджувальних систем.

Зараз достатньо швидко розвиваються внутрішні корпоративні комунікації (наприклад, Інтернет-системи), що надають членам ради директорів і вищим посадовим особам миттєвий доступ до оперативних даних про діяльність компанії і дозволяють проводити веб-засідання ради директорів і комітетів, учасники яких реально знаходяться в різних містах, а інколи - і країнах. Великі компанії-розробники (наприклад, Hewlett-Packard, Intel та ін.) створюють такі системи власними силами, але більшість компаній звертається до послуг спеціалізованих фірм [125].

Приклади застосування підприємствами інформаційних систем зазначені нижче (рис. 3.7.).

Таким чином, сучасне корпоративне управління неможливе без новітніх інформаційних технологій, і головною умовою досягнення успіху в цьому є максимальна інтеграція різних інформаційних систем, котрі повинні допомагати органам управління у забезпеченні ефективної роботи компанії.

Системи, що управляють і забезпечують інформаційну безпеку, відіграють важливу роль в акціонерних товариствах, капіталізація яких знаходиться у тісній залежності від вартості інтелектуального капіталу. Створенню таких систем приділяють значну увагу і компанії, що покликані забезпечувати конфіденційність особистих даних про контрагентів та інформації, що представляє собою комерційну таємницю. Перш за все, це стосується компаній, які здійснюють електронну взаємодію з покупцями, постачальниками і

посередниками, а також банків, які надають фінансові послуги через Інтернет [127].

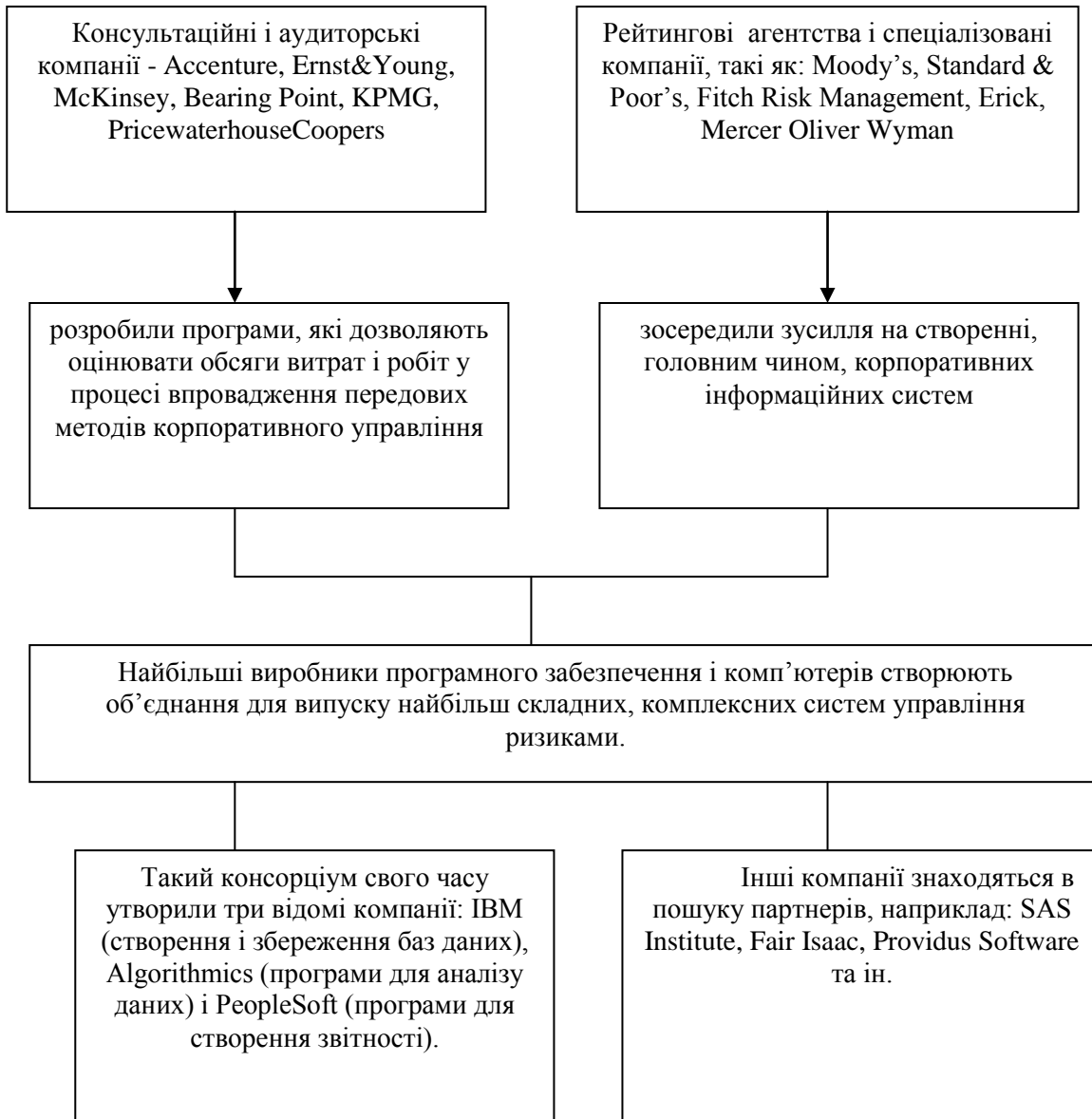

Рис. 3.7. Приклади застосування компаніями інформаційних систем

Управління забезпеченням інформаційної безпеки є одним з ключових елементів корпоративних інформаційних систем [123].

Зараз, насамперед у США, Великобританії й інших найбільш розвинутих країнах, вже з'явилося немало компаній, що займаються створенням спеціальних програм з забезпечення корпоративної інформаційної безпеки. Ці компанії також пропонують послуги по впровадженню корпоративних інформаційних систем,

сертифікованих за стандартами BS 7799 і ISO 17799, й організують навчання керівників та персоналу компаній [123].

Особливо слід відзначити системи, що управляють виконанням вимог законодавства і регулюючих органів. Подібні системи вкрай необхідні всім акціонерним товариствам, і особливо тим, чийі цінні папери включені до котирувальних листів провідних зарубіжних і вітчизняних фондових бірж. Починаючи з 2000 року, у розвинутих країнах відбулися серйозні зміни. Вони були пов'язані з ускладненням та введенням більш жорстких вимог нормативно-правових актів, правил і стандартів, що стосуються як корпоративного управління в цілому, так і його різноманітних аспектів. Експерти дослідницької фірми Gartner відзначають, що на американському ринку діє близько 50 компаній, що пропонують послуги з впровадження корпоративних інформаційних систем, що призначені для забезпечення дотримання закону Сарбейнса-Окслі.

Тут лідирують, перш за все, великі компанії - виробники програм, наприклад, Oracle і PeopleSoft, а також аудиторські фірми «великої четвірки». Але не менш успішно працюють і менш відомі постачальники, одним з яких є фірма Moravis, що створює програми з виконання вимог законодавства. З вересня 2003 року вона стала поширювати Веб-додаток під назвою Certainty, що допомагає компаніям відповідати вимогам закону Сарбейнса-Окслі [124].

Серед корпоративних систем управління документами, що забезпечують організацію офісного документообігу (створення, управління і виконання документів, ведення електронного архіву, розсилку прес-релізів, річних звітів і повідомлень та ін.), слід відзначити Documentum (Documentum, Inc.), DOCS Open (PC DOCS), DocuLive (Siemens Nixdorf).

Забезпечення корпоративної безпеки стає все більш складним. Це відбувається у зв'язку з браком кадрів, появою нових ініціатив в області ІТ, які ускладнюють питання безпеки і дотримання ІТ-політик.

Symantec опублікував результати свого глобального дослідження корпоративної безпеки, що проводилося в січні 2010 р. В опитуванні брало участь 2100 представників компаній - ІТ-директорів, керівників управлінь інформаційною безпекою та ІТ-менеджерів з 27 країн. Дослідження показало, що 42% компаній вважають забезпечення безпеки однією з ключових завдань. Сьогодні захист інформації - більш важке завдання, ніж коли-небудь.

Застосовуючи схеми безпеки, які захищають інфраструктуру і дані, підсилюючи ІТ-політики і керуючись системою більш ефективно, бізнес зможе збільшити свою конкурентоспроможність у світі, яким править інформація.

Корпоративна безпека стає все більш складною через велику кількість факторів. По-перше, через брак кадрів. За словами учасників опитування найбільш неукомплектовані сфери - це мережева безпека (44%), безпека кінцевих точок (44%), безпека передачі повідомлень (39%) [126, 127].

По-друге, компанії модернізують свою інформаційну структуру, у зв'язку з чим забезпечення безпеки значно ускладнюється.

Нарешті, дотримання нормативів в ІТ також являє собою широкий спектр завдань. Звичайна компанія орієнтується на 19 окремих ІТ-стандартів або обмежень і постійно використовує 8 з них. Основні стандарти включають в себе ISO, HIPAA, Sarbanes-Oxley, CIS, PCI, і ITIL.

Забезпечення інформаційної безпеки в Україні стало переходити з вимог чисто технічних в ранг економічних, що природним чином відбилося на процесі прийняття рішень.

1) Тепер зацікавленість у вирішенні завдань забезпечення безпеки все частіше стали виявляти бізнес-підрозділи компаній, оскільки від їх ефективного вирішення залежить надійність корпоративних інформаційних систем, наприклад, планування ресурсів підприємства (ERP - Enterprise Resource Planning) або управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM - Customer Relationship Management), а також безперебійність бізнес-процесів в цілому. Більш того, ще до запуску проектів з інформаційної безпеки стали активно оцінюватися економічні показники такі, як сукупна вартість володіння (TCO - Total cost of ownership) і повернення на інвестиції (ROI - Return On Investment) в інформаційну безпеку, без чого сьогодні не обходиться жодна велика компанія.

2) Другою важливою тенденцією ринку інформаційної безпеки в Україні стало те, що інформаційна безпека перестала бути якоюсь екзотикою і прерогативою великих відомств і силових структур, як це було всього кілька років тому. Сьогодні це усвідомлена необхідність, у тому числі підкріплена реальними економічними розрахунками. Завдяки цьому на підприємствах стали збільшуватися бюджети по впровадженню високотехнологічних продуктів і рішень в області інформаційної безпеки. Крім цього сам ринок інформаційної

безпеки стає досконалішим і розвиненим: удосконалюється процес поставок, автоматизується система замовлень, зростає рівень бізнес-культури, якісно змінюється взаємодія партнерів по інформаційній безпеці [126].

3) Третя тенденція - підвищення уваги до інформаційної безпеки на державному рівні. Тепер інформаційна безпека розглядається як основа економічної безпеки. Як відомо, з цим пов'язано законодавче регулювання питань інформаційної безпеки, а саме: ліцензування діяльності, експортно-імпорتنі обмеження, обов'язкова сертифікація продуктів і послуг. Досвід розвитку ринку інформаційної безпеки в інших країнах Європи показує, що увага з боку держави сприяє формуванню більш чітких «правил гри», є показником стабілізації галузі і закріпленням за нею свого місця в системі економіки країни.

Поява на українському ринку потреби в рішеннях і послугах інформаційної безпеки, як з боку комерційних організацій, так і з боку підприємств державного сектору, є своєрідним «показником зрілості» галузі і всього ринку ІТ. Вже зараз найбільш сучасні корпоративні замовники розглядають перевірені часом і затребувані технології інформаційної безпеки.

3.4. Корпоративна соціальна відповідальність як основа корпоративної стратегії

Формування корпоративної стратегії підприємства є досить складним і тривалим процесом, оскільки з певної сукупності стратегічних альтернатив необхідно вибрати одну або декілька. І тут важлива роль відводиться стратегічному аналізу. Лише на основі глибокого дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, вивчення сформульованої місії та мети можна розробити різноманітні можливі варіанти розвитку підприємства, його економічні можливості на перспективу, стратегічну поведінку. Саме стратегічний аналіз допомагає керівникам підприємств розробити конкретну програму розвитку даного підприємства, яка є реальною для виконання і зорієнтована на досягнення успіху.

Характерними ознаками, що формують корпоративну стратегію є: масштаб діяльності корпорації, який визначає види бізнесу;

зв'язаність складових, яка показує, що лежить в основі узгодження бізнес-одиниць корпорації між собою; метод керування масштабом і зв'язаністю (метод внутрішнього розвитку, стратегічний союз або вилучення капіталовкладень), що використовується для зміни масштабів та забезпечення пов'язаності організації.

Ефективна корпоративна стратегія повинна визначати:

1. загальну ефективність діяльності підприємства (безперечна умова доцільності його існування);
2. унікальне становище підприємства стосовно його конкурентів;
3. доцільні дії і вигідні особливості продукції порівняно з продукцією конкурентів;
4. конкурентну перевагу підприємства як наслідок узгодженості дій;
5. життєздатність підприємства як результат ефективності його діяльності.

Корпоративне управління можна вважати якісним, якщо в компанії досягнуто баланс інтересів різних сторін і забезпечується поступальний довгостроковий розвиток компанії. Ефект від впровадження принципів корпоративного управління виявляється в довгостроковій перспективі, в процесах формування та реалізації корпоративної стратегії, досягненні стратегічних цілей.

Слід зазначити, що в існуючій українській дійсності слабкість інституційного середовища і політична нестабільність, які виражаються у відсутності чітких, законодавчо закріплених прав власності на активи приватизованих компаній, звужують горизонти бізнес-планування і істотним чином знижують стимули до реалізації стратегії довгострокового зростання вартості компаній, зокрема за рахунок поліпшення якості корпоративного управління.

Корпоративну соціальну відповідальність (КСВ) підприємства для формування корпоративної стратегії можна розглядати як спосіб ефективного управління соціальними та бізнес-процесами з метою забезпечення позитивного впливу компанії на суспільство.

Кожна компанія, яка сповідує ідеї корпоративної соціальної відповідальності та вважає її філософією свого бізнесу, розробляє своє бачення сталого розвитку та формулює принципи корпоративної соціальної відповідальності в стратегії розвитку компанії. Залежно від характеру бізнесу та визначених пріоритетів розвитку компанія формулює свої принципи корпоративної соціальної відповідальності,

що базуються на загально визначених поняттях. Можна навести основні принципи корпоративної соціальної відповідальності, якими керуються компанії:

виробництво якісної продукції та послуг, які необхідні для суспільства;

безумовне виконання законодавства: податкового, екологічного, праці;

ефективне ведення бізнесу, який орієнтований на створення додаткової економічної вартості та підвищення конкурентоспроможності в інтересах власників та суспільства;

розбудова сумлінних та взаємовигідних відносин зі всіма заінтересованими сторонами;

дотримання міжнародних угод та використання рекомендацій міжнародних стандартів;

використання ресурсозберігаючих технологій, забезпечення екологічної безпеки виробництва;

надання ефективних робочих місць з достойним рівнем оплати праці та соціальних пільг;

забезпечення безпеки праці;

сприяння всебічному професійному розвитку та підвищенню кваліфікації працівників.

Вітчизняні підприємства, реагуючи на нові виклики, вимушені враховувати в своїй діяльності, окрім економічного аспекту, вимоги соціального та екологічного характеру з боку зацікавлених сторін. У всьому світі корпоративна соціальна відповідальність є одним з вагомих інструментів підвищення капіталізації підприємства, запобігання некомерційних ризиків, залучення інвестицій та стійкого розвитку. Проблеми адаптації та впровадження міжнародних стандартів корпоративної соціальної відповідальності в систему корпоративного управління вітчизняними підприємствами призводять до заперечення цієї концепції підприємствами.

Перші наукові підходи до розуміння сутності корпоративної соціальної відповідальності, її принципів та методів зароджуються у 50-х роках ХХ століття. Провідна роль у їх розвитку належала американським вченим, у той час як у Європі концепція корпоративної соціальної відповідальності офіційно була сформована лише наприкінці ХХ ст. та знайшла своє відображення у документі Європейської комісії «Зелена книга», який був опублікований у 2001 році [130].

Науковці згрупували всі існуючі теорії та виділили чотири основні види підходів до концепції корпоративної соціальної відповідальності:

1) інструментальний підхід, згідно якого підприємство виступає інструментом для створення багатства, а вся його соціальна діяльність спрямована на досягнення економічного результату. Найвідомішим прибічником даного підходу є економіст М. Фрідман, який вважав, що «існує одна і тільки одна соціальна відповідальність ділового світу - використати свої ресурси і займатися діяльністю, спрямованою на збільшення прибутків, при умові дотримання правил гри, тобто займатися відкритою і вільною конкуренцією, без обману і шахрайства». Тобто, діючи таким чином, організація виконує свою економічну функцію, виробляючи товари та послуги, необхідні для суспільства та створюючи при цьому робочі місця і забезпечуючи максимізацію прибутку для акціонерів [132].

Деякі сучасні дослідники, прихильники інструментального підходу, наголошують на тому, що лише максимізація прибутку у довгостроковій перспективі визначає справжню відповідальність бізнесу, оскільки подібний підхід дозволяє поєднати інтереси як акціонерів, так і інших зацікавлених сторін. Крім того, вони погоджуються, що забезпечення максимізації прибутків у довгостроковій перспективі може вимагати від бізнесу певних поточних витрат на соціальні та екологічні цілі. Саме інструментальний підхід, який визначає соціально-відповідальне ведення бізнесу елементом його стратегічного управління та необхідною передумовою його ефективності та прибутковості, набув в останні роки надзвичайної популярності.

2) підхід з позиції політичного впливу, який базуються на тому, що підприємства мають здатність впливати на суспільство, і через те повинні відповідально використовувати цю здатність. При цьому під соціальною силою розуміють здатність впливати на результати важливих суспільних процесів з метою вирішення суспільних проблем незалежно від політичних інститутів. Найбільш відомою є концепція «корпоративного громадянства», яка зародилася на початку ХХІ ст. Згідно даної концепції роль підприємства може бути розглянута у вузькому та широкому значенні. У вузькому значенні роль підприємства зводиться до філантропії, соціальних інвестицій та певних загально визнаних обов'язків перед місцевою громадою. У

широкому розумінні - підприємство повинно відповідати за ті сфери, в яких держава не здатна захистити своїх громадян.

3) підхід з позиції соціальних вимог, згідно якого підприємство має зосереджувати свою діяльність на визначенні соціальних вимог суспільства та відповіді на них, сприяючи тим самим посиленню своїх позицій. У 1970-х роках концепція корпоративної соціальної відповідальності дещо змінює свій фокус з позиції «що є добрим для суспільства», до визначення «що суспільство вимагає від бізнесу». З огляду на це діяльність будь-якого підприємства у сфері корпоративної соціальної відповідальності повинна визначатися очікуваннями суспільства від нього. При цьому деякі автори розрізняють – вимоги щодо скорочення негативного впливу та вимоги щодо посилення позитивного впливу підприємства на суспільство. Виникнення у 80-х роках теорії зацікавлених сторін призвело до появи нового напрямку дослідження, відповідно до якого соціальна роль бізнесу має визначатися вимогами зацікавлених сторін, заміщуючи тим самим поняття суспільства поняттям зацікавлені сторони.

4) підхід з позиції етики, головною особливістю якого є те, що в основі лежить ідея етичного обов'язку бізнесу та окремих менеджерів перед суспільством. Серед підходів даної групи варто виділити підхід з позиції «потрійної результативності діяльності» (triple bottom line) Дж. Елкінгтона, та нормативний підхід з позиції зацікавлених сторін Е. Фрімена. Відповідно до підходу Дж. Елкінгтона кожне підприємство несе економічну, екологічну та соціальну відповідальність перед суспільством, тим самим забезпечуючи свою життєздатність. Ідеї Дж. Елкінгтона набули подальшого розвитку та знайшли своє відображення у теоріях «універсальних прав» та «сталого розвитку». Так, теорія «універсальних прав» базується на визнанні прав людини, прав у сфері праці та поваги до оточуючого середовища як необхідних умов для роботи підприємств. В основі теорії «сталого розвитку» лежить ідея, що підприємство у своїй діяльності відповідає не лише перед сучасним, а й перед майбутніми поколіннями. Саме тому, воно повинно контролювати як економічні, так і соціальні та екологічні показники своєї діяльності. Натомість нормативний підхід Е. Фрімена дозволив описати відносини між підприємствами та групами осіб, всередині та за його межами, зацікавленими у його діяльності. Відповідно до цієї теорії підприємство несе моральну

відповідальність не перед суспільством загалом, а лише перед зацікавленими сторонами, до яких відносять: акціонерів, працівників підприємства, постачальників, споживачів та територіальні громади, в яких здійснює свою діяльність[132].

У сучасній діловій практиці існує кілька підходів щодо трактування корпоративної соціальної відповідальності різними світовими організаціями(таблиця 3.6).

Таблиця 3.6

Підходи до визначення корпоративної соціальної відповідальності [130]

Організація	Визначення КСВ
Світова рада компаній зі сталого розвитку	це довгострокове зобов'язання компаній щодо етичного ведення бізнесу та сприяння сталому економічному розвитку підприємства, громади і суспільства загалом
Європейський Альянс корпоративної соціальної відповідальності (заснований у 2006 р.)	це концепція залучення соціальних і екологічних напрямів у діяльність бізнесу на засадах добровільності та взаємодії між різними заінтересованими сторонами (групами впливу)
За результатами Форуму соціально відповідального бізнесу (Україна, 2006 р.)	це стратегія, що репрезентує "відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем"
Організація Економічної Співпраці та Розвитку (OECD)	передбачає збалансованість економічних, соціальних та екологічних цілей суспільства, інтеграцію їх у взаємовигідні приписи та підходи (policies and practices).
Згідно з визначенням запропонованим «Зеленою книгою» Європейської комісії	це концепція, що дозволяє інтегрувати в повсякденну діяльність комерційних підприємств соціальні та екологічні аспекти, а також враховувати їх у процесі добровільної взаємодії із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами, групами впливу).

Багато вітчизняних та зарубіжних вчених займаються проблемами впровадження принципів КСВ у діяльність корпорацій та

виділяють наукові підходи щодо визначення «корпоративної соціальної відповідальності (ДОДАТОК Ж).

Порівняння представлених трактувань КСВ свідчить, що незважаючи на певні особливості у підходах, центральним поняттям концепції є соціальне відповідальний бізнес, котрий розглядається як добровільна стратегія компанії, що має на меті досягнення сталого розвитку та здійснюється з урахуванням потреб власного персоналу, місцевих громад і довкілля.

Надзвичайно цікавим у контексті об'єднання існуючих теорій є підхід, висловлений А. Кероллом, який запропонував трактувати корпоративну соціальну відповідальність як своєрідну «піраміду», яка складається з економічної, правової, етичної та дискреційної (філантропічної) відповідальності організації перед суспільством (рис. 3.8.)

Рис. 3.8. Піраміда корпоративної соціальної відповідальності А. Керолла[134]

В основі «піраміди» А. Керолла лежить економічна відповідальність, оскільки історично компанії створювалися як виробники товарів та послуг, що дозволяло забезпечувати потреби членів суспільства, та, відповідно, отримувати прибуток. Правова відповідальність передбачає необхідність дотримуватися існуючих законів, підпорядковуючи свою економічну діяльність існуючим законодавчим нормам. Етична відповідальність вимагає від підприємства діяти відповідно до суспільних очікувань, які не фіксуються правовими нормами (подекуди перевищують їх), але базуються на існуючих нормах моралі зацікавлених сторін. Дискреційна (філантропічна) відповідальність передбачає, що організація буде добровільно відповідати на очікування суспільства

та направляти свою діяльність на підтримку та розвиток соціальних програм, виступаючи при цьому у ролі «корпоративного громадянина». В той же час, варто зазначити, що на сучасному етапі розвитку суспільства дотримання економічної, правової та етичної відповідальності є невід'ємною умовою забезпечення життєздатності підприємств будь-якої галузі, натомість дискреційна відповідальність дійсно може бути свідченням відповідального ставлення керівників та власників підприємств до потреб середовища, у якому вони функціонують[134].

Відповідно до сформульованих та затверджених принципів корпоративної соціальної відповідальності кожна компанія обирає основні напрями КСВ.

У впровадженні соціальної відповідальності значну роль відіграють стандарти з КСВ, які розробляються авторитетними міжнародними і національними організаціями і компаніями: стандарт AA1000, Кодекс ділової поведінки країн АТЕС, індекси стійкості та ефективності соціально екологічного рейтингового агентства Agese, система збалансованих показників (Balanced Business Scorecard), індекс стійкості Доу-Джонса, принципи Екуменічної ради з корпоративної відповідальності та Міжрелігійного центру з корпоративної відповідальності (ECCR/ICCR), Європейська модель досконалості Європейського фонду управління якістю; система EMAS; ініціатива з етичної торгівлі, "Еко-лейбл" Європейського союзу, Лісова опікунська рада, індекси FTSE4Good, "Глобальні принципи Салліван", стандарти ISO9000/ISO14000, стандарт SA8000 та "Природний крок"[134].

Зобов'язуючі стандарти мають договірний характер, і певні механізми у разі невиконання. Наприклад, звітність або надання інформації з соціальних і екологічних практик (у Швеції це актуально для державних компаній - модель впливу на приватні компанії). Дослідження, проведене спільно International Survey of Corporate Social Responsibility Reporting (KPMG - найбільш повний аналіз діяльності компанії в сфері КСВ) і Програми ООН з навколишнього середовища (United Nations Environment Programme – UNEP), виявило, що у 30 розглянутих ними країнах існує: 142 національні стандарти і/або закони з деякими вимогами чи інструкціями щодо соціального звітування. Близько 2/3 (65%) цих стандартів можна вважати обов'язковими, а 1/3 (35%) – добровільними. 16 стандартів,

що описують вимоги до звітування на глобальному або регіональному рівні. 14 стандартів оцінки звітності [136].

Але не всі українські компанії можуть впроваджувати корпоративну соціальну відповідальність свого бізнесу. Основними перешкодами, згідно опитування українських компаній, є: брак коштів; податковий тиск та недосконалість нормативно-правової бази; відсутність стимулів з боку держави (пільгових); недостатність власного досвіду, невідпрацьований механізм впровадження КСВ; неможливість контролю за використанням наданих коштів; недостатність інформації щодо позитивних прикладів впровадження корпоративної соціальної відповідальності, організацій, які б змогли надати таку допомогу [133].

Українські компанії, які впровадили принципи корпоративної соціальної відповідальності, є лідерами в українському ринковому середовищі, що сильно відображається на їх популярності та прибутковості. Це яскраво демонструє Центр «Розвитку корпоративної соціальної відповідальності», який презентував результати першого в Україні індексу прозорості та підзвітності компаній.

За результатами, найвищий Індекс прозорості та підзвітності має компанія ДТЕК (160 балів із 200 можливих; 80% прозорості), яка з отриманими балами увійшла до топ-10 найпрозоріших компаній світу за оцінкою Центра (рис.3.9.). Всі компанії першого десятка мають нефінансові звіти, деталізований опис упровадження соціальних та екологічних проектів та зручну навігацію сайтів [138].

При формуванні корпоративної стратегії необхідно визначити та розробити заходи, які б дозволили підвищити конкурентоспроможність українських компаній, серед яких можна запропонувати наступні:

включати стратегічні заходи КСВ в стратегію корпоративного розвитку, започаткувавши стандарти звітності у своїй програмі соціально відповідального ставлення підприємства у майбутньому з урахуванням принципів соціальної відповідальності;

впроваджувати політику відповідального ставлення організації до своїх найманих працівників, підтримувати та розвивати позицію активного громадянства, навчати персонал соціальній відповідальності на рівні з іншими бізнес - цілями, в системі оцінки персоналу ввести компетенцію «корпоративна соціальна відповідальність працівника»;

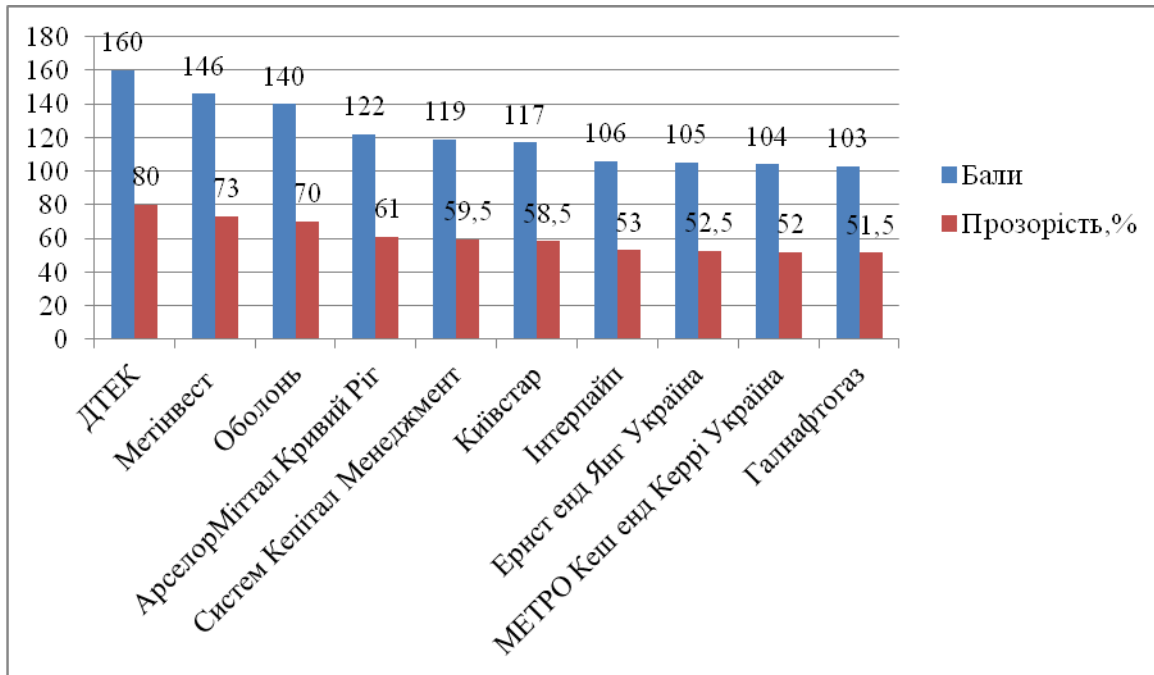

Рис.3.9. Рейтинг найпрозоріших українських компаній [138]

започаткувати діалог із групами впливу як інструмент отримання інформації щодо оптимізації соціальних програм та мінімізації ризиків підприємства. Виховувати соціальну відповідальність всіх груп впливу, як з боку бізнесу, так і зацікавлених сторін поза бізнесом;

створити спеціалізовані підрозділи (для великих за розміром та масштабом діяльності підприємств), до компетенції яких доцільно було б віднести напрям діяльності з управління КСВ, або, якщо це не є можливим (йдеться про малий бізнес), ввести окремі посади (функції), відповідальні виключно за адміністрування цієї діяльності;

впровадити принципи корпоративної соціальної відповідальності в діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування;

збільшити бюджети організацій на заходи з КСВ.

ВИСНОВКИ

В роботі поглиблено наукові підходи щодо розвитку механізмів державного регулювання корпоративних відносин, що сприятиме залученню інвестицій в економіку держави, розвитку фондового ринку та зростанню національної економіки України.

На основі проведеного дослідження становлення та розвитку корпоративних відносин і корпорацій як організаційно-правової форми в Україні, авторами в роботі було визначено особливості корпоративних відносин у постприватизаційний період.

На основі синтезу сучасних наукових підходів, функцій і структури державної системи регулювання корпоративного управління авторами виявлено проблеми державного регулювання корпоративних відносин на рівні акціонерного товариства та на рівні зовнішніх корпоративних механізмів.

У результаті проведеного дослідження факторів, що впливають на розвиток корпоративного сектору економіки, державних та економічних інструментів регулювання корпоративного сектору, було встановлено, що в Україні не сформовано дієвий механізм реалізації державної інвестиційної політики та системи корпоративних відносин.

Також в роботі обґрунтовано необхідність реформування корпоративного сектору в Україні, тому було досліджено шляхи та заходи вдосконалення системи управління державними корпоративними правами.

Також, на основі дослідження напрямків інтеграції України до ЄС, було визначено внутрішнє забезпечення процесу інтеграції України в ЄС в рамках реалізації стратегії інтеграції, яке містить організаційне, фінансове, правове та інформаційне забезпечення.

У роботі авторами визначено чинники та перешкоди впровадження корпоративної соціальної відповідальності при формуванні корпоративної стратегії для підвищення конкурентоспроможності українських компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сазонець І. Л. Корпоративне управління: світовий досвід та механізми залучення інвестицій [Текст] : навч. посіб. / І. Л. Сазонець. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 304 с.
2. Корпоративне право України : підручник [Текст] / В. В. Луць [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.
3. Харитонов Е. О. Гражданское право в вопросах и ответах [Текст] / Е. О. Харитонов. – Харьков : Одиссей, 2001. – С. 21.
4. Кибенко Е. Р. Корпоративное право Украины [Текст] : учеб. пособ. / Е. Р. Кибенко. – Харьков : Еспада, 2001. – С. 287.
5. Заєць Т. О. Становлення корпоративного управління в Україні [Текст] / Т. О. Заєць // Економіка і держава. – 2010. – № 7. – С. 57-59.
6. Формування та розвиток моделі корпоративного управління в трансформаційній економіці [Текст] / П. В. Круш, О. П. Кавтиш, А. В. Гречко, Ю. С. Чихачьова [Текст] : навч. посіб. – К. : Центр учб. л-ри, 2007. – 264 с.
7. Спасибо-Фатєєва І. В. Корпоративне управління [Текст] : монографія / І. В. Спасибо-Фатєєва, О. Р. Кібенко, В. Борисова. – Х. : Право, 2007. – 500 с.
8. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : від 16.01.2003 № 436-IV, поточ. ред. від 09.07.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>. – Назва з екрана.
9. Пахомова Н. Н. Основы теории корпоративных отношений (правовой аспект) [Текст] : монография / Н. Н. Пахомова. – Екатеринбург : Налоги и финансовое право, 2004. – с.113.
10. Борисова В. І. До чинників, що характеризують цивільне право України як галузь приватного права [Текст] / В. І. Борисова. – С. 110-111.
11. Макарова О.А. Корпоративное право [Текст] : учеб. для студентов юрид. вузов / О. А. Макарова. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – С. 9,10. – (Серия «Библиотека студента»)

12. Вінник О. М. Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів в господарських товариствах [Текст] : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.04 / О. М. Вінник ; Київ. нац. ун-т ім.Т.Шевченка. – К., 2004. – С. 20.
13. Каремен В. С. Финансы корпорацій [Текст] : учебник / В. С. Каремен. – М. : Дашков и Ко, 2005. – 620 с.
14. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління [Текст] / В.А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К. : Знання, 2007. – 287с.
15. Птащенко Л. О. Методичні інструментарій регулювання й управління корпоративним сектором економіки [Текст] / Л. О. Птащенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 8 (75). – С. 19-20.
16. Дегтяр А.О. Світові тенденції державного регулювання корпоративних відносин / А. О. Дегтяр // Удосконалення механізмів державного управління соціально-економічним розвитком підприємств і галузей економіки : зб. наук. пр. / Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2011. – Т. XII. – С. 39-47. – (Серія «Державне управління»; вип. 194).
17. Кизим М. О. Управління створенням і розвитком видатної корпорації [Текст] : монографія / М. О. Кизим, А. А. Пилипенко, І. В. Ялдин – Х. : ІНЖЕК, 2007. – 208 с.
18. Євтушевський В. А. Корпоративне управління [Текст] : підручник / В. А. Євтушевський. – К. : Знання, 2006. – 406 с.
19. Корпоративное управление крупным промышленным комплексом [Текст] : учеб. пособие / Ю. Г. Лысенко [и др.]. – Донецк : Юго-Восток Лтд, 2003. – 243 с.
20. Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права [Текст] / Г. Ф. Шершеневич. – М.: Спартак, 1994. – С. 161.
21. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ, поточ. ред. від 12.06.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12&print=1>. – Назва з екрана.
22. Шиткина И. С. Правовое обеспечение деятельности акционерного общества [Текст] : комплект локал. нормат. актов / И. С. Шиткина. – М. : Фонд «Правовая культура», 1997. – С. 25, 26.

23. Конвенція про захист прав інвестора [Електронний ресурс] : від 28 берез. 1997 р. / Союз Незалеж. Держав // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 1997. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_047. – Назва з екрана.

24. Щербина В. С. Суб'єкти господарського права [Текст] / В. С. Щербина. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 247.

25. Пономаренко О.В. Розвиток корпоративного сектору: історія та сучасність / О.В. Пономаренко // Фінансовий механізм державного управління економікою України / Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2010. – Т. X, № 128. – С. 203-210.

26. Орлова Н. С. Механізми розвитку корпорацій в інформаційному суспільстві [Текст] : монографія / Н. С. Орлова. – Донецьк : Цифр. типографія, 2011. – 370 с.

27. Возницька В. Ф. Система регулювання корпоративного сектора економіки України [Електронний ресурс] / В. Ф. Возницька // Наукова періодика України / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Електрон. текст. дан. – К., 2006. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/16_7/178_Woznytska_16_7.pdf. – Джерело друк. публ.: Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2006. – Вип. 16.7.

28. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій [Текст] : підручник / В. М. Суторміна ; Київ. нац. екон. ун-т. – К. : КНЕУ, 2004. – 566 с.

29. Про акціонерні товариства [Електронний ресурс] : закон України від 17.09.2008 № 514-VI, поточ. ред. від 07.05.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17>. – Назва з екрана.

30. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : від 16.01.2003 № 435-IV, поточ. ред. від 05.07.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>. – Назва з екрана.

31. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : закон України від 23.02.2006 № 3480-15, поточ. ред. від 25.05.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст.

дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3480-15>. – Назва з екрана.

32. Про приватизацію державного житлового фонду [Електронний ресурс] : закон України від 19.06.1992 № 2482-ХІІ, поточ. ред. від 01.01.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2482-12>. – Назва з екрана.

33. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію) [Електронний ресурс] : закон України від 06.03.1992 №2171-12, поточ. ред. від 24.05.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2171-12>. – Назва з екрана.

34. Про приватизаційні папери [Електронний ресурс] : закон України від 06.03.1992 № 2173-12, поточ. ред. від 17.02.2006 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2006. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2173-12>. – Назва з екрана.

35. Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України [Електронний ресурс] : закон України від 18.05.2000 № 1741-14, поточ. ред. від 20.06.2003 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2003. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1741-14>. – Назва з екрана.

36. Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва [Електронний ресурс] : закон України від 14.09.2000 № 1953-14, остан. ред. від 01.04.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1953-14>. – Назва з екрана.

37. Про Державну програму приватизації на 2010-2014 рр. [Електронний ресурс] : проект закону України / Фонд держ. майна України // Громадське суспільство і влада : інтерактив. інформ.-аналіт. система / Департамент інформації та комунікації з громадськістю. – Електрон. текст. дан. – К., 2010. – Режим доступу:

http://civic.kmu.gov.ua/civic/control/DC8E?project_id=133918/. – Назва з екрана.

38. Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі [Електронний ресурс] : закон від 10.07.1996 № 290/96-вр, остан. ред. від 07.08.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=290%2F96-%E2%F0>. – Назва з екрана.

39. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 30.10.1996 № 448/96-вр, поточ. ред. від 25.05.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=448%2F96-%E2%F0>. – Назва з екрана.

40. Про Національну депозитарну систему і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 10.12.1997 № 710/97-вр, остан. ред. від 27.07.2010 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=710%2F97-%E2%F0>. – Назва з екрана.

41. Про режим іноземного інвестування [Електронний ресурс] : закон України від 19.03.1996 № 93/96-вр, остан. ред. від 15.01.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=93%2F96-%E2%F0>. – Назва з екрана.

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування [Електронний ресурс] : закон України від 27.04.2010 № 2155-17 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2155-17>. – Назва з екрана.

43. Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україну [Електронний ресурс] : постанова Правління Нац. банку України від 10.08.2005 № 280, остан. ред. від 22.03.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0947-05>. – Назва з екрана.

44. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження [Електронний ресурс] : закон України від 17.02.2000 № 1457-III, остан. ред. від 31.03.2005 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2005. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1457-14>. – Назва з екрана.

45. Про захист іноземних інвестицій в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 10.09.1991 № 1540а-XII, остан. ред. від 05.10.1991 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 1991. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1540%E0-12>. – Назва з екрана.

46. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 16.04.1991 № 959-XII, остан. ред. від 01.01.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>. – Назва з екрана.

47. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон [Електронний ресурс] : закон України від 13.10.1992 № 2673-XII, остан. ред. від 17.02.2006 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2006. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2673-12>. – Назва з екрана.

48. Про спеціальні економічні зони і спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області [Електронний ресурс] : закон України від 24.12.1998 № 356-XIV, остан. ред. від 17.02.2006 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2006. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=356-14>. – Назва з екрана.

49. Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження N 13-зез «Звіт про інвестиції з України в економіку країн світу» [Електронний ресурс] : від 15.10.2003 № 343, поточ. ред. від 01.04.2010 / Держ. ком. Статистики України // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0999-03>. – Назва з екрана.

50. Про захист економічної конкуренції [Електронний ресурс] : закон України від 11.01.2001 № 2210-III, остан. ред. від 15.01.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2210-14>. – Назва з екрана.

51. Про Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс] : закон України від 26.11.1993 № 3659-XII, остан. ред. від 13.10.2010 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3659-12>. – Назва з екрана.

52. Про захист від недобросовісної конкуренції : закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР, остан. ред. від 13.01.2009 [Електронний ресурс] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2009. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=236%2F96-%E2%F0>. – Назва з екрана.

53. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] : розпорядження Антимонопол. ком. України № 33-р від 19.02.2002 // МЕГА – НаУ : профес. юрид. система / ЗАТ «Інформтехнологія». – Електрон. текст. дан. – К., 2002. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0284-02>. – Назва з екрана.

54. Про внесення змін до Закону України «Про банкрутство» [Електронний ресурс] : закон України від 30.06.1999 № 784-XIV, остан. ред. від 01.09.2001 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2001. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=784-14>. – Назва з екрана.

55. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Електронний ресурс] : закон України від 14.05.1992 № 2343-XII, остан. ред. від 25.05.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2343-12>. – Назва з екрана.

56. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до статті 43 Закону України «Про відновлення

платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо підприємств, які у своїй діяльності використовують ядерну енергію [Електронний ресурс] : постанова Верхов. Ради України від 07.09.2010 № 2496-VI, ред. від 07.09.2010 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2496-17>. – Назва з екрана.

57. Про затвердження Порядку взаємодії та обміну інформацією між Міністерством економіки України, Фондом державного майна України, Державною податковою адміністрацією України та Пенсійним фондом України про підприємства, стосовно яких порушено провадження у справі про банкрутство [Електронний ресурс] : наказ М-ва економіки, Фонда держ. майна, Держ. податк. адміністрації України від 07.02.2009 № 98/174/46, ред. від 07.02.2009 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2009. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0227-09>. – Назва з екрана.

58. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : від 02.12.2010 № 2755-VI, поточ. ред. від 01.07.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>. – Назва з екрана.

59. Конституція України [Електронний ресурс] : закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, остан. ред. від 04.02.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EА%2F96-%E2%F0>.

60. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : від 11.07.2002 № 92-IV, остан. ред. від 05.07.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=92-15>. – Назва з екрана.

61. Про державну податкову службу України [Електронний ресурс] : закон України від 04.12.1990 № 509-XII, остан. ред. від 07.05.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=509-12>. – Назва з екрана.

62. Про оподаткування прибутку підприємств [Електронний ресурс] : закон України від 28.12.1994 № 334/94-ВР, остан. ред. від 01.04.2011 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=334%2F94-%E2%F0>. – Назва з екрана.

63. Історичні відомості ФДМУ [Електронний ресурс] // Фонд державного майна України. – Електрон. текст. дан. – К., 2003-2011. – Режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua/ukr/history.php>. – Назва з екрана.

64. Дегтяр А. О. Реалізація політики інноваційно-інвестиційного розвитку економіки на регіональному рівні : [монографія] / А. О. Дегтяр [та ін.] ; за заг. ред. А. О. Дегтяря. – Х. : Магістр, 2008. – 144 с.

65. Завдання Антимонопольного комітету України [Електронний ресурс] // Антимонопольний комітет України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: http://www.amc.gov.ua/amc8&cat_id=197873. – Назва з екрана.

66. Дегтяр А. О. Управлінські рішення в органах державної влади : [монографія] / А. О. Дегтяр, В. Ю. Степанов, С. В. Тарабан ; за ред. А. О. Дегтяря. – Х. : С.А.М., 2010. – 276 с.

67. Кібенко О. Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права європейського союзу ЄС, Великобританії та України, 2006 р. [Електронний ресурс] / О. Р. Кібенко // Студрада – коаліція юристів / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Електрон. текст. дан. – Х., 2006. – Режим доступу: <http://studrada.com.ua/content/%D0%BA%D1%96%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%>. – Назва з екрана.

68. Принципи корпоративного управління [Електронний ресурс] // Державна комісія з цінних паперів та фондовому ринку. – Електрон. текст. дан. – К., 2009. – Режим доступу: www.ssmc.gov.ua. – Назва з екрана.

69. Балабанова Л. В. Корпоративне управління : наук.-метод. рек. щодо вивч. дисц. / Л. В. Балабанова, Л. А. Лутай, В. В. Лисевич ;

Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк : [ДонДУЕТ], 2005. – 132 с.

70. Орлова Н. С. Механізми державного регулювання корпоративних відносин в Україні [Електронний ресурс] / Н. С. Орлова, С. С. Настюк // Наукова періодика України / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Електрон. текст. дан. – К., 2009. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trpdu/2009_2/doc/3/09.pdf. – Назва з екрана. – Джерело друк. публ.: Теорія та практика державного управління. 2009. Вип. 2 (25).

71. Дамб Ада. Корпоративне управління. Віч-на-віч з парадоксами [Текст] : пер. з англ. / Демб Ада, Нойбауер Ф.-Фрідріх. – К. : Основи, 1997. – 330 с.

72. Войтович Р. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) [Текст] : монографія / Р. Войтович, В. Князева ; Нац. акад. держ. упр. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 680 с.

73. Подопріхіна І. Є. Тенденції інтеграції української економіки до світових господарських відносин [Електронний ресурс] / І. Є. Подопріхіна // Авторский сайт. И. Е. Подопріхіна. – Електрон. текстовые, табл. дан. – [Б. м.], сор. 2008-2010. – Режим доступа: <http://ie-podoprishina.narod.ru/articles/tendency/>. – Загл. с екрана.

74. Про звіт про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» [Електронний ресурс] : постанова Верхов. Ради України від 15.03.2011 № 3128-VI // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дані. – К., 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3128-17>. – Назва з екрана.

75. У лютому 2010 року грошова маса в Україні збільшилася на 0,4%, а монетарна база – на 0,7% [Електронний ресурс] // Українська асоціація інвестиційного бізнесу / УАІБ. – Електрон. текст. дані. – К., 2011. – Режим доступу: www.uaib.com.ua/files/articles/1216/64_4.doc. – Назва з екрана.

76. Уровень инфляции в Украине в 2010 году составил 9,1% [Электронный ресурс] // Главком / В. Шлинчак (рук. проекта) [и др.]. – Електрон. текст, табл., граф. дан. – Киев, 2011. – Режим доступа: <http://glavcom.ua/news/32262.html>. – Загл. с екрана.

77. Наивысший уровень инфляции в Украине в феврале 2011 г. зафиксирован в Киеве, самый низкий, – в Харьковской обл. [Электронный ресурс] // РБК – Украина. Информационное агентство / РБК – Украина. – Электрон. текстовые дан. – Киев, 2011. – Режим доступа: <http://www.rbc.ua/rus/newslineshow/naivysshiiy-uroven-inflyatsii-v-ukraine-v-fevrale-2011-g-zafiksirovan-10032011114900>. – Загл. с экрана.

78. Чекаленко Л. Из Послання Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки» [Електронний ресурс] / Л. Чекаленко // Перша українська електронна бібліотека підручників. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2011. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/12991010/politologiya/iz_poslannya_prezidenta_ukrayini_verhovnoyi_radi_ukrayini_yevropeyskiy_vibir_kontseptualni_zasadi. – Назва з екрана.

79. Коротина И. Почему Украину не ждут в ЕС? [Электронный ресурс] / И. Коротина // Одна Родина. – Электрон. текстовые дан. – [Киев], 2010. – Режим доступа: <http://odnarodyna.com.ua/articles/5/1094.html>. – Загл. с экрана.

80. Програма інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс] : схвал. указом Президента України від 14.09.2000 № 1072/2000 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дані. – К., 2000. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001100-00>. – Назва з екрана.

81. Бударіна Н. Фінансовий ринок України в аспекті вступу її до ЄС [Текст] / Н. Бударіна, А. Вешневська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 3. – С. 293-299.

82. Ровинський Ю. Організаційно-правове регулювання діяльності учасників фондового ринку України [Електронний ресурс] : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Ю. Ровинський // Бібліотека українських авторефератів. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], cop. 2009-2011. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_science&id1. – Назва з екрана.

83. Асєєва Н. Реорганізація неплатоспроможного підприємства як спосіб відновлення економічної незалежності [Текст] / Н. Асєєва // Право України. – 2006. – № 7. – С. 62.

84. Інформаційні технології в корпоративному управлінні / Корпоративне управління [Електронний ресурс] / Рубрики журналу // Режим доступу: <<http://www.kstil.com.ua/rubrics/?aid=49&rid=18>>

85. Касьяненко М. Організація роботи та управління органами державної податкової служби України : навч. посіб. [Текст] / М. Касьяненко, М. Гринюк, П. Цимбал. – Ірпінь : Акад. ДПС України, 2001. – 229 с.

86. Окінавська Хартія Глобального Інформаційного Суспільства [Електронний ресурс] // Обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського / ОУНБ. – Електрон. текст. дані. – Кіровоград, 2001. – Режим доступу: <http://library.kr.ua/okinawa.html>. – Назва з екрана.

87. Власюк О.С. Стратегії розвитку України: теорія і практика [Текст] : монографія / О.С. Власюк. – К. : НІСД, 2002. – 864 с.

88. Орлова Н. С. Механізми державного регулювання корпоративних відносин в Україні : монографія / Н. С. Орлова. – Донецьк : ВІК, 2009. – 210 с.

89. Орлова Н. Приватизація як чинник розвитку корпоративного сектору економіки / Н. Орлова, С. Супоніна С. // Менеджер. – 2006. – №1(35). – С. 66-69.

90. Орлова Н. С. Особливості становлення національної моделі корпоративного управління в контексті приватизації / Н. С. Орлова // Фінансовий механізм державного управління економікою України / Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк. 2009. – Т. X, вип. 127. – С. 119-130.

91. Орлова Н. С. Корпоративне управління в акціонерних товариствах України / Н. С. Орлова // Методы финансового обеспечения устойчивого экономического развития : материалы Всеукр. науч.-практ. конф., 3-6 верес. 2009 р. / Севастоп. нац. техн. ун-т. – Севастополь, 2009. – С. 36-38.

92. Семко Т.В. Застосування програмно-цільового підходу в державному управлінні корпоративним сектором національної економіки [Текст] / Т. В. Семко // Економіка і держава. – 2010. – № 10. – С. 24-28.

93. Птащенко Л. О. Управління корпоративними фінансами [Текст] : навч. посіб. / Л. О. Птащенко. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 296 с.

94. Шахова Г. В. Механізм реалізації державної інвестиційної політики щодо підтримки корпорацій [Текст] / Г. В. Шахова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 2 (117). – С. 82-85.

95. Жидченко В.Д. Капіталізація підприємств: теорія і практика [Текст] : монографія / В.Д. Жидченко, О. В. Пономаренко ; под. ред. И. П. Булеева, Н. Е. Брюховецкой ; НАН України. – Донецьк : Ін-т економіки пром-ти, 2011. – С. 79-86.

96. Савченко А. М. Основні історичні етапи становлення та розвитку корпоративної форми організації бізнесу [Текст] / А. М. Савченко // Економіка та держава. – 2011. – № 2. – С. 68-72.

97. Статистичний щорічник України за 2009 рік [Текст] / Держ. ком. статистики України ; за ред.. О. Г. Осауленка. – К. : Держ. п-во «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. – 567 с.

98. Показники Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України : статист. бюл. станом на 1 січ. 2008 р. // Державний комітет статистики України. – Електрон. текстові дані. - К. : Softline Company, 1998-2008. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/oper_new.html#edrrou. – Назва з екрана.

99. Азоян М. Акционерные общества: новая жизнь с подножками. Кому подыграла Верховная Рада? [Електронний ресурс] // СЕЙЧАС – Знать главное : интернет-газета. – Електрон. текст. дан. - Киев : Информ. агентство ЛІГАБізнесІнформ [и др.], 2007-2009. - Режим доступу: <http://times.liga.net/articles/g014026.html>. - Назв. с екрана.

100. Новини Української асоціації інвестиційного бізнесу станом на 01.02.2010 [Електронний ресурс] // Українська асоціація інвестиційного бізнесу. – Електрон. текст. дан. – К., 2010. – Режим доступу: www.uaib.com.ua/files/articles/1206/24_4.doc. – Назва з екрана.

101. Інформація про хід приватизації державного майна в Україні за січень – травень 2011 р. [Електронний ресурс] // Фонд державного майна України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. –

Режим доступу: www.spfu.gov.ua/ukr/reports/analit/201105.pdf. – Назва з екрана.

102. Винарик Л. С. Совершенствование управления производственными акционерными обществами [Текст] / Л. С. Винарик ; Ин-т экономики пром-сти НАН Украины. – Донецк : ИЭП, 1998. – 43 с.

103. Моніторинг корпоративних прав держави у статутних капіталах господарських товариств станом на 18.03.2011 [Електронний ресурс] // Фонд державного майна України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: http://www.spfu.gov.ua/ukr/news_big.php?id=8399&noanons=noanons&all_news=&page=1. – Назва з екрана.

104. Звіт про результати управління корпоративними правами держави в господарських товариствах за I квартал 2011 р. [Електронний ресурс] // Фонд державного майна України. – Електрон. текст. дан. – К., 2011. – Режим доступу: http://www.spfu.gov.ua/ukr/reports_spfu.php. – Назва з екрана.

105. Чіхачова Ю. С. Управління державними корпоративними правами [Текст] / Ю. С. Чіхачова // Актуальні проблеми економіки.—2010. – № 4 (106). – С. 87-93.

106. Уманців Ю. Формування української моделі корпоративного управління [Електронний ресурс] / Уманців Ю. // Наукова періодика України / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Електрон. текст. дані. – К., 2009. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dibpp/2009_8/N4-str10-13.pdf. – Назва з екрана. – Джерело друк. публ.: Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. 2009. № 4.

107. Інструкція емітента цінних паперів по роботі в системі ЕСКРІН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eds.ssmc.gov.ua/Files/escrin_user_manual.pdf
<http://eds.ssmc.gov.ua/>

108. Про електронну систему комплексного розкриття інформації (ЕСКРІН) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eds.ssmc.gov.ua/About.aspx>

109. Принципи корпоративного управління ОЕСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/oecd_cg_2004_ua.pdf

110. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження принципів корпоративного управління» від 11.12.2003 р. №571 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1007.2417.2&nobreak=1>

111. Розкриття інформації - необхідне для ефективної ринкової економіки; Проект USAID "Міжнародні стандарти бізнесу - Корпоративне управління" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/disclosure_essential_to_market_2004_ua.pdf

112. Євтушевський В.А. Основи корпоративного управління /В.А.Євтушевський // Знання-Прес. - 2002.- С.10

113. Полознікова В. Корпоративне управління: проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання // Цінні папери України. – 2009. – № 36. – С. 25

114. Дані Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – 2011.- Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua>

115. Петрашко О. Національне корпоративне управління: мають залишитися найефективніші/О. Петрашко // Урядовий кур'єр. – 2011. № 16. – С. 15

116. Єфіменко А.Акціонерні товариства на роздоріжжі/А. Єфіменко//Дзеркало тижня.-2010.-№22.-С.46-52

117. Корпоративне управління в умовах інформаційної економіки: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3084>

118. Міщенко В.І. Проблеми вдосконалення управління державними корпоративними правами"/ В.І. Міщенко// Економіка України. – 2010. – № 5. – С. 29-36.

119. Офіційний сайт Електронної газети “Новинар” Експерти визначили лідерів і аутсайдерів корпоративного управління в Україні. - [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://novynar.com.ua>

120. Глушко С.В. Управлінські інформаційні системи. / С.В. Глушко, А.В. Шайкан // Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. - Львів: "Магнолія Плюс", 2006 р. - 320 с.

121. Інформаційні системи і технології в економіці. / за ред. В.С.Пономаренка. - К.: ВЦ "Академія", 2005. – 456 с.

122. Татарчук М.І. Корпоративні інформаційні системи: Навч. Посібник / М.І. Татарчук. – К.: КНЕУ, 2006. – 560 с.
123. Інформаційні технології в корпоративному управлінні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kstil.com.ua/archive/?aid=49&jid=27&print=1>
124. Інформаційні системи і технології на підприємствах [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
125. http://eprints.kname.edu.ua/17149/1/Inform_systems_et_technologies_Ochrimenko.pdf.
126. Світовий ринок інформаційних технологій [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.stepconsulting.ru/publ/erp.shtml>
127. Світовий ринок ERP-систем. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interface.ru/home.asp?artId=23945>.
128. Дослідження корпоративної безпеки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://hackzona.com.ua/hz.php?name=News&file=print&sid=161>
129. Моделі загроз безпеки систем і способи їх реалізації, визначення критеріїв уразливості і стійкості систем до деструктивних дій. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://pulib.if.ua/referat/view/22365>
130. Зелена книга Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rsppenergy.ru/main/static.asp?art_id=1552
131. Баюра Д.М. Корпоративна соціальна відповідальність у системі корпоративного управління / Д.М. Баюра // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 1. – С. 21.
132. Будьонна Л.О. Шляхи та напрями формування соціальної відповідальності бізнесу в Україні / Л.О. Будьонна // Соціальна політика. - Серпень.- 2008. - С. 9-10.
133. Мельник С. В. Шляхи стимулювання соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу [Електронний ресурс] / С. В. Мельник, Т. А. Тресвятська, Л. В. Будьонна – Режим доступу: www.lir.lg.ua/shlahi.doc
134. Лазоренко О.В. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: Лазоренко О.В., Колишко Р.О., та ін. – К.: Видавництво «Енергія», 2008 – 96 с.

135. Жуковська В.М. Концептуальні основи розвитку корпоративної соціальної відповідальності / В.М. Жуковська // Фінанси України. - К.: 2008. – С.4-11.

136. Воробей В. Нефінансова звітність – інструмент соціально-відповідального бізнесу [Електронний ресурс] / В. Воробей, І. Журовська // Спільнота «Соціально відповідальний бізнес» / Представництво ООН в Україні ; Ініціатива Глобал. договору в Україні. – Л., сор.. 2008-2010. – Режим доступу: http://www.svb.org.ua/sites/default/files/Nefinansova_zvitnist.pdf. – Назва з екрана.

137. Аналітичний звіт «Корпоративна соціальна відповідальність 2005-2010: стан та перспективи розвитку» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uniter.org.ua/data/block/research_ukr_final.pdf

138. Індекс прозорості й підзвітності компаній / Центр розвитку корпоративної соціальної відповідальності // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.csr-ukraine.org/rezultati_indeksu_prozorosti.html

139. Управление социальными программами компании [Текст]: [практ. руководство / Стратег. ком. «Социал. прогр. Рос. бизнеса» ; Коновалова Л. Н. и др.]. – М. : Ассоц. менеджеров, 2003. – 148 с. – (Библиотека современного менеджера) (Серия книг « Социальная программа российского бизнеса»).

140. Корпоративная социальная ответственность: общественные ожидания : потребители, менеджеры, лидеры обществ. мнения и эксперты оценивают социал. роль бизнеса в России : [исслед. / под ред. С. Е. Литовченко, М. И. Корсакова]. – М. : Ассоц. менеджеров, 2003. – 100 с. – (Библиотека современного менеджера).

141. Про електронні документи та електронний документообіг [Електронний ресурс] : закон України від 22.05.2003 № 851-IV : із змінами, внес. згідно із Законом від 31.05.2005 № 2599-IV // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дані. – К., 2005. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=851-15>. – Назва з екрана. – Джерело друк. публ.: Відомості Верховної Ради України. 2005. № 26. Ст. 349.

142. Документы по «Глобальному договору» на русском языке [Электронный ресурс] // United Nations Global Compact. – Electronic

text. data. – S. L, 2011. – Mode of access: <http://www.unglobalcompact.org/languages/russian/index.html>.

143. Кутузова М. КСВ: мифы и реальность [Электронный ресурс] / М. Кутузова // Csrjournal. Корпоративная социальная ответственность. – Электрон. текстовые дан. – Киев, 2008. – Режим доступа: <http://www.csrjournal.com/lib/networkoverview/1447-kso-mify-i-realnost.html>. – Загл. с экрана.

144. Супрун Н. Концептуальні основи розвитку корпоративної соціальної відповідальності [Текст] / Н. Супрун // Літня школа / Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – 2010. – 5-10 лип.

145. Мочерна О. Світовий досвід КСВ і шляхи його ефективного впровадження в Україні [Електронний ресурс] / О. Мочерна // Publishing house Education and Science s.r.o. – Electronic text. data. – Praga, 2008. – Mode of access: http://www.rusnauka.com/18_NPM_2008/Economics/34396.doc.htm

146. Корпоративна соціальна відповідальність українського бізнесу: Досвід Фондації Острозьких [Текст] : посіб. для бізнесу та неприбутк. орг. / Р. Краплич [та ін.]. – Рівне : Фондація ім. князів-благодійників Острозьких, 2005. – 74 с.

147. Смит М. Корпоративная социальная ответственность – просто большая бизнес-парадигма [Электронный ресурс] / М. Смит // Csrjournal. Корпоративная социальная ответственность. – Электрон. текстовые дан. – Киев, 2009. – Режим доступа: <http://www.csrjournal.com/sferu-kso/2025-korporativnaja-socialnaja-otvetstvennost-prosto.html>. – Загл. с экрана.

148. Черников Г. Социальная ответственность очень больших корпораций [Электронный ресурс] / Г. Черников // Csrjournal. Корпоративная социальная ответственность. – Электрон. текстовые дан. – Киев, 2009. – Режим доступа: <http://www.csrjournal.com/lib/analyticarticle/2044-socialnaja-otvetstvennost-ochen-krupnykh.html>. – Загл. с экрана.

149. Holme R. Corporate social responsibility: making good business sense, january 2000 [Electronic resource] / Richard Holme, Phill Watts // WBCSD. World Business Council of Sustainable Development. – Electronic text data. – Geneva, 1997-2011. – Mode of access: www.wbcd.org/web/publications/csr2000.pdf.

150. Петроє О. Формування відносин з працівниками на засадах корпоративної соціальної відповідальності [Текст] / Петроє О. // Літня школа / Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – 2010. – 5-10 лип.

151. Лаплыгин Ю. Стратегический менеджмент [Электронный ресурс] / Ю. Лаплыгин, Д. Лаплыгин // Мир полнок : бесплат. б-ка / Ганова Е., Бессарабов И. – Электрон. текстовые дан. – М., 2010. – Режим доступа: http://www.mirpolok.ru/library/1_book/6_strateg.shtml. – Загл. с экрана.

152. Бобровська О. Ю. Методичні засади корпоративного управління соціальною сферою [Текст] : рекомендовані М-вом освіти і науки як навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Ю. Бобровська. – Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2010. – 262 с.

153. Бобровська О. Ю. Соціальна сфера міст як середовище формування і реалізації корпоративних інтересів і корпоративних відносин [Текст] / О. Ю. Бобровська, І. В. Шумік // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; за заг. ред. В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. – Л., 2010. – Вип. 22. – С. 167–173.

154. Поважний О. С. Корпоративне управління [Текст] : навч. посіб. / Поважний О. С. – Донецьк : Норд-Прес, 2005. – 337 с.

155. Поважний О.С. Міжнародний досвід впровадження інформаційних технологій в управлінську діяльність корпорацій [Текст] / Поважний О. С., Орлова Н. С. // Розвиток фінансових методів державного управління економікою України : зб. наук. пр. / Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2010. – № 173. – С. 5-13

ДОДАТКИ

Світовий досвід державного регулювання корпоративних відносин

Країна	Характеристика політики державного регулювання
США	<p>Розглядаючи корпоративний сектор США, можна виділити певні його особливості.</p> <p>Законодавство США намагається обмежити дії фізичних та юридичних осіб, які володіють п'ятьма чи більше відсотками акцій. Вони змушені подавати звіт про свою подальшу діяльність та плани, а також не можуть обмінюватись інформацією з іншими значними держателями акцій щодо певних питань, пов'язаних з політикою, формами управління тощо.</p> <p>Американські корпорації орієнтовані більше на зовнішній ринок, внутрішні механізми діяльності розвинені гірше.</p> <p>У США джерелами правового регулювання є такі закони і кодекси: • Єдиний комерційний кодекс; • Закон про інвестиційні компанії (1940 р.); • Закон про захист інвесторів цінних паперів (1970 р.); • Кодекс «Про банкрутство» (1978 р.); • Закон «Про цінні папери» (1933 р.); • Закон «Про цінні папери» (1934 р.) та ін [28].</p>
Канада	<p>Корпоративний сектор Канади має ряд своїх особливостей, передусім діяльність компаній регулюється законами федеральних та провінційних урядів. Компанії повинні реєструватися на федеральному рівні, якщо вони прагнуть здійснювати свою діяльність у декількох провінціях або по всій країні. Для реєстрації компанії необхідно подати певні документи в Управління зі справ корпорацій Міністерства у справах споживачів і корпорацій. Канадським законом не передбачений, на відміну від деяких інших країн, мінімальний розмір статутного капіталу. Діяльність корпорацій регулюється або федеральними законами, або законами провінції, на території якої знаходиться компанія. Основними формами підприємницької діяльності в Канаді є одноосібні володіння, партнерства, корпорації або компанії з обмеженою відповідальністю. Діяльність одноосібного володіння регулюється порівняно меншою кількістю законів. Партнерство є складнішою формою підприємницької діяльності і становить об'єднання двох або більше осіб, які здійснюють спільну діяльність з метою отримання прибутку. В Канаді є два різновиди партнерств — з необмеженою відповідальністю та з обмеженою відповідальністю. Функціонування цієї форми підприємницької діяльності регулюється законодавствами провінцій та територій.</p>
Японія	<p>Зовнішня регулятивна база корпоративних відносин сектору Японії була практично скопійована з американської моделі корпоративного управління після В Японії, на відміну від США, фінансові інститути мають набагато більше можливостей придбання акцій різних компаній, а відповідно і встановлення контролю над ними. Законодавство накладає на них меншу кількість обмежень.</p>
Німеччина	<p>Діяльність корпорацій регулюється Законом про операції з цінними паперами. Акціонерне товариство має статутний капітал, який повинен становити не менше 100 000 німецьких марок. У разі виникнення проблем акціонерне товариство несе відповідальність статутним капіталом, який розділений на частини відповідно до</p>

Країна	Характеристика політики державного регулювання
	<p>внесків учасників. Засновниками акціонерних товариств у Німеччині може бути не менше п'яти осіб. Процедура створення товариства є досить складною, таким чином законодавство намагається перешкоджати недобросовісному створенню акціонерних товариств. За діяльністю акціонерних товариств здійснюється контроль. Вони зобов'язані звітувати, надаючи інформацію про підрахунок прибутків та збитків.</p>
<p>Велика Британія</p>	<p>Характерною особливістю є те, що велику частину корпоративного сектору Великої Британії становлять державні корпорації. У Великій Британії і публічні (державні) корпорації управляються міністерствами. Оскільки ці корпорації діють у сфері націоналізованого сектору, вони і регулюються державою, порівняно з цим сектор приватного підприємництва регулюється не так жорстко, хоча повноваження з регулювання приватного сектору також в основному покладені на міністерства (фінансів, торгівлі і промисловості, транспорту, сільського господарства і т. д.). Головною функцією публічних корпорацій у Великій Британії є керування націоналізованим сектором, для чого створюються спеціалізовані корпорації окремо з кожного виду промисловості.</p> <p>Значну групу становлять звичайні недержавні корпорації, Для яких уряд був чи залишається власником акцій або контролює їх яким-небудь іншим способом.</p> <p>Наприклад, вугільною промисловістю керує Національна вугільна рада (Закон про націоналізацію вугільної промисловості 1946 р.), залізничним транспортом — Британська залізнична рада (Закон про транспорт 1962 р.).</p> <p>Так, у Великобританії джерелами правового регулювання акціонерних товариств є закони:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) «Про дискваліфікацію директорів» 1986 р.; 2) «Про цінні папери» («Про угоди осіб, обізнаних з фактами, невідомими широкій публіці») 1985 р.; 3) «Про неплатоспроможність» 1986 р.; 4) «Про банки» 1987 р.; 5) «Про фінансові послуги» 1986 р.; 6) «Про відправлення правосуддя» 1993 р.; 7) «Про промисловість» 1975 р.; 8) Положення про фондову біржу 1984 р. та низка інших законів [28].
<p>Франція</p>	<p>У французькому законі «Про акціонування державних підприємств» (1986 р.) передбачено необхідність продажу не менше 25 % акцій новоутвореного акціонерного товариства стратегічним інвесторам — великим компаніям, а ще 15—20 % — іноземним покупцям. Акціонерне товариство несе майнову відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах активів, які йому належать. Після здійснення усіх формальностей з організації товариства у відкритій пресі мають бути опубліковані: кількість, категорії та номінальна вартість акцій, які товариство може випустити згідно з його статутом; кількість та номінальна вартість сплачених акцій; положення статуту про порядок розподілу прибутку та створення резервів; особливі привілеї акціонерів; порядок скликання зборів.</p>

Країна	Характеристика політики державного регулювання
Швеція	Передбачена публічна звітність акціонерних товариств. Характер відомостей та види звітів, які підлягають опублікуванню в пресі, встановлюються законом. З фінансової звітності обов'язковому друку підлягають: баланс, рахунок прибутків та збитків, рахунок результатів. Холдингові компанії зобов'язані подавати відомості про частку участі у капіталі дочірніх та асоційованих фірм. Компанія має щорічно надавати фінансовий звіт, підтверджений аудитором.
Іспанія	В Іспанії немає специфічного корпоративного законодавства. Корпоративне законодавство Іспанії включає Розпорядження про компанії 1984 р. (зі змінами). Законодавством визначено, що мінімальна кількість акціонерів — одна фізична або юридична особа, при цьому дозволено введення номінальних акціонерів і володіння акціями за трестом. Відомості про акціонерів вносяться в єдиний реєстр, доступний третім особам.
Нідерланди	Внаслідок зростання ролі корпоративного сектору у світі та інтернаціоналізації економіки Нідерландів в цій країні був створений Комітет з корпоративного управління. У Нідерландах розміри та обсяги випуску продукції компаній, а також ступінь інтернаціоналізації капіталу значно відрізняються.
Швейцарія	У країні діє розгорнуте та детальне законодавство, яке регулює комерційну діяльність акціонерних товариств. Його порушення, як правило, пов'язане зі значними збитками. Основна форма підприємницької діяльності — акціонерна компанія з обмеженою відповідальністю. Ця форма має універсальний характер, оскільки в ролі таких компаній в Швейцарії реєструються як великі, так і середні підприємства незалежно від їх специфіки та розміру.
Бельгія	Якщо впливові акціонери приймають рішення про продаж аутсайдеру належного їм контрольного пакета акцій, утримати їх від цього кроку неможливо. Це відкриває можливість для поглинання бельгійських холдингових компаній іноземним капіталом, що нерідко і відбувається всупереч бажанню більшості дрібних акціонерів або політиці, що проводиться оперативним управлінським персоналом.
Австрія	Акціонерна корпорація починає своє існування з моменту занесення до Торговельного реєстру. При реєстрації має бути оплачено як мінімум 50 % від суми статутного капіталу.
Португалія	Відповідно до португальського Кодексу про компанії 1986 р. акціонерне товариство закритого типу зобов'язане в інтересах третіх сторін або для компенсації втрат мати резервний фонд. Він повинен становити 20 % статутного капіталу. Поки фонд ні буде сформований повністю у нього слід відраховувати принаймні 5 % прибутку компанії.
Фінляндія	Мінімальний капітал для відкриття товариства з обмеженою відповідальністю — 8000 євро, відкритого — 80 000 євро. Крім мінімального капіталу, навіть максимальний капітал може бути визначений у статуті, так, щоб акціонерний капітал компанії можна було збільшити або зменшити у межах передбачених значень, не змінюючи статут. Засновниками товариства з обмеженою відповідальністю можуть бути одна або більше фізичних чи юридичних осіб.

Країна	Характеристика політики державного регулювання
Італія	Особливість великих корпорацій Італії — це дуже високий ступінь власності, причому більшість є сімейного типу. В Італії великого поширення та чималого значення набули різноманітні об'єднання, в яких одна компанія так чи інакше контролює діяльність інших, або певна компанія спеціально створює дочірні структури. Холдинги можна поділити на три групи: холдинги за законом, за фактором, за контрактом
Норвегія	Відповідно до угоди між країнами — учасницями Європейського Співтовариства мінімальний розмір статутного капіталу для закритих акціонерних товариств встановлений у розмірі 50 000 норвезьких крон, для відкритих — 1 млн норвезьких крон. Статутний капітал може бути сформований повністю із закордонних інвестицій за умови, що 50 % управлінського персоналу є податковими резидентами країни протягом останніх двох років. Дивіденди оподатковуються на тих же умовах, що і прибуток корпорацій. Дивіденди, виплачені акціонерам, оподатковуються також у їхніх одержувачів.
Данія	У 1998 р. в Данії було прийнято закон, який визначає статут холдингової компанії. Новий закон, який набрав чинності 1 січня 1999 р., дозволяє використовувати датську компанію як холдингову в міжнародній групі компаній. Таким чином компанія може отримувати дивіденди від своїх дочірніх компаній, навіть якщо ті знаходяться в офшорних юрисдикціях, та переводити ці дивіденди в закордонну материнську компанію, не зазнаючи податкової відповідальності в Данії. Материнська компанія при цьому також може знаходитися в офшорній юрисдикції. Щорічно датська компанія повинна надавати фінансові звіти в Департамент торгівлі по компаній.
Польщі	На сьогодні досить відпрацьованими є процедури прозорості та надання необхідної інформації учасникам ринку цінних паперів, ведуться сучасні реєстри всіх учасників ринку цінних паперів, а також здійснюється забезпечення захисту прав дрібних акціонерів, що, на жаль, не є характерним для України.
Угорщина	Нормативна база Угорщини, яка регулює діяльність акціонерного сектору і, зокрема, ринку цінних паперів, має довшу історію, ніж українська. Закон про компанії був прийнятий ще у 1988 р., а Закон про відкриту емісію і фондову біржу - у 1990 р. Основною особливістю розвитку ринку акцій в Угорщині є абсолютне домінування тут іноземного інвестора. Угорщина здійснює активні заходи з удосконалення функціонування корпоративного сектору, зокрема створює законодавчі акти, в яких захищаються права інвесторів.

Державний механізм формування корпоративного сектору

Держава

Функцій держави, що забезпечують розвиток корпоративного сектора:

регулятивна (створення правових норм, правил та умов функціонування і розвитку корпоративного сектора);
виконавча (застосування встановлених норм у відносинах між суб'єктами корпоративного сектора, державою та суспільством);
контролююча (здійснення державними органами контролю за додержанням встановлених норм з метою захисту прав учасників корпоративних відносин).

Інструменти впливу:

Прямої дії (закони, укази, розпорядження)

Непрямої дії (інструменти структурно-галузевої політики, інструменти політики інституційних перетворень, інструменти податкової політики, інструменти грошово-кредитної політики, інструменти валютної політики, інструменти цінової політики, інструменти бюджетної політики).

Важелі впливу:

нормотворення — правове регулювання;
адміністративний примус, адміністративно-організаційну перебудову, держконтракти та держзамовлення тощо — адміністративне регулювання;
податкові важелі впливу — податкове регулювання;
реструктуризація державного сектора як форма регулювання економіки;
створення, реформування та перебудова ринкової інфраструктури, загальних засад діяльності секторів, галузей, сфер, регіонів, суб'єктів економіки — організаційне регулювання;
створення регулюючої інфраструктури та структури з боку держави.

Корпоративний сектор економіки
акціонерний сектор/неакціонерний сектор

Інститути

Основні завдання Фонду державного майна України:
захист майнових прав України на її території та за кордоном;
здійснення прав розпорядження майном державних підприємств у процесі їх приватизації, створення спільних підприємств;
здійснення повноважень щодо організації та проведення приватизації майна підприємств, яке перебуває у загальнодержавній власності;
сприяння процесу демонополізації економіки і створенню умов для конкуренції виробників;
продаж земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації.

Основні завдання Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку:
координація діяльності державних органів з питань функціонування в Україні ринку цінних паперів та їх похідних.
здійснення державного регулювання та контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних на території України, а також у сфері спільного інвестування.
захист прав інвесторів
сприяння розвитку ринку цінних паперів.
узагальнення практики застосування законодавства України з питань випуску та обігу цінних паперів в Україні

До функцій *Антимонопольного комітету* належить:
здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції;
контроль за регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
сприяння розвитку добросовісної конкуренції;
методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції

*Президент України,
Верховна Рада України,
Кабінет Міністрів*

Саморегульвні організації — добровільні об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів, які не мають на меті одержання прибутку. Такі організації створюються для захисту інтересів своїх членів, інтересів власників цінних паперів та інших учасників ринку цінних паперів.

ДОДАТОК В

Моніторинг корпоративних прав держави у статутних капіталах господарських товариств станом на 01.07.2011 [103]

Таблиця В.1

Відкриті акціонерні товариства, створені шляхом приватизації та корпоратизації з зазначеною часткою, обліку в центральному апараті (ЦА) та регіональних відділеннях (РВ) ФДМУ

Дата	Загальна кількість	до 10%		від 10% до 25%		від 25% до 50%		від 50% до 75%		від 75% до 100%		100%	
		Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА
15.01.2004	1295	266	32	219	23	534	5	115	47	114	50	47	22
29.12.2005	954	203	36	176	24	345	47	89	32	88	45	53	31
28.12.2006	777	158	31	136	21	270	42	73	28	86	46	54	33
28.12.2007	603	113	5	107	6	203	23	62	21	68	27	50	24
26.12.2008	497	99	6	80	7	159	25	53	18	58	23	48	25
25.12.2009	434	82	7	71	6	135	24	45	14	56	21	45	22
30.12.2010	367	72	8	57	5	114	20	36	14	52	21	36	20
01.07.2011	330	63	6	52	4	101	21	33	14	49	20	32	19

Таблиця В.2

ХК, ДАК, державні акціонерні холдингові компанії (ДАХК), НАК, ДХК з зазначеною часткою

Дата	Загальна кількість	до 10%		від 10% до 25%		від 25% до 50%		від 50% до 75%		від 75% до 100%		100%	
		Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА
15.01.2004	18	0	0	0	0	2	2	2	2	3	3	11	10
29.12.2005	15	0	0	0	0	0	0	3	3	2	2	10	9
28.12.2006	14	0	0	0	0	0	0	3	3	2	2	9	8

Продовження табл.В.2

28.12.2007	13	0	0	0	0	0	0	3	3	1	1	9	8
26.12.2008	13	0	0	0	0	0	0	3		1	1	9	8
25.12.2009	13	0	0	0	0	0	0	3	3	3	3	7	6
30.12.2010	11	0	0	0	0	0	0	3	3	3	3	5	4
01.07.2011	10	0	0	0	0	0	0	3	3	2	2	5	4

Таблиця В3.

Акціонерні товариства, створені за участю ФДМУ (ВАТ, ЗАТ) з зазначеною часткою

Дата	Загальна кількість	до 10%		від 10% до 5%		від 25% до 50%		від 50% до 75%		від 75% до 100%		100%	
		Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА
15.01.2004	120	37	33	12	11	54	48	11	11	5	5	1	1
29.12.2005	117	33	27	18	14	49	44	11	11	5		1	1
28.12.2006	116	34	26	15	13	48	42	13	13	5	4	1	1
28.12.2007	107	30	23	13	11	46	41	12	12	5	4	1	1
26.12.2008	85	22	22	7	7	38	38	12	12	5	4	1	1
25.12.2009	91	27	23	11	9	37	34	12	12	4	4	0	0
30.12.2010	83	28	24	11	8	30	28	11	11	3	3	0	0
01.07.2011	78	26	23	10	8	29	27	10	10	3	3	0	0

Таблиця В.4

Товариства з обмеженою відповідальністю з зазначеною часткою

Дата	Загальна кількість	до 10%		від 10% до 25%		від 25% до 50%		від 50% до 75%		від 75% до 100%		100%	
		Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА
15.01.2004	90	3	3	24	13	37	23	17	12	9	3	0	0
29.12.2005	92	12	4	23	10	33	21	13	10	11	3	0	0
28.12.2006	89	12	5	22	9	33	21	14	11	8	1	0	0
28.12.2007	90	15	6	23	11	31	20	13	10	8	1	0	0
26.12.2008	44	5	5	10	10	20	20	8	8	1	1	0	0
25.12.2009	77	13	3	19	9	26	17	12	9	7	1	0	0
30.12.2010	75	10	3	20	11	25	17	12	8	8	1	0	0
01.07.2011	74	10	3	20	10	24	15	12	8	8	1	0	0

Таблиця В.5

Разом господарських товариств, які знаходяться в управлінні ФДМУ з зазначеною часткою

Дата	Загальна кількість	до 10%		ві 10% до 25%		від 25% до 50%		від 50% до 75%		від 75% до 100%		100%	
		Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА	Всього	в т.ч. ЦА
15.01.2004	1523	306	68	255	47	627	132	145	72	131	61	59	33
29.12.2005	1178	248	67	217	48	427	112	116	56	106	54	64	41
28.12.2006	996	202	62	178	43	350	105	100	55	102	53	64	42
28.12.2007	812	157	33	143	28	280	84	90	46	82	33	60	33
26.12.2008	639	126	33	97	24	217	83	76	41	65	29	58	34
25.12.2009	615	122	33	101	24	198	75	72	38	70	29	52	28
30.12.2010	536	110	35	88	24	169	65	62	36	66	28	41	24
01.07.2011	492	99	32	82	22	154	63	58	35	62	26	37	23

Таблиця В.6

В управлінні інших органів виконавчої влади Акціонерні товариства з зазначеною часткою

Дата	Загальна кількість	до 10%	від 10% до 25%	від 25% до 50%	від 50% до 75%	від 75% до 100%	100%
15.01.2004	70	0	0	0	0	0	70
29.12.2005	121	0	0	5	0	0	116
28.12.2006	122	0	0	5	0	1	116
28.12.2007	103	0	0	5	0	1	97
26.12.2008	103	0	0	5	0	1	97
25.12.2009	118	0	0	8	5	6	99
30.12.2010	110	0	0	7	5	6	92
01.07.2011	109	0	0	7	5	5	92

Таблиця В.7

ХК, ДАК, ДАХК, НАК, ДХК та державні акціонерні товариства (ДАТ) з зазначеною часткою

Дата	Загальна кількість	до 10%	від 10% до 25%	від 25% до 50%	від 50% до 75%	від 75% до 100%	100%
15.01.2004	14	0	0	0	0	0	14
29.12.2005	17	0	0	0	0	0	17
28.12.2006	17	0	0	0	0	0	17
28.12.2007	17	0	0	0	0	0	17
26.12.2008	17	0	0	0	0	0	17
19.06.2009	18	0	0	0	0	0	18
25.12.2009	18	0	0	0	0	0	18
30.12.2010	18	0	0	0	0	0	18
01.07.2011	18	0	0	0	0	0	18

Таблиця В.8

Разом господарських товариств, які знаходяться в управлінні інших органів виконавчої влади з зазначеною часткою

Дата	Загальна кількість	до 10%	від 10% до 25%	від 25% до 50%	від 50% до 75%	від 75% до 100%	100%
15.01.2004	94	0	0	0	0	0	94
29.12.2005	138	0	0	5	0	0	133
28.12.2006	139	0	0	5	0	1	133
28.12.2007	120	0	0	5	0	1	114
26.12.2008	120	0	0	5	0	1	114
25.12.2009	136	0	0	8	5	6	117
30.12.2010	128	0	0	7	5	6	110
01.07.2011	127	0	0	7	5	5	110

Законодавча база, що регламентує розкриття інформації

Законодавство		Суть документа
Загальні питання		
1	Закон України «Про акціонерні товариства» (статті 2, 78) від 17 вересня 2008 року	Розкриття інформації акціонерним товариством
2	Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» (розділ V) від 23 лютого 2006 року	Розкриття річної, квартальної та особливої інформації на фондовому ринку
3	Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (стаття 11) від 30 жовтня 1996 року	Відповідальність емітента за невиконання вимог законодавства щодо розкриття інформації
4	Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993 року	Правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні, аудиторський висновок
Порядок розкриття інформації		
5	Рішення ДКЦПФР від 22 червня 2010 року №981 "Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами акцій та облігацій підприємств, які знаходяться у лістингу організатора торгівлі, та Порядку заповнення форм розкриття інформації та змін до них емітентами акцій та облігацій підприємств, які знаходяться у лістингу організатора торгівлі "	Склад, порядок та строки розкриття регулярної (річної та квартальної) та особливої в Електронній системі комплексного розкриття інформації (ЕСКРІН) емітентами акцій та облігацій підприємств, які знаходяться у лістингу організатора торгівлі
6	Рішення ДКЦПФР від 19 грудня 2006 року №1591 "Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів"	Склад, порядок і строки розкриття на фондово-му ринку регулярної, особливої інформації та інформації про іпотечні цінні папери, сертифікати фонду операцій з нерухомістю та інформації в повідомленні про проведення загальних зборів емітентами цінних паперів (окрім емітентів акцій та облігацій підприємств, які знаходяться у лістингу організатора торгівлі)
7	Рішення ДКЦПФР від 19 грудня 2006 року №1528 "Про затвердження Положення щодо підготовки аудиторських висновків, які подаються до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку при розкритті інформації емітентами та професійними учасниками фондового ринку"	Вимоги до аудиторського висновку, який подається до Комісії у складі регулярної інформації емітента
Програмні документи органів державної влади		
8	Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2005 року "Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні" та від 28 жовтня 2005	Дальше вдосконалення системи розкриття інформації на фондовому ринку на засадах вільного, оперативного, безкоштовного доступу інвесторів до інформації про емітентів цінних паперів та професійних

	року "Про заходи щодо утвердження гарантій та підвищення ефективності захисту права власності в Україні"	учасників фондового ринку, зокрема впровадження міжнародних стандартів розкриття інформації
9	Рішення ДКЦПФР від 13 липня 2006 року №570 "Щодо Концепції розкриття інформації на фондовому ринку України"	Удосконалення системи розкриття інформації на фондовому ринку України повинне відбуватися на засадах вільного, оперативного, безоплатного доступу інвесторів до інформації про емітентів цінних паперів
10	Рішення ДКЦПФР від 11 грудня 2003 року №571 "Про затвердження Принципів корпоративного управління"	Товариство повинно своєчасно та доступними засобами розкривати повну і достовірну інформацію з усіх суттєвих питань, що стосуються товариства, з метою надання можливості користувачам інформації (акціонерам, кредиторам, потенційним інвесторам тощо) приймати виважені рішення
Міжнародні стандарти розкриття інформації		
11	Принципи корпоративного управління ОЕСР, 2004 рік (розділи V, VI)	Система корпоративного управління повинна забезпечувати своєчасне й точне розкриття інформації з усіх найважливіших питань, що стосуються товариства, включаючи його фінансовий стан, продуктивність, власність та управління товариством
12	Міжнародні стандарти розкриття інформації для транскордонних пропозицій та первинного лістингу для іноземних емітентів, 1998 рік	Сприяння транскордонним пропозиціям та лістингу мультинаціональних емітентів шляхом підвищення порівнянності інформації, що розкривається
13	Принципи регулярного розкриття інформації та звітування про суттєві події компаніями, що знаходяться в лістингу IOSCO, 2002 рік	Загальні високоякісні принципи регулярного розкриття інформації, зокрема інформації про суттєві події, усіма компаніями, що знаходяться в лістингу
14	Принципи періодичного розкриття інформації лістинговими компаніями IOSCO, 2010 рік	Рекомендації щодо періодичного звітування компаніями, цінні папери яких знаходяться в лістингу або допущені до торгівлі на регульованому ринку, у якому беруть участь пересічні інвестори
15	Директива 2004/109/ЄС «Про гармонізацію вимог щодо прозорості стосовно інформації про емітентів, цінні папери яких допускаються до торгівлі на організованому ринку зі змінами до Директиви 2001/34/ЄС» від 15 грудня 2004 року	Вимоги до періодичного та постійного розкриття інформації про емітентів, цінні папери яких вже допущені до торгівлі на регульованому ринку, що знаходиться або працює на території держави-члена
16	Директива 2003/71/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про проспект емісії, який опубліковується, коли цінні папери пропонуються широкому загалу або допускаються до торгівлі, і про внесення змін до Директиви 2001/34/ЄС" від 4 листопада 2003 року	Гармонізація вимог щодо складання, затвердження і розповсюдження проспекту емісії, який опубліковується, коли цінні папери пропонуються широкому загалу або допускаються до торгівлі на регульованому ринку, що знаходиться або працює на території держави-члена

Тлумачення терміну «корпоративна соціальна відповідальність»

Автор	Визначення корпоративної соціальної відповідальності (КСВ)
Ф. Котлер	Система цінностей, властива корпораціям і соціальній складовій інституційного середовища України, вона є одним з базових механізмів реалізації демократичних цінностей в управлінні компаніями на макро-, мезо- і мікроекономічному рівнях.
Коновалова Л.Н., Корсаков М.И., Якимец В.Н.	Те, що відповідає специфіці і рівню розвитку корпорації, сукупність зобов'язань, що регулярно переглядається і динамічно змінюється, добровільно і що погоджено виробляються за участю ключових зацікавлених сторін, що приймаються керівництвом компанії з урахуванням думок персоналу і акціонерів, що виконуються, в основному, за рахунок засобів корпорації і націлених на реалізацію значущих внутрішніх і зовнішніх соціальних програм, результати яких сприяють розвитку компанії, поліпшенню її репутації і іміджу, становленню корпоративної ідентичності, а також розширенню конструктивних партнерських зв'язків з державою, діловими партнерами, місцевими співтовариствами і цивільними організаціями[139].
Р. Краплич	Відповідальне відношення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, яка полягає в гармонійному існуванні і постійному діалозі з суспільством, участі в рішенні найгостріших соціальних проблем [146]
С.Е. Литовченко, М.И. Корсакова	Якість продукції і послуг, соціальний захист співробітників, сплата податків згідно з схемами, передбаченим законодавством, прозора і відкрита фінансова звітність, вклад в національну економіку, створення кваліфікованих робочих місць, гідна заробітна плата, добродійність, продумана екологічна політика [140].
Н.Сміт	Усе, що робить компанія і те, як це позначається на світі за її межами [147].
Всесвітній банк	...це намір підприємців внести вклад до стійкого економічного розвитку на основі співпраці з працівниками, їх сім'ями, місцевою громадою і суспільством в цілому з метою підвищення якості життя такими способами, які вигідні для бізнесу і сприятливі для розвитку [128]
Всесвітній бізнес конгрес «За сталий розвиток, доповідь «CSR: Making Good Business Sense » (Январь, 2000)	Це постійна прихильність бізнесу вести справи на основах етики і вносити свій вклад до економічного розвитку, в той же час покращуючи якість життя своїх працівників, їх сімей, суспільства в цілому [149]
Всесвітня рада ділових кіл з питань стійкого розвитку	...незмінною рішучістю підприємців демонструвати етичну поведінку і вносити вклад до економічного розвитку, підвищуючи при цьому рівень життя працівників і їх сімей, а також і місцевої громади в цілому [148]

Продовження ДОДАТКУ Ж

Доповідь Секретаріату Конференції ООН з торгівлі та розвитку) (2003р.)	...здійснення підприємницької діяльності так, щоб це відповідало очікуванням суспільства або навіть перевершувало такі очікування в етичному, правовому, комерційному і загальногромадянському аспектах [148]
Експерти Європейського союзу в Зеленій книзі	Інтеграція соціальних і екологічних аспектів в щоденну комерційну діяльність підприємств і їх взаємодія із зацікавленими сторонами на добровільній основі [130]
Європейський Союз	Концепція, за допомогою якої компанії на добровільній основі взаємодіють з зацікавленими сторонами та інтегрують завдання вирішення соціальних та екологічних проблем в їх комерційну діяльність [150]
Міжнародний форум бізнес-лідерівпросування практик відповідального бізнесу, які приносять користь бізнесу і суспільству і сприяють соціальному, економічному і екологічно стійкому розвитку шляхом максимізації позитивного впливу бізнесу на суспільство і мінімізації негативного навантаження на довкілля [151]
МОП	Добровільна, ініційована підприємством, активна діяльність, що здійснюється понад норми юридичних зобов'язань; спосіб, у якому підприємство підтверджує свій вплив на суспільство і впроваджує принципи і цінності відповідальної діяльності як у внутрішньоорганізаційних методах і процесах так і у відносинах з іншими учасниками; невід'ємна, системна складова управління компанією, що сприяє розширенню умов для гідної праці та сталого розвитку [150]
Світова рада бізнесу для стійкого розвитку	...зобов'язання бізнесу вносити вклад до стійкого економічного розвитку, в трудові стосунки з працівниками, їх сім'ями, місцевим співтовариством і суспільством в цілому для поліпшення їх якості життя [151]
Центр системних бізнес-технологій "SATIO"	...добровільний внесок бізнесу у розвиток суспільства в соціальній, економічній і екологічній сферах, пов'язаний безпосередньо з основною діяльністю компанії і такий, що виходить за рамки визначеного законом мінімуму [151]
Business for social responsibility. "Overview of Corporate social responsibility" 2003	Досягнення комерційного успіху шляхами, які засновані на етичних нормах і пошані до людей, співтовариств, довкілля
Об'єднання корпорацій США	досягнення комерційного успіху шляхами, які засновані на етичних нормах і пошані до людей, співтовариства, довкілля [151]
ДТЕК, «Енергія лідера: соціальний вимір»	Це філософія довгострокового розвитку, котра дозволяє гармонійно поєднувати успішний бізнес з базовими загальнолюдськими цінностями і в достатній мірі враховувати пріоритети національного розвитку [136]
СКМ, «Звіт про сталий розвиток «Систем Кепітал Менеджмент	Форма структуризації відносин між бізнесом, суспільством і владою на основі взаємної вигоди і з врахуванням міжнародних стандартів [136]